

Lagrådsremiss

Sveriges samarbete med Internationella brottmålsdomstolen

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 4 oktober 2001

Britta Lejon

Lena Moore
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

Sverige har den 28 juni 2001 tillträtt Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen som innebär att en permanent internationell domstol inrättas för utredning och lagföring av allvarliga brott mot internationell humanitär rätt.

I lagrådsremissen lämnas förslag till lagstiftning som krävs för att Sverige skall kunna fullgöra de förpliktelser enligt stadgan som gäller samarbete med domstolen. Samarbetet avser olika former av rättslig hjälp i brottmål – t.ex. förhör, bevisupptagning, olika tvångsmedel under förundersökningen och överföring av frihetsberövade för förhör m.m. – och överlämnande av misstänkta till domstolen för lagföring. Förslaget innehåller även bestämmelser om rätt till biträde av försvarare och målsägandebiträden samt rättshjälp och om ersättning till vittnen och andra som fullgjort något i Sverige med anledning av en begäran från domstolen eller som skall infinna sig vid domstolen.

Det föreslås vidare att Sverige skall kunna tillåta att fängelsestraff som domstolen bestämmer får verkställas här. Lagförslaget innehåller också regler om sådan straffverkställighet i Sverige samt om verkställighet av andra avgöranden som avser böter, förverkanden och gottgörelse till brottsoffer.

Vissa förslag som gäller sekretess samt immunitet och privilegier lämnas också.

Det föreslås att de aktuella bestämmelserna om samarbetet med Internationella brottmålsdomstolen skall tas in i en särskild lag.

För att de föreskrifter som gäller de befintliga internationella brottmålsribunalerna för f.d. Jugoslavien och Rwanda respektive för Internationella brottmålsdomstolen skall vara så enhetliga som möjligt

föreslås vissa ändringar i lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt.

Utanför detta ärende faller vissa materiella straffrättsliga bestämmelser som gäller lagföring av brott mot domstolen och dess verksamhet (mened m.m.) samt de straffrättsliga frågor som för närvarande övervägs av en särskild utredare.

Lagstiftningen för Internationella brottmålsdomstolen föreslås träda i kraft den dag regeringen bestämmer och de lagändringar som gäller de internationella brottmålstribunalerna, vilka även innefattar ändringar i sekretesslagen och lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, den 1 juli 2002.

Innehållsförteckning

1	Beslut.....	6
2	Lagtext.....	7
2.1	Förslag till lag om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen.....	7
11 §	Om någon som har utlämnats av Internationella brottmålsdomstolen till Sverige för rättegång här i landet skall återföras till domstolen, tillämpas bestämmelserna i 26 a § lagen (1957:668) om utlämning för brott.....	9
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall	14
2.3	Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)... ..	15
2.4	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt.....	16
2.5	Förslag till lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål	21
3	Ärendet och dess beredning	22
4	Bakgrund	22
4.1	Historisk bakgrund och Romstadgans tillkomst	22
4.2	Ratifikationsläget	23
4.3	En jämförelse mellan Romstadgan och de internationella brottmålsdomstolarna	24
5	Stadgans närmare innehåll.....	25
5.1	Allmänna bestämmelser.....	26
5.2	Domstolens organisation m.m.	27
5.3	Brotten.....	29
5.4	Domstolens jurisdiktion och förhållandet till nationell lagföring.....	31
5.5	Tillämplig lag, <i>ne bis in idem</i> och allmänna straffrättsliga bestämmelser.....	33
5.6	Den rättsliga processen	36
5.6.1	Prövningen av jurisdiktion och processförutsättningar.....	36
5.6.2	Förundersökningen	37
5.6.3	Frihetsberövanden	38
5.6.4	Åtalsbekräftelse m.m.	40
5.6.5	Rättegången	40
5.6.6	Brottsofferfrågor – deltagande, skyddsåtgärder, gottgörelse m.m.	42
5.6.7	Överklagande och omprövning av domar	44
5.6.8	Brott mot domstolen och dess verksamhet	44
5.7	Straff och andra rättsverkningar av brott	45
5.8	Samarbete mellan domstolen och stater m.fl.	46
5.8.1	Allmänna bestämmelser om samarbetet med Domstolen.....	46

5.8.2	Frihetsberövanden och överlämnande av misstänkta till domstolen	47
5.8.3	Andra former av samarbete och rättslig hjälp	50
5.8.4	Gemensamma bestämmelser	52
5.9	Verkställighetsbestämmelser	53
5.10	Avslutande bestämmelser	55
6	Överväganden och förslag	56
6.1	Allmänt om lagstiftningsbehovet.....	56
6.2	En ny lag om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen.....	60
6.3	Lagstiftning om rättslig hjälp till Internationella brottmålsdomstolen.....	62
6.3.1	Åtgärder som Sverige skall kunna bistå med .	62
6.3.2	Förutsättningar och villkor	73
6.3.3	Ansökan m.m.....	75
6.3.4	Allmänna bestämmelser om förfarandet.....	77
6.3.5	Beslutsordningen vid beslag	82
6.3.6	Villkor om användningsbegränsningar m.m. .	84
6.3.7	Avslag på en ansökan	85
6.4	Lagstiftning om överlämnande av personer till Internationella brottmålsdomstolen för lagföring m.m.....	87
6.4.1	Överlämnande av misstänkta, tilltalade och dömda till domstolen	87
6.4.2	Tvångsmedelsanvändning i ett ärende om överlämnande till domstolen	92
6.4.3	Ansökningens innehåll och förfarandet.....	95
6.4.4	Specialitetsprincipen.....	102
6.4.5	Transitering av frihetsberövade genom Sverige	105
6.5	Skyddsåtgärder för brottsoffer och vittnen	109
6.6	Rättsligt hjälp från Internationella brottmålsdomstolen .	112
6.7	Övriga processrättsliga frågor.....	114
6.7.1	Offentlig försvarare och målsägandebiträde m.m.	114
6.7.2	Konkurrerande ansökningar	115
6.7.3	Uppskjutande av eller villkor för ett överlämnande.....	118
6.7.4	Rättegångshinder och rättsverkningar av domstolens brottmålsdom.....	120
6.7.5	Underrättelser till och samråd med domstolen	122
6.7.6	Ersättningar och andra kostnader	124
6.8	Lagstiftning om verkställighet av Internationella brottmålsdomstolens avgöranden	126
6.8.1	Verkställighet av straff	126
6.8.2	Verkställighet av böter och förverkande	135
6.8.3	Verkställighet av avgöranden angående gottgörelse till brottsoffer	140
6.9	Samarbete m.m. angående brott mot domstolen och dess verksamhet	146
6.10	Sekretessfrågor.....	152
6.11	Immunitet och privilegier	154

7	Ekonomiska konsekvenser	154
8	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	155
9	Författningskommentar	155
9.1	Lagen om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen.....	155
9.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall.	169
9.3	Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100).	169
9.4	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt.....	170
9.5	Förslag till lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål	172
	Departementspromemorians lagförslag.....	174
	Remissinstanser	188

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen,
2. lag om ändring i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall,
3. lag om ändring i sekretesslagen (1980:100),
4. lag om ändring i lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt,
5. lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål.

2 Lagtext

2.1 Förslag till lag om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen

Härigenom föreskrivs följande.

Allmänna bestämmelser

1 § Om den genom Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen inrättade Internationella brottmålsdomstolen begär att det skall vidtas en åtgärd i Sverige, tillämpas bestämmelserna i denna lag.

Bestämmelserna i 3–21 §§ tillämpas om utredningen eller lagföringen gäller folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse.

Bestämmelserna i 22–23 §§ tillämpas om utredningen eller lagföringen gäller annat brott som omfattas av Internationella brottmålsdomstolens behörighet.

I 24–33 §§ finns bestämmelser om verkställighet av Internationella brottmålsdomstolens avgöranden och om transport av frihetsberövade genom Sverige.

2 § En ansökan om åtgärd som avses i 1 § skall ges in till Justitiedepartementet. Underrättelser i och återredovisning av ett ärende till Internationella brottmålsdomstolen skall vidarebefordras av Justitiedepartementet.

En ansökan och bifogade handlingar enligt denna lag skall vara skrivna på engelska eller svenska eller åtföljas av en översättning till något av dessa språk.

Överlämnande av misstänkta, tilltalade och dömda

3 § En person som vid Internationella brottmålsdomstolen är misstänkt, tilltalad eller dömd för brott som omfattas av domstolens behörighet och som uppehåller sig i Sverige får överlämnas till domstolen efter beslut av regeringen.

Ett beslut om häktning eller en dom som Internationella brottmålsdomstolen har meddelat skall godtas som grund för ett beslut om överlämnande till domstolen.

Ett överlämnande får förenas med villkor eller skjutas upp i avvaktan på Internationella brottmålsdomstolens beslut beträffande frågan om det finns förutsättningar för domstolen att ta upp saken till prövning. Ett överlämnande får även förenas med villkor eller, efter överenskommelse med domstolen, skjutas upp om förundersökning har inletts eller åtal väckts i Sverige för annat brott än det ansökan avser.

4 § För en ansökan om överlämnande till Internationella brottmålsdomstolen gäller bestämmelserna i 14 § lagen (1957:668) om utlämning för brott. Ansökan skall överlämnas till Riksåklagaren som skall avge ett yttrande till regeringen. Till grund för sitt yttrande skall Riksåklagaren låta verkställa nödvändig utredning enligt vad som gäller vid förundersökning i brottmål. Sedan utredningen har avslutats skall Riksåklagaren överlämna ärendet tillsammans med sitt yttrande till regeringen.

Om det finns särskilda skäl, skall regeringen inhämta ett yttrande från Högsta domstolen innan den avgör ärendet.

5 § I fråga om tvångsmedel i ett ärende om överlämnande till Internationella brottmålsdomstolen gäller vad som i allmänhet är föreskrivet för brottmål. Tvångsmedel får användas utan att särskild utredning har lämnats till stöd för att den som avses med ansökan har begått det uppgivna brottet. Beslut om tvångsmedel kan meddelas även efter det att överlämnande har beslutats.

Beslut av rätten gäller tills vidare till dess ärendet har avgjorts eller, när överlämnande beslutas, tills detta har verkställts.

Den som är häktad i ett ärende om överlämnande till Internationella brottmålsdomstolen får begära att en ny förhandling hålls inom tre veckor från det att beslut senast har meddelats.

Egendom som har tagits i beslag enligt första stycket får lämnas över till Internationella brottmålsdomstolen efter beslut av regeringen.

6 § Den som kan komma att överlämnas till Internationella brottmålsdomstolen enligt denna lag får på begäran av den domstolen, eller på grund av efterlysning som har utfärdats på grund av beslut av den domstolen, omedelbart anhållas eller åläggas reseförbud eller anmälningsskyldighet av en åklagare enligt vad som i allmänhet gäller i brottmål. Tvångsmedel får användas utan att särskild utredning har lämnats till stöd för att den som avses med ansökan har begått det uppgivna brottet.

Om det beslutas om tvångsmedel enligt första stycket, skall 23 § andra–fjärde styckena lagen (1957:668) om utlämning för brott tillämpas. Tidsfristen för ingivande av en ansökan om överlämnande skall dock vara den tidsfrist som föreskrivs i de regler som gäller för Internationella brottmålsdomstolen.

7 § Innan beslut fattas enligt 5 § eller 6 § om reseförbud eller anmälningsskyldighet som alternativ till anhållande eller häktning, skall Internationella brottmålsdomstolen ges tillfälle att lämna synpunkter.

8 § När någon som är eftersökt för överlämnande till Internationella brottmålsdomstolen samtycker till att bli överlämnad, får frågan om överlämnande prövas i ett förenklat förfarande med tillämpning av 29–36 §§ lagen (1957:668) om utlämning för brott. Bestämmelserna i 32 § första stycket andra meningen och tredje stycket skall dock inte tillämpas. I stället för 33 § första stycket gäller följande. Har samtycke lämnats skall åklagaren skyndsamt lämna över ärendet till Riksåklagaren som skall anmäla ärendet tillsammans med ett eget yttrande till

regeringen. Beslut om överlämnande lämnas av regeringen. Den tidsfrist som avses i 35 och 36 §§ skall vara den tidsfrist som föreskrivs i de regler som gäller för Internationella brottmålsdomstolen.

9 § Ett beslut om överlämnande till Internationella brottmålsdomstolen för lagföring skall verkställas av polismyndigheten. Den som skall överlämnas får omhändertas av polismyndigheten, dock längst under tjugofyra timmar.

10 § Den som har överlämnats till Internationella brottmålsdomstolen får utan särskilt medgivande ställas till ansvar vid domstolen för annan gärning som begåtts före överlämnandet än den för vilken överlämnandet skett.

Regeringen kan medge att den som har överlämnats till Internationella brottmålsdomstolen får utlämnas från domstolen till en annan stat för lagföring. Ett sådant medgivande får bara lämnas om utlämning för gärningen lagligen kunnat ske från Sverige. Om utlämning från domstolen har begärts av en annan stat och regeringen inte medger att utlämning sker, skall regeringen begära att den överlämnade personen skall återföras till Sverige.

11 § Om någon som har utlämnats av Internationella brottmålsdomstolen till Sverige för rättegång här i landet skall återföras till domstolen, tillämpas bestämmelserna i 26 a § lagen (1957:668) om utlämning för brott.

Rättslig hjälp

12 § Om inte annat framgår av denna lag lämnas rättslig hjälp på begäran av Internationella brottmålsdomstolen enligt lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål.

13 § Följande bestämmelser i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål skall inte tillämpas,

- 2 kap. 2 § om dubbel straffbarhet,
- 2 kap. 14 § om vissa grunder för avslag,
- 2 kap. 15 § om prövning av ansökan och beslut om avslag, och
- 4 kap. 33 § och 34 § andra stycket om transport genom Sverige och förvar i Sverige av överförda personer.

Rättslig hjälp som avses i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål får lämnas även om den gärning som ansökan avser inte motsvarar ett brott enligt svensk lag. Om den åklagare eller domstol som handlägger ansökan finner att de förutsättningar eller villkor som enligt 2 kap. 1 § nämnda lag i övrigt gäller beträffande den begärda åtgärden inte är uppfyllda skall ärendet överlämnas till regeringen som beslutar om ansökan skall avslås eller om rättslig hjälp i det enskilda fallet skall förenas med villkor enligt 5 kap. 2 § nämnda lag. Regeringen beslutar även om undantag från ställda villkor enligt 5 kap. 3 § nämnda lag.

14 § Bestämmelser i annan lag eller författning om delgivning och rättslig hjälp åt domstol eller myndighet i en annan stat tillämpas på

ansökningar från Internationella brottmålsdomstolen, om de inte strider mot bestämmelserna i denna lag.

Konkurrerande ansökningar

15 § Om en stat begär utlämning av en person som Internationella brottmålsdomstolen begär överlämnad till domstolen, beslutar regeringen om personen skall överlämnas till domstolen eller utlämnas till staten.

Om det vid handläggningen av en ansökan om rättslig hjälp i brottmål från Internationella brottmålsdomstolen framkommer att ansökan är oförenlig med en ansökan om rättslig hjälp i brottmål från en annan stat som handläggs enligt lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål, skall frågan överlämnas till regeringen som beslutar vilken av ansökningarna som skall ha företräde.

Överförande av lagföring och rättegångshinder

16 § En lagföring som pågår i Sverige skall överföras till Internationella brottmålsdomstolen, om domstolen begär det genom att besluta att den gärning som också är föremål för svensk lagföring skall prövas där.

Om en sådan begäran har gjorts, får åtal inte väckas för brottet. Förs lagföringen över efter det att åtal har väckts, utgör detta rättegångshinder i brottmålet.

17 § Har frågan om ansvar för en viss gärning prövats vid domstolen, får åtal för samma gärning inte väckas i Sverige.

I fråga om överlämnande till Internationella brottmålsdomstolen gäller 25 § lagen (1957:668) om utlämning för brott.

Offentlig försvarare

18 § Om Internationella brottmålsdomstolen begär att en åtgärd skall vidtas beträffande den som misstänks eller av domstolen har åtalats eller dömts för brott, skall den personen, om han eller hon begär det, biträdas av en offentlig försvarare. I fråga om sådan gäller rättegångsbalkens bestämmelser.

Ersättningar och andra kostnader

19 § Ett vittne eller en målsägande eller sakkunnig i Sverige som har kallats för att höras av Internationella brottmålsdomstolen har rätt till ersättning av allmänna medel för sin inställelse enligt bestämmelser som meddelas av regeringen.

20 § Ersättning av allmänna medel till offentlig försvarare eller till annan samt övriga kostnader för åtgärder som vidtagits enligt denna lag skall betalas av staten om inte annat följer av 21 §.

21 § Regeringen meddelar föreskrifter om att vissa kostnader för åtgärder som vidtagits enligt denna lag kan återkrävas av Internationella brottmålsdomstolen.

Samarbete som gäller andra brott än folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse

22 § I fråga om utlämning eller rättslig hjälp till Internationella brottmålsdomstolen med anledning av utredning om eller lagföring för annat brott än folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse, tillämpas de bestämmelser om utlämning i lagen (1957:668) om utlämning för brott, om rättslig hjälp i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål och bestämmelser i annan lag eller författning, som gäller för en motsvarande begäran från en annan stat. Särskilda bestämmelser som gäller utlämning eller rättslig hjälp till en stat som är medlem i Europeiska unionen eller till Norge eller Island, skall dock inte tillämpas.

23 § Om Internationella brottmålsdomstolen anmäler ett brott som avses i 22 § för lagföring i Sverige, skall ärendet överlämnas till Riksåklagaren för handläggning enligt det förfarande som gäller vid en svensk förundersökning eller rättegång i brottmål.

Verkställighet av straff och förverkanden

24 § Regeringen kan på Internationella brottmålsdomstolens begäran besluta att ett fängelsestraff som domstolen har bestämt får verkställas i Sverige. Regeringen får i beslutet meddela de anvisningar som behövs för verkställigheten av straffet här.

25 § En av Internationella brottmålsdomstolen meddelad dom om böter eller om förverkande av egendom eller av värdet av viss egendom, får på domstolens begäran verkställas i Sverige. Framställningen skall överlämnas till Riksskatteverket för åtgärd. Om verkställigheten avser förverkande av värdet av viss egendom, bestämmer Riksskatteverket det förverkade värdet i svenska kronor.

Riksskatteverkets beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Riksskatteverkets och domstols beslut gäller omedelbart om inte annat beslutas. Prövningstillstånd gäller för överklagande till kammarrätten.

26 § Vid verkställighet enligt 24 och 25 §§ tillämpas 25 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom. Verkställigheten skall upphöra om Internationella brottmålsdomstolen upplyser att den har beviljat den dömde nåd eller meddelat något annat avgörande som innebär att den utdömda påföljden inte längre får verkställas. Beslut om förvandling av böter får inte meddelas.

Uppkommer, sedan en ansökan enligt 24 § eller 25 § har bifallits, en fråga om hinder mot verkställighet på grund av preskription, skall denna

fråga prövas enligt de bestämmelser som gäller för Internationella brottmålsdomstolen.

27 § Vid verkställighet enligt 24 § tillämpas 23 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom.

Frågor om villkorlig frigivning prövas av regeringen sedan Internationella brottmålsdomstolen fått tillfälle att yttra sig. Regeringen får i dessa fall besluta att villkorlig frigivning skall ske vid en senare tidpunkt än som följer av brottsbalken.

28 § Företrädare för Internationella brottmålsdomstolen eller den domstolen utser för att undersöka behandlingen av den som avtjänar straff utdömt av domstolen, har rätt att besöka den plats där personen är placerad. Den som ansvarar för någon som avtjänar ett sådant straff, skall lämna den som genomför undersökningen det biträde som denne behöver för att kunna fullgöra sina uppgifter.

29 § När verkställighet av böter eller förverkande har skett enligt denna lag, skall Riksskatteverket ombesörja att de böter eller den förverkade egendomen eller dess värde som kommit in vid verkställigheten överlämnas till Internationella brottmålsdomstolen.

Erkännande och verkställighet av avgöranden om gottgörelse till brottsoffer

30 § Ett avgörande om gottgörelse till brottsoffer som Internationella brottmålsdomstolen har meddelat och som har vunnit laga kraft, gäller här i landet och skall på ansökan verkställas här, om inte annat följer av andra stycket.

Avgörandet gäller inte här i landet och får inte verkställas här

1. om erkännande eller verkställighet av avgörandet är uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen här i landet, eller
2. om det dessförinnan här i landet har meddelats ett lagakraftvunnet avgörande om samma sak.

Ansökan enligt första stycket får göras av den som i avgörandet har tillerkänts gottgörelse. Även Internationella brottmålsdomstolen får göra en sådan ansökan om den har beslutat att gottgörelse till brottsoffer skall betalas ut genom en särskild förvaltningsfond för brottsoffer.

31 § Väcks talan vid en svensk domstol om en sak som redan är föremål för rättegång vid Internationella brottmålsdomstolen, och kan rättegången vid domstolen leda till ett avgörande som enligt 30 § gäller här i landet, skall talan avvisas eller förklaras vilande i avvaktan på att Internationella brottmålsdomstolens avgörande vinner laga kraft.

32 § En ansökan om verkställighet enligt 30 § prövas av Svea hovrätt. Ansökan får avse en del av avgörandet.

Till ansökan skall fogas avgörandet i original eller en bestyrkt kopia liksom ett bevis att avgörandet har vunnit laga kraft.

En ansökan om verkställighet får inte bifallas utan att motparten har fått tillfälle att yttra sig över ansökan.

Verkställighet sker på samma sätt som gäller i fråga om svensk domstols dom som har vunnit laga kraft.

Transport av frihetsberövade genom Sverige

33 § Chefen för Justitiedepartementet får meddela tillstånd till transport genom Sverige av en frihetsberövad person som skall överlämnas, utlämnas eller överföras mellan en annan stat och Internationella brottmålsdomstolen för förhör eller konfrontation, lagföring eller straffverkställighet. Under en sådan transport skall frihetsberövandet bestå om inte domstolen begär att den som överförs skall friges.

För flygtransport utan planerad mellanlandning här i landet krävs inte tillstånd enligt första stycket. Om en oplanerad mellanlandning sker, skall polismyndighet ta den som överförs i förvar till dess en ansökan görs om tillstånd till transport enligt första stycket samt genast underrätta chefen för Justitiedepartementet om detta. Görs ingen ansökan senast 96 timmar från den oplanerade landningen, skall personen omedelbart friges.

Om tillstånd har meddelats enligt första stycket, får polismyndighet vid behov ta den som överförs i förvar. I fråga om tvångsmedel i ett ärende om transport gäller bestämmelserna i 5 §.

Övriga bestämmelser

34 § Regeringen meddelar närmare föreskrifter om tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall

Härigenom föreskrivs att bilagan till lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall¹ skall ha följande lydelse.

Föreslagen lydelse

Bilaga²

Immunitet och/eller privilegier gäller för följande	Tillämplig internationell överenskommelse
---	---

Internationella organ	Fysiska personer
-----------------------	------------------

63.Internationella brottmålsdomstolen	Domstolens ledamöter, åklagaren, biträdande åklagare, registratorn, biträdande registratorn, personalen i åklagarkammaren och registratorskontoret samt personer som på annat sätt medverkar i domstolen	Romstadgan den 17 juli 1998 för Internationella brottmålsdomstolen
---------------------------------------	--	--

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

¹ Lagen omtryckt 1994:717.

² Senaste lydelse 2000:1456.

2.3 Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 7 §³ sekretesslagen (1980:100) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

7 §

Sekretess gäller i verksamhet som avser rättslig hjälp på begäran av annan stat för uppgift som hänför sig till

Sekretess gäller i verksamhet som avser rättslig hjälp på begäran av annan stat *eller mellanfolklig domstol* för uppgift som hänför sig till

1. utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål,
2. angelägenhet som angår tvångsmedel,
om det kan antas att den rättsliga hjälpen begärts under förutsättning att uppgiften inte röjs.

Motsvarande sekretess gäller hos polismyndighet och åklagarmyndighet samt hos Rikspolisstyrelsen, Tullverket och Kustbevakningen, för uppgift i en angelägenhet som avses i 3 § 1 och 6 lagen (2000:344) om Schengens informationssystem. Utan hinder av sekretessen enligt detta stycke får uppgift lämnas ut enligt vad som föreskrivs i polisdatalagen (1998:622) och lagen om Schengens informationssystem.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst fyrtio år.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002.

³ Senaste lydelse 2000:576.

2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt

dels att 2, 5, 6, 7, 9 a, 11 och 17 §§ skall ha följande lydelse,

dels att 10 § skall upphöra att gälla,

dels att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 12 a och 12 b §§, samt närmast före 12 a och 12 b §§ rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §⁴

En *framställning* om åtgärd som avses i 1 § *görs av någon av tribunalens dömande instanser eller av dess åklagare. Framställningen* skall ges in till Justitiedepartementet.

En *ansökan* om åtgärd som avses i 1 § skall ges in till Justitiedepartementet. *Under rättelser i och återredovisning av ett ärende till tribunalen skall skickas genom Justitiedepartementet.*

En ansökan och bifogade handlingar enligt denna lag skall vara skrivna på engelska eller svenska eller åtföljas av en översättning till något av dessa språk.

5 §

Om tvångsmedel i ett ärende om utlämning gäller vad som i allmänhet är föreskrivet för brottmål. Beslut av rätten gäller tills vidare till dess ärendet har avgjorts eller, när utlämning beslutats, tills denna har verkställts. Beslut om tvångsmedel kan meddelas även efter det att utlämning har beslutats.

I fråga om tvångsmedel i ett ärende om utlämning gäller vad som i allmänhet är föreskrivet för brottmål. Tvångsmedel får användas utan att särskild utredning har lämnats till stöd för att den som avses med ansökan har begått det uppgivna brottet. Beslut om tvångsmedel kan meddelas även efter det att utlämning har beslutats.

Beslut av rätten gäller tills vidare till dess ärendet har avgjorts eller, när utlämning beslutats, tills denna har verkställts.

Den som är häktad i ett utlämningsärende får begära att ny förhandling hålls inom tre veckor från det att beslut senast meddelats.

Den som är häktad i ett utlämningsärende får begära att *en* ny förhandling hålls inom tre veckor från det att beslut senast *har*

⁴ Senaste lydelse 2000:573.

meddelats.

Egendom som har tagits i beslag enligt första stycket får lämnas över till tribunalen efter beslut av regeringen.

6 §

Den som kan komma att utlämnas enligt denna lag får på begäran av tribunalen, eller på grund av efterlysning som har utfärdats på grund av beslut av tribunalen, omedelbart anhållas eller åläggas reseförbud eller anmälningsskyldighet av en åklagare enligt vad som i allmänhet gäller om brottmål.

Beslutas det om tvångsmedel enligt första stycket, skall 23 § andra–fjärde styckena lagen (1957:668) om utlämning för brott tillämpas.

Den som kan komma att utlämnas enligt denna lag får på begäran av tribunalen, eller på grund av efterlysning som har utfärdats på grund av beslut av tribunalen, omedelbart anhållas eller åläggas reseförbud eller anmälningsskyldighet av en åklagare enligt vad som i allmänhet gäller i brottmål. *Tvångsmedel får användas utan att särskild utredning har lämnats till stöd för att den som avses med ansökan har begått det uppgivna brottet.*

Om det beslutas om tvångsmedel enligt första stycket, skall 23 § andra–fjärde styckena lagen (1957:668) om utlämning för brott tillämpas.

7 §

I fråga om utlämning till tribunalen gäller i övrigt 25 §, 26 § första stycket samt 26 a § lagen (1957:668) om utlämning för brott.

I fråga om utlämning till tribunalen gäller i övrigt 25 § och 26 a § lagen (1957:668) om utlämning för brott.

9 a §⁵

Följande bestämmelser i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål skall inte tillämpas,

– 2 kap. 2 § om dubbel straffbarhet,

– 2 kap. 14 § om vissa grunder för avslag,

– 2 kap. 15 § om prövning av ansökan och beslut om avslag, och

– 4 kap. 15, 16 och 21 §§ om rättens prövning av kvarstad eller beslag.

– 4 kap. 33 § och 34 § andra stycket om transport genom Sverige och förvar i Sverige av överförda personer.

Rättslig hjälp som avses i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål får lämnas även om den gärning ansökan avser inte motsvarar brott enligt svensk lag. Om den åklagare eller domstol som

Rättslig hjälp som avses i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål får lämnas även om den gärning som ansökan avser inte motsvarar ett brott enligt svensk lag. Om den åklagare eller domstol

⁵ Senaste lydelse 2000:573.

handlägger ansökan finner att de förutsättningar eller villkor som enligt 2 kap. 1 § nämnda lag i övrigt gäller beträffande den begärda åtgärden inte är uppfyllda skall ärendet överlämnas till regeringen som beslutar om ansökan skall avslås.

Handlägger ansökan finner att de förutsättningar eller villkor som enligt 2 kap. 1 § nämnda lag i övrigt gäller beträffande den begärda åtgärden inte är uppfyllda, skall ärendet överlämnas till regeringen som beslutar om ansökan skall avslås eller om rättslig hjälp i det enskilda fallet skall förenas med villkor enligt 5 kap. 2 § nämnda lag. Regeringen beslutar även om undantag från ställda villkor enligt 5 kap. 3 § nämnda lag.

11 §⁶

Har en svensk medborgare eller en utlänning med hemvist i eller på annat sätt stark anknytning till Sverige av tribunalen dömts till fängelse, kan regeringen besluta att straffet får verkställas i Sverige. Regeringen får i varje enskilt beslut meddela de föreskrifter som behövs för verkställigheten här.

Regeringen kan på tribunalens begäran besluta att ett fängelsestraff som tribunalen har bestämt får verkställas i Sverige. Regeringen får i beslutet meddela de anvisningar som behövs för verkställigheten av straffet här.

Vid verkställigheten tillämpas 25 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom. Verkställigheten skall upphöra, om tribunalen upplyser att den har beviljat den dömda nåd eller meddelat något annat avgörande som innebär att den utdömda påföljden inte längre får verkställas.

Frågor om villkorlig frigivning prövas av regeringen sedan tribunalen beretts tillfälle att yttra sig. Regeringen får i dessa fall besluta att villkorlig frigivning skall ske vid en senare tidpunkt än som följer av brottsbalken.

I fråga om transport genom Sverige av en person som berövats friheten enligt ett avgörande av tribunalen tillämpas 40 § lagen om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom.

Transport av frihetsberövade genom Sverige

12 a §

Chefen för Justitiedepartementet får meddela tillstånd till transport genom Sverige av en frihetsberövad person som skall utlämnas eller överföras mellan en annan stat och

⁶ Senaste lydelse 2000:573.

tribunalen för förhör eller konfrontation, lagföring eller straffverkställighet. Under en sådan transport skall frihetsberövandet bestå om inte tribunalen begär att den som överförs skall frigges.

För flygtransport utan planerad mellanlandning i landet krävs inte tillstånd enligt första stycket. Om en oplanerad mellanlandning sker, skall polismyndighet ta den som överförs i förvar till dess en ansökan görs om tillstånd till transport enligt första stycket samt genast underrätta chefen för Justitiedepartementet om detta. Görs ingen ansökan senast 96 timmar från den oplanerade landningen, skall personen omedelbart frigges.

Om tillstånd har meddelats enligt första stycket, får polismyndighet vid behov ta den som överförs i förvar. I fråga om tvångsmedel i ett ärende om transport gäller bestämmelserna i 5 §.

Konkurrerande ansökningar

12 b §

Om tribunalen och en stat samtidigt begär utlämning av en person, beslutar regeringen om personen skall utlämnas till tribunalen eller till staten.

Om det vid handläggningen av en ansökan om rättslig hjälp i brottmål från tribunalen framkommer att ansökan är oförenlig med en ansökan om rättslig hjälp i brottmål från en annan stat som handläggs enligt lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål, skall frågan överlämnas till regeringen som beslutar vilken av ansökningarna som skall ha företräde.

17 §

Bestämmelser i annan lag eller författning om rättslig hjälp åt domstol eller myndighet i främmande stat tillämpas på framställningar från

Bestämmelser i annan lag eller författning om delgivning och rättslig hjälp åt domstol eller myndighet i en annan stat tillämpas

tribunalen, om de inte strider mot bestämmelserna i denna lag. på *ansökningar* från tribunalen, om de inte strider mot bestämmelserna i denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002.

2.5 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål

dels att 1 kap. 2 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 4 kap. 35 §, och närmast före 4 kap. 35 § en rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

2 §

Rättslig hjälp enligt denna lag omfattar följande åtgärder:

1. förhör i samband med förundersökning i brottmål,
2. bevisupptagning vid domstol,
3. telefonförhör,
4. förhör genom videokonferens,
5. kvarstad, beslag samt husrannsakan och andra åtgärder som avses i 28 kap. rättegångsbalken,
6. hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning,
7. hemlig kameraövervakning,
8. överförande av frihetsberövade för förhör m.m., *och*
9. rättsmedicinsk undersökning.

Lagen hindrar inte att hjälp lämnas med annan åtgärd än sådan som anges i första stycket om det kan ske utan tvångsmedel eller annan tvångsåtgärd.

I fråga om utlämning och delgivning finns särskilda bestämmelser. Det finns också särskilda bestämmelser om rättslig hjälp i brottmål åt vissa internationella organ.

Rättsmedicinsk undersökning

4 kap.

35 §

En ansökan om rättsmedicinsk undersökning i Sverige handläggs enligt bestämmelserna i lagen (1995:832) om obduktion m.m.

Domare vid den utländska domstolen och företrädare för parterna får närvara vid undersökningen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002.

3 Ärendet och dess beredning

Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen (Romstadgan) antogs vid en diplomatkonferens i Rom den 17 juli 1998. Stadgan avser inrättandet av en permanent internationell brottmålsdomstol för lagföring av folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. Sverige undertecknade stadgan den 7 oktober 1998. Sammanlagt har 139 stater undertecknat stadgan och per den 4 oktober 2001 har 42 stater tillträtt stadgan.

I departementspromemorian Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen (Ds 2001:3), som har upprättats inom Justitiedepartementet, behandlas frågan om Sveriges tillträde till Romstadgan och den lagstiftning som anses vara nödvändig med anledning av ett svenskt tillträde till stadgan. De lagförslag som har lämnats i promemorian finns i *bilaga 1*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanser som har yttrat sig finns i *bilaga 2*. En sammanställning av remissvaren finns tillgänglig hos Justitiedepartementet (dnr Ju 2001/582).

Riksdagen har den 14 juni 2001 godkänt att Sverige tillträder Romstadgan samt att vissa förklaringar avges i fråga om kommunikationsväg och språk som skall användas vid samarbete med domstolen (prop. 2000/01:122, bet. 2000/01:JuU30 och 2000/01:KU13y, rskr. 2000/01:284). Sverige har den 28 juni 2001 ratificerat stadgan. I ett särtryck till propositionen om Sveriges tillträde till Romstadgan finns den engelska texten och en svensk översättning av stadgan.

Regeringen tar i detta ärende upp promemorians förslag till lagstiftning med anledning av ett tillträde till Romstadgan.

4 Bakgrund

4.1 Historisk bakgrund och Romstadgans tillkomst

Frågan om att inrätta en permanent internationell brottmålsdomstol är gammal. Sedan idén dessförinnan hade framförts i olika sammanhang, förutskickade Versailles-traktaten efter första världskriget att en internationell brottmålsdomstol skulle inrättas för lagföring av krigsförbrytare. Så skedde emellertid inte och först efter andra världskrigets slut inrättades två krigsförbrytartribunaler i Nürnberg och Tokyo av krigets segrarmakter. Dessa tribunaler var inte permanenta och lagföringen riktades enbart mot krigets förlorare.

I Förenta nationerna som inrättades efter kriget togs frågan om en permanent internationell brottmålsdomstol upp på nytt och utreddes under 1950-talet. Idén hade inledningsvis ett gott stöd och i 1948 års folkmordskonvention finns det t.ex. en hänvisning till en internationell straffdomstol som skulle kunna komma att inrättas (artikel VI). Under det kalla kriget var dock bl.a. säkerhetsrådets permanenta medlemmar inte villiga att inrätta en överstatlig brottmålsdomstol, särskilt inte som ett fristående organ under generalförsamlingen. Även i andra frågor

fanns meningsmotsättningar mellan olika stater och de olika förslag som lämnades bordlades av generalförsamlingen.

När stridigheterna i dåvarande Jugoslavien bröt ut i början av 1990-talet var de politiska förhållandena annorlunda. Under 1992 antog säkerhetsrådet olika resolutioner som beredde vägen för den resolution av den 22 februari 1993 (resolution 808 (1993)) som lade den rättsliga grunden för inrättandet av den internationella tribunalen för brott mot humanitär rätt i f.d. Jugoslavien. Tribunalens stadgar fastställdes av säkerhetsrådet den 25 maj 1993 genom resolution 827 (1993). Härefter inrättade säkerhetsrådet en motsvarande tribunal för Rwanda den 8 november 1994 genom resolution 955 (1994). Båda dessa tribunaler är alltjämt verksamma.

År 1990 gav generalförsamlingen FN:s folkrättskommission (International Law Commission, ILC) i uppdrag att på nytt ta sig an frågan om inrättandet av en permanent internationell brottmålsdomstol. Efter en förberedande rapport 1992 och ett förslag 1993 lämnade ILC ett reviderat och slutligt stadgeförslag till generalförsamlingen år 1994. Med detta förslag som utgångspunkt behandlades frågan om en domstol av en s.k. *ad hoc*-kommitté under 1995 och därefter av en förberedande kommitté under 1996 till 1998. I december 1997 beslutade generalförsamlingen att en diplomatkonferens skulle hållas i Rom mellan den 15 juni och 17 juli 1998.

Efter långa och mödosamma förhandlingar kunde stadgan antas efter en omröstning där rösterna räknades, men de enskilda ländernas röstning inte protokollfördes. Röstningen avlöpte med 120 röster för och endast sju emot stadgan samt 21 avståenden. Stadgan öppnades för undertecknande samma dag den 17 juli 1998.

I slutakten från konferensen beslutades om inrättandet av en förberedande kommission för att behandla vissa återstående frågor. Främst bland dessa uppgifter var att ta fram förslag till bevis- och förfaranderegler och s.k. brottskriterier. Den förberedande kommissionen har den 30 juni 2000 godtagit bevis- och förfaranderegler och s.k. brottskriterier samt överlämnat dessa för antagande av stadgepartsörsamlingen (se avsnitt 5.4.1) när stadgan trätt i kraft. Kommissionens arbete fortsätter med andra uppgifter för vilka ingen fast tidsgräns är fastslagen.

Sverige har tillsammans med bl.a. de övriga nordiska länderna deltagit aktivt i det arbete som lett fram till stadgan och starkt verkat för att Internationella brottmålsdomstolen skall komma till stånd.

4.2 Ratifikationsläget

Romstadgan träder i kraft när 60 stater har tillträtt den och per den 4 oktober 2001 har 42 stater tillträtt stadgan. Totalt har 139 stater undertecknat stadgan. Bland dessa återfinns bl.a. alla Europarådets medlemsstater utom Turkiet. Sverige undertecknade stadgan den 7 oktober 1998 och ratificerade densamma den 28 juni 2001 (jfr prop. 2000/01:122, bet. 2000/01:JuU30 och 2000/01:KU13y, rskr. 2000/01:284).

Inom EU har medlemsstaterna uttalat avsikten att ratificera stadgan före utgången av innevarande år och hittills har, förutom Sverige, elva

EU-stater gjort det (Italien, Frankrike, Belgien, Luxemburg, Spanien, Tyskland, Österrike, Finland, Danmark, Nederländerna och Storbritannien). Härtill har Norge tillträtt stadgan den 16 februari 2000 (St.prop. nr. 24, 1999-2000) och Island den 25 maj 2000 (Alltingets 125:e möte, 1999-2000). I Frankrike har konstitutionen ändrats med hänvisning till Internationella brottmålsdomstolen (lag 99-568 av den 8 juli 1999 som föreskriver ett generellt undantag från konstitutionens bestämmelser när de står i strid med Romstadgan). En förändring av konstitutionen har även beslutats i Tyskland vilken avser utlämning av landets egna medborgare, medan Österrike som har liknande bestämmelser inte har funnit skäl att ändra sin konstitution. I flertalet av de nu nämnda staterna kommer lagstiftning för samarbetet med domstolen m.m. att behandlas senare. I Finland, som ratificerade stadgan den 29 december 2000, har även lagstiftning antagits som avser såväl en särskild lag om samarbete med domstolen som ändringar i den finska strafflagen (RP 161/2000 rd). Även i Danmark, som ratificerade stadgan den 21 juni 2001, har lagstiftning antagits i samband med beslutet att tillträda stadgan (Lovforslag nr. L 20, Folketinget 2000-01, Lov nr. 342 af 16. maj 2001). Norsk lagstiftning har antagits i juni 2001 (Ot.prp. nr. 95, 2000-2001). De nordiska staterna har vid ett flertal möten diskuterat lagstiftningsfrågor med anledning av stadgan.

Även i Kanada, Nya Zeeland och Storbritannien har lagstiftning med anledning av stadgan antagits i samband med beslut om ratifikation.

4.3 En jämförelse mellan Romstadgan och de internationella brottmålsribunalerna

De internationella brottmålsribunalerna inrättades genom beslut av FN:s säkerhetsråd med stöd av kapitel VII i FN-stadgan. Därav följer att föreskrifterna och förpliktelserna enligt dess stadgor, t.ex. i fråga om jurisdiktion och samarbetskyldighet, är tvingande för FN:s medlemsstater. Romstadgan är däremot en multilateral internationell överenskommelse och blir därmed bindande för de stater som väljer att tillträda den.

Domstolen är inte ett FN-organ, men Romstadgan anvisar att förhållandet mellan domstolen och FN skall regleras i ett särskilt avtal. Domstolens uppgift är att som permanent institution ta sig an brott begångna runt om i världen, vilket dock i flertalet fall kräver att brottet har viss anknytning till en stat som har anslutit sig till stadgan. Tribunalerna är däremot inrättade för att lagföra brott inom strikt geografiskt definierade områden och för Rwandatribunalen endast brott begångna inom en viss avgränsad tidsperiod. Tribunalerna inrättades retroaktivt medan principen om icke-retroaktivitet gäller för utövande av domstolens jurisdiktion. Därmed gäller för domstolen, liksom för Jugoslaviatribunalen, att mandatet omfattar brott som har begåtts efter en bestämd tidpunkt men utan att någon bortre tidsgräns föreskrivs.

De brott som tribunalerna respektive domstolen är behöriga att pröva är i huvudsak desamma, dvs. allvarliga brott mot internationell rätt i form av folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. Dessutom kan domstolen i en framtid komma att vara behörig pröva

aggressionsbrott. Vissa skillnader finns dock och för domstolens del har de olika brotten definierats mer ingående, såväl i stadgan som i ett särskilt instrument, de s.k. brottskriterierna ("elements of crimes"), än vad som gäller för tribunalerna.

En viktig skillnad mellan tribunalerna och domstolen gäller dess behörighet att lagföra ett brott i förhållande till den nationella behörigheten. Medan tribunalernas stadgor ger den internationella rättsliga processen företräde framför nationella förfaranden föreskriver Romstadgan tvärtom att nationell lagföring i princip skall ha företräde. Domstolen skall vara ett komplement till de nationella rättsordningarna och endast ta vid när de senare inte fullgör sin uppgift på ett tillbörligt sätt – den s.k. komplementaritetsprincipen. Skillnaden påverkar även de olika stadgornas bestämmelser om domars rättsverkningar (*ne bis in idem*; "inte två gånger för samma sak").

Trots den grundläggande skillnaden beträffande förhållandet mellan internationell och nationell lagföring innehåller Romstadgan bestämmelser om samarbetskyldighet för de anslutna staterna som i princip är lika långtgående som motsvarande skyldighet i förhållande till tribunalerna. Att staterna verkligen uppfyller sina samarbetsförpliktelser är avgörande för tribunalernas och i framtiden domstolens verksamhet. Bestämmelserna om straffverkställighet, vilka bygger på staternas frivilliga åtagande, liknar också varandra.

En betydelsefull skillnad mellan tribunalernas stadgor och Romstadgan är att den senare är avsevärt mer detaljerad, bl.a. vad gäller samarbete, verkställighet, de processuella förfarandena och allmänna straffrättsliga bestämmelser. Till skillnad från tribunalerna, som själva har haft att anta sina bevis- och förfaranderegler, skall sådana regler för domstolen utarbetas av statsamfundet och antas av en stadgeparts församling. Finansieringen av domstolen, som inte är ett FN-organ, skiljer sig också från vad som gäller för tribunalerna.

5 Stadgans närmare innehåll

En ingående beskrivning av Romstadgans innehåll har lämnats i prop. 2000/01:122 som underlag för ställningstagandet om Sveriges tillträde till stadgan. Den beskrivning som ges i det följande är därför mer översiktlig och främst inriktad på de bestämmelser som har betydelse för lagstiftningen om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen. Detta innefattar även frågor om verkställighet av dess avgöranden, sekretess samt immunitet och privilegier.

Stadgan är indelad i 13 delar enligt följande:

1. Upprättande av domstolen
2. Jurisdiktion, processförutsättningar och tillämplig lag
3. Allmänna straffrättsliga principer
4. Domstolens sammansättning och administration
5. Förundersökning och lagföring
6. Rättegången
7. Straff
8. Överklagande och omprövning

9. Internationellt samarbete och rättslig hjälp
10. Verkställighet
11. Stadgeparts församlingen
12. Finansiering
13. Slutbestämmelser

De artiklar som främst är av betydelse för lagstiftning om samarbete med domstolen finns i delarna 9 och 10, men även vissa bestämmelser i andra delar måste beaktas. Föreskrifterna i stadgans olika delar presenteras närmare i avsnitt 5.1 till 5.10 nedan. Hänvisningarna till bestämmelser i stadgan görs genom angivande av artikelns nummer och i vissa fall, efter kolon, nummer och bokstäver som anger en viss punkt i artikeln (ex. artikel 54:3 a).

5.1 Allmänna bestämmelser

I artikel 1 föreskrivs inrättandet av Internationella brottmålsdomstolen som en permanent institution för lagföring av enskilda beträffande de mest allvarliga brotten av internationellt intresse. Där framgår också att domstolen skall vara ett komplement till de nationella rättsordningarna, se vidare avsnitt 5.4, och att dess behörighet och funktioner anges i stadgan. Av artiklarna 2 och 3 framgår att domstolens förhållande till FN och till värdlandet Nederländerna skall regleras genom särskilda avtal. Domstolen är en internationell juridisk person med rättshandlingsförmåga (artikel 4). Domstolen kan även välja att förlägga sin verksamhet, t.ex. att genomföra rättegångar, på en annan plats (artikel 3 och 62). Detta fordrar att ett särskilt avtal träffas med staten i fråga.

Stadgeparts församlingen

För att stadgeparterna skall kunna följa upp och vidareutveckla domstolens verksamhet skall ett särskilt forum upprättas som består av företrädare för de stater som har tillträtt stadgan – stadgeparts församlingen. Församlingens huvudsakliga uppgifter och organisation föreskrivs i artikel 112. Varje stadgepart har en röst i församlingen och andra stater som inte anslutit sig till stadgan men som har undertecknat stadgan eller i vart fall slutakten vid Romkonferensen har observatörsstatus.

Bland stadgeparts församlingens uppgifter ingår att behandla och anta rekommendationer från den förberedande kommissionen, t.ex. bevis- och förfaranderegler (artikel 51), ”brottskriterier” (artikel 9) och avtalet mellan domstolen och FN (artikel 2). Den skall vidare utöva tillsyn över domstolens verksamhet, fastställa dess budget, besluta om en eventuell ändring av antalet domare (artikel 36) samt behandla frågor om stadgeparters bristande samarbete med domstolen (artikel 87). Församlingen skall även besluta om framtida stadgeändringar (artiklarna 121 och 122) och anta regler för den ekonomiska förvaltningen av dess egen och domstolens verksamhet (artikel 113). I artikel 112 finns dessutom bestämmelser om församlingens möten såsom beslutförhet, omröstningsregler och språk samt om dess organisation och om en arbetsordning som den skall anta.

Sekundära regelverk

Stadgan skall kompletteras med detaljerade bestämmelser i särskilda bevis- och förfaranderegler som skall antas av stadgeparts församlingen enligt ett angivet förfarande (artikel 51). Ett utkast till sådana regler har förhandlats fram och den 30 juni 2000 antagits av en förberedande kommission. Bevis- och förfarandereglerna innehåller främst bestämmelser om det rättsliga förfarandet, vilka måste stå i överensstämmelse med stadgan.

Härtill skall, enligt artikel 9, s.k. brottskriterier utvecklas av den förberedande kommissionen och senare antas av stadgeparts församlingen. De är avsedda att bistå Internationella brottmålsdomstolen vid tolkningen och tillämpningen av de brott som omfattas av stadgan och också brottskriterierna måste stå i överensstämmelse med stadgan. Även ett utkast till brottskriterier antogs av den förberedande kommissionen den 30 juni 2000.

Domarna skall dessutom själva anta en arbetsordning för domstolen, över vilken stadgeparterna dock har en viss kontroll (artikel 52).

Domstolens finansiering

Bestämmelserna om domstolens finansiering finns i del 12 och det är stadgeparts församlingen som fastställer dess budget och föreskrifter för den ekonomiska förvaltningen (artiklarna 112:2 d och 113). I första hand är det stadgeparterna som skall finansiera verksamheten men även medel från FN kan komma i fråga (artikel 115). Uttaxeringen av staternas bidrag skall ske enligt en särskild bidragsskala (artikel 117). Vidare får domstolen ta emot frivilliga bidrag från regeringar, internationella organisationer, enskilda och andra i enlighet med särskilt givna kriterier (artikel 116). En årlig revision skall genomföras (artikel 118).

5.2 Domstolens organisation m.m.

Enligt artikel 34 skall Internationella brottmålsdomstolen bestå av ett presidium, överklagande-, rättegångs- och förundersökningsavdelningar, ett åklagarkansli och ett registratorskontor. De viktigaste befattningshavarna är domarna, åklagaren och de biträdande åklagarna, registratören och den biträdande registratören, vilka skall avlägga en högtidlig förklaring om att fullgöra sina uppgifter opartiskt och samvetsgrant (artikel 45).

Presidiet

Domstolen leds administrativt av presidiet som består av en president och två vicepresidenter. Artikel 38 innehåller närmare bestämmelser om hur presidiet skall utses och dess uppgifter. Stadgan innehåller även andra bestämmelser som anvisar presidiet uppgifter, t.ex. att avgöra frågor om arbetsspråk (artikel 50), att upprätta en rättegångskammare för handläggningen av ett mål (artikel 61:11) och att avgöra om antalet domare skall utökas för en viss huvudförhandling (artikel 74:1).

Domarna och de dömande enheterna

I artiklarna 35, 36 och 37 finns bestämmelser om domarna och indelningen av dessa i olika avdelningar och kammare – förundersöknings-, rättegångs- och överklagandekammare. Huvudregeln är att domarna skall tjänstgöra på heltid, men om arbetsbelastningen eller andra omständigheter motiverar det får presidiet besluta att förändra tjänstgöringens omfattning (artiklarna 35:3 och 40:3). De 18 domarna måste uppfylla strikta kvalifikationskrav och de skall nomineras av stadgeparterna och väljas av stadgeparts församlingen i enlighet med ett särskilt förfarande (artikel 36). Tjänstgöringen skall normalt vara nio år utan möjlighet till omval. Bestämmelser om fyllnadsval ges i artikel 37.

Förundersöknings- och rättegångskammarna består av tre ledamöter och överklagandekammaren av fem (artikel 39). Vissa uppgifter i förundersökningskammaren får dock utföras av en ensamdomare (artiklarna 39:2 a iii och 57:2). Domarna indelas på en viss avdelning men ett cirkulationssystem är också avsett.

Stadgan föreskriver att domarna skall vara självständiga vid fullgörandet av sina uppgifter och att de därför inte får utöva någon annan yrkesmässig eller förtroendeskadlig verksamhet (artikel 40). Relativt långtgående regler om domarjäv finns i artikel 41. Frågor om entledigande och disciplinära förfaranden samt om immunitet och privilegier regleras särskilt, se nedan.

Åklagarna och åklagarens kansli

Åklagarkontoret är en självständig enhet inom domstolen som leds av en åklagare (chefsåklagare) och en eller flera biträdande åklagare (artikel 42). Stadgan ställer höga krav på åklagaren och de biträdande åklagarna, vilka också skall väljas av stadgeparts församlingen enligt ett anvisat förfarande. Mandattiden är nio år utan omvalsmöjlighet. Med hänsyn till de viktiga och relativt vittgående befogenheter som åklagarna har enligt stadgan, framförallt beträffande inledande av en förundersökning (artiklarna 15 och 53), understryker stadgan särskilt deras självständighet och opartiskhet. De är bl.a. förbjudna att söka eller ta emot instruktioner från någon utanför domstolen och strikta jävsregler föreskrivs.

Övrig personal såsom brottsutredare skall anställas vid åklagarens kansli och även sekonderad personal, dvs. personal som tillhandahålls och bekostas av en stat, får förekomma (artikel 44). Särskilda expertkunskaper, t.ex. beträffande sexualbrott och våld mot barn, skall finnas tillgängliga (artikel 42:9). Även annan expertis, t.ex. beträffande tortyr, vilket Svenska Röda Korset särskilt har framhållit, kan komma att behövas.

Registratorn och registratorskontoret

Registratorskontoret ansvarar för domstolens administration och för administrativ service till domstolens övriga enheter och personal (artikel 43). Det leds av en registrator, och vid behov en biträdande registrator, som väljs av domarna. Särskilda kvalifikationskrav ställs i artikeln.

Inom kontoret får olika specialiserade enheter inrättas och en särskild brottsoffer- och vittnesenhet skall finnas (artikel 43:6). För personalen gäller samma regler som för åklagarens kansli (artikel 44).

Entledigande och disciplinära förfaranden

Artikel 46 innehåller bestämmelser om entledigande av någon av domstolens huvudfunktionärer, dvs. domarna, åklagarna och registratorn (samt den biträdande registratorn). Detta kan komma i fråga vid om någon allvarligt åsidosätter sina skyldigheter enligt stadgan eller är förhindrad att fullgöra sina tjänsteuppgifter. Vid mindre allvarliga tjänstefel föreskriver artikel 47 att disciplinära åtgärder får vidtas. Närmare föreskrifter till dessa artiklar skall ges i bevis- och förfarandereglerna.

Immunitet och privilegier m.m.

I de anslutna staterna skall domstolen åtnjuta den immunitet och de privilegier som krävs för att den skall kunna fylla sitt syfte (artikel 48). Härtill finns föreskrifter om immunitet och privilegier för domarna, åklagarna och registratorn samt för den biträdande registratorn och övrig personal. Ett avtal om immunitet och privilegier skall utarbetas, vilket även skall innehålla bestämmelser som är nödvändiga för att försvarare, experter, vittnen och andra personer som skall infinna sig vid domstolen skall kunna fullgöra sina uppgifter.

Stadgan innehåller även en beslutsordning för löner, arvoden och kostnadsersättning till domstolens huvudfunktionärer (artikel 49). Dessa får inte sänkas under en pågående mandattid.

Språkfrågor

Artikel 50 innehåller bestämmelser om domstolens officiella språk och arbetspråk. De officiella språken är desamma som i FN, dvs. arabiska, engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska, medan arbetspråken normalt skall vara engelska och franska. Vissa avgöranden skall översättas till de officiella språken. Härtill innehåller såväl stadgan (särskilt artiklarna 55:1 c och 67:1 d) som bevis- och förfarandereglerna bestämmelser om översättning och tolkning.

5.3 Brotten

I artikel 5 redovisas vilka brottstyper som omfattas av Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion. Dessa är folkmord, brott mot mänskligheten, krigsförbrytelser och aggressionsbrott. Det senare brottet intar dock en särställning eftersom domstolen inte får utöva sin jurisdiktion över aggressionsbrott förrän en bestämmelse har antagits som definierar och anger villkoren för utövandet av jurisdiktion över det (artikel 5:2). Bestämmelsen måste vara förenlig med tillämpliga bestämmelser i FN-stadgan och den måste antas enligt bestämmelserna för ändring och översyn av stadgan, vilket bl.a. innebär att en mycket

kvalificerad majoritet krävs samt att ändringen bara kommer att gälla gentemot de stater som ratificerar densamma.

Stadgan innehåller relativt detaljerade definitioner av de övriga tre brottstyperna, se nedan, och ytterligare riktlinjer för tolkning och tillämpning av brottsstadgandena ges i de s.k. brottskriterierna som stadgeparts församlingen skall anta (artikel 9). Gemensamt för definitionerna är att de gäller vid domstolen och att de inte nödvändigtvis återger vad som anses vara sedvanerätt eller vad som kan gälla enligt nationell rätt. Artikel 10 anger att ingen bestämmelse i stadgan skall tolkas så att den på något vis inskränker gällande folkrättsliga regler eller föregriper sådana som är under utveckling. För samtliga dessa brott gäller stadgans allmänna straffrättsliga principer som föreskrivs i del 3, se avsnitt 5.5.

En mer detaljerad genomgång av de brott som definieras i stadgan finns i prop. 2000/01:122.

Folkmord

Definitionen av folkmord i artikel 6 följer ordagrant den i artikel II i 1948 års konvention om förebyggande och bestraffning av brottet folkmord (en översättning till svenska finns i prop. 1952:71 och SÖ 1952:64). I stället för att som i folkmordskonventionens artikel III ha en särskild uppräknning av vilka gärningar som ger upphov till straffrättsligt ansvar, gäller inför domstolen de allmänna reglerna för individuellt straffansvar i del 3 i stadgan (artiklarna 25 och 28) för samtliga brottstyper inom domstolens jurisdiktion. Det kriminaliserade området för folkmord torde i allt väsentligt vara oförändrat.

Brott mot mänskligheten

Definitionen av brott mot mänskligheten i artikel 7 har inte någon förlaga i ett annat instrument. De definitioner som givits i stadgorna för Nürnberg-tribunalen och för de internationella tribunalerna för f.d. Jugoslavien och Rwanda är mycket kortfattade när det gäller de gärningar som omfattas och de villkor som ställs för att de skall nå upp till att utgöra brott mot mänskligheten. Enligt artikel 7:1 måste gärningar av det slag som räknas upp i artikeln utgöra en del av ett vidsträckt eller systematiskt angrepp riktat mot civilbefolkning med insikt om angreppet liksom, under angivna förutsättningar, andra enskilda personer. Brottet kan begås såväl i fredstid som i en väpnad konflikt och förövarna vara både företrädare för en stat eller t.ex. en organisation. Brottbeskrivningarna kompletteras i artikel 7:2 av definitioner av en rad begrepp. Även termen genus definieras (artikel 7:3).

Krigsförbrytelser

Artikel 8 innehåller beskrivningar av ett stort antal brott med anknytning till väpnade konflikter, vilka har samlats under rubriken krigsförbrytelser. De flesta brotten har hämtats från gällande humanitärrettsliga konventioner såsom de fyra Genèvekonventionerna från 1949 och deras två tilläggsprotokoll från 1977 samt Haagkonventioner såsom

lantkrigsreglementet (IV. Haagkonventionen) från 1907. I ett par fall har en vidareutveckling av humanitärätten skett genom förtydliganden och tillägg. Exempel på detta är sexualbrotten respektive angrepp mot personal m.m. i humanitära biståndsinsatser eller i FN:s fredsbevarande insatser.

Domstolen har, enligt artikel 8:1, jurisdiktion över krigsförbrytelser särskilt när de begås som en del av en plan eller en politik eller utgör en del av förövandet av sådana brott i stor skala. Detta återspeglar bl.a. en avsikt att domstolen bara skall befatta sig med de mest allvarliga brotten som är internationella angelägenheter.

I artikel 8:2 beskrivs brotten. De är grupperade under olika rubriker, nämligen svåra kränkningar av Genèvekonventionerna (punkt a), andra allvarliga kränkningar av lag eller sedvanerätt i internationella väpnade konflikter (punkt b), allvarliga kränkningar i icke-internationella konflikter av Genèvekonventionernas gemensamma artikel 3 (punkt c) och andra allvarliga kränkningar av lag eller sedvanerätt i icke-internationella konflikter (punkt e). Medan de två förstnämnda punkterna avser brott i internationella väpnade konflikter så behandlar de två sistnämnda punkterna brott i icke-internationella väpnade konflikter (se även punkterna d och f). För de senare fallen klargör artikel 8:3 att åtgärder som en regering vidtar med lagliga medel för att t.ex. bevara eller återställa lag och ordning inte skall anses utgöra krigsförbrytelser i stadgans mening.

5.4 Domstolens jurisdiktion och förhållandet till nationell lagföring

Ingen retroaktiv jurisdiktion

Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion omfattar endast brott som begåtts efter stadgans ikraftträdande. I förhållande till stater som ansluter sig senare har domstolen endast jurisdiktion över brott som begåtts efter tillträdet, om inte den tillträdande staten förklarar annorlunda (artiklarna 11:1 och 2). Principen om icke-retroaktivitet finns även uttryckt i artikel 24 bland de allmänna straffrättsliga principerna.

Ingen jurisdiktion över minderåriga

Enligt artikel 26 har domstolen inte jurisdiktion över gärningsmän som var under 18 år när brottet skulle ha begåtts.

Förutsättningar för utövande av jurisdiktion

I artikel 12 föreskrivs vad det förhållandet att en stat har tillträtt stadgan innebär för Internationella brottmålsdomstolens rätt att utöva jurisdiktion. Bestämmelserna gäller dock inte situationer som säkerhetsrådet har hänskjutit till domstolen, se vidare nedan. Grundprincipen är att en stat som blir part i stadgan därigenom godtar domstolens jurisdiktion i fråga om de brottstyper som anges i artikel 5 (artikel 12:1). I form av en

övergångsbestämmelse medger dock artikel 124 att en stat, utan hinder av artikel 12, vid tillträdet av stadgan får förklara att den under en period av sju år från dess ikraftträdande inte godtar domstolens jurisdiktion över krigsförbrytelser.

För att domstolen skall få utöva jurisdiktion förutsätts att antingen den stat inom vars territorium brottet i fråga har ägt rum eller den stat i vilken den person som anklagas för brottet är medborgare har tillträtt stadgan (artikel 12:2). Det räcker alltså att endera av dessa stater är stadgepart. Artikel 12.3 öppnar härtill en möjlighet för domstolen att utöva jurisdiktion också om varken gärningsstaten eller den anklagades medborgarstat har tillträtt stadgan. Detta förutsätter att gärningsstaten eller medborgarstaten förklarar att den godkänner att domstolen utövar jurisdiktion avseende brottet i fråga. Den staten måste därvid samarbeta med domstolen på samma sätt som en stadgepart.

För att domstolen skall få utöva jurisdiktion kräver vidare artikel 13 att saken måste ha kommit inför den på endera av tre föreskrivna sätt. En stat som är part i stadgan kan till åklagaren hänskjuta en situation där ett eller flera brott som omfattas av domstolens jurisdiktion förefaller ha begåtts med hemställan att åklagaren utreder situationen för att avgöra om någon skall lagföras (artikel 13 a). Närmare bestämmelser om ett sådant hänskjutande finns i artikel 14.

På liknande sätt kan säkerhetsrådet hänskjuta en situation till domstolen, vilket förutsätter ett beslut av rådet med stöd av kapitel VII i FN-stadgan. Hänskjutandet blir därmed en för FN:s medlemsstater bindande åtgärd (artikel 13 b). Detta förutsätter i sin tur att den aktuella situationen är sådan att rådet funnit att den utgör ett hot eller brott mot freden eller en aggressionshandling. Genom den tvingande karaktär som ett beslut av säkerhetsrådet med stöd av kapitel VII i FN-stadgan har, bortfaller kravet på att en viss stat måste vara stadgepart eller som icke-part ha avgivit en förklaring för att domstolen skall få utöva sin jurisdiktion (jfr artikel 12). Därmed följer även att skyldigheten att samarbeta med domstolen och att ge den rättsligt bistånd får en annan grund (jfr del 9 av stadgan) och utsträcks till samtliga stater.

Enligt artikel 13 c får dessutom åklagaren på eget initiativ ta upp en sak till prövning. Detta är omgärdat av flera förbehåll som anges i artikel 15, bl.a. ett krav på förundersökningskammarens godkännande innan en förundersökning får inledas.

Förutom reglerna om säkerhetsrådets möjlighet att hänskjuta situationer till domstolen för utredning och lagföring (artikel 13 b) innehåller artikel 16 bestämmelser om att beslut av säkerhetsrådet innebär att en undersökning eller lagföring inte får inledas eller fortsättas om rådet så begär. En sådan suspension skall gälla under en tid av tolv månader från säkerhetsrådets begäran, vilken i sin tur förutsätter en rådsresolution som antagits i enlighet med kapitel VII i FN-stadgan. En begäran kan förnyas av säkerhetsrådet men veto kan läggas mot varje sådan resolution i enlighet med FN-stadgans regler.

Det bör också nämnas att om bestämmelser om aggressionsbrott senare antas så kommer det dessutom krävas en särskild ratifikation av de stater som vill godkänna domstolens jurisdiktion över brottet.

Förhållandet till nationell lagföring (komplementaritetsprincipen)

Stadgan bygger på grundförutsättningen att såväl Internationella brottmålsdomstolen som enskilda stater har jurisdiktion över de aktuella brotten. Presumtionen är alltid att de senare har företräde att utöva sin jurisdiktion framför Internationella brottmålsdomstolen så länge den nationella undersökningen och lagföringen fungerar på ett tillbörligt sätt. Om så inte är fallet vänds presumtionen till Internationella brottmålsdomstolens fördel. Avgörandet ligger hos domstolen. Denna ordning, som skiljer sig från vad som gäller i fråga om de internationella brottmålsribunalerna, har kommit att kallas komplementaritetsprincipen. Principen återspeglas på många ställen i stadgan, med artikel 17 som den centrala artikeln.

I artikel 17 definieras vad som menas med att en nationell undersökning eller lagföring sker eller har skett på ett tillbörligt sätt, vilket behandlas i termer av processförutsättningar. I artikel 17:1 anges fyra grunder när en sak skall avvisas på grund av bristande processförutsättningar. Det skall ske om saken är föremål för undersökning eller lagföring i en stat som har jurisdiktion såvida inte staten saknar vilja eller förmåga att som sig bör genomföra undersökningen eller lagföringen. Detsamma gäller om en stat i ett tidigare skede har beslutat att inte lagföra den person som avses, såvida beslutet inte är en följd av bristande vilja eller förmåga att som sig bör lagföra saken. Den tredje avvisningsgrunden är att den person som avses redan har lagförts för den aktuella gärningen och en rättegång inför Internationella brottmålsdomstolen därför inte får ske i enlighet med artikel 20:3, se vidare avsnitt 5.5. Härtill skall saken avvisas om den inte är tillräckligt allvarlig för att motivera vidare åtgärder av domstolen.

I artikel 17:2 anges vilka omständigheter som domstolen skall beakta för att avgöra om bristande vilja föreligger och i artikel 17:3 vad som skall beaktas i fråga om bristande förmåga.

Den processuella tillämpningen av artikel 17 redovisas i avsnitt 5.6.1. De regler om staters samarbete med domstolen som har inspirerats av komplementaritetsprincipen behandlas i avsnitt 5.8.

5.5 Tillämplig lag, *ne bis in idem* och allmänna straffrättsliga bestämmelser

Stadgan innehåller bestämmelser om de allmänna straffprocessrättsliga och straffrättsliga principer som Internationella brottmålsdomstolen skall tillämpa. Vissa av dessa principer går tillbaka på bestämmelser i stadgorna för Nürnberg- och Tokyotribunalerna och några få finns även med i stadgorna för Jugoslavien- och Rwandatribunalerna. Romstadgan är dock det första internationella instrument som så relativt heltäckande lämnar föreskrifter i ämnet. Två artiklar finns i del 2 av stadgan medan de övriga är samlade i del 3. Med undantag för en bestämmelse om negativ rättskraft (artikel 20:2) är alla dessa bestämmelser avsedda för lagföring inför domstolen och inte för att införas och tillämpas i de anslutna staterna.

Tillämplig lag

Artikel 21 innehåller regler om de rättskällor som domstolen skall tillämpa. Dessa är i första hand stadgan samt bevis- och förfarandereglerna och de s.k. brottskriterierna (se avsnitt 5.1). I andra hand skall tillämpliga fördrag samt folkrättens principer och regler tillämpas och först om de tidigare angivna rättskällor inte är tillräckliga får allmänna rättsprinciper som härletts från nationella lagar i världens rättssystem tas till hjälp. Även tidigare rättspraxis får beaktas. I artikel 21:3 finns dessutom ett uttryckligt och detaljerat diskrimineringsförbud.

Ne bis in idem (icke två gånger för samma sak)

I artikel 20 finns bestämmelser om negativ rättskraft eller *ne bis in idem* ("icke två gånger för samma sak"), vilka delvis återspeglar reglerna om processförutsättningar med hänsyn till komplementaritetsprincipen, se avsnitt 5.4. Domstolen är förhindrad att på nytt pröva en gärning för vilken den tidigare har meddelat en friande eller fällande dom och detsamma gäller, med vissa undantag, om en annan internationell eller nationell domstol har dömt över gärningen. Den andra domstolens dom har inte negativ rättskraft om rättegången där skett i syfte att undandra den aktuella personen från straffrättsligt ansvar för brott som omfattas av Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion eller om den i övrigt inte genomfördes på ett oberoende och opartiskt sätt utan i stället på ett sätt som under omständigheterna inte var förenligt med en avsikt att ställa personen inför rätta. I artikel 20:2 föreskrivs att ingen skall lagföras vid en annan domstol (nationell eller internationell) för ett brott som avses i artikel 5 för vilket han eller hon redan har fällts till ansvar eller frikänts av Internationella brottmålsdomstolen.

Legalitetsprincipen

Den viktiga straffrättsliga legalitetsprincipen beskrivs i artiklarna 22 och 23. Innebörden av legalitetsprincipen kan sammanfattas i förbudet mot analog strafftillämpning och förbudet mot retroaktiv strafflagstiftning. I artikel 22 finns en regel om att ingen skall bära straffrättsligt ansvar för en gärning som inte omfattades av Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion vid den tidpunkt då den begicks. Vidare finns bestämmelser om en strikt tolkning av brottsbeskrivningarna, dvs. straffbuden. I artikel 23 föreskrivs att den som har fällts till ansvar av domstolen endast får straffas i enlighet med reglerna i stadgan. Dessa principer bör ses tillsammans med regeln om icke-retroaktivitet för straffrättsligt ansvar i artikel 24.

Individuellt straffrättsligt ansvar, förmans ansvar och betydelsen av officiell ställning

Stadgan omfattar bara individuellt straffrättsligt ansvar, vilket kommer närmare till uttryck i artikel 25. Reglerna är begränsade till fysiska personer och behandlar även frågor som medgärningsmannaskap, med-

verkan till brott, försök till brott och en särskild regel om uppmaning till folkmord. Svensk rätt påverkas inte av reglerna i stadgan i denna del men vår inhemska rätt torde ändå kunna sägas motsvara samtliga de regler som omfattas av artikel 25 och i vissa avseenden, särskilt beträffande förberedelse och stämpling till brott, dessutom vara mer långtgående än stadgan. Reglerna om det individuella straffansvaret i artikel 25 är inte heller avsedda att påverka staternas ansvar enligt folkrätten (artikel 25:4).

Ytterligare regler om gärningsmannaskap finns i artikel 28, som behandlar militära befälhavares och andra förmäns ansvar.

Artikel 27 innehåller bestämmelser som innebär att en persons officiella ställning inte skall frita personen från straffrättsligt ansvar eller utgöra skäl för strafflindring inför domstolen. Vidare föreskrivs att folkrättsliga eller nationella regler om immunitet eller särskilda förfaranden för personer i officiell ställning inte skall hindra domstolen från att utöva sin jurisdiktion över personen.

Icke-preskription

Artikel 29 föreskriver att preskription inte skall begränsa Internationella brottmålsdomstolens prövning av folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser (samt ett eventuellt framtida aggressionsbrott). Regeln gäller inte för de brott som begås mot domstolen och dess verksamhet, vilka beskrivs i artikel 70 (se avsnitt 5.6.8), och för sådana brott har preskriptionsregler för domstolen föreslagits i dess bevis- och förfaranderegler. Utgångspunkten är härvid att domstolens regler om preskription inte skall påverka staternas nationella rätt.

De subjektiva rekvisiten

De subjektiva rekvisiten, dvs. vad vi i Sverige kallar uppsåtsregleringen, återfinns i artikel 30. Bestämmelsen, som utgör resultatet av ett flertal kompromisser, kan sägas spegla olika rättsliga traditioner. I huvudsak krävs uppsåt, vilket definieras ungefär som avsikt och insikt, för samtliga brott. Begreppen definieras i artikeln. Detta gäller dock bara om inte annat särskilt föreskrivs och regler om oaktsamhet finns t.ex. i artikel 28 om militära befälhavares och andra förmäns ansvar.

Ansvarsfrihetsgrunder, faktisk villfarelse och rättsvillfarelse

I artikel 31 ges grundläggande bestämmelser om ansvarsfrihetsgrunder. Här återfinns regler om gärningar som begåtts under inflytande av psykisk sjukdom eller skada, under rus, för att försvara sig själv eller någon annan eller – i fråga om krigsförbrytelser – viss egendom mot överhängande våld eller olagligt bruk av våld eller som föranletts av tvång under vissa omständigheter. Domstolen skall avgöra om en ansvarsfrihetsgrund skall tillämpas i den aktuella saken och ytterligare ansvarsfrihetsgrunder än de som anges i artikel 31 får tillåtas av domstolen. I artikel 32 finns bestämmelser om faktisk villfarelse, dvs. misstag om en faktisk omständighet, och rättsvillfarelse, i princip frågan om en viss handling är brottslig eller inte, som grunder för ansvarsfrihet. Artikel 33

behandlar skyldigheten att lyda order, vilket under vissa förhållanden kan leda till ansvarsfrihet för den som begår brott.

5.6 Den rättsliga processen

Stadgan innehåller detaljerade bestämmelser av processrättslig natur, vilka dessutom skall kompletteras med föreskrifter i bevis- och förfaranderegler. Förfarandet är unikt för Internationella brottmålsdomstolen och innehåller element från olika rättsliga traditioner. Principer såsom åklagarens objektivitetsskyldighet och rätt att överklaga frikännande domar samt vissa andra inkvisitoriska inslag har härvid infogats i en annars till stor del ackusatorisk process. För att inte leda tanken fel har många juridisk-tekniska begrepp undvikits och vissa tolkningsfrågor har lämnats till domstolen att avgöra.

5.6.1 Prövningen av jurisdiktion och processförutsättningar

Frågorna om Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion och förhållandet till nationell lagföring för samma brott (komplementaritetsprincipen, se avsnitt 5.4) var bland de svåraste och politiskt mest kontroversiella under förhandlingarna. Det var därmed viktigt att skapa ett förfarande som tillgodosåg många olika intressen. Viktiga beståndsdelar är att det nationella förfarandet i princip skall ha företräde men att det är Internationella brottmålsdomstolen som avgör om de förutsättningar som ställs upp är uppfyllda.

Artikel 18 föreskriver ett förfarande som gör det möjligt för staterna att tidigt få kännedom om en utredning har inletts vid domstolen, antingen efter hänskjutande av en stat eller på åklagarens egna initiativ med förundersökningskammarens tillstånd, och genom underrättelse till domstolen själv få sköta lagföringen med stöd av komplementaritetsprincipen. För att minska risken för att underrättelserna leder till att utredningen saboteras har åklagaren möjlighet att sända dem under förbehåll om sekretess och att undanhålla viss information.

Den nationella lagföringens företräde är dock inte absolut och på åklagarens begäran kan förundersökningskammaren besluta att domstolens förundersökning trots de nationella åtgärderna skall fortsätta. Det finns därmed ett skydd mot nationella åtgärder vars enda syfte är att hindra domstolens förundersökning. Ett sådant beslut får överklagas, vilket skall prövas med förtur. Vidare har åklagaren möjlighet att under vissa förutsättningar ompröva beslutet att överlåta undersökningen till en stat samt begära att staten skall lämna fortlöpande rapporter. Det finns också ett begränsat utrymme för åklagaren att, med förundersökningskammarens tillstånd, vidta nödvändiga utredningsåtgärder för att säkra bevisning trots att utredningen har överlåtits.

Artikel 19 innehåller de viktiga bestämmelserna om Internationella brottmålsdomstolens prövning av jurisdiktion och processförutsättningar (komplementaritetsprincipen). Grundregeln är att domstolen själv skall beakta om det föreligger hinder mot att pröva ett visst mål. Det innebär att den skall pröva att den har jurisdiktion i målet och att den på

eget initiativ får pröva om ett nationellt förfarande innebär processhinder. Taleberättigade är den tilltalade eller den misstänkte person för vilken ett anhållningsbeslut eller en kallelse att infinna sig har utfärdats, varje stat som har konkurrerande domsrätt i målet och där lagföring pågår eller har avslutats samt de stater vars godkännande krävs för att domstolen skall ha jurisdiktion i målet. Det får ske när som helst före huvudförhandlingen och om det sker därefter endast med domstolens tillstånd och då bara på viss grund. Stater är skyldiga att framställa eventuella invändningar så tidigt som möjligt.

Artikel 19 innehåller även vissa bestämmelser om förfarandet. Beslutet får överklagas till överklagandekammaren och prövningstillstånd krävs inte i dessa fall (artiklarna 19:6 och 82:1 a). Åklagaren får även begära att ett tidigare beslut om bristande processförutsättningar omprövas med hänvisning till nya omständigheter. Bevis- och förfarandereglerna innehåller förslag till ytterligare bestämmelser om förfarandet.

En invändning som gjorts av en stat, men inte av en misstänkt eller tilltalad, medför att domstolen skall skjuta upp brottsutredningen i avvaktan på avgörandet av frågan. Åklagaren får dock med domstolens tillstånd vidta vissa utredningsåtgärder och en invändning påverkar inte giltigheten av åtgärder som vidtagits eller beslut som fattats dessförinnan, t.ex. ett häktningsbeslut. Det innebär bl.a. att de anslutna staterna är skyldiga att, i enlighet med stadgans samarbetsbestämmelser, verkställa ett tidigare utfärdat häktningsbeslut trots att en invändning har framställts. Om det inte är fråga om en åtgärd som åklagaren har fått särskilt tillstånd att utföra, får emellertid verkställandet skjutas upp (artikel 95).

5.6.2 Förundersökningen

Inledning och nedläggning av en förundersökning

I artikel 53 finns bestämmelser om inledning och nedläggning av förundersökning i ett enskilt fall. Ett antal kriterier som skall beaktas vid avgörandet om en förundersökning skall inledas eller inte och senare om åtal skall väckas anges i artikeln. Ingen absolut åtalsplikt föreligger. Staten eller säkerhetsrådet som har hänskjutit den situation till vilken saken hör får begära att förundersökningskammaren prövar ett beslut av åklagaren att inte inleda förundersökning eller väcka åtal. Åklagaren behåller dock beslutanderätten och en sådan prövning kan endast medföra en begäran att åklagaren skall ompröva sitt beslut. Kammaren har även rätt att på eget initiativ pröva åklagarens beslut att inte inleda förundersökning eller att inte väcka åtal om beslutet endast beror på att åtgärden inte skulle tjäna rättvisans intresse. Om en sådan prövning sker gäller åklagarens beslut endast om det har bekräftats av kammaren.

Förundersökningen

I normalfallet är det åklagaren som leder förundersökningen och denne har egna utredare, men inte någon polisstyrka, till sitt förfogande. Artikel 54 innehåller vissa bestämmelser om hur förundersökningen skall bedri-

vas. Bland dessa kan särskilt uppmärksammas åklagarens objektivitets-skyldighet (artikel 54:1 a) och rätt att söka samarbete med stater, mellan-statliga organisationer och andra (artikel 54:3 c). Utredningsåtgärder på en stats territorium skall ske genom samarbete med staten i fråga och i stadgan finns vissa bestämmelser om åklagarens medverkan samt om åtgärder som åklagaren skall kunna vidta utan nationella myndigheters medverkan, se vidare avsnitt 5.8. Under mycket begränsade omständigheter får åklagaren med förundersökningskammarens tillstånd vidta utredningsåtgärder utan samarbete med den aktuella staten (artiklarna 54:2 b, 57:3 d och 99:4 a). För detta krävs att staten har slagit fast att staten uppenbart saknar förmåga att verkställa en begäran om rättsligt biträde på grund av att det inte finns någon myndighet eller del av det rättsliga systemet som är behörig att genomföra en begäran enligt del 9 i stadgan.

Förundersökningskammaren har även givits ett visst inflytande över förundersökningen när det gäller s.k. unika utredningsåtgärder, dvs. åtgärder som normalt inte kan upprepas såsom förhör med ett döende vittne eller en rättsteknisk undersökning av en massgrav. Bestämmelser om detta finns i artikel 56. Förundersökningskammarens uppgifter i övrigt under förundersökningen och dess sammansättning vid prövningen av olika frågor återfinns i artikel 57. Kammaren får bl.a. söka biträde från en stat med olika rättsliga åtgärder på begäran av antingen åklagaren eller en misstänkt som har berövats friheten eller infunnit sig vid domstolen efter kallelse.

Enskildas rättigheter under förundersökningen

Artikel 55 föreskriver generella rättigheter som tillkommer enskilda personer under förundersökningen. Dessa bygger på bestämmelser i andra internationella konventioner, framförallt i FN:s universella deklaration om de mänskliga rättigheterna från 1948 och 1966 års internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter. Vissa av dessa rättigheter gäller för alla personer (artikel 55:1) och andra för den som det finns anledning att misstänka för brott och som skall höras i utredningen (artikel 55:2). De senare rättigheterna skall iaktas av såväl åklagaren som nationella myndigheter som utför förhöret på Internationella brottmålsdomstolens begäran och den som hörs skall informeras om dem. De avser rätten att underrättas om brottsmisstanken, att vägra att uttala sig, att ha en försvarare som den hörde själv har valt eller, när rättvisans intresse så kräver, som har förordnats för denne och att bli förhörd i närvaro av försvararen om den hörde inte frivilligt har avstått från detta. Den som saknar tillräckliga medel har rätt att kostnadsfritt få en försvarare förordnad för sig.

5.6.3 Frihetsberövanden

Häktning, frihetsinskränkande föreskrifter, frigivning

Åklagaren får när som helst efter det att förundersökningen har inletts begära att förundersökningskammaren skall besluta om häktning. Regler

om detta finns i artikel 58. För häktning krävs att det föreligger skälig anledning att anta att personen har gjort sig skyldig till ett brott som faller inom domstolens jurisdiktion samt särskilda häktningsskäl som i huvudsak motsvarar kollusions-, flykt- eller recidivfara i svensk rätt. Artikeln innehåller även föreskrifter om det underlag som åklagaren måste presentera och vilka uppgifter som skall framgå av ett häktningsbeslut, vilket gäller tills vidare. Åklagaren får senare begära att beslutet ändras i fråga om de brott som misstanken avser. Detta har betydelse för den s.k. specialitetsprincip som gäller för domstolen, se avsnitt 5.8.2.

I stället för häktning kan kammaren under vissa förutsättningar utfärda en kallelse för den misstänkte att infinna sig inför domstolen (artikel 58:7). En sådan kallelse får förenas med frihetsinskränkande föreskrifter om detta är tillåtet i den stat där personen befinner sig och där föreskrifterna alltså skall verkställas.

Artikel 60 innehåller bestämmelser om domstolens prövning av frågor rörande tillfällig frigivning, t.ex. mot borgen, och omprövning av beslut om häktning eller frigivning, med eller utan frihetsinskränkande villkor, samt kontroll av att den misstänkte inte sitter häktad oskäligt länge på grund av omotiverat försening från åklagarens sida.

I stadgan finns också regler om häktning i samband med rättegångskammarens dom (artikel 81:3) och om avräkning från straffet av tid som den dömda har varit frihetsberövad (artikel 78:2). Beslut om att bevilja eller avslå en begäran om frigivning får överklagas utan att prövnings-tillstånd krävs (artikel 82:1 b).

För olagliga frihetsberövanden och efter omprövning av en tidigare meddelad fällande dom skall under vissa förutsättningar ersättning utgå enligt artikel 85. En rätt att skönsmässigt tillerkänna ersättning efter en frikännande dom eller avslutad handläggning utan dom har också tillagts domstolen i fall då ett grovt och uppenbart rättegångsfel har begåtts och varit anledningen till utgången i målet (artikel 85:3).

Nationella förfaranden vid verkställighet av häktningsbeslut

Artikel 59 innehåller vissa bestämmelser om det nationella förfarandet vid verkställighet av Internationella brottmålsdomstolens häktningsbeslut. På domstolens begäran skall den anmodade staten omedelbart vidta åtgärder för att gripa den eftersökte, vilket skall ske i enlighet med nationella regler och de bestämmelser som gäller för samarbetet mellan domstolen och de anslutna staterna, se avsnitt 5.8. Stadgan föreskriver vidare att den eftersökte därefter ofördröjligen skall ställas inför en behörig rättslig myndighet, i Sverige en domstol, som i enlighet med nationell rätt skall avgöra om det är den person som anges i häktningsbeslutet, att personen har berövats friheten på rätt sätt och att dennes rättigheter har respekterats. Däremot får inte nationell domstol pröva om häktningsbeslutet har meddelats på ett stadgeenligt sätt, en fråga som det exklusivt tillkommer Internationella brottmålsdomstolen att pröva (artikel 60:2).

Innan den misstänkte har överlämnats till Internationella brottmålsdomstolen är det den nationella myndigheten (domstolen) som avgör frågor om tillfällig frigivning och artikel 59 anvisar vissa omständigheter

som särskilt skall beaktas. Internationella brottmålsdomstolen skall underrättas om ett frifotsyrkande och ges möjlighet att lämna synpunkter, vilka skall beaktas i det nationella förfarandet. Den får även begära periodiska rapporter efter ett frisläppande. Den eftersökte skall överlämnas till domstolen så snart som möjligt sedan beslut om detta har fattats.

Den misstänkte har även möjlighet att begära nationell domstols prövning av Internationella brottmålsdomstolens begäran om överlämnande grundat på principen om *ne bis in idem* (se avsnitt 5.8.2).

5.6.4 Åtalsbekräftelse m.m.

De åtalpunkter som åklagaren har riktat mot en person måste bekräftas av förundersökningskammaren innan målet går vidare till en huvudförhandling. Regler om detta finns i artikel 61. Frågan om bekräftelse av åtalet skall prövas vid en förhandling efter det att personen har överlämnats till eller frivilligt infunnit sig efter kallelse vid domstolen. Det skiljer sig från tribunalernas regler där en bekräftelse av åtalet är en förutsättning för ett häktningsbeslut. Under vissa omständigheter får en sådan förhandling, men däremot inte en efterföljande huvudförhandling, hållas i den anklagades frånvaro (artikel 61:2, jfr artikel 63).

För att en åtalpunkt skall bekräftas krävs det att kammaren finner att det finns tillräcklig bevisning för att fastställa väsentliga skäl att anta att den anklagade har gjort sig skyldig till det brott som anförts. Bevisning måste alltså åberopas och den misstänkte får även anföra motbevisning men detta kan ske i form av sammanställningar och skriftliga inlagor. Sedan åtalet har bekräftats helt eller delvis skall målet överföras till en rättegångskammare för fortsatt handläggning. Rättegångskammaren har dock möjlighet att även därefter överlämna vissa frågor att avgöras av förundersökningskammaren (artikel 64:4). Tillägg till och ändringar av åtalet som sker innan huvudförhandlingen inleds skall dock alltid vara föremål för förundersökningskammarens prövning (artikel 61:9).

Åklagaren får naturligtvis fortsätta sin utredning trots att åtal har väckts och får även lägga till eller ta tillbaka åtalpunkter (artikel 61:4). I vissa fall kräver tillägg till åtalet att en ny förhandling för bekräftelse av det nya åtalet genomförs (artikel 61:9). Förändringar av åtalet har också betydelse för det rättsliga samarbetet med stater eftersom stadgan föreskriver en s.k. specialitetsprincip, dvs. att den som överlämnas till domstolen inte får lagföras för andra brott än de som domstolens framställning omfattar (artikel 101). Om nya åtalpunkter tillkommer måste domstolen alltså förvissa sig om att den stat som har överlämnat den åtalade går med på detta.

5.6.5 Rättegången

Förberedande åtgärder, huvudförhandlingen och bevisregler

Efter åtalsbekräftelsen är det rättegångskammarens sak att ytterligare förbereda och genomföra rättegången, för vilket föreskrifter finns i artikel 64. Bland annat får åtalen mot olika tilltalade föras samman i en rättegång. Vid behov får statssamarbete begäras.

Huvudförhandlingen skall normalt hållas där domstolen har sitt säte men det är även möjligt att förlägga den till en annan plats (artikel 62). Den tilltalade skall, enligt artikel 63, vara närvarande vid huvudförhandlingen men kan visas ut från rättssalen om han eller hon allvarligt stör densamma. Förhandlingen skall som huvudregel vara offentlig men den får hållas inom stängda dörrar om det behövs för att skydda ett brottsoffer, vittne eller den tilltalade eller för att skydda hemliga eller känsliga uppgifter (artikel 64:7, se även artikel 68). Vissa bestämmelser om genomförandet av förhandlingen finns i artikel 64 och i bevis- och förfarandereglerna.

Ett särskilt förfarande anvisas i artikel 65 för det fall den tilltalade erkänner vad som lagts honom eller henne till last. Det är dock alltid rättegångskammaren som skall avgöra om erkännandet skall tillmätas betydelse och vilket förfarande som skall tillämpas. Detta liksom andra regler tar sikte på att motverka s.k. plea bargaining.

Föreskrifter om bevisning finns i artikel 69. Det är i första hand parterna som skall sörja för bevisningen men även kammaren får på eget initiativ föranstalta om bevisning (artiklarna 64:6 d och 69:3). Artikel 69 innehåller även bestämmelser om sanningsförsäkran (vilket har betydelse för frågan om ansvar för mened, se avsnitt 5.6.8), vittnesmål på annat sätt än genom förhör i rättssalen, respekt för tystnadsplikt samt om prövning av erbjuden bevisnings relevans och tillåtlighet.

I likhet med vad som gäller vid Jugoslavien- och Rwandatribunalerna är domstolen bunden av mycket få bevisregler, vilket avviker från vad som är fallet i vissa nationella rättsordningar. I stället gäller en i huvudsak fri bevisprövning och domen skall, enligt artikel 74, grundas på kammarens värdering av bevisningen och vad som förekommit i rättegången. Domen får dock inte gå utöver de faktiska förhållanden och omständigheter som anges i åtalet, såsom det slutligen har bestämts. Artikel 74 innehåller även bestämmelser om domförhet, majoritetsbeslut, domens innehåll och dess avkunnande.

Den tilltalade skall betraktas som oskyldig till dess motsatsen har bevisats och beviskravet för en fällande dom beskrivs i artikel 66 så att domstolen måste vara övertygad om den tilltalades skuld bortom varje rimligt tvivel.

Artikel 76 anvisar att såväl sammanhållna förhandlingar som separata förhandlingar beträffande ansvar och straff, med mellanliggande dom i ansvarsdelen, kan hållas. Artikeln innehåller även bestämmelser om förhandlingar för att pröva frågor om gottgörelse till brottsoffer, se avsnitt 5.6.6.

Den tilltalades rättigheter

Den tilltalades minimirättigheter som räknas upp i artikel 67 utgår även de från motsvarande bestämmelser i 1966 års internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter. De överensstämmer även väl med bestämmelserna i den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Bland dessa rättigheter ingår rätten till likabehandling, information om åtalet, tillräcklig tid och möjlighet för förberedelser, prövning utan onödigt dröjsmål, tolkning och översättningar samt rätt att biträdas av

försvarare som vid behov skall förordnas och bekostas av domstolen. Den tilltalade skall även ges möjlighet att förhöra vittnen och åberopa egen bevisning men är inte skyldig att själv vittna eller erkänna sig skyldig utan har rätt att tåga utan att detta beaktas vid bedömningen av skuldfrågan. Däremot skall han eller hon ha rätt att avge en muntlig eller skriftlig förklaring till sitt försvar utan att därvid avlägga någon sanningsförsäkran. Omvänd bevisbörda eller krav på motbevisning får inte förekomma.

Vidare har den tilltalade rätt att ta del av bevisning som åklagaren har tillgång till och som kan tala till den tilltalades förmån eller försvaga annan bevisning som åklagaren avser att åberopa (artikel 67:2). Ytterligare processuella rättigheter föreskrivs dessutom i förhållande till de olika åtgärderna i rättegången.

Skydd av uppgifter som berör nationell säkerhet

Stadgan innehåller även detaljerade bestämmelser om skydd för uppgifter som rör nationell säkerhet. Åklagaren och de dömande kamrarna är generellt skyldiga att iaktta skydd för hemliga och förtroliga uppgifter och viss information kan lämnas av en stat till domstolen med förbehåll att den bara används för att få fram ny bevisning (artikel 93:8 b).

Enligt artikel 72 får en stat vägra att lämna ut information med hänvisning till nationell säkerhet och det är i princip staten som har avgörandet i sin hand. Artikel 72 föreskriver dock ett omfattande samrådsförfarande i syfte att hitta en samförståndslösning på den sekretessfråga som uppkommit innan staten får vägra att lämna ut informationen. Även när så sker har domstolen vissa möjligheter att agera. I artikel 73 finns särskilda bestämmelser för det fallet att en ansluten stat har fått tillgång till dokument eller uppgifter från en annan stat, mellanstatlig organisation eller annan organisation, t.ex. Internationella Röda Korset, under förbehåll om sekretess. En stat kan även ansöka om att nödvändiga säkerhetsåtgärder vidtas för att skydda deras tjänstemän eller företrädare och för att skydda hemliga eller känsliga uppgifter (artikel 68:6).

5.6.6 Brottsofferfrågor – deltagande, skyddsåtgärder, gottgörelse m.m.

Jämfört med vad som gäller för de internationella brottmålstribunalerna ger Romstadgan brottsoffren en mer central och självständig roll i domstolsprocessen. Förutom att lyfta fram hänsynen till brottsoffren som en av de viktigaste anledningarna till att inrätta domstolen har de även tillerkänts vissa rättigheter, framförallt i form av rätt till gottgörelse från den som dömts för brottet. Enligt modell från tribunalerna föreskrivs att en särskild brottsoffer- och vittnesenhet skall inrättas inom registratorkontoret för att lämna olika former av bistånd (artikel 43:6).

Brottsoffrens deltagande i brottmålsprocessen

Liksom i alla brottmålsrättegångar kommer många brottsoffer att höras i bevisyfte i förfarandet. Utöver detta tillerkänner stadgan offren en principiell rätt att få delta och lämna sina synpunkter i brottmålsprocessen. Förutom en rätt att lämna synpunkter i särskilt angivna förfaranden (se artiklarna 15:3 och 19:3) skall detta enligt artikel 68:3 ske vid olika tillfällen i förfarandet när deras personliga intressen berörs. Det har dock lämnats till domstolen att avgöra när och hur detta skall ske och det föreskrivs uttryckligen att detta inte får skada eller vara oförenligt med den tilltalades rättigheter eller med en rättvis och opartisk rättegång. I något fall anvisar dock stadgan uttryckligen att brottsoffren skall höras och i andra fall att brottsoffrens intressen särskilt skall beaktas vilket ger en anvisning att det i dessa fall kan vara lämpligt att låta brottsoffren yttra sig. Närmare bestämmelser om brottsoffrens medverkan finns även i de bevis- och förfaranderegler som har förhandlats fram.

Skyddsåtgärder

Stadgan innehåller i artikel 68 allmänna bestämmelser om olika skydds- och säkerhetsåtgärder för brottsoffer, vittnen och tilltalade. Förutom att den särskilda brottsoffer- och vittnesenheten skall bistå med skydds- och säkerhetsåtgärder är också åklagaren och de dömande kamrarna skyldiga att se till att åtgärder av det slaget tillhandahålls när behov föreligger (artiklarna 54:3 f, 57:3 c, 64:6 e och 83:1). Åtgärderna kan t.ex. bestå i bevisupptagning med hjälp av elektroniska eller andra hjälpmedel (artikel 69:2) eller undanhållande av vissa uppgifter (artikel 68:5). En allmän princip är att åtgärderna inte får vara oförenliga med den tilltalades rättigheter eller en rättvis och opartisk rättegång.

I många fall kommer det faktiska skyddet att tillhandahållas av en stat och stadgan föreskriver att de anslutna staterna, i enlighet med sina nationella förfaranden, skall bistå Internationella brottmålsdomstolen med skydd av brottsoffer och vittnen (artikel 93:1 j), se avsnitt 5.8.3. Det kan förväntas att domstolen, liksom de internationella brottmålsribunalerna, kommer att sluta särskilda avtal om skyddsåtgärder med de anslutna staterna.

Skadestånd och annan gottgörelse till brottsoffer

Ett genombrott från brottsoffersynpunkt är bestämmelserna i artikel 75 som ger domstolen möjlighet att förplikta den som har dömts för ett brott att betala skadestånd eller lämna andra former av gottgörelse såsom återlämnande av egendom (restitution) och rehabilitering till brottsoffer. Stadgan lämnar till domstolen att utveckla de närmare principerna för gottgörelse till offren. Frågor om gottgörelse kan väckas av brottsoffer och i undantagsfall tas upp av domstolen på eget initiativ och domstolen kan anvisa att utbetalning till brottsoffer skall ske genom den särskilda förvaltningsfond för brottsoffer som stadgeparts församlingen skall inrätta enligt artikel 79 (artikel 75:2).

Artikel 75 lämnar även vissa föreskrifter om förfarandet och medger att domstolen söker rättsligt biträde från staterna i enlighet med stadgans

ordinarie regler om samarbete för att ge effekt åt ett avgörande om gottgörelse. Staterna är vidare skyldiga att ge verkan åt dessa avgöranden på motsvarande sätt som vid verkställighet av böter och förverkande på grund av brott (artiklarna 75:5 och 109). För att säkerställa ett senare krav på gottgörelse får förundersökningskammaren besluta om säkerhetsåtgärder sedan ett häktningsbeslut eller en kallelse för den misstänkte att infinna sig har utfärdats (artikel 57:3 e). Bestämmelserna om gottgörelse skall inte tolkas så att de inverkar på rättigheter som brottsoffer har enligt internationell eller nationell rätt.

5.6.7 Överklagande och omprövning av domar

Regler om överklagande av rättegångskammarens avgöranden i frågor om ansvar och straff finns i artikel 81, bl.a. de förutsättningar som måste vara uppfyllda för att ett överklagande skall få ske. Såväl åklagaren som den dömde får överklaga ett sådant avgörande och åklagaren får även överklaga till förmån för den dömde. Om det bara är den dömde som överklagar eller om detta bara sker till dennes förmån får överklagandet inte leda till att den dömde fälls till ansvar för ytterligare eller svårare brott eller till ett strängare straff än vad rättegångskammaren har bestämt, dvs. principen om *reformatio in pejus* gäller (artikel 83:2). Ett avgörande som överklagats vinner inte laga kraft förrän prövningen i överklagandekammaren är avslutad. I artikeln finns även bestämmelser om häktning i samband med ett överklagande. Ytterligare föreskrifter om förfarandet ges i artikel 83.

Överklaganden av andra avgöranden behandlas i artikel 82. Beslut som gäller domstolens jurisdiktion eller processförutsättningarna i målet med hänsyn till komplementaritetsprincipen, frihetsberövande eller frigivning och vissa andra beslut som domstolen fattar på eget initiativ får överklagas särskilt. För andra beslut krävs det prövningstillstånd, vilket får meddelas under vissa förutsättningar. För att ett överklagat beslut inte skall få verkställas under den tid överprövningen pågår krävs det ett särskilt beslut om inhibition.

Även avgöranden om gottgörelse till brottsoffer får överklagas, dels av rättsliga företrädare för brottsoffren, dels av svaranden (dvs. den som har dömts för ett brott) och dels av den som är rättmätig ägare till egendom som avgörandet har påverkat negativt (artikel 82:4).

Stadgan innehåller också föreskrifter om omprövning av ett beslut som har vunnit laga kraft (artikel 84), dvs. närmast regler om resning. Sådan omprövning kan bara begäras till den dömdes förmån och får bara medges på vissa särskilt angivna grunder. Ett tvåstegsförfarande skall tillämpas där det första prövningen avser frågan om ansökningen är välgrundad. Först om detta krav är uppfyllt sker en omprövning av det aktuella beslutet.

5.6.8 Brotts mot domstolen och dess verksamhet

Internationella brottmålsdomstolen har, enligt artikel 70, behörighet att själv lagföra brott som riktas mot domstolen och dess verksamhet. Brotten omfattar olika former av menedsbrott, övergrepp i det rättsliga

förfarandet och mot domstolens tjänstemän samt vissa mut- och bestickningsbrott. Härtill föreskrivs en skyldighet för de anslutna staterna att utvidga sina straffrättsliga bestämmelser som avser brott mot dess egna brottsutredningar och rättegångar så att de också omfattar de brott mot domstolens rättsliga process som anges, dock under förutsättning att de begås på statens territorium eller av dess medborgare (artikel 70:4 a). Detta saknar motsvarighet i de regler som gäller för de internationella brottmålsribunalerna.

Reglerna innebär att det blir fråga om konkurrerande jurisdiktion och förhållandet mellan internationell och nationell lagföring är inte helt klarlagt, bl.a. eftersom de olika officiella språkversionerna av stadgan skiljer sig åt beträffande den avgörande bestämmelsen (artikel 70:4 b). Mycket tyder dock på att Internationella brottmålsdomstolen skall ha rätt att avgöra om och när den skall utöva sin jurisdiktion.

De anslutna staterna är skyldiga att samarbeta med domstolen också beträffande dessa brott, men denna samarbetskyldighet är annorlunda utformad än för stadgans huvudbrott. I stället för den ordning som är föreskriven i del 9 för huvudbrotten skall staterna beträffande brotten under artikel 70 tillämpa sina ordinarie regler om utlämning och rättslig hjälp till stater (artikel 70:2).

Närmare bestämmelser om förfarandet finns i bevis- och förfarandereglerna.

5.7 Straff och andra rättsverkningar av brott

De straff som Internationella brottmålsdomstolen enligt artikel 77 får bestämma för stadgans huvudbrott är fängelse som antingen kan vara tidsbegränsat till högst 30 år eller ett livstidsstraff. Ett fängelsestraff kan också förenas med böter enligt närmare bestämmelser i bevis- och förfarandereglerna. Livstidsstraff får bara bestämmas under vissa angivna förutsättningar. Straffet skall verkställas i en stat som domstolen bestämmelser, se avsnitt 5.9. Dödsstraff förekommer inte.

Artikel 78 ger vissa anvisningar om hur fängelsestraffet skall bestämmas, vilka utvecklas vidare i bevis- och förfarandereglerna. När straffet avser mer än ett brott skall domstolen bestämma ett straff för vart och ett av brotten samt det sammanlagda straff som skall avtjänas för alla brotten. Det sammanlagda straffet skall inte vara lägre än det högsta enskilda straffet, men får inte överstiga fängelse i 30 år eller på livstid. Avräkning på visst sätt skall ske för tid som den dömde har varit frihetsberövad.

Domstolen får även besluta om förverkande av det utbyte, den egendom och de tillgångar som direkt eller indirekt härrör från brottet, men måste då ta hänsyn till de rättigheter som tillkommer en rättmätig tredje man (artikel 77:2 b). Även sådana beslut skall verkställas av de anslutna staterna, se avsnitt 5.9.

5.8 Samarbete mellan domstolen och stater m.fl.

För det rättsliga samarbetet mellan Internationella brottmålsdomstolen och de anslutna staterna samt andra stater och mellanstatliga organisationer finns det detaljerade bestämmelser i del 9 av stadgan. Dessa regler, som påkallar svenska lagstiftningsåtgärder, är grundläggande för domstolens effektivitet, eftersom den för att fungera är starkt beroende av att stater och andra samarbetar. Någon egen polisstyrka har den inte. Den samarbetskyldighet som föreskrivs för de anslutna staterna gentemot domstolen är därför mer långtgående än vad som vanligen förekommer i överenskommelser som träffas mellan olika stater. Domstolen är dock en institution som de anslutna staterna har varit med om att skapa och som de bibehåller ett inflytande över, vilket tillsammans med dess angelägna funktion har ansetts motivera längre gående förpliktelser än vad som annars gäller.

För att undvika oriktiga paralleller använder stadgan delvis andra begrepp för samarbetet med domstolen än vad som annars är fallet vid samarbete mellan stater, se särskilt artikel 102 och den distinktion som görs mellan överlämnande och utlämning för lagföring. En annan skillnad är att ömsesidighet här inte är en grundläggande förutsättning för samarbetet, utan främst en fråga om rättsligt bistånd av olika slag som staterna skall lämna domstolen. Vissa bestämmelser som gäller det rättsliga samarbetet finns även i andra delar av stadgan, t.ex. i fråga om nationella förfaranden för verkställighet av häktningsbeslut (se avsnitt 5.6.3), samarbete angående brott mot domstolen och dess verksamhet (se avsnitt 5.6.8) och verkställighetsfrågor (se avsnitt 5.9).

5.8.1 Allmänna bestämmelser om samarbetet med Domstolen

Grundregeln i artikel 86 är att de anslutna staterna är skyldiga att till fullo samarbeta med Internationella brottmålsdomstolen i fråga om utredning och lagföring av brott som omfattas av domstolens jurisdiktion. För att möjliggöra detta föreskriver artikel 88 att de anslutna staterna måste säkerställa att det finns nationella förfaranden tillgängliga för alla former av samarbete som anges i stadgan.

I artikel 87 finns allmänna bestämmelser om framställningar m.m. för samarbetet med stater, både stadgeparter och stater som inte har anslutit sig till stadgan, och mellanstatliga organisationer. Framställningar till en stadgepart skall göras via diplomatiska eller andra kanaler som staten anvisar i samband med att den ansluter sig till stadgan (artikel 87:1). De får även göras via Interpol eller någon annan lämplig organisation. I samband med tillträdet till stadgan skall en stadgepart även välja om framställningar om rättslig hjälp och därtill bifogat material från domstolen skall vara översatta till ett officiellt språk i den anmodade staten eller upprättade på något av domstolens arbetsspråk, dvs. normalt franska och engelska (artikel 87:2). Detta val kan senare ändras. Åtterrapporering till domstolen skall ske i ursprunglig språkversion och form, dvs. i allmänhet på den anmodade statens språk (artikel 99:3).

Artikel 87 innehåller även bestämmelser om sekretess och om nödvändiga säkerhetsåtgärder för att skydda brottsoffer och vittnen samt deras familjer.

Om en stat – oavsett om den är ansluten till stadgan eller ej – underlåter att samarbeta med domstolen i strid med stadgan eller en särskild överenskommelse får domstolen vända sig till stadgepartsförsamlingen eller, i fall som rådet har initierat, till FN:s säkerhetsråd (artikel 87:5 och 7).

5.8.2 Frihetsberövanden och överlämnande av misstänkta till domstolen

Begäran om anhållande och överlämnande till domstolen

Bestämmelser om en framställning om att någon skall anhållas och överlämnas till Internationella brottmålsdomstolen, vilken får göras med stöd av ett häktningsbeslut (artikel 58:5), finns i flera olika artiklar. En sådan framställning får riktas till varje stat där den misstänkte kan befinna sig (artikel 89:1). De förutsättningar som måste vara uppfyllda för att ett häktningsbeslut skall få meddelas har behandlats i avsnitt 5.6.3.

Artikel 91 innehåller detaljerade bestämmelser om framställningens innehåll samt de handlingar och det övriga material som skall bifogas denna. Framställningen skall vara skriftlig. Vissa kommunikationsmedel, t.ex. telefax och elektronisk post, får användas i brådskande fall. Villkoren i fråga om framställningens innehåll varierar något beroende på om den eftersökte redan är dömd av domstolen eller inte.

Anslutna stater är skyldiga att på begäran lämna biträde med anhållande och överlämnandet i enlighet med stadgan och nationella förfaranderegler (artiklarna 59:1 och 89:1). Åtgärder för att gripa den sökta personen skall vidtas omedelbart efter det att framställningen har mottagits och överlämnandet till domstolen så snart som möjligt efter begäran (artikel 59:1 och 7). Den prövning som skall ske i den anmodade staten med anledning av frihetsberövandet har redovisats i avsnitt 5.6.3. Den misstänkte personen har dessutom möjlighet att inför nationella myndigheter bestrida begäran om överförande till domstolen på den grunden att lagföring redan skett – principen om *ne bis in idem* (artikel 89:2). I sådant fall får den anmodade staten skjuta upp verkställigheten i avvaktan på att Internationella brottmålsdomstolen prövar frågan om processförutsättningar finns med hänsyn till komplementaritetsprincipen.

Några andra grunder för att vägra att på begäran överlämna en misstänkt person till domstolen finns inte. Detta avviker från vad som normalt gäller vid utlämning på grund av brott mellan stater. Inte heller det förhållandet att lagföring för andra brott pågår eller att den misstänkte avtjänar ett fängelsestraff utgör grund för att vägra domstolens begäran. I ett sådant fall skall dock den anmodade staten samråda med domstolen för att bl.a. lösa de samordningsproblem som kan uppstå (artikel 89:4). Huvudregeln är dock statens skyldighet att fullt ut samarbeta med Internationella brottmålsdomstolen.

Provisoriskt anhållande

Artikel 92 avser en begäran om provisoriskt anhållande av en misstänkt, vilket får ske i brådskande fall. Samma förutsättningar gäller för beslut om denna form av frihetsberövande och för ett beslut om anhållande och överlämnande. Den anmodade statens skyldighet att efterkomma domstolens begäran är också densamma (artiklarna 58–59). Skillnaden är att det inte samtidigt begärs att personen skall överlämnas till domstolen och att framställningen inte behöver innehålla alla de uppgifter som krävs när både anhållande och överlämnande begärs (artikel 92:1–2, jfr artikel 91).

Avsikten är att framställningen skall följas av en begäran om överlämnande till domstolen och en person som är provisoriskt anhållen får friges om en sådan begäran och de kompletterande uppgifter som krävs inte har nått den anmodade staten inom en tidsperiod som skall föreskrivas i bevis- och förfaranderegler (artikel 92:3). Särskilda regler gäller om den misstänkte inom den föreskrivna tiden medger att bli överlämnad till domstolen.

Tillfälligt överförande till domstolen

Domstolen får begära att en frihetsberövad person tillfälligt överförs dit för identifiering, upptagning av vittnesmål eller i något annat syfte (artikel 93:7). För ett sådant överförande krävs att den berörde personen frivilligt och medvetet medger åtgärden samt att den anmodade staten samtycker till ett överförande på sådana villkor som staten och domstolen kan komma överens om. Personen skall hållas i förvar under den tid han eller hon är tillfälligt överförd till domstolen och den senare skall ofördröjligen återsända personen när syftet med överförandet har uppfyllts.

Konkurrerande framställningar

Artikel 90 innehåller föreskrifter för det fall en ansluten stat samtidigt har att ta ställning till en begäran från Internationella brottmålsdomstolen om överlämnande och från en annan stat om utlämning beträffande samma person. Dessa tar sikte på konflikter som kan uppstå mellan stadgeparter skyldigheter gentemot domstolen enligt stadgan respektive i förhållande till andra stater på grund av andra överenskommelser. Reglerna har utformats med hänsyn till den s.k. komplementaritetsprincipen, se avsnitt 5.4.

När båda framställningarna avser *samma gärning* och den stat som begärt utlämning *också är ansluten till stadgan*, skall den anmodade staten ge företräde till Internationella brottmålsdomstolens begäran under vissa förutsättningar. Det skall ske om domstolen beslutar eller tidigare har slagit fast att processförutsättningar föreligger utan hinder av det förfarande som den konkurrerande framställningen om utlämning avser (artikel 90:2). I avvaktan på domstolens prövning av frågan om processförutsättningar, vilken skall ske med förtur, får den anmodade staten handlägga den konkurrerande framställningen, men inte utlämna den misstänkte till den andra staten (artikel 90:3).

Om den konkurrerande framställningen kommer från en *icke ansluten stat* skall Internationella brottmålsdomstolens begäran ges förtur om domstolen har beslutat att processförutsättningar föreligger och den anmodade staten inte är under en internationell förpliktelse att utlämna personen till den andra staten (artikel 90:4). När frågan om processförutsättningar inte har avgjorts får den anmodade staten gå vidare med handläggningen av den konkurrerande framställningen (artikel 90:5). Om den anmodade staten enligt en existerande internationell förpliktelse, t.ex. ett utlämningsavtal med den andra staten, är skyldig att lämna ut personen anvisar stadgan vissa förhållanden som den anmodade staten skall beakta vid valet mellan ett överlämnande till domstolen eller en utlämning till den andra staten (artikel 90:6).

När en konkurrerande framställning om utlämning från någon stat avser *andra gärningar* än Internationella brottmålsdomstolens framställning, skall en anmodad stat som är ansluten till stadgan ge domstolen företräde om det inte föreligger någon internationell skyldighet att utlämna personen till den begärande staten (artikel 90:7). Om en sådan internationell förpliktelse föreligger skall den anmodade staten vid valet särskilt beakta de omständigheter som gäller när framställningarna avser samma gärning, men även ta hänsyn till hur allvarliga de olika gärningarna i respektive framställning är.

Transitering av misstänkta över en stats territorium

En ansluten stat skall, enligt artikel 89:3, på domstolens begäran tillåta att misstänkta transporteras över dess territorium i samband med att personen överlämnas från en annan stat till domstolen. Det gäller dock inte om transiteringen skulle försvåra eller försena överlämnandet och ingen framställning behövs om personen transporteras med flyg som inte mellanlandar i staten. Den misstänkte skall vara berövad friheten under transiteringen. Om en oplanerad landning sker får den berörda staten kräva att domstolen begär tillstånd för transitering. Personen skall vara berövad friheten i avvaktan på domstolens framställning, dock högst i 96 timmar från den oplanerade landningen. Vidare finns föreskrifter om framställningens innehåll.

Specialitetsprincipen

Enligt artikel 101 får den som har överlämnats till domstolen inte lagföras, straffas eller hållas i fängsligt förvar för någon annan gärning som har begåtts före överlämnandet än den eller de gärningar som utgör grunden för de brott av den brottslighet för vilka personen har överlämnats till domstolen, den s.k. specialitetsprincipen. Domstolen får dock begära att den stat som överlämnar en person skall bevilja dispens från specialitetsprincipen i det enskilda fallet och anslutna stater skall eftersträva att göra sådana avståenden. Det kan bli aktuellt vid förändringar av åtalet (artikel 61).

5.8.3 Andra former av samarbete och rättslig hjälp

Olika former av rättslig hjälp

Internationella brottmålsdomstolen får begära olika former av rättslig hjälp från de anslutna staterna som är skyldiga att efterkomma en sådan begäran i enlighet med de förfaranden som föreskrivs i nationell rätt (artiklarna 93:1 och 99). Artikel 93:1 exemplifierar olika former av rättslig hjälp som staterna skall kunna lämna men även andra former av rättslig hjälp för att främja förundersökning och lagföring vid domstolen än de som särskilt anges skall på begäran lämnas under förutsättning att de inte är förbjudna enligt nationell rätt. Utrymmet för att vägra en begärd åtgärd behandlas särskilt nedan.

Framställning och genomförande

Artikel 96 innehåller detaljerade föreskrifter beträffande framställningar om rättslig hjälp, vilka i stort motsvarar vad som gäller för en begäran om överlämnande av en misstänkt person till domstolen.

I huvudsak skall nationella förfaranderegler tillämpas men domstolen har också möjlighet att föreskriva att ett visst förfarande skall följas vid verkställandet och dessa föreskrifter skall följas av den anmodade staten om de inte är förbjudna enligt nationell rätt (artiklarna 96:2 d och 99:1). Detsamma gäller beträffande rätt för vissa personer att närvara och biträda de nationella myndigheterna vid verkställandet, t.ex. åklagaren, utredare från domstolen eller en försvarare. När det gäller förhör med personer som det finns anledning att misstänka för brott föreskriver stadgan dessutom vissa rättigheter som även nationella myndigheter skall iaktta (artikel 55:2). I brådskande fall skall resultatet av åtgärderna skyndsamt rapporteras till domstolen (artikel 99:2).

Enligt artikel 99:4 får åklagaren utföra vissa utredningsåtgärder i en stat utan att företrädare för den staten är närvarande. Det får emellertid bara ske om det är av avgörande betydelse för att framställningen skall kunna verkställas och åtgärderna får inte innefatta användning av tvångsmedel. Exempel som anges i bestämmelserna är förhör med personer som medverkar frivilligt eller syn av en offentlig plats. Huvudregeln är att sådana åtgärder skall ske efter konsultationer mellan domstolen och den berörda staten, varvid staten kan ställa villkor. I mycket begränsad utsträckning får undersökningar ske på plats i den stat där brottet har begåtts utan att samarbete med den berörda staten har kunnat erhållas, se även avsnitt 5.6.2.

Vägransgrunder

Artikel 93 anger några grunder för att vägra att lämna rättslig hjälp som domstolen har begärt. Det gäller åtgärder som strider mot en befintlig, grundläggande rättslig princip med allmän tillämplighet enligt nationell rätt samt utlämnande av dokument eller utlämning av bevisning som rör statens nationella säkerhet (artikel 93:3–4). För dessa fall föreskrivs emellertid olika former av samrådsförfaranden innan framställningen avslås (artikel 93:3–5 och i fråga om information som gäller nationell

säkerhet, artikel 72). Olika alternativ för att övervinna problemet skall därvid övervägas, t.ex. särskilda villkor, verkställighet vid en senare tidpunkt eller på annat sätt än vad som begärts. Om en dömande kammare eller åklagaren accepterar särskilda villkor eller liknande skall dessa följas. Domstolen kan också välja att förändra framställningen. När framställningen avslås skall domstolen underrättas om skälen för det (artikel 93:6). I vissa fall får verkställandet skjutas upp, se avsnitt 5.8.4.

Sekretess

Framställningen och bifogade handlingar skall vara sekretessbelagda i den anmodade staten (artikel 87:3) och sekretess för handlingar och upplysningar skall gälla vid Internationella brottmålsdomstolen i den mån inte ett offentliggörande i någon form fordras för den utredning eller det förfarande som framställningen avser (artikel 93:8). Reglerna om sekretess för uppgifter som berör nationell säkerhet gäller även när rättsligt biträde skall lämnas (artikel 99:5).

När det är påkallat får den anmodade staten överlämna handlingar och upplysningar på villkor av sekretess och åklagaren får i så fall endast använda de handlingarna eller upplysningarna för att generera annan bevisning (artiklarna 54:3 e och 93:8 b). Även när ett överlämnande skett på villkor om sekretess kan den anmodade staten, på eget initiativ eller på åklagarens begäran, senare tillåta att det sekretessbelagda materialet offentliggörs och därmed kan användas som bevisning.

Konkurrerande framställningar

Regler om konkurrerande framställningar beträffande andra former av rättslig hjälp än överlämnande av en person till domstolen finns i artikel 93:9. Om båda framställningarna skall efterkommas enligt internationella förpliktelser, skall staten eftersträva att uppfylla dem båda. Samråd skall ske med domstolen och den andra staten och möjliga åtgärder är att skjuta upp eller ange villkor för någon av framställningarna och om detta misslyckas skall bestämmelserna om konkurrerande framställningar i artikel 90 tillämpas, se avsnitt 5.8.2. I vissa fall skall domstolen hänvisas att i stället rikta sin begäran till en annan stat eller organisation.

Rättslig hjälp som Domstolen kan lämna

Även om det i första hand är staterna som skall lämna Internationella brottmålsdomstolen biträde vid lagföringen av brott, och det därmed inte är fråga om ömsesidigt bistånd, innehåller artikel 93:10 föreskrifter om begränsad rättslig hjälp som domstolen kan lämna åt en stat. Den rättsliga hjälpen från domstolen är begränsad till att avse brott som faller inom domstolens jurisdiktion eller ett annat allvarligt brott enligt nationell rätt och då i form av bl.a. redogörelser, handlingar och annat bevismaterial som har tagits upp under en brottsutredning eller rättegång vid domstolen eller genom förhör med någon som har berövats friheten enligt domstolens beslut. Bestämmelser om sekretess och skydd av olika personer gäller även i dessa fall. Framställningar till domstolen skall i

princip ha samma innehåll som motsvarande framställningar som görs av domstolen (artikel 96:4).

5.8.4 Gemensamma bestämmelser

Uppskjutet verkställande av en framställning

Under några särskilt angivna förutsättningar får den anmodade staten skjuta upp verkställandet av en framställning från Internationella brottmålsdomstolen. Enligt artikel 94 får verkställandet av en åtgärd skjutas upp om det skulle störa en pågående nationell lagföring för annan brottslighet än den framställningen avser. Det får ske under en tidsperiod som den anmodade staten och domstolen kommer överens om men uppskovet får inte vara längre än vad som är nödvändigt för att avsluta de pågående lagföringsåtgärderna. Den anmodade staten skall, innan verkställandet skjuts upp, överväga om verkställandet kan ske direkt om det förenas med villkor. Även om staten skjuter upp åtgärderna har åklagaren rätt att begära att den vidtar åtgärder för att säkerställa bevis.

En begärd åtgärd får, med stöd av artikel 95, också skjutas upp när en invändning beträffande domstolens behörighet – jurisdiktion eller processförutsättningar med hänsyn till nationella förfaranden – har framställts och skall prövas av domstolen. Det gäller dock inte utredningsåtgärder i form av bevisupptagning som åklagaren har fått domstolens särskilda medgivande att vidta enligt artikel 18 eller 19. Det ställs inte något uttryckligt krav på att det skall vara den anmodade staten som skall ha framställt invändningen eller ens att invändningen skall ha någon betydelse för statens skyldighet att efterkomma domstolens begäran. I vart fall de stater som har anslutit sig till stadgan torde dock bara ha rätt att skjuta upp åtgärderna om domstolens prövning har betydelse för det aktuella verkställandet.

Samrådsbestämmelser

Utöver ett antal bestämmelser om samråd mellan den anmodade staten och domstolen i specifika situationer – t.ex. när det gäller nationell säkerhet (artikel 72) eller särskilda villkor i nationell rätt (artiklarna 91:4 och 96:3) – innehåller artikel 97 en allmän bestämmelse om konsultationer. Samråd med domstolen skall ske utan dröjsmål så snart ett problem har identifierats i samband med en framställning om rättsligt samarbete, vilket skulle kunna försvåra eller förhindra verkställandet av domstolens begäran. Det kan t.ex. behövas om den information som lämnats är otillräcklig, den eftersökta personen inte kan återfinnas, den person som finns i den anmodade staten helt klart är någon annan än den som söks eller verkställandet av domstolens framställning skulle innebära ett brott mot en redan ingången internationell förpliktelse i förhållande till en annan stat.

Kostnader i samband med det rättsliga samarbetet

Bestämmelser om fördelningen av kostnader för det rättsliga samarbetet mellan Internationella brottmålsdomstolen och den anmodade staten finns i artikel 100. Domstolen skall bl.a. betala kostnader för experters och vittnens resor och säkerhet, för tillfälligt överförande av frihetsberövade, för tolkning, översättning och utskrifter, expertutlåtanden och andra rapporter samt kostnader för domstolens funktionärer och anställda i samband med resor. Vidare skall domstolen stå för de kostnader som hör samman med transporten av en misstänkt som överlämnas dit. Efter samråd kan domstolen även gå med på att betala andra, extraordinära kostnader som kan uppstå med anledning av en begäran om rättsligt samarbete. Övriga kostnader skall den anmodade staten svara för.

När en ansluten stat söker domstolens biträde skall staten till lämplig del betala de kostnader som uppstår. Ordinarie verkställighetskostnader skall dock domstolen stå för i dessa fall.

Uppgivande av immunitet och medgivande till överlämnande

Artikel 98 behandlar förhållandet mellan skyldigheten att lämna över personer eller lämna rättslig hjälp till domstolen och folkrättsliga regler om immunitet. En framställning från domstolen skulle kunna innebära att den anmodade staten måste handla i strid med sina internationella förpliktelser angående en annan stats statsimmunitet eller diplomatiska immunitet för personer eller egendom, t.ex. om det begärs att en främmande stats diplomat eller statschef skall överlämnas till domstolen. Enligt artikel 98:1 måste domstolen i sådant fall söka samarbete med och inhämta samtycke från den stat till vars förmån immuniteten gäller – ett ”tredje land” – innan den gör en framställning om rättsligt samarbete. Det finns i detta avseende skäl att skilja mellan stadgearter och andra stater samt att notera att utvecklingen av den folkrättsliga sedvanerätten kan komma att påverka kravet på samtycke (se prop. 2000/01:122 s. 75 f.).

Vidare föreskrivs att domstolen inte får begära att en misstänkt skall överlämnas om det skulle innebära att den anmodade staten måste handla på ett sätt som vore oförenligt med dess skyldigheter enligt en internationell överenskommelse, t.ex. avtal om utplacering av militär trupp, som förutsätter att den sändande statens ger sitt samtycke före överlämnande till en annan stat eller till domstolen (artikel 98:2). Även i det fallet måste domstolen söka den sändande statens samtycke innan framställningen om överlämnande görs.

5.9 Verkställighetsbestämmelser

Den ordning som stadgan anvisar för verkställighet av domar och andra avgöranden från Internationella brottmålsdomstolen liknar vad som gäller för de internationella tribunalerna. Bestämmelserna är emellertid betydligt mer detaljerade och de behandlar situationer som inte är uttryckligt reglerade i stadgorna för tribunalerna.

Verkställighet av fängelsestraff

Allmänna bestämmelser om verkställighet av domstolens fängelsestraff finns i artikel 103. Sådan verkställighet förutsätter ett frivilligt åtagande från staten i fråga. I samband med att ett sådant åtagande görs finns det ett visst utrymme för staten att ställa upp villkor för straffverkställigheten, vilka dock måste vara förenliga med stadgan och godtas av domstolen (artikel 103:2). I samband med att straffet bestäms skall det också avgöras var det skall verkställas. Vid valet av verkställighetsstat skall vissa kriterier följas och några särskilt givna omständigheter, bl.a. den dömdes synpunkter, beaktas. Stadgan utesluter inte att straffet avtjänas i den dömdes hemland, men vissa av de faktorer som skall beaktas skulle kunna tala emot detta, t.ex. när hemstaten också är den stat där brottet har begåtts. Den valda statens godkännande av verkställigheten i det enskilda fallet måste också inhämtas. Om ingen annan stat tar hand om verkställigheten skall det ske i domstolens värdstat, dvs. i Nederländerna (artikel 103:4).

Verkställighetsstaten är skyldig att underrätta domstolen om varje omständighet som i sak kan inverka på villkoren eller tiden för avtjänandet (artikel 103:2). Domstolen skall efter en sådan underrättelse medges 45 dagar för att avgöra om omständigheten påkallar någon åtgärd från dess sida, t.ex. överflyttning av verkställigheten till en annan stat. Under den tiden får verkställighetsstaten inte frige personen, besluta om straffreduktion eller vidta någon liknande åtgärd.

Domstolen får, enligt artikel 104, när som helst besluta om överförande av verkställigheten från en stat till en annan och den dömden får ansöka hos domstolen om att bli överförd för fortsatt verkställighet någon annanstans.

Med undantag för de särskilda villkor för straffverkställigheten som staten och domstolen kan komma överens om, föreskriver stadgan att domstolen är exklusivt behörig avgöra vissa frågor. Det utdömda straffet är bindande för staterna och verkställighetsstaten får inte förändra det under några omständigheter (artikel 105:1). Staten får heller inte frige personen innan strafftiden har gått ut och endast Internationella brottmålsdomstolen får besluta om straffflindring (artikel 110:1–2). Det är vidare enbart domstolen som får pröva ett överklagande eller en ansökan om omprövning (artikel 105:2). Staten där straffet verkställs får inte hindra den dömden från att framställa ett överklagande eller ansöka om extraordinära rättsmedel hos domstolen och den dömden skall alltid höras innan domstolen beslutar om straffflindring.

Artikel 106 föreskriver att verkställigheten i övrigt skall ske i enlighet med nationell rätt, men förhållandena måste vara förenliga med en allmänt godtagen standard för behandling av intagna enligt internationella fördrag. Villkoren får inte vara bättre eller sämre än de som gäller för andra fångar i verkställighetsstaten och domstolen skall övervaka straffverkställigheten. Den dömden skall ha möjlighet att kommunicera med domstolen utan hinder eller granskning.

En ytterligare begränsning vid straffverkställigheten är den specialitetsprincip som gäller enligt artikel 108. Den dömden får inte utan domstolens samtycke lagföras, bestraffas eller utlämnas till tredje land för någon gärning som begåtts före överlämnandet till

verkställighetsstaten. Detta gäller dock inte när den dömden stannar kvar i den staten efter att ha avtjänat sitt straff eller återvänder dit efter att på något sätt ha lämnat staten.

Frågor i samband med att den dömden flyr under pågående straffverkställighet behandlas i artikel 111 och åtgärder i samband med att straffet har verkställts, t.ex. överföring eller utlämning till en annan stat, i artikel 107.

Automatisk omprövning av fängelsestraff

Artikel 110 föreskriver automatisk omprövning av fängelsestraff, vilket skall ske när två tredjedelar av ett tidsbegränsat straff eller 25 år av ett livstidsstraff har avtjänats. Straffet får härvid sänkas om någon eller några särskilt angivna omständigheter föreligger. Om den första omprövningen inte leder till någon straffflindring skall domstolen senare på nytt göra en sådan prövning. Tidsintervall och förutsättningar för omprövningen skall framgå av bevis- och förfaranderegler.

Verkställighet av andra avgöranden och beslut

Beträffande verkställighet av andra avgöranden som domstolen fattar, dvs. om böter, förverkande av egendom och gottgörelse till brottsoffer, är stadgan mindre detaljerad med hänsyn till att nationella principer och regler varierar kraftigt. För att överkomma dessa svårigheter föreskriver artiklarna 75:5 och 109:1 blott en skyldighet för de anslutna staterna att ”ge verkan” åt avgörandena. Hur detta närmare skall gå till lämnas däremot till staterna att avgöra. Stadgan föreskriver dock att verkställigheten skall ske med bevarande av de rättigheter som tillkommer en rättmätig tredje man.

Om staten inte har möjlighet att ge verkan åt ett domstolsbeslut om förverkande skall den i stället vidta åtgärder för att återvinna värdet av det utbyte av brott, den egendom eller de tillgångar som har förklarats förverkade (artikel 109:2). Även i detta fall skall tredjemansrättigheter iaktas. Den egendom som har tagits om hand eller, efter avyttring, dess värde skall överlämnas till domstolen (artikel 109:3). Egendom och medel som härigenom inflyter till domstolen kan komma att tillföras den brottsofferfond som skall upprättas, se avsnitt 5.6.6.

5.10 Avslutande bestämmelser

Tvister mellan stadgearter som kan uppkomma i fråga om Internationella brottmålsdomstolens rättsskipande verksamhet skall, enligt artikel 119, avgöras av domstolen själv. Artikel 119 innehåller även regler om hur övriga tvister mellan stadgearterna om tolkningen och tillämpningen av stadgan skall lösas.

Enligt artikel 120 är inga reservationer till stadgan tillåtna. En preciserad reservationsmöjlighet finns dock inbyggd i artikel 124 som medger att en stat vid tillträdet till stadgan får förklara att den under en tid av sju år inte godtar domstolens jurisdiktion över brottstypen krigsförbrytelser.

Stadgeändringar kan ske på två sätt. Stadgepartsförsamlingen eller en översynskonferens kan när som helst efter stadgans ikraftträdande ändra bestämmelser som är av uteslutande institutionell karaktär genom ett förenklat förfarande (artikel 122:2). Andra stadgeändringar kan ske först sju år efter ikraftträdandet och de kräver ratifikation (artikel 121). Särskilda regler gäller ändringar av artiklarna 5–8 angående de brott som omfattas av domstolens jurisdiktion (artikel 121:5). Enligt artikel 123 skall en särskild översynskonferens sammankallas sju år efter stadgans ikraftträdande för att behandla eventuella stadgeändringar.

I övrigt innehåller stadgans avslutande del 13 sedvanliga slutbestämmelser om undertecknande, ratificering, godtagande, godkännande och anslutning (artikel 125), stadgeparts frånträde (artikel 127) och giltiga texter, vilka är FN:s sex officiella språk (artikel 128). FN:s generalsekreterare är depositarie för stadgan som träder i kraft när sextio stater har tillträtt den (artikel 126).

6 Överväganden och förslag

6.1 Allmänt om lagstiftningsbehovet

Regeringens bedömning:

- Romstadgan kräver inga ändringar i svenska materiella straffrättsliga bestämmelser eller i svenska domsrättsregler i brottmål utom i fråga om brott mot Internationella brottmålsdomstolen och dess verksamhet (artikel 70).
- Lagstiftning krävs för att Sverige skall uppfylla förpliktelserna enligt artiklarna 59, 86–97 och 99–101 om samarbete med domstolen och enligt artikel 70 om brott mot domstolen och dess verksamhet.
- Frågan om ändring av regeringsformens regler om bl.a. åtal mot statsråd bör övervägas i särskild ordning.
- Lagstiftning krävs för att Sverige skall uppfylla förpliktelserna enligt artikel 20 som avser rättsverkningar av domstolens domar och om rättegångshinder i Sverige.
- Fängelsestraff som Internationella brottmålsdomstolen har bestämt bör kunna verkställas i Sverige. Därmed medför artiklarna 103 och 105–108 behov av svensk lagstiftning.
- Lagstiftning krävs för att Sverige skall uppfylla förpliktelserna enligt artiklarna 75 och 109 om verkställighet av avgöranden som avser gottgörelse till brottsoffer och avgöranden som avser böter och förverkande.
- Lagstiftning krävs för att Sverige skall uppfylla förpliktelserna enligt artikel 48 om immunitet och privilegier.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har invänt mot bedömningen. *Åklagarmyndigheten i Umeå* har dock anfört att all lagstiftning med anledning av artikel 70 bör anstå.

Skälen för regeringens bedömning: Genom Sveriges tillträde till Romstadgan inträder en folkrättslig skyldighet för Sverige att vidta de åtgärder som är nödvändiga för att uppfylla de förpliktelser som följer av stadgan. De allra flesta av stadgans 128 artiklar innehåller bestämmelser som bara gäller för domstolen och som därmed inte påkallar några lagstiftningsåtgärder.

Bestämmelserna i vissa artiklar ger emellertid upphov till förpliktelser för den stat som tillträder stadgan. För svensk del bör eller måste detta regleras genom lagstiftning för att de åtaganden som ett tillträde till stadgan innebär skall kunna uppfyllas. I första hand är det fråga om bestämmelser om samarbete med domstolen. Enligt artikel 88 måste de anslutna staterna se till att det finns en rättslig reglering som gör det möjligt för staten att uppfylla den samarbetskyldighet som följer av stadgan.

Straffrättsliga bestämmelser

Ett tillträde till Romstadgan medför inte att den tillträdande staten är skyldig att i den nationella rättsordningen införliva de brott eller straffrättsliga principer som föreskrivs i stadgan. Något krav på lagstiftning finns därmed inte. För brott mot domstolen och dess verksamhet (artikel 70) gäller dock särskilda regler, se nedan.

Stadgans komplementaritetsprincip motiverar emellertid en översyn av den nuvarande svenska regleringen, vilken redan i dag medger en vidsträckt domsrätt och materiella straffrättsliga bestämmelser som i vart fall till stor del omfattar brotten i stadgan. En särskild utredare (Dir. 2000:76) har tillsatts för att se över de s.k. internationella brott som enligt folkrätten skall föranleda straffrättsligt ansvar. Vid översynen, som även innefattar frågor om domsrätt och preskription, skall utredaren särskilt beakta innehållet i Romstadgan och den för straffrätten relevanta utvecklingen inom folkrätten i övrigt. Uppdraget skall redovisas senast den 31 oktober 2002. Dessa frågor är följaktligen inte föremål för några närmare överväganden i detta ärende.

Samarbete med domstolen

Regler om samarbetet mellan Internationella brottmålsdomstolen och anslutna stater m.fl. regleras huvudsakligen i stadgans del 9 (artiklarna 86–102). De avser framförallt överlämnande av personer som misstänks för brott till domstolen för lagföring och andra former av rättslig hjälp. Flertalet av dessa bestämmelser kräver svensk lagstiftning, se avsnitt 6.2–6.7. Det gäller dock inte bestämmelserna i artikel 98 som enbart reglerar domstolens egen verksamhet och artikel 102 som innehåller definitioner.

Det finns emellertid även andra bestämmelser i stadgan som har betydelse för regleringen av det rättsliga samarbetet och som därför måste beaktas i lagstiftningsarbetet. Artiklarna 54, 55 och 57 om domstolens brottsutredning, artikel 59 om frihetsberövanden och artikel 68 om vittnesskydd m.m. är sådana bestämmelser. Hit hör även artiklarna 72 och 73 om information av betydelse för nationell säkerhet. Några av

dessa, särskilt artiklarna 55:2 och 59, ger dessutom upphov till direkta förpliktelser för de anslutna staterna och kräver därmed att föreskrifter införs. Reglerna i artikel 55:2, som gäller vissa åtgärder i samband med förhör med en misstänkt för domstolens räkning, behöver dock inte ges i lag (se avsnitt 6.4.4).

Stadgan innehåller vissa föreskrifter om sekretess för uppgifter som domstolen lämnar i samband med dess utredande och rättskipande verksamhet (artikel 87:3). Dessa frågor påkallar en ändring i sekretesslagen (1980:100) och behandlas i avsnitt 6.10.

Förhållandet mellan stadgans samarbetsbestämmelser och vissa bestämmelser i regeringsformen

Den samarbetsskyldighet som Romstadgan föreskriver reser några frågor angående förhållandet mellan stadgan och vissa bestämmelser i regeringsformen. Dessa frågor har behandlats ingående i samband med Sveriges tillträde till stadgan (se prop. 2000/01:122 s. 84 f.f. samt bet. 2000/01:JuU30 och konstitutionsutskottets yttrande, 2000/01:KU13). Det gäller särskilt regeringsformens bestämmelser om statschefens och riksdagsledamöters immunitet (5 kap. 7 § och 4 kap. 8 §), åtal mot statsråd (12 kap. 3 §) och förbud mot landsförvisning (2 kap. 7 §). Regeringen gjorde i det ärendet bedömningen att Sverige kan tillträda Romstadgan utan grundlagsändring och riksdagen har godtagit den bedömningen.

I propositionen anförde regeringen att det teoretiskt skulle kunna inträffa situationer där det kan uppstå en konflikt mellan regeringsformens bestämmelser och Sveriges folkrättsliga skyldighet att samarbeta med domstolen. Att detta någonsin skulle komma att ske i praktiken är dock högst osannolikt. Den grundlagsbestämmelse som särskilt har lyfts fram är bestämmelsen i 12 kap. 3 § regeringsformen om åtal mot statsråd. I propositionen konstateras bl.a. att bestämmelsen innebär att Sverige inte i varje tänkbar situation kan samarbeta med domstolen när det gäller svenska nuvarande och förutvarande statsråd (prop. 2000/01:122 s. 89).

Olika lösningar kan diskuteras när det gäller detta teoretiska problem. En möjlighet vore att ändra åtalsreglerna i 12 kap. 3 § regeringsformen. Enligt bestämmelsen beslutas åtal mot den som är eller har varit statsråd för brott i utövningen av statsrådstjänsten av konstitutionsutskottet och prövas av Högsta domstolen. Ett annat sätt skulle kunna vara att utvidga den möjlighet som finns enligt 10 kap. 5 § regeringsformen att överlåta beslutanderätt som direkt grundar sig på regeringsformen till mellanfolklig organisation eller domstol.

Åtalsreglerna i regeringsformen innebär inte bara en viss immunitet för den som är eller har varit statsråd. Reglerna ingår också som en viktig beståndsdel i riksdagens kontrollmakt. Innan man ändrar en bestämmelse i detta system bör man noga analysera vilka konsekvenser det kan få för andra regler som rör kontrollmakten och för systemet i dess helhet. Även bestämmelsen om överlåtelse av beslutanderätt rör fundamentala inslag i statsskicket och i rättsordningen. Det är inte heller i denna fråga alldeles enkelt att överblicka följderna av en eventuell ändring.

Det är alltså nödvändigt att ett lagstiftningsarbete som rör grundläggande frågor om statsskicket inte sker under alltför stor tidspress. Frågan om eventuella ändringar i regeringsformen med anledning av Romstadgan bör därför övervägas i särskild ordning med sikte på att beslut om eventuella grundlagsändringar skall kunna fattas i anslutning till riksdagsvalet år 2006.

Romstadgans förhållande till regeringsformens förbud mot landsförvisning behandlas i avsnitt 6.4.1 och till dess bestämmelser om nåd och resning i avsnitt 6.8.1.

Rättsverkningar och rättegångshinder

Bestämmelserna i artikel 20 om domars negativa rättskraft är delvis riktade endast till Internationella brottmålsdomstolen och föranleder därför inget behov av lagstiftning i Sverige. Artikel 20 föreskriver dock även att ingen skall lagföras vid en annan domstol för ett brott för vilket han eller hon redan har fällts till ansvar eller frikänts av Internationella brottmålsdomstolen. Det behövs därmed svenska föreskrifter för förhållandet mellan lagföring inför domstolen och i Sverige som reglerar rättegångshinder och rättsverkningar av domstolens brottmålsdomar. Frågorna behandlas närmare i avsnitt 6.7.4.

Verkställighet av domstolens fängelsestraff

I avsnitt 6.8.1 föreslås att Sverige bör åta sig att verkställa fängelsestraff som domstolen har beslutat. Ett medgivande att verkställa domstolens fängelsestraff ställer vissa krav på svensk lagstiftning. Det gäller bestämmelserna i artiklarna 103 och 105-108 i stadgan. De lagregler som behövs för verkställighet av domstolens fängelsestraff redovisas i avsnitt 6.8.1.

Verkställighet av avgöranden som gäller böter, förverkande och gottgörelse till brottsoffer

I fråga om verkställighet av vissa avgöranden som domstolen får meddela ger stadgan upphov till skyldigheter som fordrar lagstiftning. Stadgan innebär att de anslutna staterna är skyldiga att med vissa villkor "ge effekt" åt domstolens avgöranden angående böter, förverkande och gottgörelse (artiklarna 75 och 109). När det gäller gottgörelse till brottsoffer kan det också bli aktuellt att verkställa säkerhetsåtgärder (artiklarna 57, 75 och 93). Dessa frågor behandlas närmare i avsnitt 6.8.3.

Lagstiftning beträffande brott mot domstolen och dess verksamhet

Bestämmelserna i artikel 70 om brott mot domstolen och dess verksamhet medför vissa förpliktelser för de stater som tillträder stadgan. De har redovisats i avsnitt 5.6.8. Förpliktelserna kan delas upp i två kategorier. För de första ställs det krav på nationella bestämmelser som gäller materiella straffrättsliga frågor, vilket i sin tur fordrar regler om förhållandet mellan domstolens och statens egna straffrättsliga

jurisdiktion. I enlighet med vad som anförts i promemorian och i prop. 2000/01:122 (s. 96 f.) kräver dessa frågor ytterligare överväganden och reglerna behöver vara på plats först när domstolen inleder sin faktiska verksamhet. Regeringen avser att återkomma beträffande dessa frågor.

För det andra föreskriver stadgan en särskild ordning för det rättsliga samarbetet – utlämning och annan rättslig hjälp i brottmål – när det gäller dessa brott. I promemorian har lagförslag lämnats för det rättsliga samarbetet. En remissinstans har, utan att rikta någon kritik mot förslagen, anført att den slutliga utformningen av dessa bestämmelser också bör anstå och härvid hänvisat till vissa oklarheter beträffande tolkningen av stadgan i fråga om förhållandet mellan domstolens förfarande och svensk lagföring (se avsnitt 5.6.8). Regeringen konstaterar emellertid att den oklarhet som anføres inte kommer att kunna lösas innan domstolen har påbörjat sin verksamhet och vidare att detta inte påverkar de nu aktuella frågeställningarna beträffande vilka stadgans innebörd är klar. Vi anser därför att dessa bestämmelser bör tas upp till behandling redan nu. Förslagen redovisas i avsnitt 6.9.

Immunitet och privilegier

I artikel 48 finns föreskrifter om immunitet och privilegier, vilka också medför krav på lagändring. Dessa frågor redovisas i avsnitt 6.11.

6.2 En ny lag om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen

Regeringens förslag: En ny lag införs med bestämmelser om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen. Alla former av samarbete med domstolen omfattas av lagen och bestämmelserna utformas i så nära anslutning som möjligt till de regler som gäller för internationell rättslig hjälp i brottmål och utlämning för brott i allmänhet och i förhållande till de internationella brottmålsribunalerna. Regeringen utfärdar tillämpningsföreskrifter i anslutning till lagen.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: I förhållande till de internationella brottmålsribunalerna för f.d. Jugoslavien och för Rwanda har Sverige, liksom flera andra länder, infört särskild lagstiftning beträffande samarbetet. Det har skett i en särskild lag – lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt (tribunallagen) – som trädde i kraft den 1 juli 1994. I samband därmed ändrades även lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall, men ingen annan lagstiftning.

Tribunallagen tillkom för att uppfylla skyldigheterna i förhållande till tribunalen för f.d. Jugoslavien. Den har därefter ändrats från den 1 januari 1996 med anledning av Rwandatribunalens inrättande. I samband därmed infördes även särskilda bestämmelser som möjliggör

straffverkställighet av tribunalernas fängelsedomar i Sverige. Genom lagändringar som nyligen beslutats av riksdagen har det bl.a. införts nya bestämmelser som avser villkorlig frigivning av den som dömts av en tribunal och som avtjänar straffet i Sverige samt om undersökning av hur sådana fångar behandlas (prop. 1999/2000:61, bet. 1999/2000: JuU19, rskr. 1999/2000:216, SFS 2000:573).

I förarbetena till tribunallagen konstaterades att den svenska lagstiftningen om internationell rättslig hjälp i brottmål genomgående innehåller villkor som inte kan tillämpas i förhållande till de internationella brottmålstribunalerna och att det därför inte var tillräckligt att utvidga den existerande lagstiftningen till att också gälla för tribunalerna (prop. 1993/94:142 s. 28). I stället infördes den särskilda lagen som i största möjliga utsträckning bygger på hänvisningar till ordinarie lagstiftning om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål.

Även Romstadgan innehåller en mängd bestämmelser om rättsligt samarbete som skapar behov av lagstiftning. Det rättsliga samarbete som krävs för att Internationella brottmålsdomstolen skall kunna fungera och som föreskrivs i stadgan avviker på vissa viktiga punkter från vad som gäller för motsvarande former av samarbete mellan stater. Inte heller i detta fall kan de skyldigheter som följer av stadgan tas om hand genom en utvidgning av ordinarie lagstiftning till att också gälla i förhållande till domstolen. Stadgans bestämmelser är vidare mer detaljerade och de avviker delvis från föreskrifterna om samarbete i stadgorna för de internationella brottmålstribunalerna. Domstolen är dessutom avsedd att vara en permanent institution medan tribunalerna kan förväntas att upphöra i framtiden. Allt detta talar för att en särskild lag införs om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen. Riksåklagaren har framhållit att detta är ett ändamålsenligt sätt att samla de regler som skall gälla i förhållande till domstolen och att tribunallagen har fungerat väl.

För att underlätta tillämpningen av den nya lagen bör den utformas i så nära anslutning som möjligt till bestämmelserna i den ordinarie lagstiftningen om internationell rättslig hjälp i brottmål och om utlämning för brott samt i tribunallagen. En ny lag om internationell rättslig hjälp i brottmål har trätt i kraft den 1 oktober 2000 (prop. 1999/2000:61, bet. 1999/2000: JuU19, rskr. 1999/2000:216, SFS 2000:562). I den nya lagen samlas de nuvarande reglerna om rättslig hjälp i brottmål med förhör under förundersökning, bevisupptagning vid domstol, husrannsakan, beslag och kvarstad, liksom reglerna om överförande av frihetsberövade till en annan stat för förhör, vilka utvidgas till att omfatta fler situationer. I lagen finns också nya bestämmelser om hjälp med telefonförhör, förhör genom videokonferens, hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning, hemlig kameraövervakning samt andra åtgärder som avses i 28 kap. rättegångsbalken utöver husrannsakan. Lagen, som inte omfattar polis-samarbete, hindrar inte att hjälp lämnas med andra åtgärder om det kan ske utan tvångsmedel eller annan tvångsåtgärd. Bestämmelser om delning av förverkad egendom med en annan stat finns också i lagen. I samma lagstiftningsärende beslutades även följdändringar i tribunallagen. För rättslig hjälp till tribunalerna gäller den nya lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål med vissa angivna undantag (se 9 a § enligt SFS 2000:573, som har trätt i kraft den 1 oktober 2000).

Den nya lagen om samarbete med domstolen bör reglera alla åtgärder som domstolen kan begära med stöd av stadgan. Därmed omfattas överlämnande av misstänkta och tilltalade till domstolen för lagföring och alla andra former av rättslig hjälp i brottmål. Vidare bör lagen omfatta bestämmelser om verkställighet av domstolens avgöranden. Även de processrättsliga bestämmelser som behövs med anledning av stadgans reglering av brott mot domstolen och dess verksamhet (artikel 70) bör omfattas av den nya lagen. Regeringen utfärdar de tillämpningsföreskrifter som behövs i anslutning till lagen.

Det bör i sammanhanget uppmärksammas att lagförslaget inte innehåller bestämmelser om lagföring i Sverige av motsvarande brott med stöd av den s.k. komplementaritetsprincipen (se avsnitt 5.4). Sådan lagföring följer vanliga regler om förundersökning och rättegång i brottmål och det samarbete med andra stater som kan behövas i dessa fall skall ske enligt de regler om sådant samarbete som gäller i allmänhet. De åtgärder gentemot domstolen som kan vara påkallade för dess tillämpning av komplementaritetsprincipen, dvs. en begäran om överlämnande till Sverige att sköta utredningen eller en invändning om bristande jurisdiktion eller processförutsättningar (artiklarna 18 och 19, se avsnitt 5.6.1), kan fullgöras av regeringen utan några särskilda föreskrifter.

I avsnitt 6.3 och 6.4 redovisas regeringens överväganden när det gäller lagstiftning om rättslig hjälp respektive överlämnande av personer till domstolen. Stadgan innehåller även vissa föreskrifter som gäller generellt, dvs. både för överlämnande till domstolen och för rättslig hjälp av annat slag. Det gäller bl.a. förutsättningarna för att skjuta upp verkställighet av en begäran i vissa fall (artiklarna 89, 94 och 95), förfarandet vid konkurrerande framställningar från Internationella brottmålsdomstolen och en annan stat (artikel 90) och allmänna frågor om underrättelser till och samråd med domstolen (artiklarna 91:4 och 97). Bedömningar och förslag i dessa frågor och beträffande regler om offentlig försvarare m.m. redovisas i avsnitt 6.7.

6.3 Lagstiftning om rättslig hjälp till Internationella brottmålsdomstolen

6.3.1 Åtgärder som Sverige skall kunna bistå med

Regeringens förslag: Alla rättsliga åtgärder som kan lämnas till en annan stat enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål skall vara tillgängliga för Internationella brottmålsdomstolen. Andra författningar som innehåller regler om rättslig hjälp i brottmål till en annan stat skall också gälla i förhållande till domstolen.

Rättslig hjälp med rättsmedicinsk undersökning i Sverige skall kunna lämnas på begäran av en annan stat, domstolen och de internationella brottmålsdomstolarna.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna har tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: I Romstadgan (artikel 93:1) anges olika åtgärder som de anslutna staterna skall bistå Internationella brottmålsdomstolen med. Det gäller t.ex. eftersökning och identifiering av personer (punkt a), bevisupptagning (punkt b), förhör med misstänkta (punkt c), tillfällig överföring av personer till domstolen (punkt f och artikel 93:7), platsundersökningar (punkt g), husrannsakan och beslag (punkt h), tillhandahållande av protokoll och andra handlingar (punkt i), säkrande av bevisning (punkt j) samt identifiering, uppsökande och säkrande av utbyte av brott, tillgångar och egendom samt brottsverktyg för ett senare förverkande (punkt k). Förutom de specificerade åtgärderna innehåller stadgan en allmän bestämmelse att staterna på domstolens begäran även skall lämna varje annan form av biträde, som inte är förbjuden enligt nationell rätt, i syfte att främja utredning och åtal av brott som faller under domstolens jurisdiktion (artikel 93:1 l).

De olika rättsliga åtgärder som omfattas av lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål anges i 1 kap. 2 §. Lagen omfattar förhör under förundersökning, bevisupptagning vid domstol, telefonförhör, förhör genom videokonferens, kvarstad, beslag, husrannsakan och andra åtgärder som avses i 28 kap. rättegångsbalken, hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning, hemlig kameraövervakning och överförande av frihetsberövade för förhör m.m. Dessutom kan rättslig hjälp lämnas i form av andra åtgärder än de som anges särskilt, dock under förutsättning att tvångsmedel eller annan tvångsåtgärd inte används (andra stycket). I likhet med vad som gäller i förhållande till de internationella tribunalerna (se prop. 1999/2000:61 s. 174) bör alla de åtgärder som kan lämnas till en annan stat också vara tillgängliga för Internationella brottmålsdomstolen.

Genom att tillhandahålla alla de åtgärder som omfattas av lagen uppfylls flertalet av de åtgärder som anges särskilt i stadgan (artikel 93:1). I det följande kommenteras de olika åtgärder som anges i stadgan (artikel 93:1 a till l) närmare samt hur de förhåller sig till lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål och annan lagstiftning.

Eftersökning och identifiering av personer och egendom samt tillhandahållande av allmänna handlingar

Enligt stadgan skall de anslutna staterna bistå med att söka efter och identifiera personer eller egendom (punkt a) och att tillhandahålla allmänna handlingar (del av punkt i). Rättslig hjälp som här avses kan normalt lämnas utan att tvångsmedel eller andra tvångsåtgärder behöver tillgripas. Sådan hjälp kan därmed lämnas till Internationella brottmålsdomstolen utan särskilt lagstöd enligt 1 kap. 2 § andra stycket lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (se prop. 1999/2000:61 s. 80).

För att bl.a. genomföra identifiering är det dessutom möjligt för domstolen att begära kroppsvisitation, kroppsbesiktning eller andra åtgärder enligt 28 kap. rättegångsbalken med stöd av 1 kap. 2 § första stycket 5 i den nämnda lagen (se även 4 kap. 18 §). Därmed finns det t.ex. möjligheter att ta fingeravtryck, fotografier eller DNA-test (28 kap. 11, 12 och 14 §§ rättegångsbalken, se även prop. 1999/2000:61 s. 81 och 200). Detta

går utöver vad stadgan uttryckligen kräver i form av åtgärder för eftersökning och identifiering, men bör tillämpas även i förhållande till domstolen för att uppfylla föreskriften i artikel 93:1 1, se vidare nedan. I enlighet med förslaget i avsnitt 6.3.2 skall åtgärder av detta slag inte förenas med något krav på dubbel straffbarhet.

Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål ger därmed utrymme för åtgärder som mer än väl uppfyller stadgans krav på rättslig hjälp med eftersökning och identifiering. En anslutning till Romstadgan innebär dessutom att domstolen kan, med stöd av stadgan, begära att uppgifter ur belastningsregistret lämnas – se 11 § lagen (1998:620) om belastningsregistret.

Bevisupptagning och framtagning av bevisning

En ansluten stat skall, enligt stadgan, kunna ta upp bevis för domstolens räkning – såväl vittnesmål under ed som skriftlig bevisning – och biträda med framtagning av bevisning, såsom yttranden från sakkunniga och andra rapporter, protokoll och dokument (punkterna b och i). Sådan rättslig hjälp kan lämnas med stöd av olika bestämmelser i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Bevisupptagning vid svensk domstol kan omfatta upptagning av muntlig och skriftlig bevisning samt syn (4 kap. 2 §). Även sakkunnigbevisning kan tas upp på detta sätt. Om domstolen så önskar kan en svensk åklagare bevaka dess intressen vid bevisupptagningen (4 kap. 5 §).

Vidare kan biträde med framtagning av skriftliga handlingar och annan bevisning lämnas genom svensk åklagare. Om inga tvångsmedel eller andra tvångsåtgärder fordras kan hjälp även lämnas genom andra åtgärder (1 kap. 2 § andra stycket). Vidare kan åtgärder ske i form av beslag, husrannsakan och kvarstad (4 kap. 14–24 §§). När det gäller framtagning av bevisning kan även åtgärder som hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning komma i fråga om villkoren för sådana åtgärder är uppfyllda (4 kap. 25 och 27 §§).

Det breda utbud av åtgärder som lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål medger uppfyller väl stadgans krav på hjälp med bevisupptagning och framtagning av bevisning samt tillhandahållande av olika handlingar m.m. Inga ytterligare bestämmelser behövs därför i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen.

Förhör med misstänkta

Stadgan föreskriver att de anslutna staterna skall biträda med förhör av personer som står under utredning eller åtal vid domstolen (punkt c). Sådant biträde omfattas av lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål men begränsas inte till förhör med misstänkta (4 kap. 1 §). I stället får förhör ske enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål, dvs. framförallt reglerna i 23 kap. rättegångsbalken, som innebär att förhör får hållas med envar som antas kunna lämna upplysningar av betydelse för utredningen (se 23 kap. 6 § rättegångsbalken). Därmed kan dessutom tvångsmedel i form av hämtning tillgripas för att genomföra ett förhör.

Detta går något utöver vad som föreskrivs i stadgan angående förhör men passar väl med den allmänna bestämmelsen i stadgan om biträde med alla former av rättslig hjälp som inte är förbjudna i den anmodade staten (punkt 1).

Enligt stadgan skall viss information lämnas till den som förhörs (artikel 55:2), vilket kan komma att påkalla svenska förordningsföreskrifter. Enligt förslag i bevis- och förfarandereglerna skall domstolen tillsammans med sina framställningar tillhandahålla viss information för att överlämnas till den misstänkte eller tilltalade. För att uppfylla stadgans krav skall informationen vara översatt till ett språk som den aktuella personen till fullo förstår och talar. Övriga rättssäkerhetskrav enligt stadgan som gäller vid förhör uppfylls genom tillämpning av ordinarie svenska bestämmelser och den särskilda lag som föreslås gälla i förhållande till domstolen (jfr artikel 55:2).

Delgivning

I stadgan föreskrivs att anslutna stater skall biträda Internationella brottmålsdomstolen med delgivning som även kan avse rättegångshandlingar ("judicial documents", se artikel 93:1 d). Det anges inte hur delgivning skall gå till utan förfarandet skall följa nationella regler. Domstolen kan dock komma att ställa villkor – eller i vart fall önskemål – beträffande vissa delgivningar. Det kan särskilt förväntas beträffande delgivning i fall som uttryckligen anges i stadgan, främst delgivning av kallelse till den misstänkte att inställa sig vid domstolen (som alternativ till häktning, se artikel 58:7) och delgivningsåtgärder för att möjliggöra en förhandling för åtalsbekräftelse i den misstänktes utemål (artikel 61:2).

Närmare bestämmelser om delgivning kan komma att ges i bevis- och förfarandereglerna. Dessa får dock inte innebära några ytterligare förpliktelser för de stater som ansluter sig och är därmed bindande endast för domstolens bedömning av om en delgivning som verkställt av nationella myndigheter kan godtas. Det är t.ex. rimligt att anta att domstolen kommer att kräva att delgivning av åtalet – "stämningsansökan" – skall överlämnas till den tilltalade personligen (se t.ex. regel 53*bis* i Jugoslavientribunalens bevis- och förfaranderegler), vilket dock överensstämmer med vad som gäller i Sverige (se 33 kap. 6 § första stycket rättegångsbalken). Om sådana föreskrifter ges är det dock troligt att domstolen i ansökningar om rättslig hjälp med delgivning kommer att lämna anvisningar för att undvika delgivningar som domstolen inte kan godta. Sådana anvisningar skall följas om de inte är förbjudna enligt den anmodade statens lagar (artikel 99:1).

Rättslig hjälp med delgivning omfattas inte av lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (1 kap. 2 § tredje stycket). Genom att införa en generell regel om att bestämmelser i annan lag och författning om rättslig hjälp åt domstol eller myndighet i en annan stat också skall gälla i förhållande till domstolen – vilket överensstämmer med vad som gäller för tribunalerna enligt 17 § i tribunallagen – blir emellertid bestämmelserna i kungörelsen (1909:24 s. 1) ang. delgivning av handling på begäran av utländsk myndighet tillämpliga. Härutöver gäller – utan någon särskild föreskrift – att delgivning med post får ske direkt till en

person i Sverige (se prop. 1999/2000:61 s. 157). Domstolens ansökan om hjälp med delgivning skall ges in till Justitiedepartementet.

Enligt 1909 års kungörelse kan hjälp lämnas med delgivning genom behöriga svenska myndigheters försorg, vilket normalt skall ske enligt bestämmelserna i delgivningslagen (1970:428). Om ett särskilt förfarande begärs i ansökan skall detta efterkommas, där så kan ske (2 § andra momentet). Det finns därmed möjligheter att uppfylla eventuella krav som domstolen kan komma att ställa på delgivningen. Utöver den generella regel som föreslås nedan i detta avsnitt och som bl.a. innebär att 1909 års kungörelse också gäller i förhållande till domstolen behövs det ingen särskild regel om rättslig hjälp med delgivning.

I prop. 1999/2000:61 påtalas att de finns behov av en översyn av bestämmelserna om delgivning i internationella förhållanden (s. 73 f.). Vid en sådan översyn bör även frågan om delgivning på begäran av Internationella brottmålsdomstolen beaktas.

I internationella överenskommelser finns ofta bestämmelser om att handlingar som skall delges skall vara avfattade på ett visst språk. För svensk del gäller normalt att språket skall vara svenska, danska eller norska. Av 6 § i 1909 års kungörelse framgår dock att även handlingar som inte är avfattade på eller översatta till något av dessa språk får delges under vissa förutsättningar; delgivning får ändå ske om den som delges frivilligt tar emot handlingen eller om delgivning annars är försvarlig från rättssäkerhetssynpunkt.

I enlighet med vad som föreslås i avsnitt 6.3.3 skall domstolens ansökan och andra handlingar som stöder denna vara skrivna på svenska eller engelska (se även artikel 87:2). Detta avser dock inte handlingar som skall delges. Däremot finns det bestämmelser i stadgan som uttrycker principen att handlingar skall översättas om det är nödvändigt för att uppfylla krav på rättvisa (artiklarna 55:1 c och 67:1 f). Detta gäller inte bara för den som är misstänkt eller tilltalad utan för varje person som är inblandad i en brottsutredning inför domstolen. Närmare föreskrifter om att domstolen i samband med ansökningar skall låta översätta och bifoga vissa handlingar har föreslagits för dess bevis- och förfaranderegler. Det finns därmed anledning att utgå från att de handlingar som domstolen önskar få delgivna i vart fall kommer att vara avfattade på ett språk som den delgivne förstår och som därmed uppfyller rättssäkerhetskravet i 1909 års kungörelse.

Främjande av frivillig inställelse inför domstolen

Enligt stadgan skall de anslutna staterna främja att vittnen och experter frivilligt inställer sig vid Internationella brottmålsdomstolen (artikel 93:1 e). Det är därmed inte fråga om att vidta några tvångsåtgärder för inställelse som kan följa av att vittnesplikt föreligger. Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål innehåller inga bestämmelser om åtgärder av det slag som nu är i fråga.

De flesta åtgärder som kan vara aktuella är av praktisk natur. Det kan också bestå i att övertyga vittnet eller experten om det angelägna i att delta i förfarandet och att ge information om förfarandet vid domstolen och liknande – t.ex. hänvisningar till domstolens brottsoffer- och vittnesenhet – något som svenska myndigheter skall bistå med enligt

deras generella serviceskyldighet. Motsvarande förpliktelse följer även av 1959 års europeiska konvention om inbördes rättshjälp i brottmål (artikel 10, se SÖ 1968:15). Sådana praktiska åtgärder som nu har anförts fordrar inte några lagändringar utan kan och bör lämnas av centralmyndigheten för det rättsliga samarbetet, dvs. av Justitiedepartementet.

Om det bland åtgärderna också intolkas att ekonomisk hjälp skall lämnas för att möjliggöra en inställelse inför domstolen så krävs det däremot lagbestämmelser. I förhållande till tribunalerna finns det t.ex. en bestämmelse om ersättning till den som skall höras av tribunalen (se 15 § i tribunallagen). Frågor om ersättningar till personer som deltar i ett förfarande inför domstolen och om kostnadsfördelning mellan Sverige och domstolen behandlas i avsnitt 6.7.6.

I sammanhanget bör även frågan om vittnesplikt beröras. Stadgan föreskriver att såväl åklagaren som domstolen har rätt att begära att ett vittne skall inställa sig inför domstolen för förhör eller vittnesmål. I likhet med vad som anses gälla enligt stadgorna för de internationella tribunalerna (se överklagandekammarens avgörande den 29 oktober 1997 i mål IT-95-14-AR108bis, *Åklagaren ./. Tihomir Blaškic*, paragraferna 27, 47 och 56) måste en sådan kallelse anses vara bindande för den enskilde. I fråga om anslutna staters samarbetskyldighet är det dock bara bistånd med frivillig inställelse som anges. Frågan om någon form av tvångsvis överföring av ett vittne som har kallats och som vägrar att fullgöra sin skyldighet att inställa sig måste därför bedömas under den allmänna bestämmelsen om rättslig hjälp i övrigt enligt artikel 93:1 l. Av den bestämmelsen framgår, som anförts, att andra former av rättslig hjälp i avsikt att främja domstolens brottsutredning eller rättegång, på begäran skall lämnas om inte åtgärden är förbjuden enligt nationell rätt.

I princip är vittnesplikten i Sverige begränsad till svenska förfaranden. Mellan de nordiska länderna finns det dock också en vittnesplikt, som i Sverige regleras i lagen (1974:752) om nordisk vittnesplikt. Det innebär att den som är bosatt i Danmark, Finland, Island eller Norge under vissa förutsättningar får kallas för att bl.a. höras som vittne eller målsägande i en svensk brottmålsrättegång (1 §). Vidare är den som är bosatt i Sverige och som befinner sig här eller i något annat nordiskt land skyldig att efter kallelse inställa sig som vittne – och i Finland även som målsägande – vid en domstol i ett nordiskt land (9 §). Ett vittne eller en målsägande som inte infinner sig till den utländska rättegången och som inte är frihetsberövad, kan dock inte mot sin vilja tvingas att bli ställd inför den utländska domstolen. Däremot skall böter, vite eller ersättning för annans rättegångskostnader som har dömts ut av den utländska domstolen verkställas i Sverige (10 §). Om så begärs kan dessutom bevisupptagning genomföras i Sverige, varvid vissa tvångsåtgärder kan vidtas.

Principen att en icke frihetsberövad person inte kan tvingas att inställa sig som för att höras som vittne eller målsägande vid en domstol utanför Sverige – trots att vittnesplikt föreligger – måste anses grundläggande i svensk rätt. Den medför med andra ord ett förbud mot att överlämna trilskande vittnen, vilket också gäller i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen. De åtgärder som därmed står domstolen till buds i ett sådant fall är därmed en sedvanlig bevisupptagning i Sverige eller ett förhör per telefon eller med hjälp av videoteknik. Om principen i en

framtid kommer att luckras upp, t.ex. mellan de nordiska staterna (se prop. 1999/2000:61 s. 60 och 129 om pågående diskussioner), bör det också övervägas om icke frihetsberövade vittnen och målsäganden skall kunna överföras till domstolen för att höras mot sin vilja.

Det kan vidare nämnas att domstolens bevis- och förfaranderegler kommer att innehålla bestämmelser om rätt för den som hörs inför domstolen att vägra yttra sig om sådant som skulle röja egen eller en nära familjemedlems brottslighet. Dessa regler kommer vidare att föreskriva att information om dessa bestämmelser skall lämnas i kallelsen till ett förhör vid domstolen. Det skall ske på ett språk som den kallade förstår. Vad som nu sagts skall ombesörjas av domstolen och ställer därmed inte krav på några svenska föreskrifter.

Tillfälligt överförande av en frihetsberövad till domstolen

Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål innehåller bestämmelser om tillfälligt överförande av en frihetsberövad person till en annan stat för förhör eller konfrontation i samband med en förundersökning eller rättegång där (4 kap. 29 §). Bestämmelserna i den nya lagen innebär att en sådan åtgärd inte fordrar den frihetsberövade personens samtycke. Därmed går de svenska reglerna längre än stadgan som föreskriver att åtgärden endast skall genomföras med den frihetsberövade personens medgivande (artikel 93:7). Samtidigt gäller att de anslutna staterna, utöver de åtgärder som särskilt anges i stadgan, också skall tillhandahålla varje annan åtgärd som inte är förbjuden enligt nationell rätt (artikel 93:1 l). Huruvida Internationella brottmålsdomstolen kommer att nyttja denna möjlighet beror på hur den tolkar sitt mandat.

En annan avvikelse är att den svenska lagen (4 kap. 29 § första stycket 1) uttryckligen anger att förhör med den som överförts i samband med en brottsutredning eller rättegång i en annan stat endast får avse annat än utredning om den frihetsberövades egen brottslighet, medan denna begränsning inte klart framgår av stadgan. Tillfälligt överförande av en frihetsberövad förutsätter, enligt stadgan, att den anmodade staten samtycker till åtgärden och vidare kan staten och domstolen komma överens om särskilda villkor (artikel 93:7 a ii). Som villkor för överföring av en frihetsberövad har Sverige därför möjlighet att – oavsett om personen har samtyckt till åtgärden eller inte – kräva att förhör endast får avse annat än den överfördes egen brottslighet. För det fall domstolen önskar höra en person om hans eller hennes egen brottslighet får den i stället ansöka om att personen skall överlämnas till domstolen (dvs. vad som motsvarar utlämning vid samarbete mellan stater).

I förhållande till domstolen skall ansökan om tillfällig överföring av en frihetsberövad prövas av regeringen och ansökan får avslås om ett överförande medför att tiden för frihetsberövandet förlängs eller om den frihetsberövades närvaro behövs i ett svenskt brottmål (4 kap. 30 § första och andra stycket). För att möjliggöra denna prövning måste ansökan ange hur lång tid den frihetsberövade behöver vistas utanför Sverige (4 kap. 29 § andra stycket). Vid bifall till ansökan skall det anges när personen senast skall återföras till Sverige, eller i förekommande fall, försättas på fri fot (4 kap. 30 § tredje stycket). Även dessa villkor får anses vara förenliga med stadgan (artiklarna 93:7 om överförande och

96:2 e och 3 om särskild information i ansökan). Stadgans föreskrifter om samråd och underrättelser kan iakttas vid regeringens prövning av ansökan.

Sammanfattningsvis är bestämmelserna om tillfälligt överförande av frihetsberövade i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål förenliga med stadgan och går till och med längre än vad som krävs i detta avseende.

Platsundersökningar

Stadgan förpliktar staterna att lämna rättslig hjälp i form av platsundersökningar och anger som ett exempel undersökning av gravplatser (punkt g). Det som främst avses är naturligtvis rättsmedicinsk och annan undersökning av t.ex. massgravar i det land där de misstänkta brotten har begåtts. Skyldigheten är dock inte begränsad till vissa stater eller platser, utan gäller generellt.

I enlighet med lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål kan sådana åtgärder vidtas utan tvångsmedel eller annan tvångsåtgärd med stöd av 1 kap. 2 § andra stycket och tvångsmedel i form av t.ex. husrannsakan kan beviljas om förutsättningarna för detta är uppfyllda (se vidare nedan). Härtill kan syn förekomma som en form av bevisupptagning (4 kap. 2 §). De åtgärder som omfattas av lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål torde i huvudsak uppfylla stadgans krav på rättslig hjälp i detta avseende.

Eftersom stadgan uttryckligen nämner undersökning av gravar bör förutsättningarna för att utföra sådana åtgärder bedömas närmare. Rättsmedicinsk obduktion eller likbesiktning, dvs. en rättsmedicinsk undersökning, får ske med stöd av lagen (1995:832) om obduktion m.m. En sådan undersökning av en avliden får bl.a. ske om det kan vara av betydelse för utredningen av ett dödsfall som inträffat under sådana omständigheter att det inte skäligen kan bortses från möjligheten att dödsfallet har samband med ett brott (13 § 1) eller för att fastställa en avlidens identitet (15 §). Sedan gravsättning skett får kroppen tas om hand för sådan undersökning om det skäligen kan misstänkas att dödsfallet har samband med brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år och undersökningen kan antas vara av väsentlig betydelse för utredningen eller annars om synnerliga skäl föreligger (16 §). Beslut om rättsmedicinsk undersökning som avses i 13 § 1 får meddelas av polismyndighet, åklagare eller allmän domstol och om det är fråga om gravöppning enligt 16 § skall beslutet meddelas av allmän domstol (18 §). Undersökningen skall utföras av läkare och polisen får närvara (19–20 §§).

Ett beslut om rättsmedicinsk undersökning motsvarar inte vad som vanligen brukar betecknas som tvångsmedel eller tvångsåtgärder. Samtidigt finns det ett visst inslag av tvång eftersom en sådan undersökning får genomföras även om åtgärden strider mot den avlidnes eller de närståendes inställning (17 §). Det är därför tveksamt om rättslig hjälp i form av rättsmedicinsk undersökning omfattas av bestämmelserna i 1 kap. 2 § andra stycket lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, som utesluter tvångsmedel eller annan tvångsåtgärd. Det är inte heller klart att detta ryms inom någon annan åtgärd som anges lagen.

Rättslig hjälp med rättsmedicinsk undersökning bör därför regleras. Detta skulle kunna ske genom en särskild bestämmelse för domstolen. Det är emellertid en form av rättslig hjälp som också bör kunna lämnas till stater, inte minst i ljuset av att komplementaritetsprincipen lägger det primära ansvaret för lagföring på staterna. Bestämmelser om rättslig hjälp med rättsmedicinsk undersökning bör därför i stället införas i lagen om rättslig hjälp i brottmål. De blir därmed även tillämpliga i förhållande till såväl Internationella brottmålsdomstolen som de internationella brottmålsribunalerna.

En ansökan om rättslig hjälp med rättsmedicinsk undersökning bör handläggas enligt bestämmelserna i lagen om obduktion m.m. och en rättsmedicinsk undersökning bör således kunna beslutas av polismyndighet, av åklagare och, beträffande undersökning sedan gravsättning skett enligt 16 § samma lag, av allmän domstol. Vidare är det i dessa fall rimligt att, om så begärs, tillåta domare i den utländska domstolen och företrädare för parterna i det utländska förfarandet att närvara vid undersökningen. Därmed är det möjligt att tillgodose önskemål från Internationella brottmålsdomstolen angående deltagande som följer av artikel 56 i Romstadgan.

I övrigt bör de allmänna bestämmelserna i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål gälla även i dessa fall. För domstolens och tribunalernas del finns dock vissa särbestämmelser i de särskilda lagarna om Sveriges samarbete med dessa organ. Det gäller bl.a. mottagaren av en ansökan, krav på dubbel straffbarhet och avslagsgrunder (beträffande domstolen, se avsnitt 6.3.2, 6.3.3 och 6.3.7 och i fråga om tribunalerna, se 9 a § tribunallagen).

Husrannsakan och beslag

Stadgans krav på rättslig hjälp i form av husrannsakan och beslag tillgodoses genom de bestämmelser som finns i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (4 kap. 14–24 §§). Egendom får enligt lagen tas i beslag och överlämnas till den begärande staten om den skäligen kan antas ha betydelse för utredning om gärningen, vara frånhänd någon genom brott eller vara förverkad på grund av brott (4 kap. 19 §). I det sistnämnda fallet krävs även att egendomen hade kunnat förverkas enligt svensk lag i en rättegång här i landet och att det finns särskilda skäl att överlämna egendomen till den begärande staten.

Frågan om vilken beslutsordning som bör gälla beträffande beslag på domstolens begäran behandlas i avsnitt 6.3.5.

Skydd av brottsoffer och vittnen

Enligt stadgan skall de anslutna stater tillhandahålla skydd av brottsoffer och vittnen i enlighet med nationella förfaranderegler (punkt j). Vissa åtgärder som omfattas av lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål såsom telefonförhör och förhör vid videokonferens har betydelse för att uppfylla kravet på biträde med skydd av brottsoffer och vittnen. Även andra skyddsåtgärder som kan medges i Sverige bör dock kunna lämnas

på begäran av Internationella brottmålsdomstolen. Dessa frågor behandlas vidare i avsnitt 6.5.

Identifiering, uppsökande, kvarhållande och beslag av egendom och brottsverktyg för ett senare förverkande

Stadgan förpliktar de anslutna staterna att biträda med åtgärder för att identifiera, spåra, kvarhålla och beslagta utbyte av brott, egendom och tillgångar samt brottshjälpmedel i syfte att de senare skall förverkas (punkt k). Åtgärderna skall ske med beaktande av tredje mans rätt. Det bör noteras att stadgan innehåller materiella bestämmelser om förverkande på grund av brott (artikel 77:2 b). De sistnämnda bestämmelserna medger inte förverkande av brottshjälpmedel och Internationella brottmålsdomstolens framställningar till en stat att vidta åtgärder beträffande sådana hjälpmedel kan därmed främst förväntas vara i bevissyfte.

Även om det begrepp som används är förvillande, utgår stadgan från att "förverkande" (forfeiture) även skall kunna ske i avsikt att återbörda egendom som frånhänts brottsoffer genom brottet eller för att kompensera sådan egendom. Detta framgår av artikel 57:3 e om förundersökningskammarens behörighet att söka säkerhetsåtgärder i enlighet med artikel 93:1 k för ett senare förverkande, särskilt i brottsoffrens slutliga intresse (se även artikel 75:4). Av reglerna om gottgörelse till brottsoffer följer att enskilda personer kan vara mottagare av bl.a. restitution av egendom (artikel 75:1–2) och därmed bör säkerhetsåtgärder beträffande egendomen kunna ske i ett enskilt brottsoffers intresse. Förverkad egendom kan även tillföras den förvaltningsfond för brottsoffer som föreskrivs i artikel 79.

Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål ger utrymme för att bistå domstolen med åtgärder av det slag som avses. Rättslig hjälp som inte avser själva brottsutredningen eller brottmålsrättegången vid domstolen omfattas av lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (1 kap. 5 §). Det gäller bl.a. rättslig hjälp som lämnas i ärenden som handläggs gemensamt med ett brottmål. Därmed kan bistånd med olika åtgärder lämnas även om de avser det civilrättsliga förfarande för gottgörelse till brottsoffer som föreskrivs i stadgan och inte det straffrättsliga förfarandet.

Stadgans krav på åtgärder för att spåra och identifiera nu aktuell egendom bör i många fall kunna tillgodoses genom sådan rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § andra stycket lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. I andra fall kan husrannsakan ske på begäran av domstolen, se ovan. Vidare kan beslag och överlämnande av egendom till domstolen ske. Det bör uppmärksammas att 4 kap. 19 § även medger beslag av egendom som skäligen kan antas vara frånhänd någon genom brott eller vara förverkad på grund av brott i en utländsk rättegång om ett sådant förverkande också kunnat ske i Sverige och det finns särskilda skäl för att överlämna egendomen. Ett svenskt förverkande kan bl.a. avse utbyte av brott och hjälpmedel vid brott (36 kap. 1 och 2 §§ brottsbalken). I fall som avses i 4 kap. 19 § krävs det inte att domstolen har beslutat om förverkande för att den beslagtagna egendomen skall kunna överlämnas.

När det gäller kvarhållande (ordagrant översatt "frysning") av egendom och brottsverktyg uppstår vissa problem som också har

uppmärksammas i anslutning till lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (se prop. 1999/2000:61 s. 122 f.). De består framförallt i det att kvarstadsbelagd egendom enligt nuvarande regler aldrig kan överlämnas till en främmande stat och att det saknas regler om ”frysning” av tillgångar för att tillgodose extremt snabba åtgärder. Problemen bör dock inte överdrivas. Den generella hänvisningen i 2 kap. 1 § till åtgärder som kan vidtas i en svensk förundersökning eller rättegång enligt rättegångsbalken eller annan lag eller författning, innebär att t.ex. rättegångsbalkens regler om förvarstagande av egendom i avvaktan på kvarstad (26 kap. 3 §) och kvarhållande av försändelser som får tas i beslag (27 kap. 9 §) blir tillämpliga. Det allmänna skyndsamhetskravet i 2 kap. 10 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål bör också beaktas, se vidare avsnitt 6.3.4.

Kvarstad kan avse så mycket av en skäligen brottsmisstänkt persons egendom att det kan antas täcka bl.a. böter, värdet av förverkad egendom, skadestånd eller annan ersättning till målsägande (26 kap. 1 § rättegångsbalken). Den kvarstadsbelagda egendomen kan visserligen inte överlämnas till Internationella brottmålsdomstolen men den kan säkras i Sverige till dess domstolen har beslutat om förverkande eller gottgörelse i en dom. Domen kan därefter verkställas i Sverige enligt de särskilda regler som föreslås gälla för domstolen, se vidare avsnitt 6.8. Det bör i detta sammanhang noteras att det krav på verkställbarhet som ställs i 4 kap. 23 § för att beslag och kvarstad skall få ske för att säkerställa verkställighet av ett utländskt förverkandebeslut kommer att hänvisa till de särskilda reglerna som gäller för domstolen och inte till den internationella verkställighetslagen. Det innebär bl.a. att kravet på dubbel straffbarhet enligt 5 § internationella verkställighetslagen inte är tillämpligt, vilket överensstämmer med det resonemang som förs i avsnitt 6.3.2. (se även prop. 1999/2000:61 s. 201).

Stadgans regler i artikel 93:1 k ställer inte några krav på att åtgärderna skall ske inom viss tid eller att kvarstadsbelagd egendom omedelbart skall överlämnas till domstolen. Överlämnandet skall, enligt stadgan, ske först sedan domstolen har beslutat om förverkande eller gottgörelse till brottsoffer (artikel 109 och artikel 75:5, som hänvisar till den förstnämnda artikeln). Med hänsyn till vad som nu sagts om föreskrifterna i stadgan och de åtgärder som kan vidtas i Sverige, måste bestämmelserna i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål om beslag, husrannsakan och kvarstad m.m., anses vara fullt tillräckliga för att uppfylla de krav som stadgan ställer.

Åtgärder av andra slag

Stadgan innehåller även en generell bestämmelse om rättslig hjälp i form av varje annan åtgärd för att främja utredning och åtal av brott som omfattas av Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion och som inte är förbjuden enligt lag i den anmodade staten (punkt l). Genom att alla åtgärder som omfattas av lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål också gäller i förhållande till domstolen öppnas möjligheter att ge rättslig hjälp som inte uttryckligen anges i stadgan. Det gäller bl.a. hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning, hemlig kameraövervakning, kroppsvisitation och kroppsbesiktning.

Andra åtgärder som inte räknas upp i stadgan är de möjligheter som lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål ger i fråga om biträde med telefon- och videoförhör (4 kap. 8, 11 och 12 §§), förhör med andra än misstänkta (4 kap. 1 §), tillfälligt överförande för förhör m.m. av frihetsberövade som inte samtyckt till åtgärden (4 kap. 29 §), kroppsvisitation och kroppsbesiktning (4 kap. 18 §) samt de åtgärder som kan lämnas enligt bestämmelsen i 1 kap. 2 § andra stycket.

I likhet med vad som gäller i förhållande till de internationella brottmålstribunalerna (se 17 § i tribunallagen) bör det även för domstolen införas en allmän bestämmelse som gör det möjligt att tillämpa även andra författningar som rör rättslig hjälp till en utländsk stat eller myndighet i brottmål, till vilka lagen inte uttryckligen hänvisar. Därmed uppfylls bl.a. behovet av att bistå domstolen med delgivning, se tidigare i detta avsnitt.

6.3.2 Förutsättningar och villkor

Regeringens förslag: Krav på dubbel straffbarhet skall inte ställas beträffande åtgärder som omfattas av lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna har tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 2 kap. 1 § lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål skall rättslig hjälp lämnas på de villkor och under de förutsättningar som gäller för en motsvarande åtgärd under en svensk förundersökning enligt rättegångsbalken eller annan lag eller författning. Härtill kommer några åtgärder som inte är aktuella i ett nationellt brottmålsförfarande och som därför särskilt regleras i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Lagen innehåller vidare en generell hänvisning till att samma förfarande skall tillämpas som när en motsvarande åtgärd vidtas i en svensk förundersökning eller rättegång, dock med vissa undantag (2 kap. 10 §).

Den allmänna filosofin är därmed att Sverige skall kunna bistå andra stater med olika rättsliga åtgärder under samma villkor och förutsättningar som gäller för en sådan åtgärd i en svensk förundersökning eller rättegång. Sådana villkor och förutsättningar är t.ex. begränsningar i fråga om beslag av vissa handlingar som innehas av en advokat, läkare eller vissa andra yrkeskategorier som är undantagna från vittnesplikt i Sverige (se 27 kap. 2 och 3 §§ rättegångsbalken). Rättegångsbalken och andra författningar innehåller också villkor och förutsättningar som måste vara uppfyllda för att olika åtgärder skall få vidtas och för olika former av tvångsmedel gäller allmänt en proportionalitetsprincip (se 26 kap. 1 § andra stycket, 27 kap. 1 § tredje stycket och 28 kap. 3 a § samma balk).

De svenska materiella bestämmelserna om tvångsmedel i brottmål – vilka i princip skall tillämpas också vid rättslig hjälp till en annan stat enligt 2 kap. 1 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål – bygger

på förutsättningen att det skall vara fråga om brott enligt svensk lag. Ofta kvalificeras detta krav genom föreskrifter att det måste vara fråga om ett brott som kan leda till ett fängelsestraff. Det gäller t.ex. för husrannsakan enligt 28 kap. 1 § rättegångsbalken samt för kroppsvisitation och kroppsbesiktning enligt 28 kap. 11 och 12 §§ samma balk.

I andra fall höjs kravet ytterligare genom villkor om ett visst minimistraff för brottet – t.ex. fängelse ett år eller däröver. Det gäller bl.a. för beslag av vissa skriftliga meddelanden som innehas av den misstänkte eller någon honom närstående (minst två års fängelse, 27 kap. 2 § rättegångsbalken) eller av brev, telegram eller annan försändelse som finns hos ett post- eller telebefordringsföretag (ett års fängelse, 27 kap. 3 § samma balk). Krav på misstanke om brott som har ett visst minimistraff föreskrivet ställs även beträffande åtgärder såsom hemlig teleavlyssning (27 kap. 18 § rättegångsbalken), hemlig teleövervakning (27 kap. 19 § rättegångsbalken), husrannsakan i transportmedel (28 kap. 2 a § rättegångsbalken) och hemlig kameraövervakning (2 § lagen [1995:1506] om hemlig kameraövervakning).

Genom att upprätthålla sådana villkor också när åtgärden skall vidtas på begäran av en annan stat innebär det ett krav på s.k. dubbel straffbarhet. De gärningar som anses utgöra brott skiftar naturligtvis mellan olika länder och krav på dubbel straffbarhet minskar utrymmet för det internationella straffrättsliga samarbetet. Enligt 2 kap. 2 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål görs det undantag från kravet på dubbel straffbarhet när det gäller vissa åtgärder som omfattas av lagen. Det uttrycks genom att rättslig hjälp med sådana åtgärder får lämnas även om den gärning som ansökan avser inte motsvarar ett brott enligt svensk lag. Kravet bibehålls dock för husrannsakan och beslag (med vissa undantag, se 4 kap. 20 §), kvarstad, hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning, hemlig kameraövervakning samt för kroppsvisitation, kroppsbesiktning och annan åtgärd enligt 28 kap. rättegångsbalken.

När det gäller samarbetet med de internationella brottmålsribunalerna gäller inte något krav på dubbel straffbarhet och ingen förändring gjordes i detta avseende med anledning av lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (se prop. 1999/2000:61 s. 174). Det kan noteras att detta avsteg från lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål inte är så omfattande eftersom kravet på dubbel straffbarhet beträffande husrannsakan, beslag och överlämnande av beslagtagna egendom inte är absolut. När en sådan åtgärd begärs av EU-stater, Norge eller Island får den nämligen vidtas även för gärningar som inte motsvarar brott enligt svensk lag (4 kap. 20 § första stycket). En förutsättning för att det skall få ske är att gärningen kan bestraffas med fängelse i den begärande staten. Överförd på tribunalerna – och på domstolen när det gäller stadgans huvudbrott (se artikel 77) – skulle en sådan principiell förutsättning alltid vara uppfylld.

Romstadgan ger inte något utrymme för ett krav på dubbel straffbarhet och de brott som domstolen skall utreda och lagföra är till sin natur sådana att ett krav av det slaget inte är motiverat. Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet har godtagit detta avsteg med hänsyn till de speciella omständigheter som råder beträffande de aktuella brotten men anfört att detta inte bör användas som argument för en uppluckring av principen i allmänhet. Frågan har nyligen varit föremål för ingående

överväganden i samband med införandet av lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (prop. 1999/2000:61).

I likhet med vad som gäller för tribunalerna bör kravet på dubbel straffbarhet enligt 2 kap. 2 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål undantas också i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen.

6.3.3 Ansökan m.m.

Regeringens förslag: Framställningar från Internationella brottmålsdomstolen skall ges in till Justitiedepartementet. Sverige skall acceptera ansökningar och bifogade handlingar från domstolen på svenska eller engelska.

Bestämmelserna i 2 kap. lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål angående ansökans innehåll (7 §) och språk (8 §), som överensstämmer med stadgans föreskrifter, tillämpas i förhållande till domstolen.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har tillstyrkt förslagen eller lämnat dem utan erinran. *Riksåklagaren* gör emellertid den bedömningen att det oftare än vad som har antagits i promemorian kommer att krävas översättning till svenska av ansökningar som görs på engelska.

Skälen för regeringens förslag

Avsändare och mottagare av en ansökan

I 2 § lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt finns en föreskrift om vem som får göra en framställning för tribunalens räkning. Med hänsyn till att den nya lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål skall tillämpas står det klart att såväl tribunalens åklagare som dess dömande kammare får begära bistånd enligt lagen och föreskriften är därför inte längre nödvändig (jfr prop. 1993/94:142 s. 34 f.). Därmed behövs det inte heller någon särskild föreskrift i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen. En sådan föreskrift skulle dessutom kunna vara något missvisande eftersom kommunikationerna till och från domstolen i praktiken med all sannolikhet att gå via dess registrator. Föreskrifter om detta har föreslagits i bevis- och förfaranderegler.

Sedan den 1 oktober 2000 är Justitiedepartementet centralmyndighet för ärenden om internationell rättslig hjälp i brottmål och utlämning. Det gäller även i förhållande till de internationella tribunalerna (se 2 § tribunallagen) och i samband med tillträdet till Romstadgan har Sverige förklarat att Justitiedepartementet skall anvisas som mottagare av ansökningar från Internationella brottmålsdomstolen (se även prop. 2000/01:122 s. 99).

Bestämmelserna i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål medger även att formell direktkommunikation skall kunna ske mellan myndigheter i vissa stater – EU-staterna, Norge och Island – och svenska

åklagare och domstolar (2 kap. 6 § andra stycket). De bestämmelserna avses dock inte gälla för framställningar från de internationella brottmålstribunalerna, vilka i stället alltid skall riktas till Justitiedepartementet (se prop. 1999/2000:61). Med hänsyn till de speciella samarbetsregler som gäller enligt Romstadgan – särskilt beträffande utrymmet för avslag på en ansökan – bör detsamma gälla i förhållande till domstolen. Även återredovisningen till domstolen bör gå via Justitiedepartementet (se 2 kap. 17 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål).

Motsvarande frågeställning uppkommer för det fall Sverige ansöker om rättslig hjälp från domstolen i enlighet med artikel 93:10 (se vidare i avsnitt 6.6). Enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål får svenska åklagare och domstolar ansöka om rättslig hjälp i vissa fall utan att gå via centralmyndigheten. Med hänsyn till de särskilda villkor och begränsningar som gäller för rättslig hjälp från domstolen till en stat samt för att skapa en konsekvent reglering bör sådana ansökningar till domstolen alltid lämnas via Justitiedepartementet, vilket också följer av 3 kap. 2 § första stycket lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Med hänsyn till att bestämmelserna om direktkommunikation i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål alltså inte är tillämpliga för domstolen är det inte nödvändigt med en särreglering.

Ansökningens form och innehåll

När det gäller innehållet i en ansökan om rättslig hjälp finns det fakultativa bestämmelser i 2 kap. 4 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Dessa överensstämmer väl med motsvarande föreskrifter i Romstadgan (artikel 96:2 a–c). Detsamma gäller även lagens krav att ansökan skall vara skriftlig och får översändas per telefax eller, efter överenskommelse i det enskilda fallet, på annat sätt (2 kap. 4 § fjärde stycket, jfr. artikel 96:1).

Beträffande vissa åtgärder – telefonförhör (4 kap. 8 §), förhör genom videokonferens (4 kap. 11 §), beslag och kvarstad (4 kap. 14 §) och tillfälligt överförande av frihetsberövade för förhör m.m. (4 kap. 29 §) – ställs vissa krav på ansökans innehåll (2 kap. 4 § andra stycket). Sådana särskilda krav får ställas upp enligt stadgan (artikel 96:2 e och 3). Det kan dock noteras att domstolen kan ha svårigheter att t.ex. beträffande beslag ange när åtal skall väckas eller dom meddelas i fall som vidtas på utredningsstadiet innan den misstänkte faktiskt har berövats friheten (se artikel 57:3 e). Eftersom den svenska regeln om sådana uppgifter är fakultativ behöver den dock inte ändras i förhållande till domstolen. Regler om underrättelser till och samråd med den som gjort ansökan finns också i lagen (2 kap. 8 och 9 §§). Dessa frågor tas upp i avsnitt 6.7.5.

Språkfrågor

En ansökan om rättslig hjälp och bifogade handlingar skall normalt vara skrivna på svenska, danska eller norska, men även andra språk kan godtas av den instans som skall handlägga ärendet (2 kap. 5 § lagen om

internationell rättslig hjälp i brottmål). Stadgan ger staterna rätt att välja mellan något av domstolens arbetspråk – franska eller engelska – eller ett officiellt språk i landet (artikel 87:2). Valet av språk skall anges i samband med att staten ansluter sig till stadgan men kan senare ändras. I samband med Sveriges tillträde till stadgan har en förklaring avgivits att ansökningar från domstolen på svenska eller engelska kommer att godtas (se även prop. 2000/01:122 s. 99). Detta motiveras med att det för svensk del i allmänhet inte torde vara nödvändigt att kräva översättningar till svenska från engelska och att ett krav på svenska översättningar naturligtvis medför extra kostnader och fördröjning för domstolen. Det kan i sammanhanget också noteras att svenska domstolar får tillåta att ärendet om rättslig hjälp handläggs på ett främmande språk, om det är lämpligt (2 kap. 10 § samma lag). I konsekvens med det anförda bör det för tydlighets skull av lagen framgå att ansökningar får göras på svenska eller engelska. Vid behov av översättning till svenska, något som Riksåklagaren har påtalat, bör översättningen kunna ombesörjas av centralmyndigheten (se även prop. 1999/2000:61 s. 95 f.).

I enlighet med vad som vanligen gäller vid internationell rättslig hjälp i brottmål skall återredovisningen till domstolen ske på originalspråket, dvs. i Sveriges fall normalt på svenska (artikel 99:3). Den handläggande myndigheten behöver alltså inte låta översätta det material som skall återrapporteras och eventuella översättningskostnader beträffande sådant material skall därmed alltid betalas av den som ansöker om åtgärden.

6.3.4 Allmänna bestämmelser om förfarandet

Regeringens förslag: Förfaranderegler i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål (2 kap. 7–12 och 17 §§), inklusive utrymmet för Internationella brottmålsdomstolen att ställa särskilda villkor för förfarandet, tillämpas även i förhållande till domstolen.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har tillstyrkt förslagen eller lämnat dem utan erinran. *Svenska Röda Korset* har tagit upp frågan om immunitet för Internationella Röda Korset och om behovet av ett undantag från vittnesplikt vid svensk domstol för dess delegater.

Skälen för regeringens förslag: Som framgår av avsnitt 6.3.3 bör alla ansökningar från Internationella brottmålsdomstolen gå via Justitiedepartementet. I enlighet med lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål skall ansökan sedan vidarebefordras till en svensk myndighet – domstol eller åklagare – som skall handlägga den, såvida ansökan inte skall prövas av regeringen (2 kap. 6 § första stycket). När det gäller åklagare skall ansökan vidarebefordras till Riksåklagaren eller efter samråd med Riksåklagaren till en behörig åklagare. Vilken domstol (tingsrätt) eller åklagare som skall handlägga ansökan framgår av 2 kap. 7 § och en ansökan som kommit fel skall överlämnas till en behörig tingsrätt eller åklagare. Detta är rent interna svenska bestämmelser om handläggningen som inte berörs av stadgans föreskrifter.

Tidsfrister

Enligt stadgan skall brådskande ansökningar behandlas och svar lämnas med skyndsamhet (artikel 99:2), vilket tillgodoses av lagens allmänna bestämmelse att alla ansökningar skall behandlas skyndsamt (2 kap. 10 §). I 2 kap. 4 § tredje stycket föreskrivs vidare att ansökan skall ange om ärendet är brådskande och om verkställighet önskas inom en viss tidsfrist samt skälen för detta. Om en sådan tidsfrist inte kan hållas skall normalt underrättelse lämnas (2 kap. 8 § andra stycket). Romstadgan innehåller inga bestämmelser om tidsfrister men det kan förutsättas av bevis- och förfarandereglerna kommer att innehålla föreskrifter om att domstolen skall kunna ange frister i sina ansökningar. Den ordning som anvisas i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål uppfyller de krav som kan anses följa av stadgan.

Svenska villkor beträffande förfarandet, ofullständiga ansökningar och hinder mot verkställighet

I 2 kap. 9 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål finns förfaranderegler för fall när ansökan är ofullständig och fall när den bara kan bifallas delvis eller under vissa villkor. Bestämmelserna föreskriver att den begärande staten skall ges tillfälle att yttra sig och komplettera eller ändra ansökan så att den skall kunna bifallas. Förfarandet är helt i linje med stadgans bestämmelser som bygger på att nationella förfaranden skall tillämpas (artiklarna 93:1 och 99:1) samt medger att den anmodade staten kan föreskriva vissa förutsättningar eller villkor, generellt eller i det enskilda fallet (artiklarna 93:5 och 96:3). Frågan om särskilda villkor för vad som skall ges in med ansökan har redovisats i avsnitt 6.3.3 ovan.

Som närmare redovisas i avsnitt 6.3.7 bör det alltid vara regeringen som skall besluta om en ansökan från domstolen helt eller delvis skall avslås. Den åklagare eller domstol som finner att de förutsättningar eller villkor som gäller för den begärda åtgärden inte är uppfyllda skall därför överlämna ärendet till regeringen. Centralmyndigheten, dvs. Justitiedepartementet, bör sköta kontakterna med domstolen angående ändring eller komplettering av en ansökan (se vidare i avsnitt 6.7.5). I avsnitt 6.3.6 redovisas vissa villkor som kan ställas gentemot domstolen.

Villkor beträffande förfarandet som domstolen ställer

Enligt stadgan skall, som tidigare nämnts, i huvudsak nationella förfaranderegler tillämpas (artiklarna 93:1 och 99:1), vilket överensstämmer med vad som föreskrivs i 2 kap. 10 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Domstolen kan dock föreskriva att särskilda förfaranden eller villkor skall tillämpas – vilket i så fall skall anges i ansökan (artikel 96:2 d) – och verkställigheten skall ske med beaktande av dessa föreskrifter såvitt det inte är förbjudet enligt nationell rätt (artikel 99:1).

Erfarenheter från bl.a. Jugoslavientribunalen understryker vikten av att domstolen har möjlighet att föreskriva vissa villkor för förfarandet. I ett mål inför tribunalen underkändes bevisning som tagits upp av nationella

myndigheter med hänvisning till att detta skett i strid med tribunalens förfaranderegler (det s.k. *Celebici*-målet, *Åklagaren ./ Delalic m.fl.*, mål IT-96-21-T, rättegångskammarens beslut den 2 september 1997). Fallet gällde uppgifter som en misstänkt hade lämnat i ett förhör, vilket i enlighet med nationell (österrikisk) lag hade hållits utan möjlighet för försvararen att närvara.

Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål innehåller regler i 2 kap. 11 § om att en begäran om ett visst förfarande skall följas. Det är bara om det begärda förfarandet strider mot grundläggande principer i den svenska rättsordningen som en sådan begäran skall vägras. Detta uppfyller väl den nämnda föreskriften i stadgan och den generella princip som gäller för att vägra verkställighet av en begärd åtgärd (artikel 93:3). Härmed är det t.ex. möjligt att uppfylla särskilda föreskrifter för en bevisupptagning som domstolen ger för att tillgodose dess egna regler om Internationella Röda Korsets vittnesprivilegier (se nedan).

Lagens bestämmelser innebär att ett begärt förfarande som inte är reglerat eller som t.o.m. strider mot svenska bestämmelser skall tillåtas så länge det inte strider mot grundläggande principer som vår rättsordning kan sägas utgå från (se prop. 1999/2000:61 s. 98 ff.). I propositionen uttalas att t.ex. formerna för och innehållet i en ed som avläggs mycket väl kan avvika från motsvarande svenska bestämmelser. Däremot anförs det i och för sig oskrivna förbudet att höra en misstänkt eller tilltalad under ed enligt svensk rätt som en grundläggande princip som inte får åsidosättas. Även om det inte är klarlagt i stadgan huruvida en misstänkt eller tilltalad kan tillåtas att lämna sin berättelse under ed (jfr artikel 67:1 h som endast avser rätten att höras utan att ed avläggs) – något som är möjligt i vissa rättsordningar – har Sverige alltså utrymme enligt stadgan för att hävda detta förbud.

I fråga om det uttryckliga svenska förbudet att höra en målsägande under ed (36 kap. 1 § rättegångsbalken) påpekas i propositionen emellertid att det inte kan anses följa av en sådan grundläggande rättsprincip som i och för sig hindrar att detta sker på begäran av en annan stat. Att höra en målsägande under ed anses dock ändå uteslutet med hänsyn till menedsansvarets nuvarande utformning – en målsägande kan inte dömas för mened. Detta innebär en komplikation i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen där målsägande kommer att betraktas och behandlas som vittnen när de hörs i bevissyfte i det straffrättsliga förfarandet. Erfarenheterna från de nuvarande tribunalerna visar dessutom att de personer som hörs som vittnen till övervägande delen vore att anse som målsägande enligt svenska regler.

För att vägra ett förfarande som domstolen begärt räcker det visserligen med att hänvisa till att förfarandet är förbjudet i svensk rätt (artikel 99:1). Med hänsyn till hur viktigt det är för domstolen att kunna använda målsägandeberättelser som bevisning är det ändå påkallat med en närmare analys av det svenska förbudet mot förhör med målsägande under ed. Även om inte förbudet i sig följer av en grundläggande rättslig princip så är det nära förenat med sådana principer. Förutom bristen på menedsansvar är att det enligt svensk rätt inte möjligt att tvinga en målsägande att lämna sin berättelse. Bestämmelserna i 36 kap. 21 § rättegångsbalken om vittnesplikt gäller endast för vittnen och får inte utan lagstöd tillämpas på en målsägande. Funktionen med att avlägga ed

hänger naturligtvis samman med den sanningsplikt som därav följer – och därmed ett menedsansvar – men eden förutsätter också förekomsten av en skyldighet att redovisa sin berättelse inför domstol, en vittnesplikt. Avsaknaden av en sådan plikt, dvs. rätten att få försöka skydda sig själv, är ju en huvudanledning varför en misstänkt eller tilltalad inte får höras under ed i Sverige.

Principen att ed endast får avläggas av någon som är skyldig att lämna sin berättelse inför domstolen – vittnesplikt – och som därvid är skyldig att tala sanning – sanningsplikt under menedsansvar – måste anses vara grundläggande för vår rättsordning. En begäran från domstolen om att höra en målsägande under ed skulle därför kunna vägras med hänvisning till de nuvarande svenska reglerna utan att detta skulle bryta mot stadgans grundläggande princip om att framställningen bara skall vägras om verkställandet strider mot befintliga grundläggande rättsliga principer (artikel 93:3).

Det bör dock nämnas att reglerna om att höra en målsägande under ed i vissa fall, och därmed bestämmelserna om menedsansvar, på begäran av en annan stat kommer att ses över i samband med Sveriges tillträde till den EU-konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål som antogs av rådet för rättsliga och inrikes frågor den 29 maj 2000 (se även prop. 1999/2000:61 s. 101). I samband med en översyn av dessa regler bör även Internationella brottmålsdomstolens behov beaktas. Stadgans krav på de anslutna staterna i fråga om brott mot domstolen och dess verksamhet – vilka också avser menedsbrott – har viss betydelse i detta avseende. Dessa frågor behandlas i avsnitt 6.9.

Bestämmelserna i 2 kap. 11 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål medger även att andra svenska förfaranderegler kan sättas åt sidan om så begärs. För en internationell brottmålsdomstol eller Internationella brottmålsdomstolen är behovet av att vissa förfaranderegler följs speciellt uttalat. Inte minst Jugoslavientribunalens praxis visar att sådana arrangemang kan vara nödvändiga bl.a. för att förmå vittnen att delta i rättegångar vid tribunalen. Det kan t.ex. vara fråga om att avvika från föreskrifter i de regler om bevisupptagning utom huvudförhandling som enligt 4 kap. 11 § samma lag normalt skall tillämpas vid videoförhör åt en utländsk domstol. Exempelvis kan en tribunals eller Internationella brottmålsdomstolens begäran om att ett sådant förhör skall hållas utan medverkan av en svensk domare efterkommas med stöd av reglerna i 2 kap. 11 §.

Utrymmet i lagen för att tillgodose särskilda villkor och förfaranden uppfyller därmed stadgans krav. Frågor om underrättelser till och samråd med domstolen beträffande sådana villkor behandlas i avsnitt 5.7.5.

Svenska Röda Korset har i sitt remissvar tagit upp frågan om undantag från vittnesplikt vid svensk domstol för Internationella Röda Korsets delegater och medarbetare med hänvisning till organisationens speciella mandat och unika roll. Svenska Röda Korset har härvid hänvisat till en bestämmelse i utkastet till Internationella brottmålsdomstolens bevis- och förfaranderegler (regel 73) samt ett avgörande från Jugoslavientribunalen (rättegångskammarens avgörande den 27 juli 1999 i mål IT-95-9, *Åklagaren ./. Blagoje Simic m.fl.*) som erkänner att organisationen enligt folkrättslig sedvanerätt har en absolut rätt att neka information, även i form av vittnesmål, om sitt arbete. Svenska Röda Korset föreslår att ett

motsvarande skydd också skall gälla vid svensk domstol oavsett om det är fråga om bevisupptagning för Internationella brottmålsdomstolens räkning eller i en svensk rättegång. De anförda bestämmelserna i utkastet till Internationella brottmålsdomstolens bevis- och förfaranderegler måste iaktas av domstolen även när den söker rättslig hjälp från en stat. Det är därmed osannolikt att den kommer att begära bevisupptagning i strid med det skydd som där anvisas för Internationella Röda Korset. Den mer övergripande frågan om undantag från vittnesplikt inför svensk domstol faller utanför detta lagstiftningsärende och ett närmare ställningstagande fordrar ytterligare underlag. Dessa frågor får därmed tas upp i ett annat sammanhang och Svenska Röda Korset har uttryckt intresse av att initiera en dialog med berörda departement.

Rätt att närvara vid förhör och förhandlingar m.m.

En särskild fråga som bör beaktas gäller möjligheterna för domstolens åklagare och andra parter att närvara vid förfaranden som rör rättslig hjälp från Sverige. Det kan även tänkas att domstolen kommer att kräva sådan närvarorätt i samband med sin ansökan om rättslig hjälp.

För vissa åtgärder innehåller lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål bestämmelser om närvarorätt för den som gjort ansökan och dessutom om rätt att, med vissa begränsningar, ställa frågor. Det gäller vid förhör under förundersökningen (4 kap. 1 § andra stycket), bevisupptagning vid domstol (4 kap. 4 §) och vid kvarstads- och beslagsförhandlingar (4 kap. 17 §). Även den misstänkte eller tilltalade får närvara. Förhör skall följa bestämmelserna om förundersökning i brottmål, vilket ger ett visst utrymme för den misstänkte eller dennes försvarare att närvara även vid förhör med andra personer och även att ställa frågor (se 23 kap. 10 och 11 §§ rättegångsbalken). Vid bevisupptagning inför domstol har parter och deras ombud rätt att närvara och får med rättens samtycke ställa frågor till den som hörs och vid kvarstads- och beslagsförhandlingar kan den misstänkte eller tilltalade uppträda i egenskap av den som drabbats av åtgärden (4 kap. 4 och 17 §§ lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål). Lagen ger därmed utrymme att uppfylla även sådana villkor från domstolens sida. Detta ligger dessutom helt i linje med stadgans principer om rättssäkerhet för den som är misstänkt eller tilltalad samt om möjligheter för domstolens åklagare att medverka även när nationella åtgärder vidtas (se t.ex. artiklarna 55, 67 och 99:4). Det kan t.ex. vara en förutsättning när domstolen t.ex. tillämpar stadgans regler om förfarandet vid unika undersöknings-tillfällen (artikel 56).

Frågan om möjligheterna för domstolens åklagare att vidta utredningsåtgärder i Sverige som inte innefattar tvångsmedel eller annan tvångsåtgärd utan svenska myndigheters medverkan (artikel 99:4) har presenterats i avsnitt 5.8.3. Det gäller särskilt förhör med personer som frivilligt går med på att höras och skall normalt föregås av samråd mellan domstolen och staten i fråga. Föreskrifterna påkallar inte några särskilda lagregler. Beträffande villkor som kan ställas från svensk sida i samband med sådana åtgärder, se avsnitt 6.3.4.

Vidare bör skyddet för rättigheter som enligt stadgan tillkommer den som är misstänkt eller tilltalad för brott beaktas (artiklarna 55 och 67).

Detta skydd torde vara väl tillgodosett genom bestämmelserna i 2 kap. 12 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål som föreskriver att det som skall höras eller annars fullgöra något enligt lagen har rätt att vägra om det finns stöd för denna vägran i svensk lag eller den begärande statens lag. I förhållande till domstolen innebär detta alltså en hänvisning till de regler som gäller inför domstolen. Bestämmelsen gäller även för situationer när en person som hörs vägrar att yttra sig med hänvisning till svensk sekretess som berör nationell säkerhet eller försvarshemligheter (se artikel 99:5).

En annan fråga som inte behandlas i lagen är information om den misstänktes rättigheter i samband med förhör. Sådan information skall enligt stadgan även lämnas till den som är misstänkt och som hörs av nationella myndigheter på domstolens begäran (artikel 55:2). Bestämmelser om sådan information bör kunna ges i tillämpningsföreskrifter till lagen om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen (se avsnitt 6.2).

Rätt till försvarare, målsägandebiträde och stödperson

I 2 kap. 13 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål finns bestämmelser om rätt till offentlig försvarare, målsägandebiträde och stödperson för den som är misstänkt, åtalad eller målsägande som skall höras enligt lagens bestämmelser eller annars drabbas av en begärd åtgärd. De innebär att sådana personer skall ha samma rätt som vid en svensk förundersökning eller rättegång. Dessutom kan offentlig försvarare enligt 21 kap. rättegångsbalken förordas för att tillvarata den misstänktes eller tilltalades intressen vid en bevisupptagning med någon annan person, om särskilda skäl föreligger (4 kap. 3 § samma lag). Hur dessa frågor bör regleras i förhållande till domstolen behandlas närmare i avsnitt 6.7.1. De krav på samråd och underrättelser som stadgan ställer redovisas i avsnitt 6.7.5.

6.3.5 Beslutsordningen vid beslag

Regeringens förslag: Den beslutsordning för beslag som gäller enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål skall också tillämpas när en sådan åtgärd vidtas på begäran av Internationella brottmålsdomstolen och de internationella brottmålsribunalerna. Det innebär att åklagaren skyndsamt skall anmäla verkställda beslag till rätten och att rätten, efter förhandling, skall pröva om beslaget är lagligen grundat och om egendomen skall överlämnas till den som har begärt åtgärden.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna har tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Handläggningen av ansökningar om beslag regleras särskilt i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Alla ansökningar om beslag skall handläggas i den ordning som tidigare

gällt för nordiska ansökningar. Det innebär att de skall handläggas av åklagare och att verkställda beslag skyndsamt skall anmälas till rätten för prövning, varvid en förhandling skall hållas (4 kap. 16 §). Rätten skall pröva om beslaget är lagligen grundat och om egendomen skall överlämnas till den begärande staten (4 kap. 21 §). Genom denna ordning kommer domstolsprövningen till stånd direkt och åtgärden kan därmed snabbare vinna laga kraft, vilket är en förutsättning för att ärendet skall kunna återredovisas till den begärande staten (se prop. 1999/2000:61 s. 121). Det är sedan åklagaren som verkställer rättens beslut att beslagtagna egendom skall överlämnas till en annan stat (4 kap. 22 §).

I förhållande till de internationella brottmålsribunalerna gäller en annan ordning för domstolsprövning av beslag och överlämnande av beslagtagna egendom. Reglerna innebär att domstol skall pröva ett verkställt beslag endast om den som drabbats av åtgärden särskilt begär det samt att det är regeringen som skall besluta om beslagtagna egendom skall överlämnas till en tribunal. För beslagsförhandlingar tillämpas bestämmelserna i 24 kap. 17 § andra stycket rättegångsbalken. Vid den tekniska anpassningen av tribunallagen till den nya lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål gjordes ingen ändring av denna särlösning för tribunalerna (se prop. 1999/2000:61 s. 174).

Såväl praktiska som sakliga skäl talar för att den beslutsordning som gäller i allmänhet också skall tillämpas när det gäller en begäran om rättslig hjälp med beslag från Internationella brottmålsdomstolen. Det skäl som anges för regleringen i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, nämligen möjligheterna att snabbt kunna återredovisa ärendet och i förekommande fall överlämna beslagtagna egendom till den begärande staten, gäller i lika hög grad i förhållande till domstolen. Det finns vidare inga bärande skäl för att regeringen skall besluta om överlämnande av beslagtagna egendom till Internationella brottmålsdomstolen när detta skall beslutas av domstol i förhållande till andra stater. Samma ordning föreslås också för de internationella brottmålsribunalerna. Det bör här framhållas att det uteslutande är regeringen som beslutar om avslag på ansökan (avsnitt 6.3.7). Om en domstol finner att egendomen inte skall överlämnas till domstolen skall ärendet alltså överlämnas till regeringen. Regeringens prövning aktualiseras däremot inte vid bifallande beslut.

Frågor om krav på dubbel straffbarhet m.m. har behandlats i avsnitt 6.3.2 och om särskilda krav på ansökan (4 kap. 14 §) och allmänna regler om förfarandet i avsnitt 6.3.3 och 6.3.4. Vidare gäller även i dessa fall de möjligheter att ställa villkor om användningsbegränsningar som redovisas i avsnitt 6.3.6.

För beslag som sker i ett ärende om utlämning på grund av brott till en annan stat gäller emellertid en beslutsordning som avviker från den som föreskrivs i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Beslag i ett utlämningsärende kan – när de förutsättningar som ställs för beslag i svensk rätt är uppfyllda – även ske utan att den ansökande staten särskilt begärt att åtgärden skall vidtas. Som 10 § tribunallagen är utformad i dag omfattar reglerna både beslag som sker i form av rättslig hjälp och beslag i ett utlämningsärende. Den förändring som föreslås ovan tar däremot endast sikte på beslag som sker på domstolens eller en tribunals begäran

om rättslig hjälp. Beslutsordningen för beslag i ett ärende om utlämning behandlas närmare i avsnitt 6.4.3.

6.3.6 Villkor om användningsbegränsningar m.m.

Regeringens förslag: Regeringen beslutar om rättslig hjälp till Internationella brottmålsdomstolen skall förenas med villkor enligt 5 kap. 2 § lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål samt om undantag från sådana villkor enligt 5 kap. 3 § samma lag. Motsvarande bestämmelser införs i förhållande till de internationella brottmålsribunalerna.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna har tillstyrkt förslagen eller inte haft något att invända mot dem.

Skälen för regeringens förslag: Lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp innehåller bestämmelser som gör det möjligt att ställa villkor om användningsbegränsningar m.m. i förhållande till den som har begärt åtgärden (2 kap. 1 § tredje stycket och 5 kap. 2 §). Det gäller villkor som är påkallade av hänsyn till enskilds rätt eller är nödvändiga från allmän synpunkt. Sådana villkor får dock inte ställas upp om det strider mot en internationell överenskommelse som är tillämplig på ärendet. Reglerna gäller också beträffande överenskommelser med mellanfolkliga organisationer, t.ex. Internationella brottmålsdomstolen (5 kap. 4 §). Enligt förarbetena bör bestämmelserna tillämpas med stor restriktivitet och endast gälla villkor som är påkallade – *nödvändiga* – med hänsyn till allmän synpunkt, t.ex. en pågående svensk förundersökning som är i ett känsligt utredningsskede eller material som hämtats in genom hemlig teleavlyssning eller hemlig kameraövervakning (se prop. 1999/2000:61 s. 147 f.). Utrymmet för villkor är dock avsett att vara mer frikostigt när det gäller en enskilds rätt.

Lagen utgår från att det är den handläggande svenska åklagaren eller domstolen som skall besluta om sådana villkor och som även har rätt att medge undantag från villkoret (5 kap. 3 §).

Stadgan innehåller vissa bestämmelser om användningsbegränsningar för upplysningar eller material som tillhandahålls av en stat. Dessa hänger främst samman med regleringen av information som rör nationell säkerhet (artikel 72), vilken har presenterats i avsnitt 5.6.5. Kortfattat gäller att de anslutna staterna har en långtgående skyldighet att hitta former för att samarbeta med Internationella brottmålsdomstolen även i fråga om sådan information men det är staten som slutligt avgör om informationen skall lämnas ut eller inte. Bland de arrangemang som nämns ingår möjligheten att föreskriva villkor för domstolens användning eller hantering av informationen (artikel 72:5 d).

Som allmän regel gäller att domstolen skall tillförsäkra sekretess beträffande handlingar och upplysningar med de undantag som är nödvändiga för dess straffrättsliga förfarande (artikel 93:8 a). Med hänsyn till de förfaranderegler som gäller för domstolen, framförallt i fråga om redovisning av bevisning m.m. mellan åklagaren och den

misstänkte eller tilltalade ("disclosure"), är detta närmast att likna vid en form av förundersökningssekretess vid domstolen. Om det är nödvändigt får emellertid den anmodade staten överlämna handlingar eller upplysningar under förbehåll om sekretess och domstolens åklagare kan åta sig att bara använda informationen för att generera annan bevisning samt att inte lämna ut den ens till den misstänkte eller tilltalade utan uppgiftslämnarens medgivande (artiklarna 93:8 b och 54:3 e). Dessa möjligheter är dock inte begränsade till information som rör en stats nationella säkerhet utan kan även tillämpas i andra fall. Staten kan senare ta tillbaka sådana villkor (artikel 93:8 c).

När det gäller hänsynstaganden till en pågående nationell brottsutredning – om annan brottslighet – medger stadgan att villkor ställs i form av att verkställigheten av domstolens ansökan skjuts upp under den tid som är nödvändig för att slutföra den aktuella utredningen eller rättegången (artikel 94). Om det nationella förfarandet i stället avser samma gärning som Internationella brottmålsdomstolen också behandlar, gäller de särskilda föreskrifter som reglerar komplementaritetsprincipen, se avsnitt 5.8.4.

Stadgan ger alltså utrymme för att föreskriva användningsbegränsningar och andra villkor under vissa förutsättningar, särskilt när de bygger på allmänna synpunkter såsom nationell säkerhet och nationella brottsutredningar. I fråga om hänsynstaganden till någon enskilds rätt är utrymmet mer oklart men särskilt beträffande den som är misstänkt eller tilltalad för brott bör det finnas utrymme för villkor som överensstämmer med de rättigheter och skyddsregler som föreskrivs i stadgan (artiklarna 55, 67 och 68). När det gäller brottsoffer och vittnen bör villkor kunna ställas som överensstämmer med bestämmelserna om skydd för deras fysiska och psykiska välbefinnande, värdighet och frid (artikel 68). Med hänsyn till förbehållet i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål att villkor inte får strida mot en internationell överenskommelse är bestämmelserna om svenska villkor vid rättslig hjälp förenliga med stadgan.

När det gäller beslut om villkor bör det dock – liksom vid avslagsbeslut m.m. – vara regeringen och inte en handläggande myndighet som beslutar om villkor av detta slag samt om undantag från ställda villkor. Denna avvikelse från lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål bör regleras i lagen om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen.

I fråga om de internationella brottmålsribunalerna bör det också klargöras att det är regeringen som fattar beslut enligt 5 kap. 2 och 3 §§ lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

6.3.7 Avslag på en ansökan

Regeringens förslag: Regeringen avgör om en ansökan från Internationella brottmålsdomstolen skall avslås och dess möjligheter att lämna hjälp bör inte regleras. Den som handlägger ansökan skall därför överlämna ärendet till regeringen om de förutsättningar eller villkor för rättslig hjälp som gäller enligt lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål inte är uppfyllda.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna har tillstyrkt förslagen eller lämnat dem utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Reglerna om avslag på en ansökan enligt lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt avviker från bestämmelserna i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (se 9 a § tribunallagen). Det konstaterades i förarbetena att det finns ett visst, om än ytterst begränsat, utrymme för att vägra att bistå tribunalerna med en åtgärd som skulle vara uppenbart stötande eller annars stå i uppenbar strid med den svenska rättsordningen (prop. 1999/2000:61 s. 174, som hänvisar till ett uttalande i prop. 1993/94:142 s. 29). Även Jugoslavientribunalens praxis bekräftar att utrymmet för vägran är starkt begränsat (överklagandekammarens avgörande den 29 oktober 1997 i mål IT-95-14-AR108bis, *Åklagaren ./. Tihomir Blaškić*). De vägransgrunder som anges i 2 kap. 14 § första stycket lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, och som ordagrant knyter an till formuleringen i 1959 års europeiska konvention om inbördes rättshjälp i brottmål, ger större utrymme för avslag än säkerhetsrådets resolutioner om inrättandet av tribunalerna medger. Vägransgrunderna, vilka regeringen skall avgöra, är dessutom utformade som obligatoriska. Bestämmelserna skall därför inte tillämpas i förhållande till de internationella brottmålstribunalerna och möjligheterna för regeringen att vägra bistånd är även i fortsättningen helt oreglerad såvitt gäller tribunalerna.

I 2 kap. 14 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål föreskrivs vidare att en ansökan får avslås om gärningen har karaktär av ett politiskt brott, utgör ett militärt brott som inte motsvarar även ett annat brott enligt svensk lag som inte är ett militärt brott, om det i Sverige har meddelats dom eller beslut om åtalsunderlåtelse beträffande gärningen eller om omständigheterna annars är sådana att ansökan inte bör bifallas (andra stycket). Det gäller dock inte bl.a. om ett avslag strider mot en internationell överenskommelse som gäller mellan Sverige och den begärande staten (tredje stycket). De fakultativa avslagsgrunderna i andra stycket gäller emellertid inte i förhållande till tribunalerna (9 a § tribunallagen).

I 9 a § tribunallagen föreskrivs även särskilda regler för beslut om avslag. De skiljer sig från föreskrifterna i 2 kap. 15 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål i det att de anvisar regeringen som beslutsfattare för alla avslagsbeslut. Syftet med den skönmässiga prövning som därmed anvisas är att säkerställa att bistånd lämnas till tribunalerna i den utsträckning som krävs enligt deras stadgor (prop. 1999/2000:61 s. 174).

Även när det gäller Internationella brottmålsdomstolen är utrymmet för avslag på en ansökan om rättslig hjälp mycket begränsat. Ett undantag från samarbetskyldigheten gäller för begäran om åtgärder som strider mot en befintlig, grundläggande och allmän rättsligt princip i nationell rätt (artikel 93:3). Om en sådan situation inträffar skall staten samråda med domstolen (artikel 93:5). Vidare kan samarbete vägras beträffande information som berör nationell säkerhet, men först sedan ett särskilt samrådsförfarande har genomförts (artiklarna 72, 73 och 93:4). Staten

skall alltid underrätta domstolen om skälen att avslå en framställning (artikel 93:6).

Med de avvikelser från lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål beträffande avslagsbeslut som gäller i förhållande till de internationella tribunalerna uppfylls de krav som ställs i Romstadgan. Motsvarande bör därför även gälla i förhållande till domstolen. De särskilda krav som stadgan ställer i fråga om underrättelser och samråd (bl.a. artiklarna 93:3 och 9, 96:3 och 97), överenskommelser om särskilda villkor m.m. (artikel 93:5), möjligheter att skjuta upp verkställandet av en ansökan med hänvisning till en pågående nationell brottmålsprocess eller invändningar angående domstolens behörighet att pröva den aktuella saken (artiklarna 94 och 95) samt det särskilda förfarande som gäller för information som berör nationell säkerhet (artiklarna 72, 73 och 93:4) kan därigenom iakttas i samband med regeringens handläggning av frågan om avslag. Handläggningen underlättas dessutom av en enhetlig ordning för prövningen av om en ansökan om rättslig hjälp skall avslås, oavsett om ansökan kommer från en internationell brottmålstribunal eller den framtida Internationella brottmålsdomstolen. Att skäl för avslag skall anges framgår av 2 kap. 16 § samma lag, vilket överensstämmer med stadgan (se bl.a. artiklarna 72:6 och 93:6).

Den åklagare eller domstol som handlägger saken skall alltså överlämna ärendet till regeringen för beslut om det finns grund för att avslå domstolens ansökan. Ett sådant överlämnande bör ske om åklagaren eller domstolen finner att de förutsättningar eller villkor som gäller enligt 2 kap. 1 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål inte är uppfyllda. De omständigheter som enligt stadgan kan föranleda avslag på Internationella brottmålsdomstolens ansökan om rättslig hjälp (se artikel 93:3 och 4) kommer därmed att fångas upp och regeringen kan vid behov inleda de förfaranden som gäller enligt stadgan beträffande information som rör nationella säkerhetsintressen (artikel 72).

Stadgans regler om uppskjutande av en begärd åtgärd – vilka även gäller överförande av en misstänkt eller tilltalad till domstolen för lagföring – bedöms särskilt i avsnitt 6.7.3.

6.4 Lagstiftning om överlämnande av personer till Internationella brottmålsdomstolen för lagföring m.m.

6.4.1 Överlämnande av misstänkta, tilltalade och dömda till domstolen

Regeringens förslag: I likhet med vad som gäller enligt tribunallagen får regeringen besluta att den som vid Internationella brottmålsdomstolen är misstänkt, tilltalad eller dömd för folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse skall överlämnas till domstolen. Domstolens häktningsbeslut eller dom skall godtas som grund för överlämnandet.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har tillstyrkt förslagen eller inte haft något att invända mot dem.

Skälen för regeringens förslag: I det rättsliga samarbetet mellan stater används termen *utlämning* för att beteckna att någon som är misstänkt för brott överförs från en stat till en annan för att lagföras. I Sverige regleras utlämning främst av bestämmelserna i lagen (1957:668) om utlämning för brott (utlämningslagen) och i lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge (nordiska utlämningslagen). Frågor om överförande av någon för andra ändamål, t.ex. för straffverkställighet, regleras i andra författningar.

Lagstiftningen bygger till stor del på internationella överenskommelser och förutsättningarna för utlämning är normalt begränsade på så sätt att det finns många grunder för att vägra en framställning om utlämning. Detta hänger till stor del samman med att den anmodade staten inte har möjligheter att påverka lagstiftning och övrig rättsutveckling i andra stater.

I förhållande till Internationella brottmålsdomstolen är dock förutsättningarna annorlunda. Här har däremot de anslutna staterna varit med om att skapa regelverket för domstolen och dess verksamhet och de har vidare möjligheter att påverka förändringar av reglerna i framtiden. Domstolens uppgift är dessutom begränsad till ett litet antal mycket allvarliga brott och den får den bara ta sig an brott som staterna inte har hanterat på ett tillbörligt sätt (komplementaritetsprincipen, se avsnitt 5.4). Den saknar även en egen poliskår med behörighet att gripa misstänkta och föra dem till domstolen. Som framgår av redogörelsen i avsnitt 5.8.2 innehåller inte stadgan några vägransgrunder för den anmodade staten. De nationella förfarandena bör dessutom utformas så att samarbetet med domstolen blir snabbt och effektivt. För att markera de speciella förutsättningar som gäller i förhållande till domstolen gör stadgan (artikel 102) uttryckligen skillnad mellan utlämning – som avser en åtgärd från en stat till en annan – och överlämnande – som är en åtgärd som en stat vidtar gentemot domstolen. Denna distinktion bör även återspeglas i den svenska lagstiftningen och i stället för termen utlämning bör termen *överlämnande* användas i förhållande till domstolen. Förutom att termen överensstämmer med Romstadgans terminologi, understryker valet av en speciell term att en särskild och i huvudsak tvingande ordning kommer att gälla gentemot domstolen. Det krävs särskilda föreskrifter för domstolen som i viktiga avseenden avviker från utlämningslagens regler både vad avser materiella förutsättningar och förfarandet. Endast i mycket begränsad utsträckning kan bestämmelser i utlämningslagen tillämpas i dessa fall. Skillnaden i terminologi bör därmed inte medföra tillämpningssvårigheter.

Motsvarande tydliga uppdelning görs däremot inte i de mycket kortfattade bestämmelserna om samarbete i stadgorna för de två internationella brottmålsribunalerna. Till skillnad från Internationella brottmålsdomstolen är dessutom dessa tribunaler, liksom den speciella lagstiftningen för samarbetet med dem, tillfälliga till sin natur. Det finns därför inte anledning att ändra terminologin också i tribunallagen.

Förutsättningarna för överlämnande av någon från Sverige till domstolen och förfarandet för detta behandlas nedan. Frågor om användningen av tvångsmedel i samband med ett överlämnande redovisas i avsnitt

6.4.2. Övrig lagstiftning som hänger samman med den s.k. specialitetsprincipen och frågan om transitering av misstänkta och dömda genom Sverige tas upp särskilt i avsnitt 6.4.4 och 6.4.5.

Förutsättningar för ett överlämnande till domstolen

För att kunna fullgöra sin uppgift föreskriver stadgan en ordning för samarbete med domstolen som inte medger de begränsningar som normalt gäller vid utlämning. I princip saknas det utrymme för staterna att vägra en framställning från domstolen, vilket motsvarar vad som också gäller i förhållande till Jugoslavien- och Rwandatribunalerna.

Huvudprincipen är att de anslutna staterna till fullo skall samarbeta med domstolen (artikel 86). Stadgan föreskriver förutsättningarna för att domstolen skall få meddela ett beslut av häktning, vilket kan ligga till grund för en begäran till en stat om tillfälligt anhållande eller häktning och överlämnande för lagföring (artikel 58). En ansluten stat är skyldig att, i enlighet med stadgans föreskrifter och de förfaranden som föreskrivs i nationell rätt, efterkomma domstolens begäran (artikel 89:1). När en sådan begäran lämnas skall den anmodade staten omedelbart vidta åtgärder för att gripa den eftersökte och ett beslut om överlämnande skall verkställas så snart som det är möjligt (artikel 59:1 och 7). Som alternativ till häktning kan domstolen i stället utfärda en kallelse, som kan förenas med särskilda föreskrifter (artikel 58:7).

Överlämnande till domstolen skall kunna ske beträffande den som vid domstolen är misstänkt, tilltalad eller dömd för brott. Med hänsyn till att stadgan inte ger något uttryckligt utrymme för att vägra en ansökan om överlämnande till domstolen måste den prövning som görs i verkställighetsstaten vara ytterst begränsad och, i likhet med vad som anfördes i samband med tribunallagen (prop. 1993/94:142 s. 29 f.), inskränka sig till de fall då ett bifall till den aktuella åtgärden skulle vara uppenbart stötande eller annars stå i uppenbar strid med den svenska rättsordningen. Intresset av att ta hänsyn till svenska rättsprinciper måste dock vägas mot den folkrättsliga skyldigheten att samarbeta med domstolen. Detta kräver inga särskilda föreskrifter. Dessutom bör de flesta frågor som kan uppstå, t.ex. att personens hälsotillstånd hindrar en utlämning, kunna lösas genom underhandskontakter med domstolen. Här har samrådsbestämmelserna i stadgan särskild betydelse, se avsnitt 6.7.5.

I enlighet med vad som gäller enligt utlämningslagens allmänna regler och enligt 3 § tribunallagen bör frågan om överlämnande avgöras av regeringen, se vidare i avsnitt 6.4.3 angående förfarandet.

Enligt 3 § andra stycket tribunallagen skall ett häktningsbeslut eller dom som en tribunal har meddelat i behörig ordning godtas som grund för utlämning, om det inte framgår att häktningsbeslutet eller domslutet är uppenbart felaktigt. Detta motsvarar den ordning som gäller för svensk del enligt den europeiska utlämningskonventionen, med det förbehåll som Sverige har gjort beträffande artikel 12 i den konventionen (SÖ 1959:65). En sådan ordning vore dock inte förenlig med Romstadgans bestämmelser, särskilt artikel 59:4 som föreskriver att nationell domstol inte får pröva om domstolens häktningsbeslut har utfärdats på ett stadgeenligt sätt. Till skillnad från vad som gäller för tribunalerna innehåller Romstadgan dessutom bl.a. detaljerade regler om förutsätt-

ningarna för ett beslut om häktning (artikel 58:1), vilka inte avviker nämnvärt från vad som krävs för häktning i Sverige enligt 24 kap. 1 § rättegångsbalken (se vidare avsnitt 6.4.2). Därmed finns det förutsättningar att tillämpa den mer förtroendefulla princip som gäller enligt 9 § andra stycket nordiska utlämningslagen. Den innebär att beslutet får grundas på ett beslut om häktning där den utländska domstolen har funnit sannolika skäl föreligga till misstanke att den som begärs utlämnad har begått det uppgivna brottet eller en fällande dom, utan ytterligare begränsningar. På motsvarande sätt bör domstolens häktningsbeslut eller fällande dom kunna utgöra grund för ett överlämnande till dit. Det kan noteras i sammanhanget att domstolen aldrig kan meddela en utevarodom (artikel 63).

Ett överlämnande får emellertid bara ske för brott som omfattas av domstolens behörighet och det bör, som Riksåklagaren har framhållit, uppmärksammas att domstolen inte har behörighet över brott som begåtts av minderåriga, dvs. som inte har fyllt 18 år vid gärningstillfället (artikel 26). Det skulle t.ex. kunna inträffa att domstolens uppgift om gärningsmannens ålder är felaktig och att det först i samband med verkställighet av en begäran om överlämnande framkommer att denne inte hade fyllt 18 år när brottet uppges ha ägt rum. Därmed har domstolen inte jurisdiktion i saken och dess begäran om överlämnande skulle återkallas. Uppgifter av det slag som nu beskrivits omfattas av de allmänna samrådsförfarande som föreskrivs i stadgan och därigenom kan en återkallelse uppnås. Något överlämnande sker alltså inte i det fallet.

Romstadgans förhållande till regeringsformens förbud mot landsförvisning

I sammanhanget är förhållandet mellan stadgans regler om överlämnande till domstolen och regeringsformens förbud mot landsförvisning (2 kap. 7 §) av intresse. Frågan har betydelse för tillämpningen av de svenska regler om överlämnande som föreslås och en ingående redogörelse har lämnats i prop. 2000/01:122 (s. 91–93) inför det svenska tillträdet till stadgan. Regeringen uttalade då följande:

Den principiella skyldigheten enligt Romstadgan att överlämna egna medborgare till domstolen för lagföring motsvarar vad som gäller i förhållande till Jugoslavien- och Rwandatribunalerna. Regeringsformen innehåller inte något direkt förbud mot utlämning av egna medborgare. Det skall därför i och för sig vara möjligt att överlämna en svensk medborgare för lagföring inför domstolen. Däremot gäller enligt 2 kap. 7 § regeringsformen att en svensk medborgare inte får landsförvisas. I enlighet med vad som även uppmärksammades i samband med lagstiftningen för tribunalerna, bör skyddet för svenska medborgare mot landsförvisning enligt den bestämmelsen uppfattas så att det i praktiken också ger ett visst skydd i fråga om utlämning och överlämnande på grund av brott (se prop. 1993/94:142 s. 30 och 1995/96:48 s. 15 f.). Enligt förarbetena till bestämmelsen bör skyddet mot landsförvisning uppfattas så att det även avser fall då utlämning (eller överlämnande) av en svensk medborgare på grund av brott skulle ge anledning till antagandet att den aktuella personen skulle bli berövad friheten under så lång tid att han eller hon knappast skulle kunna någonsin återvända till Sverige (bet. 1975/76:KU56 s. 32).

Till skillnad från vad som gäller beträffande tribunalerna innebär komplementaritetprincipen (se avsnitt 5.4.5.) enligt Romstadgan att Sverige alltid har rätt att med företräde framför domstolen lagföra ett brott av aktuellt slag här i landet. Därvid kan situationer undvikas där det kan ifrågasättas om ett överlämnande av en svensk medborgare till domstolen är förenligt med skyddet mot landsförvisning. I andra fall

skulle det, i likhet med vad som angavs i förarbetena till tribunallagen, kunna vara en förutsättning för överlämnande att ett eventuellt fängelsestraff skall verkställas i Sverige. Såsom redan har anförts bör Sverige medge att även fängelsestraff som domstolen har dömt ut skall kunna verkställas här.

Justitiekanslern, Stockholms tingsrätt och Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet har ifrågasatt om inte en ändring av regeringsformens förbud mot landsförvisning krävs för att Sverige skall kunna tillträda stadgan.

Stadgan utesluter inte att den som dömts kan få verkställa sitt fängelsestraff i hemlandet. Som både Justitiekanslern och Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet har framhållit ger stadgan emellertid inte några uttryckliga garantier för att domstolen kommer att godta en svensk begäran om verkställighet i Sverige i fall då förbudet mot landsförvisning annars skulle kunna innebära ett hinder mot ett överlämnande av svensk medborgare för domstolen. Det är domstolen som avgör var verkställigheten skall ske i det enskilda fallet och en faktor som skall vägas in, enligt stadgan, är den dömdes nationalitet. Detta förhållande bör dock inte uppfattas bara som ett hinder mot verkställighet i hemstaten – främst när det är platsen för den väpnade konflikten och därmed brottet – utan också en faktor som också talar för straffverkställighet där. I förslaget till bevis- och förfaranderegler finns det t.ex. bestämmelser om att den dömdes möjligheter till rehabilitering och den dömdes önskemål skall tillmätas betydelse vid val av verkställighetsland. I det fall brottet har begåtts i Sverige bör dessutom utgångspunkten vara att lagföring normalt skall ske här och komplikationer i fråga om domstolens val av Sverige som verkställighetsstat skulle därmed inte uppstå.

Det är vidare viktigt att framhålla att det svenska förbudet mot landsförvisning bara kan komma att få en direkt betydelse om domstolen söker en svensk medborgare överlämnad från Sverige. Förbudet skyddar alltså inte en svensk medborgare från att bli överlämnad till domstolen från en annan stat. I det senare fallet kan dock Sverige söka den aktuella personen utlämnad till Sverige från den andra staten för lagföring här och om även den andra staten är ansluten till stadgan gäller i princip också i detta fall komplementaritetsprincipen i enlighet med stadgans regler om konkurrerande framställningar (artikel 90). En tillbörlig svensk lagföring skulle därmed ha företräde framför ett förfarande inför domstolen. Några garantier för att svenska medborgare aldrig skall behöva svara inför domstolen finns inte oavsett om Sverige ansluter sig eller inte, men stadgan är utformad för att till fullo respektera principen om en nationell lagförings principiella företräde.

Även om landsförvisningsförbudet i 2 kap. 7 § inte får begränsas, hindrar grundlagen inte att Sverige tillträder konventioner som innebär att svenska medborgare får utlämnas. Om det trots komplementaritetsprincipen skulle uppstå en situation där någon begärs överlämnad till domstolen för lagföring och det kan ifrågasättas om åtgärden är förenlig med förbudet mot landsförvisning, är en tänkbar lösning – som dock torde kräva lagstiftning – att det träffas en särskild överenskommelse för det enskilda fallet, som innebär att ett eventuellt fängelsestraff helt eller delvis skall avtjänas i Sverige (se prop. 1993/94:142 s. 30). Det finns här till, enligt vår uppfattning, goda skäl att utgå från att domstolen skulle efterkomma en svensk begäran om verkställighet i Sverige vid en eventuell fällande dom, i vårt fall om Sverige inte tagit aktiv del i den aktuella väpnade konflikten. Domstolen kommer inte att ha kapacitet att låta fängelsedömda avtjäna sina straff i det fängelse eller häkte som den kommer att förfoga över och erfarenheterna från tribunalerna är att endast ett mycket litet antal stater har erbjudit straffverkställighet. Övriga villkor för verkställigheten, t.ex. den fängelsestandard som kan erbjudas, måste också anses vara uppfyllda och det finns skäl att anta att domstolen kommer att vara lyhörd för en stats konstitutionella hinder om det kan ske utan att bryta mot stadgan. Risken för att ett överlämnande till domstolen skulle komma i konflikt med landsförvisningsförbudet får anses vara så gott som utesluten. Regeringen delar därmed inte den uppfattning som de ovan nämnda remissinstanserna har anført att ett tillträde till stadgan kräver en grundlagsändring på denna punkt.

6.4.2 Tvångsmedelsanvändning i ett ärende om överlämnande till domstolen

Regeringens förslag: Tvångsmedel bör kunna beslutas i ett ärende om överlämnande till Internationella brottmålsdomstolen i samma utsträckning som i förhållande till de internationella brottmåls-tribunalerna.

Ingen utredning utöver den som domstolen eller en internationell brottmålstribunal lämnar till stöd för sin ansökan om överlämnande eller provisoriskt anhållande skall krävas för att tvångsmedel skall kunna användas.

Promemorians förslag: Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens, men saknar bestämmelser om den utredning som skall krävas för tvångsmedelsanvändning.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har tillstyrkt promemorians förslag eller lämnat det utan erinran. *Stockholms tingsrätt* har föreslagit ett förtydligande som innebär att ingen utredning utöver den som lämnas vid framställningen om överlämnande skall krävas för användningen av tvångsmedel.

Skälen för regeringens förslag: I överenskommelser om utlämning för brott finns det även bestämmelser om tvångsmedelsanvändning. Det normala förfarandet är att den begärande staten i samband med utlämningsframställningen begär att den aktuella personen skall berövas friheten med stöd av ett häktningsbeslut från den staten. I allmänhet finns det också bestämmelser om s.k. provisoriskt anhållande i avvaktan på att en framställning om utlämning görs. Vidare kan andra tvångsmedel beslutas, t.ex. beslag. Det är också den ordning som föreskrivs i den svenska utlämningslagstiftningen (se 16 och 23 §§ utlämningslagen samt 12 och 17 §§ nordiska utlämningslagen).

Tribunallagens bestämmelser

Tribunallagens bestämmelser om tvångsmedel bygger på vad som gäller enligt utlämningslagen, men med vissa avvikelser. Tvångsmedel i samband med en begäran om utlämning regleras i 5 § tribunallagen och motsvarar i stort vad som gäller enligt 16 § utlämningslagen. Det innebär att vad som i allmänhet är föreskrivet om brottmål också gäller för tvångsmedel i ett utlämningsärende. Rättens beslut gäller tills vidare till dess ärendet om utlämning har avgjorts eller, när utlämning beslutas, tills denna har verkställts. Beslut om tvångsmedel kan meddelas även efter det att utlämning har beslutats. Den som hålls häktad får begära att ny förhandling hålls inom tre veckor från det att beslut senast meddelats. Bestämmelserna avviker från 16 § utlämningslagen bl.a. såtillvida att överklaganden inte sker direkt till Högsta domstolen utan i stället följer rättegångsbalkens regler (prop. 1993/94:142 s. 36).

Även när det gäller provisoriskt anhållande bygger tribunallagens bestämmelser (6 §) på utlämningslagens regler (23 §). Den som kan komma att utlämnas till tribunalen på grund av dess begäran eller en efterlysning som har utfärdats på grund av beslut av tribunalen får

omedelbart anhållas eller åläggas reseförbud eller anmälningsskyldighet av en åklagare enligt vad som i allmänhet gäller i brottmål. För förfarandet gäller utlämningslagens bestämmelser (23 § andra–fjärde styckena). Beslag regleras för närvarande särskilt i tribunallagen (10 §).

Romstadgans bestämmelser

Såsom nämnts i avsnitt 5.8.2 är, enligt Romstadgan, de anslutna staterna skyldiga att efterkomma domstolens begäran om anhållande och överlämnande enligt det förfarande som föreskrivs i nationell rätt (artikel 89:1). Domstolens häktningsbeslut gäller tills vidare och dess giltighet påverkas t.ex. inte av att invändningar framställs i målet beträffande dess jurisdiktion eller processförsättningar med hänvisning till komplementaritetsprincipen (artiklarna 19:9 och 58:3). Beslutet kan senare ändras vad avser de brott som omfattas (artikel 58:6).

Detaljerade regler, inklusive föreskrifter om beviskrav, gäller för domstolens häktningsbeslut (artikel 58). Som alternativ till häktning kan domstolen i stället låta utfärda en kallelse som i vissa fall kan förenas med frihetsinskränkande villkor (artikel 58:7). I det fallet är det inte aktuellt att begära att personen skall överlämnas till domstolen.

Med stöd av ett häktningsbeslut kan domstolen begära såväl ett provisoriskt anhållande som anhållande i samband med en begäran om överlämnande (artiklarna 58:5, 89 och 92). Sedan domstolens ansökan har mottagits skall en ansluten stat omedelbart vidta åtgärder för att gripa den eftersökte (artikel 59:1).

Stadgan innehåller även bestämmelser om förfarandet i den anmodade staten sedan anhållande skett (artikel 59). Den som har berövats friheten skall ofördröjligen ställas inför en behörig rättslig myndighet med uppgift att, i enlighet med nationella förfaranderegler, pröva om häktningsbeslutet avser den aktuella personen, om frihetsberövandet har skett enligt gällande regler och om personens rättigheter har respekterats (artikel 59:2). Däremot får prövningen inte avse frågan om häktningsbeslutet har utfärdats på ett riktigt sätt enligt stadgan (artikel 59:4). Det är i stället en fråga som skall prövas av Internationella brottmålsdomstolen (artikel 60).

Den frihetsberövade får begära att bli tillfälligt frigiven i avvaktan på ett överlämnande och domstolens förundersökningskammare skall ges tillfälle att yttra sig innan ett sådant beslut fattas. Vid prövningen av frågan om tillfällig frigivning skall den nationella rättsliga myndigheten ta ställning till om det mot bakgrund av de påstådda brottens svårhetsgrad föreligger sådana brådskande och extraordinära förhållanden som motiverar att personen försätts på fri fot och vidare om det finns nödvändiga garantier för att tillförsäkra att personen ändå skulle kunna överlämnas till domstolen (artikel 59:3 och 4).

Tvångsmedelsanvändning i ett ärende om överlämnande till domstolen

Enligt stadgan föreligger alltså en skyldighet att anhålla den som söks överlämnad i samband med att ett överlämnande begärs och nationella förfaranderegler skall tillämpas. I förhållande till tribunalerna gäller i

huvudsak samma ordning som vid utlämning enligt 16 § utlämningslagen. Det innebär att villkoren för frihetsberövande är desamma som vid motsvarande åtgärd beträffande brott som utreds och lagförs i Sverige, dvs. framförallt rättegångsbalkens bestämmelser. Därmed krävs bl.a. att den aktuella gärningen utgör brott enligt svensk rätt av viss svårighetsgrad, dvs. som kan leda till fängelse, samt att sannolika skäl för brottsmisstanke och någon av de särskilda häktningsgrunderna föreligger enligt 24 kap. 1 § rättegångsbalken (se prop. 1957:156 s. 83).

Med hänsyn till den bedömning som gjorts i avsnitt 6.1 om svenska materiella straffrättsliga bestämmelser finns det anledning att utgå från att de brott som domstolen kommer att lagföra också utgör allvarliga brott enligt svensk rätt. Vidare uppvisar stadgans villkor för ett beslut om häktning stora likheter med de svenska kraven för häktning enligt 24 kap. 1 § rättegångsbalken. Den prövning som föreskrivs i artikel 59:2 tillgodoses genom de regler som gäller för brottmål i allmänhet. Det svenska förfarandet, vilket är tillämpligt enligt artikel 89:1, avser inte en prövning av om domstolens häktningsbeslut var riktigt och strider därför inte mot föreskrifterna i artikel 59:4. Den ordning som gäller enligt 5 § tribunallagen bör därmed kunna tillämpas också i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen.

En särskild fråga, som Stockholms tingsrätt har lyft fram, gäller den eventuella diskrepans som kan föreligga när det gäller det beviskrav som ställs vid domstolen respektive i svensk rätt för ett beslut om frihetsberövande på grund av misstanke om brott. I promemorian görs bedömningen att den bevisnivå som anges i stadgan (artikel 58:1) – ”reasonable grounds to believe” – och det krav på ”sannolika skäl” som föreskrivs för häktning enligt 24 kap. 1 § rättegångsbalken är likvärdiga och att domstolens häktningsbeslut bör kunna ligga till grund för ett beslut om överlämnande till domstolen (se avsnitt 6.4.1). Såväl promemorian som Stockholms tingsrätt noterar dock att det kan vara svårt att jämföra de olika beviskraven. För att undvika praktiska tillämpningssvårigheter bör det, som tingsrätten har föreslagit, införas bestämmelser som innebär att tvångsmedel får användas utan krav på annan utredning till stöd för att den som avses med ansökan har begått det uppgivna brottet, än vad som angetts i samband med domstolens ansökan om överlämnande. En motsvarande bestämmelse finns i dag i 12 § första stycket nordiska utlämningslagen. Det närmare innehållet i domstolens ansökan om överlämnande redovisas i avsnitt 6.4.3.

De internationella brottmålsribunalernas stadgor innehåller inte något närmare angivet beviskrav för den grad av misstanke som krävs för ett häktningsbeslut, men sådana föreskrifter finns i tribunalernas bevis- och förfaranderegler. Tillämpningssvårigheter på grund av möjlig diskrepans med motsvarande svenska krav kan uppstå även här och de bestämmelser som har föreslagits för Internationella brottmålsdomstolen bör därför införas även i tribunallagen.

Motsvarande bedömning gäller även för andra tvångsmedel som beslutats i ett ärende om överlämnande och som inte förutsätter någon särskild begäran från domstolens sida. Det kan t.ex. vara fråga om att ta i beslag föremål som personen bär på sig vid anhållandet.

Frågor beträffande förfarandet behandlas närmare i avsnitt 6.4.3.

Stadgan ålägger de anslutna staterna att under vissa förutsättningar bistå Internationella brottmålsdomstolen med s.k. provisoriskt anhållande för att säkerställa en senare framställning om överlämnande av personen till domstolen (särskilt artikel 92). Vidare kan domstolen, som ett alternativ till ett frihetsberövande, kalla den misstänkte att infinna sig vid domstolen (artikel 58:7). En sådan kallelse kan förenas med villkor om andra frihetsinskränkningar men det får bara ske om sådana villkor är tillåtna i den stat där de skall verkställas. De anslutna staterna är emellertid inte skyldiga att medge sådana frihetsinskränkningar.

I 6 § tribunallagen finns bestämmelser som möjliggör provisoriskt anhållande, reseförbud och anmälningsskyldighet beträffande den som kan komma att utlämnas till en tribunal. Motsvarande föreskrifter bör även gälla i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen. Även i detta sammanhang bör den utredning som domstolen lämnar till stöd för att den som avses med ansökan har begått det uppgivna brottet vara tillräcklig för användningen av tvångsmedel. Motsvarande bör gälla i förhållande till de internationella brottmålsribunalerna.

Bestämmelserna, som bygger på 23 § utlämningslagen, avser i första hand att säkerställa en senare utlämning. De är dock utformade så att de också skulle omfatta en person som kallas på det sätt som avses i artikel 58:7. Även om avsikten med en sådan kallelse inte är att personen senare skall begäras överlämnad till domstolen så förutsätter ett beslut om kallelse att det i och för sig finns grund för häktning men att kallelsen anses vara tillräcklig för att personen skall infinna sig vid domstolen. Om åtgärden misslyckas kan ett häktningsbeslut och en begäran om överlämnande följa. Därmed kan även en begäran om t.ex. reseförbud enligt artikel 58:7 tillgodoses med stöd av bestämmelser utformade som i 6 § tribunallagen.

Även i dessa fall gäller de förutsättningar för användningen av tvångsmedel som i allmänhet gäller om brottmål. De iakttagelser som gjorts ovan beträffande tvångsmedel i ett ärende om överlämnande gäller därmed även här. Det bör dock noteras att den utredning som lämnas till stöd för en begäran om provisoriskt anhållande inte alltid är tillräcklig för häktning men att anhållande kan ske med stöd av bestämmelserna i 24 kap. 6 § andra stycket rättegångsbalken (se prop. 1957:156 s. 97). Beträffande det närmare förfarandet för uppskjutanden och särskilda villkor hänvisas till avsnitt 6.7.3.

6.4.3 Ansökningens innehåll och förfarandet

Regeringens förslag: Reglerna om vad en ansökan skall innehålla och hur den kan översändas skall vara desamma som enligt utlämningslagen.

Det förfarande som gäller för de internationella brottmålsribunalerna skall också tillämpas i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen. Dessutom skall det vara möjligt att i huvudsak tillämpa det förenklade förfarande för överlämnande som motsvarar utlämningslagens förenklade förfarande för utlämning till EU:s

medlemsstater. Beslut om överlämnande enligt det förenklade förfarandet skall dock alltid fattas av regeringen.

En ansökan om överlämnande efter det att ett provisoriskt anhållande skett eller reseförbud eller anmälningsskyldighet meddelades skall göras inom den tidsfrist som föreskrivs i de regler som gäller för domstolen.

Domstolen skall ges möjlighet att lämna synpunkter innan en fråga om reseförbud eller anmälningsskyldighet som alternativ till anhållande eller häktning avgörs.

Regeringen får besluta att egendom som har tagits i beslag i ett överlämnandeärende skall lämnas över till domstolen eller en tribunal.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag, men saknar bestämmelser om beslut att lämna över egendom som tagits i beslag i överlämnandeärendet.

Remissinstanserna: Alla remissinstanser utom en har tillstyrkt förslagen eller lämnat dem utan erinran. *Stockholms tingsrätt* har invänt mot förslaget att lämna tidsfristen för en ansökan efter ett provisoriskt anhållande öppen med hänvisning till domstolens interna regler och föreslagit den frist som föreskrivs i utlämningslagen i stället bör gälla. *Malmö tingsrätt* har tilläggsvis föreslagit att den särskilda ordning för överklagande av tingsrätts beslut om tvångsmedel som gäller enligt utlämningslagen skall införas i förhållande till domstolen.

Skälen för regeringens förslag

Ansökans innehåll m.m.

I enlighet med vad redan har anförts beträffande rättslig hjälp i övrigt (se avsnitt 6.3.3) skall ansökningar från Internationella brottmålsdomstolen alltid ges in till Justitiedepartementet. Detta överensstämmer med vad som från den 1 oktober 2000 gäller för framställningar om utlämning enligt 14 § utlämningslagen (se prop. 2000/01:83, bet. 2000/01:JuU26, rskr. 2000/01:281, SFS 2001:612).

Enligt Romstadgan skall domstolens framställning om häktning och överlämnande för lagföring vara skriftlig (artikel 91:1). I brådskande fall får den skickas med andra kommunikationsmedel såsom telefax eller elektronisk post och skall i så fall därefter bekräftas på vanligt sätt. Den nya bestämmelse om kommunikationsmetoder m.m. i 14 § första stycket utlämningslagen som har trätt i kraft den 1 oktober 2001 (SFS 2001:612) – och som överensstämmer med motsvarande regler i 2 kap. 4 § fjärde stycket lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (se avsnitt 6.3.3) – uppfyller stadgans krav. Stadgan innehåller även bestämmelser om de uppgifter som skall framgå i ett beslut om häktning (artikel 58:3) och om vad framställningen skall innehålla (artikel 91:2). Särskilda föreskrifter gäller för det fall den eftersökte redan är dömd av domstolen (artikel 91:3).

Stadgans föreskrifter om framställningens innehåll motsvarar vad som krävs för framställningar om utlämning enligt 14 § andra stycket utlämningslagen. Att uppgifter om den eftersöktes nationalitet och hemvist

skall anges framgår dock inte klart av stadgans bestämmelser och domstolen bör på lämpligt sätt underrättas om detta krav (jfr artikel 91:2 c).

Föreskrifterna om framställningen och dess innehåll i 14 § utlämningslagen bör därför gälla även i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen. Därmed omfattas även en ansökan om tvångsmedel i ett ärende om överlämnande. Sverige har i samband med tillträdet till stadgan förklarat att framställningar på engelska eller svenska godtas (se avsnitt 6.3.3).

När det gäller en ansökan om provisoriskt anhållande avviker stadgans bestämmelser något från vad som gäller beträffande häktning och överlämnande (artikel 92:2). Det hänger samman med kravet att de förstnämnda åtgärderna endast får begäras i brådskande fall och att det då inte alltid finns ett häktningsbeslut. Däremot skall framställningen innehålla uppgifter bl.a. om den eftersökte och var denne uppehåller sig, om brottets beskaffenhet samt, om möjligt, tid och plats för brottet. För att åtgärder av det slag som nu avses skall kunna tillhandahållas krävs att domstolen förser åklagaren med uppgifter som är tillräckliga för att vidta åtgärden enligt vad som i allmänhet gäller i brottmål. De uppgifter som en sådan ansökan skall innehålla enligt stadgan tillgodoser detta ändamål. I 23 § utlämningslagen finns inga närmare föreskrifter om framställningens innehåll och några sådana behövs inte heller i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen.

Förfarandet i ärenden om överlämnande till domstolen

Nationella förfaranderegler skall tillämpas vid prövningen av Internationella brottmålsdomstolens begäran om överlämnande till domstolen (artikel 89:1) och stadgan innehåller inga anvisningar hur detta förfarande bör vara utformat. I utlämningslagstiftningen varierar förfarandet och beslutsfattaren i olika situationer.

När det gäller tribunalerna föreskrivs ett särskilt förfarande, som dock i stort överensstämmer med det ordinarie förfarandet i utlämningslagen (se 3 och 4 §§ tribunallagen och prop. 1993/94:142 s. 35 f.). Förfarandet innebär att det alltid är regeringen som skall fatta beslut om överlämnande för lagföring ("utlämning" enligt tribunallagen) och att detta alltid skall föregås av ett yttrande från Riksåklagaren. Till grund för sitt yttrande skall Riksåklagaren låta verkställa nödvändig utredning enligt vad som gäller vid en förundersökning i brottmål. Om det finns särskilda skäl skall regeringen även inhämta ett yttrande från Högsta domstolen, vilket delvis motsvarar vad som gäller enligt 15 a § nordiska utlämningslagen (se prop. 1993/94:142 s. 31). Motsvarande förfarande bör även gälla för ansökningar från Internationella brottmålsdomstolen.

Det angivna förfarandet för frågan om överlämnande till domstolen gäller normalt även i det fall då ansökan föregåtts av tvångsmedel av provisorisk natur och ansökan därför måste göras inom en viss tid, se vidare nedan. För dessa fall anvisar stadgan dock att ett förenklat förfarande för överlämnande kan tillämpas (artikel 92:3). Frågan om förenklat förfarande behandlas särskilt nedan.

I likhet med vad som gäller beträffande tribunalerna – se 8 § tribunallagen – bör det föreskrivas att ett beslut om överlämnande till domstolen

för lagföring skall verkställas av polismyndigheten och att den som skall överlämnas får omhändertas under högst 24 timmar.

Förenklat förfarande i ärenden om överlämnande

Romstadgan innehåller bestämmelser om ett förenklat överlämnandeförfarande i fall när ett provisoriskt anhållande skett på domstolens begäran och den eftersökte under tidsfristen medger att bli överlämnad till domstolen (artikel 92:3). Bestämmelser om förenklat förfarande finns i den svenska utlämningslagstiftningen men frågan har inte aktualiserats i förhållande till tribunalerna. Inte heller Romstadgan förpliktar de anslutna staterna att införa ett förenklat förfarande utan detta skall bara ske om det är tillåtet enligt nationell rätt.

Enligt 28–39 §§ utlämningslagen får ett förenklat utlämningsförfarande tillämpas vid utlämning till en medlemsstat i Europeiska unionen. Förfarandet innebär bl.a. att utlämning under vissa förutsättningar får ske med den eftersöktes samtycke, även utan att en framställning om utlämning lämnas (28 och 30 §§). En eftersökt som inte är svensk medborgare kan också medge att bli ställd till ansvar eller straffas för brott utan att den s.k. specialitetsprincipen tillämpas samt medge vidareutlämning till en annan medlemsstat i Europeiska Unionen (32 §). Specialitetsprincipen behandlas i avsnitt 6.4.4. Vissa uppgifter måste lämnas av den stat som söker personen i fråga (29 §) och åklagaren skall enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål utreda om förutsättningarna för överlämnande är uppfyllda (31 §). Lagen innehåller även bestämmelser beträffande den eftersöktes samtycke som bl.a. avser att skydda den aktuella personen (32 §).

Underrättelser skall lämnas till den begärande staten (32 §) och detta skall ske genom direktkontakt mellan åklagaren och den myndighet som gjort eftersökningen (se prop. 1996/97:88 s. 31). Om samtycke till utlämning lämnas skall ärendet överlämnas till Riksåklagaren som i uppenbara fall får besluta om utlämning (33 § första stycket). I andra fall fattar chefen för Justitiedepartementet eller, beträffande konkurrerande ansökningar och avslag, regeringen beslut i utlämningsfrågan (33 § första stycket). Vissa tidsfrister gäller för beslut om utlämning och verkställighet av beslutet (33 § andra stycket och 34 §). Om chefen för Justitiedepartementet finner att utlämning inte kan äga rum enligt det förenklade förfarandet kan istället en tidsfrist fastställas för ingivande av en framställning om utlämning (35 §) och särskilda regler gäller för förlängning av en sådan tidsfrist när ett samtycke återkallas (36 §). Föreskrifter finns även om ersättning till offentlig försvarare (37 §), begränsningar i rätten att överklaga vissa beslut (38 §) och beslut om överlämnande av beslagtagna egendom (39 §).

Eftersom svensk rätt tillåter ett förenklat förfarande skall detta även utsträckas till att gälla i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen. Förfarandet bör i huvudsak överensstämma med det förenklade förfarande som föreskrivs i 29–36 §§ utlämningslagen, vilket uppfyller det krav som ställs i stadgan (artikel 92:3). Beslut om överlämnande bör dock i dessa fall alltid fattas av regeringen. Kravet på de uppgifter som enligt 29 § utlämningslagen måste tillhandahållas för att ett förenklat förfarande skall kunna tillämpas uppfylls genom stadgans

föreskrifter om vad domstolens ansökan om ett provisoriskt anhållande skall innehålla (artikel 92:2). Frågan om den eftersöktes medgivande till undantag från specialitetsprincipen enligt de nu aktuella reglerna behandlas närmare i avsnitt 6.4.4. Frågor om tidsfrist för en ansökan om överlämnande sedan provisoriskt tvångsmedel beslutats (jfr 32 § och 34–36 §§ utlämningslagen) och beslut om att lämna över egendom som tagits i beslag i ett överlämnandeärende (jfr 39 § utlämningslagen) redovisas särskilt nedan.

Förfarandet och tidsfrister vid användning av tvångsmedel

Att domstolsprövning skall äga rum vid tvångsmedelsanvändning följer såväl av regeringsformen som av artikel 5 i Europakonventionen, vilken gäller som lag i Sverige enligt lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Detta krav är uppfyllt genom det förfarande som föreskrivs i 5 och 6 §§ tribunallagen.

Beträffande förfarandet för tvångsmedel i ett ärende om överlämnande till Internationella brottmålsdomstolen bör de regler som föreskrivs i 5 § tribunallagen, vilka bygger på 16 § utlämningslagen, gälla också här. Därmed underlättas tillämpningen av de olika bestämmelserna. I avsnitt 6.4.2 har frågan om kravet på utredning om brottsmisstanke vid tvångsmedelsanvändning behandlats.

I avsnitt 6.3.5 föreslås att den särskilda beslutsordning för beslag som föreskrivs i 10 § tribunallagen skall tas bort. I stället skall de regler om beslag som gäller enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål tillämpas för beslag som sker i form av rättslig hjälp till Internationella brottmålsdomstolen eller en tribunal. Dessa regler omfattar dock inte beslag som sker i ett ärende om utlämning och för ett sådant beslag kommer i stället – enligt 5 § tribunallagen och motsvarande bestämmelse i förhållande till domstolen – vad som i allmänhet är föreskrivet om beslag i brottmål att gälla. Denna dubbla ordning överensstämmer med vad som gäller vid rättslig hjälp respektive utlämning till en annan stat. I och med att 10 § tribunallagen utmönstras bör en särskild bestämmelse införas som gör det möjligt att lämna över egendom som tagits i beslag i utlämningsärendet i likhet med vad som gäller i den ordinarie utlämningslagstiftningen (21 § utlämningslagen och 15 § tredje stycket nordiska utlämningslagen). Bestämmelsen bör utformas på motsvarande sätt som den nuvarande bestämmelsen om överlämnande av beslagtagna föremål i 10 § första stycket tribunallagen. Motsvarande bestämmelse bör tas in i förhållande till domstolen. Det är därmed regeringen som i dessa fall får besluta om att egendom skall lämnas över till tribunalen eller domstolen.

När det gäller anhållande, reseförbud och anmälningsskyldighet i annat fall hänvisar 6 § tribunallagen till det förfarande som föreskrivs i 23 § andra–fjärde styckena utlämningslagen. Anpassade för Internationella brottmålsdomstolen skulle detta innebära att åklagarens beslut om tvångsmedel omedelbart skall anmälas till rätten som prövar åtgärden. Den som anhållits eller underkastats reseförbud eller anmälningsskyldighet får begära att ny förhandling inom tre veckor från det att beslut senast har meddelats.

Om rätten beslutar att åtgärden skall bestå skall chefen för Justitiedepartementet underrättas. Förutom i det fall då hinder mot överlämnande föreligger och regeringen därför upphäver den beslutade åtgärden skall chefen för Justitiedepartementet underrätta domstolen om åtgärden och ange en viss tid inom vilken en ansökan om överlämnande måste göras. Den tiden får, enligt 23 § andra stycket utlämningslagen, inte vara längre än 40 dagar från den dag personen anhölls eller reseförbudet eller anmälningsskyldigheten meddelades. Om ingen ansökan görs inom den utsatta tiden skall åtgärden upphöra. Beträffande den som är anhållen och som begärs överlämnad skall en häktningsframställning göras senast på åttonde dagen efter det att Riksåklagaren fick del av ansökningen om överlämnande. Om så inte sker skall den anhållne omedelbart frigges. Det förfarande som nu angivits bör tillämpas i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen med ett undantag, vilket gäller tidsfristen för en ansökan om överlämnande.

Enligt stadgan skall den provisoriskt anhållne frigges om ingen framställning om överlämnande till domstolen har gjorts inom den tidsfrist som bestäms i domstolens bevis- och förfaranderegler (artikel 92:3). Det innebär att tidsfristen inte kommer att vara slutligt fastställd förrän dessa regler antas av stadgepartsförsamlingen, dvs. sedan stadgan har trätt i kraft. Det finns anledning att utgå från att den tid som kommer att föreskrivas där avviker från den tidsgräns som nu anges i utlämningslagen och som motsvarar vad som avtalats i 1957 års europeiska utlämningskonvention (artikel 16:4, se SÖ 1959:65). Även för domstolens del kommer tidsgränsen att bestämmas av de stater som ansluter sig till en internationell överenskommelse. Därvid kommer en avvägning göras mellan den anhållnes intressen och domstolens behov för att kunna göra en ansökan om överlämnande. I det sammanhanget måste beaktas att de aktuella brotten och utredningen av dessa ofta är mycket komplexa samt att ett tillfälle att faktiskt få tag på en misstänkt – som annars kanske är praktiskt sett omöjlig att nå – kan uppstå med mycket kort varsel och vid en tidpunkt när domstolens utredning är i ett relativt tidigt skede. I förhandlingarna om bevis- och förfarandereglerna har en tidsfrist om 60 dagar vunnit brett stöd.

Att den tid som någon kan vara anhållen i avvaktan på en begäran om utlämning eller överlämnande till domstolen är tidsmässigt bestämd är en viktig rättssäkerhetsgaranti i dessa fall. Det måste stå klart hur länge ett anhållande kan vara i avvaktan på att ansökan görs.

I promemorian anförs att det är tillfyllest med en tidsgräns som bestäms i ett internationellt beslutat instrument, dvs. med en hänvisning till den tidsgräns som kommer att beslutas i domstolens bevis- och förfaranderegler med uttryckligt stöd i stadgan och som i sin tur kommer att vara bestämd till viss tid. Förslaget har godtagits av alla remissinstanser utom Stockholms tingsrätt som med hänvisning till legalitetsprincipen har anfört att en bestämd tidsfrist bör anges i den svenska lagen. Tingsrätten har föreslagit att den frist som gäller enligt 23 § utlämningslagen, dvs. 40 dagar, bör gälla också i förhållande till domstolen till dess stadgepartsförsamlingen har antagit domstolens bevis- och förfaranderegler. Detta framstår dock, enligt regeringens mening, som en mindre ändamålsenlig lösning än den som har föreslagits i promemorian. Förutom att tidsfristen enligt bevis- och förfarandereglerna med största

sannolikhet och på goda grunder kommer att avvika från vad som i dag gäller enligt utlämningslagen, innebär stadgans reglering att domstolen skall ha rätt till den frist som dess interna regler medger. Det finns därmed inte utrymme för den anmodade staten att bestämma en annan, kortare tidsfrist. Rättssäkerheten tillgodoses väl av att en uttrycklig tidsfrist kommer att anges i domstolens regelverk och promemorians lösning, som uppfyller stadgans krav, bör därför väljas.

Frågor om tidsfrister m.m. när ett förenklade förfarandet för överlämnande till domstolen tillämpas har redovisats särskilt ovan. Även vid det förenklade förfarandet skall tidsfristen för en ansökan om överlämnande efter det att provisoriska tvångsmedel har vidtagits vara den tidsfrist som gäller enligt domstolens regler.

Särskilt förfarande när andra frihetsinskränkningar än frihetsberövande övervägs i avvaktan på ett överlämnande till domstolen

För det fall den som har anhållits på begäran av Internationella brottmålsdomstolen frigges av svensk domstol, t.ex. på grund av att det inte är den person som eftersöks, behövs det inte några särskilda förfaranderegler. Däremot ställer stadgan vissa krav om andra frihetsinskränkningar övervägs som alternativ till ett begärt frihetsberövande.

Även om det med hänsyn till de aktuella brottens svårighetsgrad är otroligt att en domstol kommer att besluta om annat är ett frihetsberövande när så begärs av domstolen kan ändå frågan om alternativa åtgärder uppstå. Vid en häktningförhandling i ett ärende om överlämnande eller vid rättens prövning av provisoriska anhållande av någon som kan komma att överlämnas till domstolen kan t.ex. en fråga om reseförbud eller anmälningsskyldighet uppkomma som alternativ till ett frihetsberövande. I sådant fall måste de särskilda kraven på prövningen och på kommunikation med domstolen tillgodoses (se artikel 59).

Om det är tillräckligt får, enligt 25 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken, reseförbud eller anmälningsskyldighet beslutas för den som är skäligen misstänkt för ett brott som kan leda till fängelse när det finns risk för att personen avviker eller på annat sätt undandrar sig lagföring och straff men inte anledning i övrigt att anhålla eller häkta denne. Enligt paragrafens andra stycke får sådana åtgärder också meddelas i andra fall om skäl för häktning eller anhållande föreligger men det kan antas att syftet därmed kan tillgodoses genom reseförbud eller anmälningsskyldighet. I de angivna situationerna finns det alltså utrymme för att tillgodose de stränga krav som stadgan ställer för s.k. tillfällig frigivning i artikel 59. Syftet med frihetsberövandet är ju att möjliggöra ett följande överlämnande av personen till domstolen och brottslighetens allvarliga karaktär vägs också in i bedömningen. Vid folkmord enligt lagen (1964:169) om straff för folkmord gäller dessutom bestämmelserna om häktning i 24 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken. Härtill kan den översyn av de svenska straffrättsliga reglerna som har redovisats i avsnitt 6.1 leda till att straffskalorna för andra aktuella brott förändras så att den häktningsbestämmelsen även blir tillämplig beträffande dem. Därmed är det inte nödvändigt att föreskriva särskilda bestämmelser om villkoren för reseförbud och anmälningsskyldighet med anledning av stadgans föreskrifter.

I de situationer som här omtalas behövs det däremot en särskild bestämmelse som tillgodoser stadgans krav att domstolen skall ges möjlighet att lämna rekommendationer innan ett beslut meddelas om reseförbud eller anmälningsskyldighet som alternativ till ett begärt frihetsberövande (artikel 59:5).

Överklagande av tingsrätts beslut om tvångsmedel

Regeringens förslag att de bestämmelser som i allmänhet gäller för tvångsmedel i brottmål också skall gälla beträffande tvångsmedel i ett ärende om överlämnande till Internationella brottmålsdomstolen medför även att den vanliga instansordningen vid överklagande skall tillämpas. Tingsrätts beslut skall därmed överklagas till hovrätten. Det är den ordning som i dag gäller i förhållande till de internationella brottmåls-tribunalerna enligt 5 § tribunallagen. Detta avviker från bestämmelserna i 16 § utlämningslagen som i stället föreskriver att en tingsrätts beslut om tvångsmedel skall överklagas direkt till Högsta domstolen. Den särskilda regeln i utlämningslagen hänger samman med att Högsta domstolen enligt den lagen skall pröva förutsättningarna för utlämning i de fall då den som begärs utlämnad inte har samtyckt till att han eller hon utlämnas. I konsekvens med att Högsta domstolen normalt inte skall göra en sådan prövning av en framställning om utlämning till en tribunal anvisar tribunallagen i stället att rättegångsbalkens bestämmelser om överklagande av beslut om tvångsmedel skall gälla (prop. 1993/94:142 s. 36).

Malmö tingsrätt har i sitt remissyttrande föreslagit att utlämningslagens ordning för överklagande av beslut om tvångsmedel skall gälla också i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen. För detta talar naturligtvis intresset av att tillhandahålla ett förfarande som är så snabbt som möjligt och som inskränker möjligheterna att förhålla ett överlämnande till domstolen genom överklaganden. Högsta domstolens roll i förfarandet vid en begäran om överlämnande till domstolen föreslås dock vara densamma som i förhållande till tribunalerna. Därmed gäller även här de skäl som anfördes i förarbetena till tribunallagen. Det är vidare sedan gammalt en grundläggande princip att förfarandet i utlämningsärenden bör utformas med anknytning i största möjliga utsträckning till de allmänna grunderna för rättegången i brottmål (se t.ex. prop. 1957:156 s. 78). Härtill kommer att hovrätten regelmässigt behandlar överklagade beslut om tvångsmedel med förtur varför ett överklagande i allmänhet inte innebär någon beaktansvärd försening i förfarandet. Regeringen anser därför att övervägande skäl talar för att även i förhållande till domstolen tillämpa rättegångsbalkens allmänna regler om överklagande av beslut om tvångsmedel.

6.4.4 Specialitetsprincipen

Regeringens förslag: Den som har överlämnats till Internationella brottmålsdomstolen för lagföring får ställas till ansvar för annan gärning som har begåtts före överlämnandet än den som överläm-

landet har avsett. Därmed gäller inte den s.k. specialitetsprincipen i detta avseende.

Regeringen får medge att den som har överlämnats till Internationella brottmålsdomstolen får utlämnas därifrån till en annan stat för lagföring under förutsättning att utlämning från Sverige lagligen hade kunna ske. Om utlämning från domstolen har begärts av en annan stat och regeringen inte medger att så sker, skall regeringen i stället begära att den överlämnade personen skall återföras till Sverige.

Dessa bestämmelser gäller även när ett förenklat förfarande för överlämnande till domstolen tillämpas.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens förslag, men behandlar inte vad som skall gälla vid tillämpning av det förenklade förfarandet för överlämnande.

Remissinstanserna har godtagit förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Specialitetsprincipen, som ofta förekommer i samband med utlämning för brott mellan stater, innebär att den begärande staten inte får lagföra den som har utlämnats för andra brott än det för vilket utlämning beviljats. Den begärande staten får inte heller vidareutlämna den utlämnade till en tredje stat. I allmänhet finns det föreskrifter om att den anmodade staten kan medge undantag från förbudet. I Sverige finns bestämmelser om specialitetsprincipen och om undantag från denna i 12 och 24 §§ lagen (1957:668) om utlämning för brott samt i 7 och 18 §§ lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge. Ett generellt undantag från specialitetsprincipen har trätt i kraft den 1 oktober 2001 beträffande den som inte är svensk medborgare och som utlämnas till en medlemsstat i EU (12 a § utlämningslagen, se prop. 2000/01:83, bet. 2000/01:JuU26, rskr. 2000/01:281, SFS 2001:612). Sverige tillämpar inte specialitetsprincipen i förhållande till tribunalerna.

Stadgan innehåller emellertid bestämmelser om att specialitetsprincipen skall tillämpas (artikel 101). Föreskriften innebär att en misstänkt eller tilltalad som överlämnats till domstolen inte får bli åtalad, bestraffad eller frihetsberövad för någon annan gärning begången före överlämnandet än den som överlämnandet har grundats på. Domstolen har dock möjlighet att söka undantag från detta förbud från den staten som överlämnat personen och anslutna stater skall sträva efter att meddela sådana undantag. Det behövs framförallt i de fall då åklagaren söker tillägg till åtalet (artikel 61).

Stadgans specialitetsprincip har även varit föremål för behandling under förhandlingarna om bevis- och förfaranderegler. Det har framförallt avsett frågan om utlämning från domstolen till en stat i situationer när domstolen har förklarat att processförutsättningar saknas på grund av att saken är föremål för lagföring i en annan stat (artikel 17:1 a) och den staten också begärt att den misstänkte skall överföras dit för att lagföras. Särskilt vissa stater som normalt inte utlämnar egna medborgare på grund av brott har varit måna om att de medborgare som överlämnas till domstolen inte automatiskt kan föras vidare till en annan stat för lagföring. Förslaget till bevis- och förfaranderegler innehåller därför en bestämmelse om att den stat som ursprungligen har överlämnat personen

till domstolen har möjlighet att begära att personen återförs dit i fall då domstolen har beslutat att processförutsättningar saknas på grund av nationella lagföringsåtgärder. Därmed förhindras att personen överförs till en annan stat för lagföring.

Med hänsyn till de brott som är aktuella och det faktum att krav på dubbel straffbarhet inte tillåts, kan det inte anses vara påkallat att tillämpa specialitetsprincipen i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen när det gäller åtal, bestraffning och frihetsberövanden som sker i dess egna förfaranden. Detta bör klart framgå av lagen om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen. Därmed skapas generellt det undantag från specialitetsprincipen som stadgan eftersträvar och åtalet vid domstolen kan förändras utan att något medgivande från Sverige krävs. Såsom Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet framhåller är detta ett särskilt ställningstagande som kan motiveras i förhållande till denna domstol.

Det kan däremot finnas anledning att bevara möjligheten att kunna begära att den som har överlämnats från Sverige till domstolen för lagföring skall återföras hit om domstolen beslutar att den inte får pröva saken. Det är särskilt aktuellt när det gäller en svensk medborgare som har överlämnats till domstolen. De särskilda regler som gäller för förhållandet mellan domstolen och nationella rättsordningar motiverar att det här väljs en annan lösning väljs än den som gäller för de internationella brottmålsribunalerna.

Det bör därmed föreskrivas att regeringen får medge att den som har överlämnats till domstolen får utlämnas till en annan stat för lagföring. Ett sådant medgivande bör dock bara få lämnas om utlämning direkt från Sverige till den aktuella staten lagligen hade kunnat äga rum. Detta överensstämmer med villkoren för ett sådant medgivande enligt 24 § utlämningslagen och 18 § nordiska utlämningslagen. Om medgivande inte lämnas skall regeringen i stället hos domstolen begära att personen återförs till Sverige. Det bör framhållas att bestämmelsen måste begränsas till att avse de situationer som avser utlämning av någon från domstolen för lagföring. I fråga om t.ex. överförande från domstolen till en stat för straffverkställighet gäller andra bestämmelser i stadgan som innebär att domstolen har full beslutanderätt i frågan, se avsnitt 6.8.1.

Härtill måste övervägas hur de nu beskrivna bestämmelserna om utvidgad lagföring och vidareutlämning bör förhålla sig till tillämpningen av det förenklade förfarande för överlämnande till domstolen som har beskrivits i avsnitt 6.4.3. Enligt det förenklade förfarande för utlämning till en annan medlemsstat i Europeiska Unionen som föreskrivs i utlämningslagen och som, enligt vad som föreslagits ovan, i huvudsak bör tillämpas också i förhållande till domstolen kan den eftersökta, förutom samtycke till utlämning från Sverige, också medge rätt för den ansökande staten att utvidga lagföringen och att utlämna honom eller henne till en annan EU-stat (32 § första stycket utlämningslagen). Detta gäller dock inte beträffande svenska medborgare (32 § tredje stycket samma lag). De regler om utvidgad lagföring och vidareutlämning som föreslagits gälla i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen avviker från den ordning som anvisas för det förenklade förfarandet och är avsedda att tillämpas oavsett den eftersökta personens medgivande eller nationalitet. De särskilda regler som har föreslagits för domstolen

bör även tillämpas när överlämnandet sker enligt det förenklade förfarandet. Det förenklade förfarandet för överlämnande till domstolen bör därför bara omfatta frågan om överlämnande och den särskilda bestämmelsen om medgivande till utvidgad lagföring och vidareutlämning alltså inte tillämpas. Detta förhållande, vilket inte behandlades i promemorian, bör tydligt framgå i lagen.

6.4.5 Transitering av frihetsberövade genom Sverige

Regeringens förslag: Chefen för Justitiedepartementet får medge att misstänkta, tilltalade eller dömda transporteras genom Sverige mellan en annan stat och Internationella brottmålsdomstolen. Tillstånd skall inte krävas vid flygtransport utan planerad mellanlandning i Sverige. Även svenska medborgare skall kunna transiteras. Vidare införs regler som innebär att ett frihetsberövande skall bestå under transiteringen och att polismyndighet vid behov får ta den som transporteras i förvar, bl.a. i det fall då en oplanerad landning sker i landet. För tvångsmedel i ett ärende om transitering gäller samma regler som i ett ärende om överlämnande till domstolen.

Motsvarande bestämmelser införs även i förhållande till de internationella brottmålsribunalerna.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har tillstyrkt eller inte haft någon erinran mot förslagen. *Riksåklagaren* har emellertid påpekat att promemorians lagförslag bör förtydligas avseende möjligheten till förvarstagande i samband med tillfällig överföring av en frihetsberövad för person för förhör m.m. i Sverige (4 kap. 34 § första stycket lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål). *Åklagarmyndigheten i Malmö* har tagit upp frågan om s.k. restriktioner i samband med att någon som transiteras tas i förvar och föreslagit att särskilda bestämmelser om detta skall införas. *Åklagarmyndigheten* har även föreslagit att bestämmelserna om transitering utformas så att det tydligt framgår att de är tillämpliga i samband med utlämning för brott mot domstolen och dess verksamhet. *Åklagarmyndigheten i Umeå* har begärt klarlägganden i samma frågor.

Skälen för regeringens förslag: I det internationella rättsliga samarbetet finns det behov av att i olika situationer kunna transportera en frihetsberövad person från en stat till en annan över en tredje stats territorium. Behov av sådan transitering uppstår framförallt vid utlämning, överförande av en frihetsberövad för förhör m.m. och överförande för straffverkställighet. I Romstadgan finns särskilda bestämmelser om transitering vid överlämnande av en misstänkt eller tilltalad till domstolen för lagföring, dvs. i utlämningsfallet, men som inte avser övriga situationer (artikel 89:3), se vidare nedan.

Transitering i förhållande till tribunalerna

I förhållande till de internationella brottmålstribunalerna, vars stadgor inte innehåller några föreskrifter om transitering, gäller olika regler för de olika situationerna.

Enligt 7 § tribunallagen skall reglerna om transitering enligt 26 § första stycket utlämningslagen tillämpas även i förhållande till tribunalerna. Det innebär att chefen för Justitiedepartementet kan medge att en person som utlämnats till en tribunal från en annan stat får transporteras genom Sverige under förutsättning att den som utlämnas inte är svensk medborgare och att det inte heller i övrigt finns synnerliga skäl mot åtgärden. Utlämningslagen innehåller en annan ordning för transitering vid utlämning mellan nordiska länder, vilken alltså inte gäller i förhållande till tribunalerna. Vid utlämning till en annan nordisk stat får transitering medges även beträffande en svensk medborgare om personen hade kunna utlämnas från Sverige till den staten (26 § andra stycket utlämningslagen). Genom en lagändring som föreslagits i prop. 2000/01:83 utvidgas den senare bestämmelsen – som en konsekvens av övriga förslag – till att även avse transitering till en medlemsstat i Europeiska unionen (SFS 2001:612 som har trätt i kraft den 1 oktober 2001). Transitering genom Sverige av en person som utlämnats från en nordisk stat till en annan kräver inte något tillstånd (19 § nordiska utlämningslagen).

I förhållande till tribunalerna gäller vidare, enligt 11 § fjärde stycket tribunallagen, bestämmelserna om transitering av dömda i 40 § internationella verkställighetslagen. Därmed får chefen för Justitiedepartementet medge att en person som har berövats friheten enligt ett avgörande av en tribunal får föras genom Sverige för verkställighet i en annan stat. Under en sådan genomresa skall frihetsberövandet i allmänhet bestå och de regler som gäller anhållna och häktade i allmänhet tillämpas.

Genom den allmänna hänvisning i 9 § tribunallagen till bestämmelserna i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål blir den senare lagens bestämmelser om transitering av frihetsberövade personer som tillfälligt överförs till en tribunal för förhör eller konfrontation tillämpliga (4 kap. 33 § och 34 § andra stycket). Bestämmelserna innebär att chefen för Justitiedepartementet kan meddela tillstånd till transport genom Sverige och att polismyndighet vid behov får ta den överförde i förvar om ett sådant tillstånd har meddelats.

Romstadgans bestämmelser

Enligt stadgan skall varje ansluten stat i enlighet med sina processrättsliga regler medge transitering genom sitt territorium av personer som har överlämnats till domstolen från en annan stat (artikel 89:3 a). Det behöver dock inte ske i det fall då en sådan transitering skulle förhindra eller fördröja överlämnandet till domstolen. Undantaget har kommit till med anledning av de långvariga förfaranden som kan bli följden av att en till domstolen överlämnad person begär, t.ex. vid en mellanlandning, en prövning med stöd av principen om *habeas corpus*. Det gäller framförallt i Storbritannien. Undantaget är dock inte begränsat till dessa fall utan kan även tillämpas i andra fall när processuella regler kan fördröja eller förhindra att ett överlämnande slutförs. Inget medgivande krävs vid

flygtransport utan planerad mellanlandning (artikel 89:3 d). Den som transporteras skall tas i förvar under transiteringen (artikel 89:3 c).

Stadgan innehåller vidare bestämmelser om sättet för översändande av en begäran om transitering och dess innehåll (artikel 89:3 b). Härtill finns det bestämmelser om förfarandet vid en s.k. oplanerad landning (artikel 89:3 e).

Däremot saknar stadgan föreskrifter om transitering när det gäller frihetsberövade personer som tillfälligt överförs till eller från domstolen för förhör m.m. respektive till eller från domstolen i samband med straffverkställighet. I förslaget till bevis- och förfarandereglerna finns dock en föreskrift som innebär att anslutna stater bör, om det är möjligt enligt nationell rätt, tillämpa motsvarande principer för transitering beträffande den som har dömts till ett fängelsestraff av domstolen.

Transitering i förhållande till domstolen

I förhållande till tribunalerna regleras frågan om transitering på olika sätt i olika situationer genom hänvisningar till de regler som gäller i allmänhet vid rättsligt samarbete med annan stat. Tribunalernas stadgor innehåller inga särskilda föreskrifter om transitering och de svenska reglerna i tribunallagen har tillkommit för att skapa goda möjligheter för samarbetet med tribunalerna.

Romstadgan innehåller däremot relativt detaljerade föreskrifter för transitering som dock bara avser en av de situationer där ett behov av transitering kan uppstå, nämligen vid överlämnande av misstänkta eller dömda till domstolen för lagföring. De bestämmelser som gäller för motsvarande situation enligt tribunallagen, dvs. reglerna om transitering i 26 § första stycket utlämningslagen, innebär att ett svenskt medgivande alltid fordras och att den prövning som chefen för Justitiedepartementet skall göra i huvudsak är skönsmässig utom såvitt avser svenska medborgare för vilka medgivande aldrig får lämnas.

Den ordning som anvisas för tribunalerna i utlämningsituationen uppfyller inte stadgans krav i fråga om transitering. En reglering motsvarande den som finns i 19 § nordiska utlämningslagen, dvs. att medgivande till transitering inte krävs, skulle i och för sig uppfylla stadgans krav. Det kan emellertid förekomma situationer när det är angeläget att frågan om transitering kan prövas och därvid att avgörandet huruvida transitering bör tillåtas skall fattas av en svensk myndighet.

Av det anförda framgår att den lösning för transitering i utlämnings-situationen som valts i förhållande till tribunalerna inte kan tillämpas för domstolen och därmed att särskilda föreskrifter krävs. För att skapa en så enhetlig och lättillämpad ordning som möjligt bör dessa föreskrifter utformas så att de omfattar samtliga situationer när en transitering av frihetsberövade till eller från domstolen kan vara påkallad. Bestämmelserna bör utformas så att chefen för Justitiedepartementet får medge transitering av misstänkta, tilltalade eller dömda som överlämnas eller överförs till eller från domstolen. Medgivande skall dock inte krävas vid flygtransport över Sverige utan planerad mellanlandning här. Reglerna bör även gälla vid transitering i samband med utlämning för brott mot domstolen och dess verksamhet (se även avsnitt 6.9). Bestämmelserna

bör, såsom några remissinstanser påpekar, utformas så att detta tydligt framgår.

Vidare bör bestämmelser införas som i enlighet med stadgans föreskrifter reglerar förfarandet när en oplanerad landning sker. Med hänsyn till att även svenska medborgare kan komma att överlämnas från Sverige till domstolen bör även sådana kunna transiteras genom landet, vilket motsvarar den princip som kommer till uttryck i 26 § andra stycket utlämningslagen. Slutligen krävs det bestämmelser som innebär att frihetsberövandet skall bestå under transiteringen och att polismyndighet skall ta den som transporteras i förvar om tillstånd till transiteringen har lämnats eller om en oplanerad landning sker i Sverige. I det senare fallet bör personen få tas i förvar under högst 96 timmar i avvaktan på en ansökan om transitering. För tvångsmedel i ett ärende om transitering bör samma bestämmelser som i ett ärende om överlämnande till domstolen tillämpas, se avsnitt 6.4.3. Därmed kommer i huvudsak rättegångsbalkens bestämmelser att gälla. De uppgifter som domstolen enligt stadgan skall lämna vid en begäran om transitering i samband med överlämnande till domstolen torde vara tillräckliga för den prövning som därmed skall ske (se artikel 89:3 b).

Reglerna bör vidare omfatta frihetsberövade som transporteras till eller från domstolen för konfrontation eller förhör och således ersätta motsvarande bestämmelser i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (4 kap. 33 § och 34 § andra stycket). Enligt promemorians förslag skulle de särskilda bestämmelserna även ersätta föreskriften i 4 kap. 34 § första stycket samma lag. Såsom Riksåklagaren har påpekat avser emellertid inte den senare föreskriften förvarstagande i samband med transitering utan i stället att den som förs över till Sverige för förhör eller konfrontation skall tas i förvar. Riksåklagaren har förordat att den regeln också skall gälla i förhållande till domstolen. Även om det är tveksamt om domstolen får tillfälligt föra över en frihetsberövad person till en stat för förhör m.m., se avsnitt 6.6 (artikel 93:10), kan detta inte uteslutas. Bestämmelserna om förvarstagande i 4 kap. 34 § första stycket bör därför gälla vid sidan av reglerna om förvar i samband med transitering.

Motsvarande regler bör även införas beträffande transitering i förhållande till tribunalerna.

S.k. restriktioner vid förvarstagande av en person som transiteras

Två åklagarmyndigheter har i sina remissvar tagit upp frågan om möjligheten att besluta om inskränkningar i kontakterna med omvärlden, s.k. restriktioner, för den som tas i förvar under transitering genom Sverige. Sådana restriktioner kan meddelas enligt lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. och Åklagarmyndigheten i Malmö har föreslagit att det också skall kunna ske vid förvarstagande under transitering. Frågan behandlas inte i promemorian.

Förslaget har lämnats mot bakgrund av slutsatsen att restriktioner kan meddelas för den som berövats friheten i Sverige på begäran av domstolen eller en tribunal eftersom de regler om tvångsmedel som i allmänhet gäller i brottmål gäller i dessa fall (se avsnitt 6.4.2 samt 5 och 6 §§ tribunallagen). Dessa regler torde däremot inte medge att restriktioner meddelas när den som transiteras tas i förvar i Sverige trots att det kan

finnas behov av sådana åtgärder av utredningstekniska skäl. Remissinstansernas förslag är inte begränsat till att avse förvarstagande vid transitering till eller från Internationella brottmålsdomstolen utan omfattar även motsvarande fall enligt 12 a § tribunallagen och 4 kap. 34 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Detsamma föreslås gälla beträffande en frihetsberövad som enligt sistnämnda lagrum överförs till Sverige för förhör eller konfrontation och som därvid tas i förvar. Restriktioner skall kunna meddelas på begäran av domstolen, tribunalen eller en annan stat. Däremot omfattar remissinstansernas förslag inte personer som transiteras genom landet enligt 26 § utlämningslagen, dvs. från en stat till en annan, där det inte finns någon föreskrift om förvarstagande.

Regeringen gör följande bedömning. Romstadgan ställer inte krav på att den som tas i förvar vid en oplanerad landning i samband med transitering skall kunna åläggas restriktioner. Frågan om restriktioner för frihetsberövade har nyligen varit föremål för lagstiftningsåtgärder och ett fortlöpande reformarbete pågår (se prop. 1997/98:104 s. 64 f.). Frågan bör lämpligen tas upp i ett sådant sammanhang. Tills vidare har domstolen (eller en tribunal) möjlighet att genom en framställning om frihetsberövande i samband med eller inför en begäran om överlämnande (utlämning) också få till stånd restriktioner. Regeringen föreslår därför inga nya regler om restriktioner för förvarstagna personer.

6.5 Skyddsåtgärder för brottsoffer och vittnen

Regeringens bedömning: Inga särskilda bestämmelser behövs för att uppfylla stadgans krav på att tillhandahålla skydd för brottsoffer och vittnen.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Bedömningen har godtagits av remissinstanserna. *Brottsoffermyndigheten* har särskilt noterat att brottsofferfrågorna har ägnats nödvändig uppmärksamhet i förslagen och i promemorian.

Skälen för regeringens bedömning: Som en särskild samarbetsform anger stadgan rättslig hjälp med skydd av brottsoffer och vittnen (artikel 93:1 j). Denna hjälp skall tillhandahållas i enlighet med nationella förfaranderegler (artikel 93:1). Stadgan innehåller vidare ett antal bestämmelser som reglerar Internationella brottmålsdomstolens ansvar för att skydda sådana personer – och den misstänkte eller tilltalade – samt olika åtgärder som den kan vidta i detta syfte (särskilt artikel 68). Avsikten är att domstolen även skall kunna skydda andra som utsätts för fara på grund någon persons vittnesmål, dvs. framförallt familjemedlemmar (se artikel 43:6). En redogörelse för dessa bestämmelser har lämnats i avsnitt 5.6.6.

Frågor om skydd för brottsoffer och vittnen togs inte upp särskilt i förarbetena till tribunallagen. Däremot har tribunalerna själva uppmärksammat frågorna och deras bevis- och förfaranderegler innehåller sådana bestämmelser. Dessutom har tribunalerna träffat avtal om vittnesskydd m.m. med olika stater. Sverige har slutit ett sådant avtal med

Jugoslavientribunalen den 23 februari 1999. Avtalens närmare innehåll önskar tribunalerna hålla hemliga för att inte motverka möjligheterna att ge vittnen och andra skydd.

Telefonförhör och förhör genom videokonferens

Såsom framhållits i avsnitt 6.3.1 har vissa åtgärder som omfattas av lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål betydelse för möjligheterna att bistå med skyddsåtgärder (se även prop. 1999/2000:61 s. 116). Det gäller framförallt hjälp i form av telefonförhör (4 kap. 8 §) och förhör genom videokonferens (4 kap. 11 och 12 §§). Telefonförhör får hållas med en person som befinner sig i Sverige utan särskilt medgivande och bestämmelserna innebär att svensk åklagare eller domstol kan lämna visst bistånd åt utländska myndigheter och domstolar. På begäran skall föreskrifterna för förhör genom videokonferens tillämpas. Vid förhör genom videokonferens som handläggs av svensk domstol får rätten bl.a. besluta om biträde av tolk och utse en lämplig person som personligt stöd (stödperson) åt den som skall höras. I övrigt gäller vanliga svenska förfaranderegler för sådana förhör. Domstolen kan därmed nyttja dessa former av rättslig hjälp i syfte att skydda den som skall höras (angående domstolens befogenhet att ta upp vittnesberättelser m.m. med tekniska hjälpmedel, se artiklarna 68:2 och 69:2).

Andra skyddsåtgärder

Även andra skyddsåtgärder för att skydda utsatta brottsoffer och vittnen kan vidtas i Sverige. Det gäller sådana åtgärder som står till buds för att t.ex. skydda personer som är förföljda på grund av deras medverkan i ett nationellt straffrättsligt förfarande. Skyddet för hotade vittnen har nyligen redovisats och utvärderats i Brottsofferutredningens betänkande Brottsoffer; Vad har gjorts? Vad bör göras? (SOU 1998:40). Utredningens förslag har behandlats i olika ärenden (senast i prop. 2000/01:79, bet. 2000/01:JuU20, rskr. 2000/01:205, SFS 2001:230-234).

De åtgärder som kan vidtas är inte alltid författningsreglerade. Det gäller framförallt praktiska åtgärder såsom fysiskt skydd för förföljda personer genom s.k. trygghetspaket och, på försök för mer allvarliga hot, tårgasspray och särskilt utbildade skyddshundar. I verkligt allvarliga fall kan även livvaktsskydd lämnas. Sådana åtgärder skulle också kunna vidtas för att skydda personer som är förföljda på grund av sin medverkan i domstolens brottsutredning eller rättegång.

Viktiga skyddsåtgärder kan vidtas inom folkbokföringen angående enskilda personers namn, personnummer, adressuppgifter m.m. Möjligheterna att skydda uppgifter om förföljda personer i folkbokföringen har förbättrats genom lagändringar som i huvudsak trätt i kraft 1 januari 1998 (SFS 1997:989, regler om s.k. samordningsnummer har dock trätt i kraft den 1 januari 2000). I folkbokföringen kan en s.k. sekretessmarkering göras som hindrar att uppgifter lämnas ut. Vidare kan s.k. kvarskrivning ske när det finns risk för brott, förföljelser eller trakasserier, vilket innebär att en inaktuell adressuppgift används i folkbokföringen – 16 § folkbokföringslagen (1991:481). Kvarskrivningen får avse även t.ex. den

utsatte personens medflyttande familj (se prop. 1997/98:9 s. 46 och 2000/01:79 s. 49). I mycket allvarliga fall – risk för särskilt allvarlig brottslighet som riktar sig mot en persons liv, hälsa eller frihet – kan s.k. fingerade personuppgifter medges under viss tid enligt lagen (1991:483) om fingerade personuppgifter, vilken också har ändrats från den 1 januari 1998 (SFS 1997:988). Ett särskilt förfarande föreskrivs där Rikspolisstyrelsen har viktiga uppgifter att fylla. Även en familjemedlem som varaktigt bor hos den utsatta personen kan ges medgivande att använda fingerade personuppgifter (1 §). Bestämmelserna om skydd inom folkbokföringen kan – utan att någon lagändring behöver göras – också tillämpas när det gäller personer som är förföljda på grund av sin medverkan inför Internationella brottmålsdomstolen.

En annan del av det skydd som kan tillhandahållas består av straffbestämmelser som ger målsägande och vittnen ett särskilt skydd mot våld eller hot om våld, särskilt övergrepp i rättssak enligt 17 kap. 10 § brottsbalken och brotten mot liv och hälsa samt frid och frihet i 3 och 4 kap. samma balk. Frågan om straffbestämmelsernas tillämplighet beträffande personer som uppträtt eller skall uppträda inför domstolen behandlas i avsnitt 6.9.

Vidare kan besöksförbud meddelas för att skydda trakasserade eller förföljda personer – lagen (1988:688) om besöksförbud. Detta består i ett förbud att besöka eller på annat sätt ta kontakt med den utsatta personen och kan även utvidgas till ett förbud att uppehålla sig i närheten av bostaden, arbetsplatsen eller annat ställe där den person som skall skyddas brukar vistas. Överträdelse är straffbart, vilket innebär att polisen kan ingripa även före det att något brott som besöksförbudet avser att förhindra har begåtts.

I ett vidare perspektiv bör även olika åtgärder som kan vidtas inom ramen för förfaranden under förundersökning och inför domstol beaktas som skyddsåtgärder (se även SOU 1998:40 s. 281 ff.). I förhållande till Internationella brottmålsdomstolen har sådana åtgärder betydelse för handläggningen av en ansökan om rättslig hjälp. Hit hör t.ex. sekretesslagens bestämmelser som medger begränsning av utlämnande av personuppgifter i samband med en förundersökning (se vidare avsnitt 6.10). I rättegångsbalken finns bestämmelser om att personuppgifter beträffande målsägande och vittnen inte onödigtvis skall anges i handlingar som delges den tilltalade och bara skall efterfrågas om det behövs innan personen hörs inför domstolen (se 36 kap. 10 § och 45 kap. 9 §). Särskilt stöd genom ett målsägandebiträde eller en stödperson kan också lämnas under vissa förutsättningar (se vidare i avsnitt 6.7.1). Det finns även möjlighet att höra personer inför svensk domstol utan att den tilltalade är närvarande i rättssalen (36 kap. 18 § rättegångsbalken), genom telefonförhör (46 kap. 7 § samma balk) eller – på försök i vissa domstolar – genom videokonferens (lagen (1999:613) om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång).

För fysiskt skydd kan bestämmelserna i lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll vid domstolsförhandling tillämpas, vilka också nyligen har reformerats (prop. 2000/01:32, bet. 2000/01:JuU16, rskr. 2000/01:185, SFS 2001:180, som träder i kraft den 1 juli 2001).

Ingen ny lagstiftning behövs

I enlighet med de bedömningar som gjorts ovan kan Sverige uppfylla den rättsliga hjälp med skydd av brottsoffer och vittnen som stadgan föreskriver utan att några nya lagregler införs. Det bör i sammanhanget noteras att stadgans föreskrift inte bör uppfattas så att den innebär en generell skyldighet för de anslutna staterna att ta emot förföljda personer på domstolens begäran. Om en sådan fråga skulle uppstå får en bedömning göras av det enskilda fallet, med beaktande av de ordinarie bestämmelser som gäller för inresa och uppehåll i landet.

Beträffande frågor om gottgörelse och annan ersättning till brottsoffer, se även avsnitt 6.8.3.

6.6 Rättsligt hjälp från Internationella brottmålsdomstolen

Regeringens förslag: Bestämmelserna om rättslig hjälp utomlands i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål tillämpas även i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen. Vidare skall bestämmelserna om återförande m.m. i 26 a § lagen (1957:668) om utlämning för brott tillämpas om någon som är häktad vid domstolen överförs hit för rättegång på villkor att personen därefter återförs till domstolen.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna har tillstyrkt förslagen eller lämnat dem utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Enligt stadgan får Internationella brottmålsdomstolen, på begäran av en ansluten stat, lämna vissa former av rättslig hjälp (artikel 93:10). Rättslig hjälp från domstolen kan lämnas beträffande gärningar som utgör sådana brott som omfattas av domstolens jurisdiktion – dvs. sådana brott som anges i artikel 5 – eller som utgör ett allvarligt brott enligt lagen i den begärande staten (punkt a).

Vilka åtgärder den rättsliga hjälpen kan omfatta anges inte uttömmande men stadgan lämnar några exempel (punkt b). Det kan bl.a. avse överlämnande av utsagor, handlingar och andra slags bevis som har åtkommit under en brottsutredning eller rättegång som domstolen har genomfört och förhör men någon som är frihetsberövad enligt domstolens beslut. Det ligger i sakens natur att domstolen endast kan bistå med information och kontakter med personer som står under dess kontroll. Vidare saknas det bestämmelser i stadgan som möjliggör t.ex. bevisupptagning eller tvångsmedelsanvändning utan samband med domstolens egna förfaranden. Den rättsliga hjälp som är möjlig kan därmed förväntas vara av begränsad omfattning.

Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål innehåller vissa bestämmelser avseende svenska ansökningar om rättslig hjälp i utlandet (1 kap. 7 §). Det gäller främst bestämmelser om när svenska domstolar får begära rättslig hjälp utomlands, t.ex. beträffande bevisupptagning och förhör per telefon eller vid videokonferens. Däremot är åklagares möjligheter att begära rättslig hjälp utomlands under förundersökningen

oreglerad och i propositionen anförs att detta förhållande i princip bör bestå (prop. 1999/2000:61 s. 80). För att underlätta för svenska åklagare att få utländskt bistånd, t.ex. genom att uppfylla krav som vissa stater ställer, innehåller dock lagen föreskrifter angående några särskilt utvalda åtgärder. Polissamarbete regleras inte alls i lagen.

Om och i vad mån en åtgärd kan vidtas utomlands är naturligtvis en fråga för den lagstiftning som mottagaren skall tillämpa, för domstolen främst Romstadgan. De åtgärder i utlandet som föreskrivs i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål går i viss mån utöver vad domstolen rimligen kan bistå med, t.ex. hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. Andra åtgärder som omfattas av lagens bestämmelser men som inte uttryckligen anges i stadgan, t.ex. om förhör per telefon eller vid en videokonferens, skulle väl kunna tillhandahållas av domstolen i vissa fall. Stora praktiska fördelar skulle dessutom kunna uppnås om sådan hjälp lämnas.

Med hänsyn till att stadgan inte är uttömmande beträffande de åtgärder som kan vidtas finns det därför skäl att även låta reglerna om rättslig hjälp utomlands i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål gälla i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen. Ansökningar kommer inte att kunna göras beträffande åtgärder som domstolen inte kan bistå med eftersom en allmän förutsättning, som dessutom nämns i flera bestämmelser, är att mottagaren tillåter åtgärden.

Såväl i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (3 kap. 1 §, som hänvisar till 2 kap. 4 § första och tredje styckena) som i stadgan (artikel 96, särskilt 96:4) finns bestämmelser om ansökans innehåll. I båda regelverken överensstämmer bestämmelserna med vad som gäller för en ansökan om rättslig hjälp här i landet. Den bedömning som görs i avsnitt 6.3.3, nämligen att Romstadgans föreskrifter och de svenska reglerna om ansökans innehåll är förenliga, gäller därför även här. Detsamma gäller den särskilda bestämmelsen i 4 kap. 9 § som föreskriver att det av en ansökan om telefonförhör utomlands skall framgå att den som skall höras samtycker till åtgärden. I förhållande till domstolen skall ansökan skickas till Justitiedepartementet för vidarebefordran (3 kap. 2 § första stycket, se även avsnitt 6.3.3).

Sammanfattningsvis bör alltså reglerna om rättslig hjälp utomlands i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål gälla även i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen.

En fråga som rör utlämning bör också tas upp i detta sammanhang. Enligt 7 § tribunallagen skall bl.a. 26 a § utlämningslagen tillämpas i förhållande till tribunalerna, vilket gäller återförande av en person som har utlämnats till Sverige för rättegång här i landet på villkor att den utlämnade senare överlämnas till en myndighet i den främmande staten. I förarbetena till tribunallagen sägs att den senare bestämmelsen skulle kunna behövas om en person, som även är häktad vid tribunalen i avvaktan på rättegång, har begått brott även i Sverige och tribunalen medger att personen förs till Sverige för att närvara vid en rättegång här (prop. 1993/94:142 s. 37). Motsvarande situation skulle också kunna uppstå i förhållande till domstolen. Även om det är oklart av stadgan om domstolen får medge att någon som är häktad där överförs till en annan stat för en rättegång (jfr även specialitetsprincipen i artikel 101) bör

därför bestämmelserna i 26 a § utlämningslagen tillämpas när det gäller domstolen.

6.7 Övriga processrättsliga frågor

6.7.1 Offentlig försvarare och målsägandebiträde m.m.

Regeringens förslag: Den som är misstänkt, tilltalad eller dömd av Internationella brottmålsdomstolen för brott mot mänskligheten, folkmord eller krigsförbrytelse har rätt till biträde av offentlig försvarare om domstolen begär att en åtgärd skall vidtas beträffande honom eller henne i Sverige.

Föreskrifterna i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål om offentlig försvarare vid bevisupptagning med annan än den misstänkte samt om målsägandebiträde och stödperson skall även gälla vid en begäran om rättslig hjälp från domstolen.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna har tillstyrkt förslagen eller inte haft något att invända mot dem.

Skälen för regeringens förslag: Stadgan innehåller bestämmelser om en ovillkorlig rätt för misstänkta och tilltalade att låta sig biträdas av försvarare vid förfarandet inför Internationella brottmålsdomstolen och att få en försvarare förordnad för sig när rättvisans intresse så fordrar (artiklarna 55 och 67). En förordnad försvarare skall vara kostnadsfri för den misstänkte eller tilltalade om han eller hon saknar tillräckliga tillgångar för att själv stå för kostnaden. Detta motiveras av att de gärningar som domstolen huvudsakligen skall pröva är av mycket allvarlig natur – stadgans s.k. huvudbrott som anges i artikel 5. Dessa föreskrifter gäller främst för det rättsliga förfarandet inför domstolens åklagare eller något av dess dömande enheter. Av artikel 55:2 följer dock att den som är misstänkt för brott även har rätt till biträde av försvarare i samband med förhör som hålls av nationella myndigheter på domstolens begäran. Också i dessa fall gäller de villkor som angetts ovan om förordnande av försvarare och kostnadsfrihet för den misstänkte.

Stadgan ställer emellertid inte något uttryckligt krav på att de anslutna staterna skall tillhandahålla och bekosta en offentlig försvarare i samband med rättsliga åtgärder som vidtas på domstolens begäran. I likhet med vad som gäller i förhållande till de internationella tribunalerna (14 § första stycket tribunallagen) bör dock den som är misstänkt, åtalad eller dömd av domstolen för en sådan gärning som sagts ovan ha rätt till biträde av en offentlig försvarare när domstolen begär att en åtgärd skall vidtas i Sverige beträffande honom eller henne och personen begär att en försvarare förordnas. Detta bör framgå av en generell bestämmelse i lagen om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen, vilken därmed modifierar vad som annars gäller beträffande offentlig försvarare enligt 2 kap. 13 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (se avsnitt 6.3.4). Det innebär dessutom en viss utvidgning av rätten till offentlig försvarare jämfört med vad som normalt gäller enligt utläm-

ningslagen, dvs. rättegångsbalkens regler med vissa modifikationer (se prop. 1957:156 s. 34 f.), även om det finns anledning att utgå från att offentlig försvarare normalt kommer att förordnas i dessa fall (se prop. 1996/97:88 s. 20 och 2000/01:83 s. 46). Den särskilda bestämmelsen bör alltså inte gälla bara när rättslig hjälp lämnas till Internationella brottmålsdomstolen utan även för biträde i samband med en begäran om överlämnande av den misstänkte till domstolen.

Föreskriften om rätt till offentlig försvarare bör avgränsas till det förfarande som förekommer i Sverige, vilket överensstämmer med bestämmelsen i tribunallagen (se prop. 1993/94:142 s. 32). Vidare bör bestämmelsen endast avse åtgärder i anledning av utredning och lagföring av Romstadgans huvudbrott. Beträffande brott mot domstolen och dess verksamhet föreslås särskilda bestämmelser, se avsnitt 6.9.

Härutöver bör bestämmelsen i 4 kap. 3 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål om förordnande av offentlig försvarare i samband med bevisupptagning också tillämpas i förhållande till domstolen. Det innebär att en offentlig försvarare enligt 21 kap. rättegångsbalken får förordnas för den misstänkte eller tilltalade även i annat fall än när åtgärden avser den personen, dvs. vid bevisupptagning med någon annan.

Behovet av att förordna ett målsägandebiträde i samband med en begäran om rättslig hjälp från domstolen bör tillgodoses genom en tillämpning av bestämmelserna i 2 kap. 13 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Genom en lagändring som har trätt i kraft den 1 juli 2001 utvidgas rätten till målsägandebiträde (1 § första stycket 3 enligt SFS 2001:230). Det bör framhållas att de bestämmelserna också innehåller föreskrifter om stödperson (se avsnitt 5.4.4), vilka därmed även gäller beträffande rättslig hjälp på Internationella brottmålsdomstolens begäran. Detta är samma ordning som från den 1 oktober 2000 gäller i förhållande till de internationella brottmålsribunalerna (se prop. 1999/2000:61).

6.7.2 Konkurrerande ansökningar

Regeringens förslag: Om Internationella brottmålsdomstolen och en främmande stat samtidigt ansöker om överlämnade och utlämning eller om rättslig hjälp i brottmål skall regeringen avgöra frågan. Motsvarande skall gälla i förhållande till de internationella brottmålsribunalerna.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna har tillstyrkt förslagen eller lämnat dem utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: I lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål saknas det särskilda bestämmelser om hur konkurrerande ansökningar skall handläggas. Det beror på att det är mycket ovanligt att ansökningar om rättslig hjälp görs av två stater samtidigt som innebär att verkställighet av den ena ansökningen påverkar möjligheterna att också fullgöra den andra. Därmed finns det sällan något behov av att prioritera mellan dem. Annorlunda förhåller det sig i fråga

om utlämning och bestämmelser om konkurrerande ansökningar finns t.ex. i 13 § utlämningslagen och i 8 § nordiska utlämningslagen. Regler om konkurrerande ansökningar saknas i tribunallagen, vilket beror på att lagföring vid tribunalerna alltid, enligt dess stadgor, har företräde framför nationella förfaranden.

När det gäller Internationella brottmålsdomstolen är dock förutsättningarna annorlunda. Ett syfte bakom Romstadgan är att uppmuntra staterna att själva lagföra de aktuella brotten och en bärande princip är att nationella förfaranden skall ha företräde framför en process inför domstolen – komplementaritetsprincipen (artikel 17). Vid konflikt mellan ett nationellt förfarande och domstolens brottmålsprocess skall domstolen avgöra om det nationella förfarandet har sådana brister att domstolen skall ha företräde (artiklarna 18 och 19).

Det sagda innebär att det kan förutses situationer när en stat och Internationella brottmålsdomstolen samtidigt utreder samma gärning och därför söker samarbete angående samma åtgärder. I vissa fall kan detta ske innan domstolen har avgjort om processförutsättningar föreligger med hänsyn till det nationella förfarandet. Det kan även tänkas att en stat söker rättslig hjälp eller utlämning för att försvåra domstolens arbete. Saken kan kompliceras ytterligare genom att den anmodade staten har överenskommelser med såväl domstolen som den konkurrerande staten och därför måste välja mellan sina internationella åtaganden.

Romstadgans bestämmelser

Romstadgan innehåller därför bestämmelser om hur anslutna stater skall hantera konkurrerande ansökningar från domstolen respektive från en stat. Föreskrifterna är uppdelade mellan överförande av en misstänkt (artikel 90) och övriga former av rättslig hjälp (artikel 93:9) och de skiljer sig delvis till sitt innehåll. I de delar som kräver lagstiftning överensstämmer de dock med varandra eftersom reglerna för rättslig hjälp hänvisar till de betydligt mer utvecklade föreskrifterna om överlämnande av en misstänkt.

När det gäller konkurrerande ansökningar från domstolen och från en stat som den anmodade staten är folkrättsligt skyldig att bistå, föreskriver reglerna om rättslig hjälp att den anmodade staten skall sträva efter att tillgodose båda ansökningarna (artikel 93:9 a). För att åstadkomma detta får den anmodade staten t.ex. skjuta upp eller föreskriva villkor för verkställandet av någon av ansökningarna. Någon prioriteringsregel ges inte. Först om detta inte går skall staten tillämpa de bestämmelser som gäller vid konkurrerande ansökningar om överförande till domstolen respektive utlämning till en stat, dvs. enligt artikel 90.

Föreskrifterna att båda ansökningarna såvitt möjligt skall tillgodoses och att verkställandet därvid måste samordnas påkallar inte några svenska regler. Däremot måste de bestämmelser som artikel 90 ger upphov till också omfatta konkurrerande ansökningar om rättslig hjälp.

Artikel 90 innehåller komplicerade och detaljerade regler för hur konkurrerande ansökningar om överlämnande respektive utlämning skall hanteras av den anmodade staten. Valet mellan domstolens begäran om överlämnande och en främmande stats utlämningsframställning regleras på olika sätt beroende på om den begärande staten också är ansluten till

Romstadgan, om folkrättsliga förpliktelser gentemot den begärande staten föreligger, om domstolen har beslutat att processförutsättningar föreligger samt om ansökningarna avser samma eller olika gärningar. För olika situationer anges även andra omständigheter som skall beaktas vid valet mellan de konkurrerande ansökningarna. En närmare beskrivning av reglerna har lämnats i avsnitt 5.8.2.

Vissa bestämmelser om underrättelser ges också. Om en konkurrenssituation uppstår skall den anmodade staten underrätta domstolen och den andra staten (artikel 90:1) och domstolen skall också underrättas om beslut därefter att vägra utlämning till den konkurrerande staten trots att domstolen funnit att processförutsättningar saknas (artikel 90:8).

Behovet av lagstiftning

Medan lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål saknar bestämmelser om konkurrerande ansökningar så innehåller både utlämningslagen och nordiska utlämningslagen sådana föreskrifter. De senare bestämmelserna tar dock inte sikte på alla de olika situationer och omständigheter som skall beaktas enligt Romstadgan.

Medan alla ansökningar från Internationella brottmålsdomstolen kommer att ges in via Justitiedepartementet, får ansökningar om rättslig hjälp och om utlämning till en annan stat i vissa fall riktas direkt till andra svenska myndigheter. Det kan vidare ankomma på olika svenska myndigheter att pröva om en ansökan skall avslås beroende på om ansökan har gjorts av domstolen eller av en annan stat. Det behövs därför en särskild bestämmelse om konkurrerande ansökningar från domstolen och från en annan stat. Bestämmelsen bör tas in i lagen om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen och avse såväl ansökningar om överlämnande respektive utlämning som om rättslig hjälp i brottmål. En myndighet måste väljas för uppgiften att avgöra konkurrensfrågan.

Många av de bedömningar som måste göras kommer att vara av folkrättslig natur. För att kunna avgöra frågan om företräde mellan konkurrerande ansökningar enligt stadgan krävs i många fall aktuella uppgifter om överenskommelser med andra stater och om domstolens avgöranden beträffande processförutsättningar m.m. I de fall avgörandet står mellan olika folkrättsliga förpliktelser kan det inte uteslutas att valet kan få politiska konsekvenser. Om statens ansökan ges företräde innebär det i sig ett avslag på domstolens ansökan, beslut som i övrigt föreslås vara förbehållna regeringen (se avsnitt 6.3.7 och 6.4.3). Allt detta talar för att prövningen lämpligen bör göras av regeringen.

När det gäller de närmare grunderna för regeringens prövning behövs det – i likhet med vad som sagts beträffande avslagsbeslut i övrigt (se avsnitt 6.3.7 och 6.4.3) – inte några särskilda bestämmelser. I en utländsk juristorganisations kommentar till promemorians förslag framhålls visserligen att mer detaljerade bestämmelser som följer stadgans anvisningar bör införas. Sådana bestämmelser har föreslagits bl.a. i Schweiz och Nya Zeeland, men har då antingen varit lika komplexa som stadgans regler eller byggt på hänvisningar till dessa. Inget av dessa alternativ är särskilt ändamålsenligt för svensk del och tillför inte heller något i sak eftersom det är självklart att regeringen skall beakta Sveriges folkrättsliga skyldigheter, däribland skyldigheterna enligt Romstadgan,

vid sin prövning. Frågan bör därför, såsom föreslås i promemorian, lämnas oreglerad.

I fråga om annan rättslig hjälp än överlämnande kommer frågan om konkurrerande ansökningar i många fall att uppmärksammas av den åklagare eller domstol som handlägger dem. För att möjliggöra regeringens prövning behövs det därmed en föreskrift om att frågan om oförenliga ansökningar från Internationella brottmålsdomstolen respektive från en annan stat skall överlämnas till regeringen för beslut angående vilken framställning som skall ha företräde. Med hänsyn till att reglerna endast tar sikte på fall där domstolen är en av sökandena bör de placeras i lagen om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen.

Stadgorna för de internationella brottmålstribunalerna saknar föreskrifter om konkurrerande ansökningar. Till skillnad från vad som gäller för domstolen har dock tribunalerna tillerkänts generellt företräde framför nationell lagföring. Det innebär även att en ansökan från en tribunal skall ges företräde framför en konkurrerande ansökan från en annan stat. Med hänsyn till att det kan förekomma andra beslutsfattare än regeringen när det gäller ansökningar från andra stater bör bestämmelser som motsvarar vad som föreslås i förhållande till domstolen också införas i tribunallagen.

6.7.3 Uppskjutande av eller villkor för ett överlämnande

Regeringens förslag: Regeringen får skjuta upp eller föreskriva villkor för ett överlämnande av en misstänkt eller dömd person till Internationella brottmålsdomstolen om svensk lagföring pågår för annat brott än det domstolens ansökan avser eller under den tid som domstolen prövar om processförutsättningar föreligger. Ett uppskjutande med hänsyn till svenska lagföringsåtgärder får dock bara ske efter överenskommelse med domstolen.

Regeringens bedömning: Motsvarande regler behövs inte i fråga om rättslig hjälp till domstolen och bör heller inte införas beträffande utlämning eller rättslig hjälp till de internationella brottmålstribunalerna.

Promemorians förslag och bedömning: Promemorians förslag och bedömning avviker bara från regeringens på så sätt att inget krav på en överenskommelse med domstolen ställs för att skjuta upp ett överlämnande med hänvisning till svensk lagföring.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har inte redovisat några närmare synpunkter på promemorians förslag och bedömning i denna del. En utländsk intresseorganisation, Lawyers Committee for Human Rights, har däremot i en kommentar uppmärksammat att promemorians förslag om uppskjutande av utlämning med hänvisning till svensk lagföring inte helt uppfyller stadgans krav.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Romstadgans bestämmelser

Enligt stadgan får verkställandet av en åtgärd som Internationella brottmålsdomstolen begärt skjutas upp under vissa förutsättningar. De två första grunderna avser såväl en ansökan om rättslig hjälp som en ansökan om överlämnande av en person för lagföring inför domstolen, medan den tredje grunden bara avser en ansökan om överlämnande.

En grund för att skjuta upp verkställandet av en ansökan är om detta skulle störa en pågående förundersökning eller lagföring som gäller en annan gärning än den som domstolens ansökan avser (artikel 94). Verkställandet får dock inte skjutas upp längre än vad som är nödvändigt för att slutföra de nationella åtgärderna och staten skall komma överens med domstolen om en tidpunkt när detta skall ske. Av en annan bestämmelse i stadgan framgår det dock att samråd med domstolen skall ske efter det att staten har bifallit ansökan om överlämnande (artikel 89:4). Det är alltså bara fråga om att skjuta upp själva verkställandet av beslutet om överlämnande och bestämmelserna innebär att uppskjutandet i detta fall kräver en överenskommelse med domstolen. Staten måste även överväga om verkställandet ändå kan ske genom att vissa villkor föreskrivs (artikel 94:1). Ett uppskjutande på denna grund hindrar inte domstolens åklagare från att begära åtgärder för att skydda brottsoffer och vittnen – enligt artikel 93:1 j – i syfte att skydda bevis (artikel 94:2).

En annan grund för att skjuta upp verkställandet av en ansökan är domstolens pågående prövning av frågan om processförutsättningar enligt artikel 18 eller 19 (artikel 95). En stat får i så fall skjuta upp verkställandet i avvaktan på domstolens avgörande men detta hindrar inte att åklagaren med förundersökningskammarens tillstånd inhämtar bevis i enlighet med vad som föreskrivs i artiklarna 18 och 19. Vissa samarbetsåtgärder kan därmed bli aktuella även om verkställandet skjuts upp på denna grund.

Den sista grunden som kan innebära att den anmodade staten får skjuta upp ett verkställande gäller det fall då en person som begärs överlämnad till domstolen för lagföring har anfört hinder mot överlämnande vid nationell domstol på grund av att saken redan har prövats – principen om *ne bis in idem* (icke två gånger för samma sak) enligt artikel 20 (artikel 89:2). Om domstolen har slagit fast att processförutsättningar föreligger trots den prövning som den eftersökte åberopar, skall handläggningen av ansökan om överlämnande fortsätta. Om däremot en sådan prövning pågår inför domstolen får staten skjuta upp verkställandet i avvaktan på utgången av domstolens prövning.

Behovet av lagstiftning

Frågan om hinder för verkställighet på grund av att ett nationellt förfarande pågår uppstår främst i utlämnings-sammanhang och bestämmelser finns redan i dag i svensk lagstiftning. Enligt 11 § utlämningslagen medför i princip en pågående förundersökning eller ett åtal i Sverige för brott som kan leda till fängelse hinder mot utlämning. Hinder föreligger också om personen enligt dom skall avtjäna ett fängelsestraff eller annars omhändertas på anstalt. Trots att sådant hinder föreligger får dock personen utlämnas för en rättegång i en annan stat på villkor att denne

därefter överlämnas till en svensk myndighet. Motsvarande gäller i förhållande till nordiska stater med den skillnaden att den svenska förundersökningen eller åtalet skall avse ett brott för vilket det är föreskrivet två års fängelse eller mer (6 § nordiska utlämningslagen).

Det saknas föreskrifter i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål som uttryckligen tar sikte på den nu aktuella situationen och sådana regler är heller inte påkallade. Det kan dock noteras att regeringen har möjlighet att föreskriva användningsbegränsningar enligt 5 kap. 2 § även i ett sådant fall, se avsnitt 6.3.6.

Däremot finns det behov av särskilda bestämmelser när det gäller överlämnande av någon till domstolen. Bestämmelserna i utlämningslagstiftningen är utformade som avslagsgrunder för fall då utlämning inte kan ske förenat med villkor. En sådan ordning är inte helt förenlig med stadgans bestämmelser. Till detta kommer att de övriga grunder för att skjuta upp verkställigheten av en åtgärd som domstolen begärt saknar motsvarigheter i den lagstiftning som gäller gentemot andra stater.

Enligt vad som tidigare föreslagits, se avsnitt 6.3.7 och 6.4.3, är det alltid regeringen som skall avgöra om en ansökan från domstolen skall avslås. I fråga om utlämning skall Riksåklagaren göra en utredning. Med det särskilda förfarande som gäller beträffande domstolens ansökningar faller det sig naturligt att regeringen även får uppgiften att avgöra om verkställandet av en ansökan skall skjutas upp eller villkor föreskrivas på någon av de grunder som stadgan tillåter. Detta bör även gälla i situationer då den som söks för överlämnande invänder att saken redan har prövats. På samma sätt som när ett avslag kan bli aktuellt skall domstolen ges möjlighet att lämna synpunkter.

Särskilda föreskrifter bör tas in i lagen om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen. Regeringen bör ha utrymme att skjuta upp överlämnandet på grund av domstolens prövning av en fråga om processförutsättningar eller med hänsyn till en pågående förundersökning eller ett åtal i Sverige. I det senare fallet krävs det, som uppmärksammas i remissbehandlingen, att en överenskommelse träffas med domstolen. Vidare bör regeringen i dessa fall kunna föreskriva särskilda villkor för verkställandet.

Även beträffande de internationella brottmålsribunalerna bör det, i enlighet med vad som föreslås i avsnitt 6.3.6, vara regeringen som fattar beslut enligt 5 kap. 2 och 3 §§ lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. I avsaknad av särskilda bestämmelser i tribunalernas stadgor och med hänsyn till att förhållandet mellan internationell och nationell lagföring där är annorlunda utformad bör det däremot inte införas någon särskild regel om uppskjutande av eller villkor för utlämning till tribunalerna.

6.7.4 Rättegångshinder och rättsverkningar av domstolens brottmålsdom

Regeringens förslag: Bestämmelser om brottmålsdomens rättsverkningar och om rättegångshinder i Sverige som motsvarar vad som gäller enligt tribunallagen skall gälla i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen. Därmed skall en pågående svensk lagföring

överförs på domstolens begäran. En sådan begäran utgör hinder mot åtal och överförandet rättegångshinder i ett svenskt brottmål. Vidare gäller att om domstolen har prövat en viss gärning får åtal för samma gärning inte väckas i Sverige. Dessutom får åtal inte väckas för ett brott för vilket domstolen har begärt den misstänkte eller tilltalade överlämnad och ett överlämnande som beviljas sedan åtal väckts skall utgöra rättegångshinder i det svenska brottmålet.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna har tillstyrkt eller inte haft något att invända mot förslagen.

Skälen för regeringens förslag: Romstadgans reglering avviker från vad som gäller för de internationella brottmålstribunalerna i bl.a. ett viktigt avseende. Medan tribunalerna har företrädare framför nationella förfaranden gäller den s.k. komplementaritetsprincipen för Internationella brottmålsdomstolen (se avsnitt 5.4). I 13 § första stycket tribunallagen föreskrivs därför att en lagföring skall överföras till en tribunal om den begär det. Enligt Romstadgan gäller tvärtom att domstolens åklagare normalt skall hänskjuta en pågående utredning till en stat som begär det med hänvisning till att den har utrett eller är i färd att utreda samma gärning (artikel 18:2). Det finns dock vissa möjligheter för åklagaren att söka förundersökningskammarens tillstånd att behålla utredningen och att senare ompröva ett beslut om hänskjutande (artikel 18: 2–3). Dessutom finns det möjligheter för bl.a. stater att anföra invändningar om bristande processförutsättningar med hänvisning till komplementaritetsprincipen även om inget hänskjutande av utredningen har begärts (artikel 19). En sådan invändning skall prövas av domstolen. I enlighet med vad som har anförts i olika avsnitt ovan, påverkas staternas samarbetskyldighet på olika sätt beroende på om domstolen har prövat frågan om processförutsättningar eller inte.

I förhållande till domstolen gäller alltså normalt att en nationell lagföring inte skall överföras dit och att ett pågående förfarande inför domstolen varken utgör hinder mot åtal eller rättegångshinder i brottmål. Om däremot domstolen med stöd av komplementaritetsprincipen beslutar att saken får prövas av domstolen trots att nationella åtgärder för lagföring genomförs eller har avslutats så innebär det att domstolen har företrädare och därmed att den nationella lagföringen skall överföras till domstolen. Om detta sker sedan åtal väckts i Sverige bör det utgöra rättegångshinder i det svenska brottmålet. Detta motsvarar vad som föreskrivs i 13 § första stycket tribunallagen och liknande bestämmelser bör därmed ges i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen.

Vidare innehåller Romstadgan bestämmelser om brottmålsdomars rättsverkningar såsom rättegångshinder (artikel 20) – *ne bis in idem* (icke två gånger för samma sak). Föreskrifterna gäller såväl nationella brottmålsdomars rättsverkningar för Internationella brottmålsdomstolen som tvärtom och motsvarar delvis vad som föreskrivs i tribunalernas stadgor (artikel 10 i Jugoslavientribunalens och artikel 9 i Rwanda-tribunalens stadga). Skillnaden gäller en nationell brottmålsdoms negativa rättskraft för domstolen och hänger samman med komplementaritetsprincipen. Eftersom Internationella brottmålsdomstolens förfarande bara

har företrädare framför ett nationellt förfarande när det senare inte genomförs eller har genomförts på ett icke godtagbart sätt, anses inte heller en nationell dom som följer på ett sådant icke godtagbart förfarande hindra domstolen från att pröva samma gärning (se artikel 20:3). Denna bestämmelse, liksom föreskriften att domstolen själv inte får pröva samma gärning två gånger (artikel 20:1), föranleder inte något behov av lagstiftning.

Stadgan innehåller dock även en bestämmelse om att domstolens brottmålsdom – oavsett om det är en fällande eller frikännande dom – hindrar att samma gärning prövas av en annan domstol (artikel 20:2). Bestämmelsen gäller bara för stadgans huvudbrott, dvs. folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. Det överensstämmer med vad som gäller enligt 13 § andra stycket tribunallagen och en motsvarande bestämmelse bör alltså också tas in i lagen om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen.

En annan fråga, som inte är reglerad i stadgan, är om den omständigheten att en person har överlämnats till domstolen för lagföring skall utgöra rättegångshinder i Sverige. Enligt 7 § tribunallagen, som bl.a. hänvisar till 25 § utlämningslagen, får åtal inte väckas för det brott för vilket utlämning har begärts. Om utlämning beviljas efter det att åtal väckts utgör detta förhållande rättegångshinder i det svenska brottmålet. Motsvarande bör gälla i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen.

6.7.5 Underrättelser till och samråd med domstolen

Regeringens förslag: De skyldigheter i fråga om underrättelser, samråd och rapportering som följer av stadgan skall fullgöras av Justitiedepartementet.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har tillstyrkt eller inte haft någon invändning mot bedömningen och förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Romstadgans samarbetsdel (del 9) innehåller ett antal bestämmelser om underrättelser till och samråd med domstolen. Avsikten är att skapa en dialog mellan de anmodade staterna och domstolen för att lösa olika problem som kan uppstå i samband med en begäran om rättslig hjälp eller överlämnande till domstolen för lagföring. Vidare föreskrivs att domstolen kan begära rapporter från staterna i vissa fall.

Förutom en allmän bestämmelse om samråd när problem uppstår som hänger samman med en framställning om rättslig hjälp eller överförande av en person för lagföring (artikel 97), föreskrivs att den anmodade staten bl.a. skall samråda med domstolen när dess ansökan kommer i konflikt med ett pågående nationellt förfarande eller straffverkställighet (artiklarna 89:4 och 94). I den allmänna bestämmelsen anges som exempel att informationen är otillräcklig för att verkställa en ansökan, att den som söks för överlämnande till domstolen inte kan återfinnas eller att den som påträffats är fel person eller att ett verkställande av en begäran

skulle innebära att den anmodade staten bryter mot sina folkrättsliga skyldigheter gentemot en annan stat (jfr t.ex. artikel 98).

Samråd skall också ske angående särskilda krav enligt nationell rätt för ansökningar om rättslig hjälp (artikel 96:3) eller överlämnande av en misstänkt för lagföring (artikel 91:4), vilket kan vara såväl generellt som i ett enskilt fall. När det gäller ansökningar om rättslig hjälp skall domstolen kontaktas i vissa fall. Det gäller om den anmodade staten finner att en begäran om rättslig hjälp strider mot grundläggande rättsliga principer och därför inte kan bifallas (artikel 93:3) eller att bifall bara kan ges på vissa villkor eller vid en senare tidpunkt än vad domstolen begärt (artikel 93:5). När en ansökan om rättslig hjälp avslås skall domstolen eller dess åklagare ofördröjligen underrättas om skälen för beslutet (artikel 93:6).

Underrättelse skall också lämnas om konkurrerande ansökningar från domstolen och en stat föreligger (artikel 90:1) och om den anmodade staten avslår en stats begäran om utlämning trots att domstolen slagit fast att processförutsättningar inte föreligger (artikel 90:8). Syftet är bl.a. att utröna om domstolen har prövat frågan om processförutsättningar. I samma syfte skall samråd med domstolen ske om den som söks i en ansökan om överlämnande för lagföring invänder att saken redan har prövats – *ne bis in idem* (artikel 89:2). Domstolen skall även kontaktas och ges tillfälle att yttra sig om den som begärs överlämnad för lagföring yrkar att bli försatt på fri fot i avvaktan på beslutet om överlämnande (artikel 59:5).

Vissa föreskrifter om att information av praktisk natur skall lämnas, t.ex. tidpunkten när en person kan överlämnas till domstolen, och att vissa underrättelser skall lämnas till ett visst organ, t.ex. till domstolens åklagare, kan komma att ges i bevis- och förfaranderegler.

Särskilda bestämmelser om underrättelser och samråd gäller för situationer när nationella säkerhetsintressen berörs (artiklarna 72 och 73), vilka har presenterats avsnitt 5.6.5. Andra tillfällen när en stat kan intervensera i domstolens förfarande är i frågor som rör domstolens jurisdiktion och processförutsättningar (artiklarna 18 och 19) samt gottgörelse till brottsoffer (artikel 75:3).

I några speciella situationer föreskriver stadgan att domstolen får begära att en stat skall lämna periodiska rapporter. Det gäller bl.a. när dess åklagare har hänskjutit en utredning till nationell lagföring och vill kunna bevaka vad som sker (artiklarna 18:5 och 19:11). Periodiska rapporter kan också fordras om den eftersökte frisläpps av nationell domstol i avvaktan på ett beslut om överlämnande till domstolen (artikel 59:6).

Även i anslutning till olika frågor om verkställighet av domstolens fängelsestraff föreskrivs underrättelser till och samråd med domstolen, se vidare avsnitt 6.8.

Romstadgan bygger alltså på ett nära samarbete mellan domstolen och de anslutna staterna där lösningar på olika problem som kan uppstå i första hand skall sökas genom underrättelser och samråd. Även om stadgan innehåller en mängd skyldigheter för staterna i detta avseende kan kontakterna i många fall förväntas vara relativt informella till sin natur och sitt innehåll. Den ordning som föreslås innebär att alla framställningar till och från domstolen skall gå via Justitiedepartementet och

att frågor om avslag på en ansökan och om uppskjutande av eller villkor för verkställighet skall avgöras av regeringen. Även de underrättelser till och samråd med domstolen som föreskrivs – i stadgan eller bevis- och förfaranderegler – bör därmed lämpligen handhas av Justitiedepartementet som centralmyndighet och när underlag bereds för regeringens beslut.

Detta kräver endast föreskrifter i ett avseende. Enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål – se 2 kap. 8 och 9 §§ – skall vissa underrättelser lämnas av den domstol eller åklagare som handlägger ärendet. I förhållande till domstolen bör det därför särskilt föreskrivas att även de underrättelser som där avses skall lämnas av Justitiedepartementet.

6.7.6 Ersättningar och andra kostnader

Regeringens förslag: Frågor om ersättningar och andra kostnader regleras på samma sätt som i förhållande till de internationella brottmålsribunalerna. Det innebär att ersättningar till offentliga försvarare och till andra samt övriga kostnader för åtgärder som vidtas i Sverige skall betalas av staten. Vidare skall vittnen, målsägande och sakkunniga som skall höras inför Internationella brottmålsdomstolen ha rätt till ersättning från staten för sin inställelse. En upplysning tas in i lagen om att regeringen utan särskilt bemyndigande i lagen kan meddela föreskrifter om att vissa kostnader kan återkrävas av domstolen.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna har tillstyrkt förslagen eller lämnat dem utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: I lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål finns det inga uttryckliga regler om att svenska staten skall betala ersättning till den som fullgjort något till följd av en ansökan om rättslig hjälp samt för övriga kostnader för åtgärder som vidtagits enligt lagen. Det följer den internationella huvudregeln att ordinarie kostnader för rättslig hjälp i brottmål skall betalas av den anmodade staten (se prop. 1999/2000:61 s. 153). Av 5 kap. 12 § i den lagen framgår att regeringen utan särskild bemyndigande kan meddela föreskrifter om att vissa kostnader kan återkrävas av den begärande staten.

Samma ordning gäller i förhållande till de internationella tribunalerna. Enligt 16 § tribunallagen skall ersättning av allmänna medel till offentliga försvarare eller till annan samt övriga kostnader för åtgärder som vidtagits enligt lagen betalas av staten. Det gäller alltså ersättningar för olika insatser och åtgärder som sker i Sverige. Dessutom finns särskilda regler om kostnader för vittnen och andra som skall höras inför tribunalerna. I propositionen till den lagen påpekades att tribunalernas stadgor saknar bestämmelser om ersättning i sådana fall och det att myndigheterna i det land där den som skall höras bor rent praktiskt kan underlätta för en person att inställa sig inför tribunalerna (prop. 1993/94:142 s. 32). I 15 § tribunallagen föreskrivs därför att ett vittne, en

målsägande eller en sakkunnig i Sverige som har kallats för att höras av tribunalen har rätt till ersättning för sin inställelse. Ersättning – även förskott – skall utgå enligt bestämmelser som regeringen meddelar (se förordningen [1994:571] om ersättning för inställelse vid någon av de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt).

Även enligt Romstadgan är huvudregeln att den anmodade staten skall, med vissa angivna undantag, bära de normala kostnaderna för att verkställa de begärda åtgärderna (artikel 100:1). Internationella brottmålsdomstolen skall betala kostnader för resor och säkerhet för vittnen, sakkunniga, frihetsberövade personer som överförs till domstolen för förhör och misstänkta eller tilltalade som överlämnas för lagföring. Vidare skall domstolen stå för översättnings-, tolknings- och kopieringskostnader, för resor och uppehälle för dess egna funktionärer och tjänstemän samt för sakkunnigutlåtanden och andra rapporter som den har begärt. Den anmodade staten och domstolen kan dessutom komma överens om att domstolen skall ersätta extraordinära kostnader som kan uppstå med anledning av en ansökan. Motsvarande skall gälla när det är staten som begär rättsligt biträde (artikel 100:2). För att klargöra att Sverige uppfyller stadgans krav på denna punkt bör alltså den ordning som föreskrivs i 16 § tribunallagen väljas, dvs. en uttrycklig regel om att ersättningar och övriga kostnader för åtgärder som vidtas i Sverige på domstolens begäran skall betalas av staten.

Ersättning till offentlig försvarare, målsägandebiträden och stödpersoner lämnas i enlighet med föreskrifter i rättegångsbalken och andra författningar och behöver därför inte regleras särskilt. Det bör nämnas att dessa förordnanden och ersättningar bara avser förfaranden i Sverige (se avsnitt 6.7.1). Motsvarande frågor för förfarandet inför domstolen regleras däremot i Romstadgan och ytterligare föreskrifter kommer att ges i domstolens bevis- och förfaranderegler.

Romstadgan föreskriver dessutom en skyldighet för de anslutna staterna att främja vittnens och sakkunnigas inställelse inför domstolen (artikel 93:1 e). En viktig beståndsdel för att uppfylla denna skyldighet är – som nämnts i avsnitt 6.3.1. – att tillhandahålla dem som har kallats för att inställa sig möjligheter att få sina kostnader för det ersatta. Det bör därför – i enlighet med vad som gäller enligt 15 § tribunallagen – även föreskrivas en rätt till ersättning för den som skall höras inför domstolen.

Med hänsyn till stadgans huvudregel om kostnadsansvaret, dvs. att den anmodade staten skall betala de flesta ordinarie kostnader, och för att underlätta för de personer som har ersättningsanspråk bör i första hand staten svara för alla kostnader. Regeringen bör därefter kunna återkräva kostnader från domstolen i den utsträckning som stadgan medger. En upplysning om detta, motsvarande den som finns i 5 kap. 12 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, som gäller både för rättslig hjälp och överlämnande av misstänkta för lagföring m.m. bör införas i lagen om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen.

Det kan i detta sammanhang även anmärkas att de svenska reglerna om ersättning till den som berövats friheten eller utsatts för tvångsåtgärder enligt lagen (1998:74) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder blir tillämpliga även beträffande åtgärder som beslutas med stöd av lagen om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen (se även prop. 1999/2000:61 s. 127). Det gäller främst beträffande

svenska åtgärder som vidtas på begäran av domstolen, vilka är de fall som huvudsakligen kan förväntas följa av samarbetet. Härmed kompletteras de mera begränsade möjligheterna till ersättning vid frihetsberövande som föreskrivs i stadgan (artikel 85). Inga särskilda föreskrifter är påkallade i förhållande till domstolen. Beträffande ersättning till brottsoffer enligt brottsskadelagen (1978:413), se vidare avsnitt 6.8.3.

6.8 Lagstiftning om verkställighet av Internationella brottmålsdomstolens avgöranden

6.8.1 Verkställighet av straff

Regeringens förslag: Regeringen kan på Internationella brottmålsdomstolens begäran besluta att ett straff som domstolen har bestämt får verkställas i Sverige. Inga särskilda villkor för godtagande av straffverkställighet ställs upp i lagen. Reglerna om straffverkställighet i tribunallagen förenklas på motsvarande sätt och Sverige skall avge en ny förklaring till tribunalerna om detta.

Regler om straffverkställighet som bl.a. avser tillämpning av svensk lag med vissa undantag och andra föreskrifter som följer av 25 § internationella verkställighetslagen, regeringens rätt att utfärda nödvändiga föreskrifter i det enskilda fallet, regeringens beslut om villkorlig frigivning och tillsyn över behandlingen av den dömda utformas på motsvarande sätt som för de internationella brottmålstribunalerna.

Reglerna i 23 § internationella verkställighetslagen om skydd mot lagföring m.m. under straffverkställighet i Sverige tillämpas även i förhållande till domstolen.

Regeringens bedömning: Stadgans bestämmelser om åtgärder vid flykt under verkställigheten av ett straff som Internationella brottmålsdomstolen har bestämt påkallar inte några särskilda bestämmelser.

Promemorians förslag och bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har i huvudsak tillstyrkt förslagen eller lämnat dem utan erinran. Bland dem ingår *Kriminalvårdsstyrelsen* som har anfört att verkställighetsfall av detta slag kommer att betyda en viss belastning på kriminalvårdens resurser och ställa särskilda krav, men att detta kan godtas med hänsyn till att det är fråga om ett högst begränsat antal fall. *Riksåklagaren* och några åklagarmyndigheter har däremot uttryckt en viss tveksamhet med hänsyn framförallt till de säkerhetsaspekter som sådan straffverkställighet medför. Riksåklagaren har framhållit att ett krav på anknytning till Sverige möjligen bör övervägas och lyft fram frågan om vart den dömda skall ta vägen efter avtjänat straff.

Stockholms tingsrätt och *Malmö tingsrätt* har invänt att stadgan, enligt deras mening, inte ger utrymme för att medge villkorlig frigivning.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: I enlighet med vad som har redovisats i avsnitt 5.9 är de anslutna staterna inte formellt förpliktade att åta sig straffverkställighet för de fängelsestraff som Internationella brottmålsdomstolen bestämmer. Enligt stadgan skall fängelsestraff avtjänas i en stat som domstolen väljer bland de stater som anmält sig villiga att ta emot personer som dömts till fängelse (artikel 103:1 a). Detta motsvarar den ordning som gäller för de internationella brottmålsdomstolarna. Vid medgivandet kan staterna ange villkor vilka måste godkännas av domstolen och vara förenliga med del 10 av stadgan (artikel 103:1 b). Straffverkställigheten måste vidare accepteras av den utvalda staten i det enskilda fallet (artikel 103:1 c). Stadgan anger ett antal omständigheter som domstolen skall beakta vid valet av verkställighetsstat och ytterligare omständigheter kan föreskrivas i bevis- och förfaranderegler (artikel 103:3). Om ingen stat åtar sig straffverkställigheten skall straffet avtjänas i värdlandet, dvs. i Nederländerna (artikel 103:4).

I överensstämmelse med stadgan föreslås det närmare bestämmelser i bevis- och förfaranderegler som bl.a. avser valet av verkställighetsstat i det enskilda fallet, information som skall lämnas till den staten och överförande till en ny verkställighetsstat. Vidare klargörs att straffverkställigheten i en stat inte skall inledas förrän straffet har vunnit laga kraft.

Som regeringen framhöll i propositionen om Sveriges tillträde till Romstadgan (prop. 2000/01:122 s. 84) är det närmast en självklarhet att Sverige bör åta sig att verkställa fängelsestraff som domstolen har beslutat. I samma proposition konstaterade regeringen också (s. 93 f.) att regeringsformens regler om regeringens nåderätt inte bör hindra att Sverige medger att domstolens domar verkställs här. Regeringen anförde i denna fråga bl.a. följande (a. prop. s. 94):

Att medge verkställighet av fängelsestraff i Sverige är ett frivilligt åtagande från svensk sida och regeringsformens bestämmelser om nåd har därför inte betydelse för frågan om ett tillträde till stadgan, utan bara för frågan om att medge sådan straffverkställighet i Sverige. För domstolens legitimitet är det viktigt att dess straff inte ändras genom nationella beslut och att förutsättningarna för straffets längd inte kommer att bero på var det kommer att avtjänas. I likhet med vad som gäller enligt tribunallagen, innebär inte ett medgivande att verkställa ett fängelsestraff för domstolens räkning att straffet omvandlas till ett svenskt straff. Däremot bör svensk lag tillämpas vid straffverkställigheten (se 11 § tribunallagen). Som Justitiekanslern har påpekat kan regeringen vid sin tillämpning av de diskretionära nådebestämmelserna vägra nåd i fråga om ett straff som har bestämts av domstolen med hänvisning av de folkrättsliga förpliktelser som följer av stadgan. Det finns all anledning att utgå från att varje regering skulle beakta detta förhållande vid tillämpningen av nådeinstitutet. Regeringsformens regler om regeringens nåderätt bör därför inte anses hindra ett medgivande att verkställa Domstolens fängelsestraff.

Det är naturligtvis av största vikt att så många stater som möjligt godtar straffverkställighet för att domstolen skall kunna fungera effektivt. Sverige och andra länder har också i olika sammanhang verkat för att de stater som tillträder stadgan även skall medge straffverkställighet av domstolens fängelsestraff. Ett medgivande till verkställighet i Sverige av domstolens domar ligger i linje med Sveriges intresse av att på bästa sätt främja domstolen och dess verksamhet. Detta överensstämmer med den

bedömning som gjordes i samband med att Sverige godtog att fängelsestraff som någon av de internationella brottmålsribunalerna bestämmer får verkställas här (prop. 1995/96:48 s. 15). Hittills har ingen sådan straffverkställighet inletts i Sverige, men några personer som dömts av Jugoslaviens tribunal avtjänar för närvarande sina straff i Norge respektive i Finland.

Remissinstanserna har godtagit promemorians förslag. Vissa synpunkter har dock lämnats angående den närmare utformningen av ett sådant åtagande, varvid säkerhetsaspekter vid straffverkställigheten särskilt har lyfts fram. Dessa frågor behandlas närmare nedan.

Ett medgivande kan enligt artikel 103 avges när som helst och skall riktas till Internationella brottmålsdomstolen. Det innebär att medgivandet inte kan lämnas förrän stadgan har trätt i kraft (se prop. 2000/01:122 s. 84). Medgivandet medför vissa krav på svensk lagstiftning. Det gäller bestämmelserna i artiklarna 103 och 105-108 i stadgan.

Villkor för svensk straffverkställighet

I förhållande till tribunalerna får straffverkställighet i Sverige endast medges beträffande den som har viss anknytning till Sverige (11 § första stycket tribunallagen). Det gäller svenska medborgare och utlänningar med hemvist i eller annars stark anknytning till Sverige. Som exempel på annan stark anknytning än hemvist angavs i förarbetena en person som har haft hemvist i Sverige en längre tid men som begett sig härifrån inom en inte alltför lång tid innan brottet begicks (prop. 1995/96:48 s. 16 och 17). En annan faktor som skall tas med i bedömningen är om det inte finns förutsättningar att verkställa straffet i något annat land.

Andra nordiska länder som också har åtagit sig att verkställa domar meddelade av en tribunal har inte funnit anledning att göra motsvarande begränsningar.

I den norska lagen föreskrivs att fängelsestraff som en tribunal har bestämt får verkställas i Norge på begäran av tribunalen (§ 6 i lag den 24 juni 1994 nr. 38). I förklaringen om medgivande till Jugoslaviens tribunal anges dock att Norge är berett att ta emot ett begränsat antal personer för straffverkställighet på tribunalens begäran och att detta skall grundas på individuella överväganden i varje enskilt fall. Vid bedömningen beaktas bl.a. krav på särskilda säkerhetsåtgärder och straffets längd. Detsamma kommer att gälla i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen (§ 10 Forslag till lov om gjennomføring i norsk rett av Den internasjonale straffedomstols vedtekter 17. Juli 1998, Ot.prp. nr. 95, 2000-2001, s. 37-38 och 47).

Inte heller den finska lagstiftningen innehåller någon begränsning beträffande vem som kan avtjäna sitt straff där utan det föreskrivs att ett frihetsstraff som har utdömts av tribunalen skall verkställas i Finland enligt lagen om internationellt samarbete vid verkställighet av straffrättsliga påföljder (11 § i lag om behörighet för och rättshjälp till tribunalen som behandlar brott som begåtts i det forna Jugoslavien 5.1.1994/12). Även Finland har angivit vissa villkor och begränsningar i sitt medgivande om straffverkställighet till Jugoslaviens tribunal. Samma ordning kommer att gälla i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen (se RP 161/2000 rd, sid. 90, och 7 § lag om ikraftträdande av de

bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen och om tillämpning av stadgan).

I dansk lagstiftning finns en bestämmelse som innebär att Justitie-ministern får medge verkställighet i Danmark av straff som Jugosla-ventribunalen bestämt utan att några särskilda villkor ställs upp (§ 4, stk. 1 i lag nr. 1099 den 21 december 1994). Motsvarande kommer att gälla i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen (§ 3, stk. 1 i lag nr. 342 den 16 maj 2001).

De verkställighetsavtal som Jugoslavientribunalen har träffat med olika länder, däribland med Sverige, bygger på att ställningstaganden skall göras i det enskilda fallet efter samråd mellan parterna.

I vilken utsträckning Sverige bör ta emot dömda för straffverkställighet beror på en avvägning av olika omständigheter. Det är å ena sidan av avgörande betydelse för domstolen att ha ett tillräckligt antal fängelseplatser till sitt förfogande. I allmänhet är det önskvärt att verkställigheten inte sker i den stat där brottet begåtts eller i en annan stat med starka intressen i den aktuella konflikten. Å andra sidan måste stadgепartena rättvist fördela ansvaret för verkställigheten emellan sig (se artikel 103:3 a).

Det är vidare fråga om fångar som i många fall kommer att medföra särskilda krav, bl.a. av säkerhetsskäl. Riksåklagaren och några åklagar-myndigheter har i sina remissvar framförallt tagit fasta på säkerhets-riskerna och betonat att dessa måste övervägas noga. Av betydelse är även om det är fler länder än Sverige som kommer att åta sig straff-verkställighet. Riksåklagaren har anfört att verkställigheten möjligen bör avgränsas till fall där det finns en svensk anknytning eller något annat motiv för verkställigheten i Sverige. Åklagarmyndigheten i Göteborg och Kriminalvårdsstyrelsen har däremot gjort bedömningen att de säkerhets-frågor som kan komma att uppstå i samband med verkställigheten bör kunna lösas. Kriminalvårdsstyrelsen har även framhållit att dessa verk-ställighetsfall också i övrigt kräver särskilda hänsynstaganden och hand-läggingsrutiner. Detta kommer att medföra en viss belastning för kriminalvården, vilken styrelsen emellertid anser vara möjlig att hantera med hänsyn till att det kommer att vara fråga om ett ytterst begränsat antal verkställighetsfall.

Att Sverige är berett att ta sitt ansvar för straffverkställigheten bör inte innebära att detta bör ske villkorslöst. Det skulle tvärtom kunna motverka den fastlagda principen om en rättvis fördelning av detta ansvar. Enligt regeringens mening är det däremot inte nödvändigt att formellt begränsa utrymmet för straffverkställighet på det sätt som gjorts i förhållande till tribunalerna. Det behöver inte heller ske i de bestämmelser som reglerar straffverkställigheten i Sverige utan kan göras i det åtagande som riktas till domstolen. Det bör vara tillfyllest att Sverige i förklaringen till dom-stolen anger sin vilja att ta emot ett begränsat antal verkställighetsfall och att detta skall grundas på individuella överväganden i varje enskilt fall. En viktig del av dessa överväganden bör vara de säkerhetsaspekter som kan finnas och möjligheterna att tillgodose dessa. Vidare bör det anges att Sverige i första hand önskar ta emot dömda som är svenska medborgare och utlänningar med hemvist i Sverige eller har annan stark anknytning hit. Dessa villkor är väl förenliga med stadgans bestäm-melser.

Den ordning som nu förordats i fråga om villkor för straffverkställighet i Sverige innebär att de bestämmelser i lag som behövs för att möjliggöra verkställigheten kan ges en allmän utformning. Det är därmed tillräckligt att föreskriva att regeringen på domstolens begäran kan besluta att ett straff som domstolen har bestämt får verkställas i Sverige.

Även tribunallagens bestämmelse om straffverkställighet bör förändras så att den blir utformad på motsvarande sätt som föreslagits i fråga om Internationella brottmålsdomstolen. Det föreslås att Sverige skall lämna en ny förklaring till tribunalerna i samband med att lagändringen träder i kraft. Den nya förklaringen bör ange att Sverige är berett att verkställa tribunalens fängelsestraff och att ta emot ett begränsat antal dömda på tribunalens begäran samt att detta kommer att grundas på en särskild bedömning av svenska myndigheter i varje enskilt fall. Det bör även anges att dömda som är svenska medborgare och utlänningar med hemvist i Sverige eller som har annan stark anknytning hit i första hand bör komma i fråga för straffverkställighet här.

Allmänna bestämmelser om straffverkställigheten

Liksom tribunalernas stadgor lämnar Romstadgan inte utrymme för Sverige att ställa villkor beträffande den dömdes samtycke, dubbelstraffbarhet osv. Därmed bör ingen hänvisning göras till de villkor för överförande som föreskrivs i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom (internationella verkställighetslagen), se även prop. 1995/96:48 s. 16.

Det bör finnas ett utrymme för regeringen att precisera formerna för verkställigheten. Dessa föreskrifter får naturligtvis inte strida mot domstolens avgörande. En sådan ordning finns också i 11 § tribunallagen. Sådana föreskrifter kan t.ex. vara nödvändiga för att möjliggöra ett tillfälligt överförande av den dömda till domstolen i samband med prövning av en resningsansökan (artikel 84) eller av strafflindring (artikel 110).

En utgångspunkt för verkställigheten är att domstolen behåller kontrollen över straffet och dess längd. Det är också den princip som gäller för tribunalerna, vilken är nödvändig för att åstadkomma en rättvis rättskipning samt tillförsäkra en god standard för de dömda. Därför är det endast domstolen som får överpröva eller ompröva straffet och verkställighetsstaten får inte förändra det straff som domstolen dömt ut eller släppa den dömda fri före utgången av den strafftid som domstolen har bestämt (artiklarna 105 och 110:1–2). Avgörandet om den dömda skall villkorligt frigges eller benådas är därmed ytterst förbehållet domstolen, se dock vidare nedan. De bestämmelser i internationella verkställighetslagen som avser straffomvandling eller anpassning till motsvarande svenskt straff kan därför inte tillämpas, vilket överensstämmer med regleringen i tribunallagen (se prop. 1995/96:48 s. 16).

Med denna principiella begränsning skall i huvudsak verkställighetsstatens lagar tillämpas beträffande straffverkställigheten i övrigt (artikel 106:2). Även enligt 11 § tribunallagen skall verkställigheten ske enligt svensk lag, vilket klargörs genom en hänvisning till 25 § internationella verkställighetslagen (en redaktionell ändring i paragrafen har gjorts genom SFS 2000:460, som träder i kraft den dag regeringen

bestämmer, se prop. 1999/2000:45). Genom hänvisningen följer vidare att verkställigheten får äga rum utan hinder av att straffet är strängare än vad som enligt svensk lag kunnat följa på brotten, att verkställighet inte får ske på sådant sätt att straffet blir att anse som strängare än vad som bestämts i domen och att den dömde under vissa förutsättningar får tillgodoräkna sig den tid som redan utstått av straffet samt anhållnings- och häktetid. I bestämmelsen finns även föreskrifter av betydelse för bötesverkställighet, se vidare avsnitt 6.8.2. Enligt 11 § tribunallagen skall verkställigheten upphöra om tribunalen upplyser att den har beviljat nåd eller meddelat något annat beslut som innebär att det utdömda straffet inte längre får verkställas.

De nu anförda föreskrifterna är väl förenliga med Romstadgans bestämmelser och motsvarande bör gälla i förhållande till domstolen. Det finns emellertid anledning att förtydliga vad som gäller i fråga om en fråga om verkställighetshinder på grund av preskription som uppstår sedan regeringen har beslutat att straffverkställighet skall ske i Sverige. Frågan skulle t.ex. kunna uppstå ett fall då den dömde har avvikit från en kriminalvårdsanstalt och senare återförts dit för fortsatt straffverkställighet. För domstolen gäller inte några bestämmelser om preskription (se artikel 29, som närmare beskrivs i avsnitt 5.5) och fortsatt straffverkställighet i Sverige bör vara möjlig i ett sådant fall även om påföljds-preskription inträtt enligt svensk rätt. I likhet med vad som föreskrivs i 31 § första stycket lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge ang. verkställighet av straff m.m. bör därför en fråga om preskription som uppstår sedan straffverkställighet medgivits prövas enligt de bestämmelser som gäller för domstolen. Motsvarande fråga när det gäller verkställighet av böter och förverkandebeslut behandlas i avsnitt 6.8.2.

Eftersom svenska verkställighetsregler skall tillämpas gäller bl.a. ordinarie bestämmelser som innebär att intagna i anstalt kan kommunicera med myndigheter m.m. utan granskning, se framförallt 25 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt. Genom en svensk anslutning till stadgan gäller detta även för brev mellan en intagen som nu avses och domstolen. Därmed tillgodoses stadgans krav i detta avseende (se artiklarna 105:2 och 106:3).

Att alla ansökningar från domstolen får göras på engelska eller svenska, vilket avviker från vad som annars gäller enligt verkställighetslagstiftningen, framgår särskilt i lagen (se avsnitt 6.3.3).

Villkorlig frigivning

Genom föreskriften att verkställigheten skall ske enligt svensk rätt följer även att de svenska reglerna om villkorlig frigivning blir tillämpliga. Med hänsyn till de särskilda förutsättningar som gäller för verkställighet av tribunalerna har särskilda regler införts beträffande villkorlig frigivning i dessa fall (11 § tredje stycket tribunallagen enligt SFS 2000:573, som har trätt i kraft den 1 oktober 2000). Dessa regler innebär att regeringen avgör frågor om villkorlig frigivning och att den då får besluta att sådan skall ske vid en senare tidpunkt än som följer av brottsbalken. Därmed skapas ett större fakultativt inslag i prövningen av

frågan. Vidare skall tribunalen ges tillfälle att lämna synpunkter innan beslut fattas.

I promemorian föreslås att motsvarande ordning, som tillhandahåller nödvändig flexibilitet, också bör gälla vid straffverkställighet av Internationella brottmålsdomstolens domar. Detta har godtagits av samtliga remissinstanser utom Stockholms tingsrätt och Malmö tingsrätt, vilka i stället har gjort den bedömningen att stadgan, särskilt artiklarna 105 och 110:1-2, innebär att verkställighetsstaten inte får besluta om villkorlig frigivning. Stockholms tingsrätt föreslår att ett uttryckligt undantag från reglerna om villkorlig frigivning skall införas.

Enligt regeringens mening innebär inte stadgans bestämmelser något absolut förbud mot villkorlig frigivning i verkställighetsstaten. Förutom de bestämmelser som anvisar nationella regler för straffverkställigheten (artikel 106:2), framgår det t.ex. av artikel 103:2 a att den staten skall underrätta domstolen om varje omständighet som i sak kan inverka på bl.a. tiden för avtjänandet. En omständighet som avsetts är att den dömde uppfyller villkoren för villkorlig frigivning enligt nationella regler. Frågan om strafftidens längd är dock, som redan nämnts, förbehållen domstolen att avgöra och domstolen har alltid möjlighet att flytta straffverkställigheten till en annan stat om en villkorlig frigivning i den första verkställighetsstaten inte kan förhindras på annat sätt (artikel 104:1), se nedan. För att möjliggöra en sådan lösning föreskriver artikel 103:2 a vidare att domstolen skall ha 45 dagar på sig mellan underrättelsen och det att åtgärden genomförs.

Även om stadgan inte helt utesluter nationella beslut om villkorlig frigivning ligger det i sakens natur att utrymmet för detta är mycket begränsat och att sådan frigivning normalt bara kan komma i fråga mycket sent under verkställigheten. Beslut av detta slag måste ske i samråd med domstolen och vid den prövning som regeringen skall göra ingår naturligtvis även att beakta de folkrättsliga förpliktelser som följer av stadgan. I enlighet med vad som i dag föreskrivs i 11 § tribunallagen skall underrättelse lämnas innan något beslut fattas. Trots det mycket begränsade utrymmet anser regeringen att Sverige inte helt bör avstå från möjligheten att besluta om villkorlig frigivning och att bestämmelserna för detta bör utformas med 11 § tribunallagen som förebild.

Överförande av straffverkställighet från Sverige till annan stat

Internationella brottmålsdomstolen har enligt stadgan rätt att när som helst besluta att överföra straffverkställigheten från en stat till en annan, vilket även får ske på begäran av den dömde (artikel 104). Detta är en konsekvens av att domstolen bibehåller den yttersta kontrollen över straffets längd och villkoren för dess avtjänande under hela verkställigheten och överensstämmer med den tolkning som Jugoslavientribunalen har gjort i fråga om verkställigheten av dess fängelsestraff.

Stadgan anger inte några särskilda omständigheter som måste vara uppfyllda för ett överförande av straffverkställigheten. Det föreskrivs dock att sådant överförande skall ske när verkställighetsstaten har underrättat domstolen om förhållanden som kan påverka straffets längd eller andra straffvillkor, vilka domstolen inte kan acceptera (artikel 103:2).

De krav som stadgan ställer i fråga om överförande av straffverkställighet tillgodoses genom de regler som föreslås för överlämnande till domstolen, se avsnitt 6.4.1. Det innebär att den som är dömd i sådant fall kan överlämnas till domstolen på dess begäran och därefter överförs från domstolen för fortsatt verkställighet i en annan stat. Därmed fordras det inte några ytterligare bestämmelser för överförande av straffverkställighet.

Immunitet mot lagföring, bestraffning och utlämning för äldre brott

Enligt Romstadgan gäller att den som verkställer straff inte utan domstolens medgivande får lagföras, bestraffas eller utlämnas till en annan stat för brott som begåtts innan avtjänandet påbörjades (artikel 108, se även artikel 107:3). Detta hinder upphör att gälla om personen kvarblir i verkställighetsstaten mer än 30 dagar efter det att straffet har avtjänats eller om personen återvänder till den staten efter att ha lämnat den. Denna immunitetsregel, som inte har aktualiserats i förhållande till tribunalerna, fordrar lagreglering.

En specialitetsregel av detta slag är inte unik för Romstadgan. Tvärtom är sådana bestämmelser vanliga i det internationella rättsliga samarbetet och även internationella verkställighetslagen innehåller föreskrifter om detta. I 23 § regleras det immunitetsskydd som en dömd person har när han eller hon har överförts från en annan stat till Sverige för straffverkställighet under vissa internationella konventioner som anges i 2 § samma lag (se även SFS 2000:460, som träder i kraft den dag regeringen bestämmer). Bestämmelserna ger den överförde skydd mot att lagföras, anhållas, häktas eller berövas friheten för verkställighet av straff eller underkastas annan inskränkning i sin personliga frihet. Detta skydd upphör om domslandet samtycker till detta eller om personen haft en sammanhängande tid av 45 dagar på sig att lämna landet men inte gjort det eller om den dömde efter att ha lämnat Sverige återvänder hit. Immuniteten utgör dock inte hinder mot att verkställa beslut om avvisning eller utvisning enligt utlänningslagstiftningen eller beslut som är nödvändiga för att avbryta åtalspreskription (23 § andra stycket). Reglerna i 34 § gäller överföring för straffverkställighet till en annan stat och är alltså inte aktuella i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen.

Reglerna i 23 § internationella verkställighetslagen har alltså påtagliga likheter med stadgans specialitetsregel. Eftersom de är avsedda att skydda den dömde mot i princip varje inskränkning i den personliga friheten som föranleds av ett tidigare brott (se prop. 1972:98 s. 128) innebär de även hinder mot utlämning till en annan stat på grund av ett sådant brott. Att skyddet består längre efter frigivning när den dömde stannar kvar i Sverige – 45 dagar jämfört med 30 dagar – är inte oförenligt med stadgan. Vidare framgår det av stadgan att immunitetsskyddet inte täcker avvisning eller utvisning enligt utlänningslagstiftningen (se artikel 107) och det undantag för åtgärder av detta slag som finns i 23 § andra stycket internationella verkställighetslagen kan därför tillämpas. Det bör inte heller anses oförenligt med stadgan att vidta åtgärder för att bryta en förestående åtalspreskription enligt svensk lag. På grund av det

anförda bör bestämmelserna i 23 § internationella verkställighetslagen i dess helhet gälla i förhållande till domstolen.

Tillsyn av straffverkställigheten

Liksom de internationella brottmålstribunalerna har domstolen ett ansvar för att utöva en viss kontroll av den faktiska verkställigheten av de fängelsestraff som den har dömt ut (artikel 106:1). Romstadgan ställer dessutom vissa krav på verkställighetens kvalitet (artikel 106:2). Närmare bestämmelse om tillsynsfunktionen har föreslagits i bevis- och förfaranderegler. I förhållande till tribunalerna har särskilda bestämmelser som möjliggör tillsyn av straff som verkställs i Sverige införts i 12 § tribunallagen (SFS 2000:573, som har trätt i kraft den 1 oktober 2000). Motsvarande bestämmelser, vilka har utformats med regler som gäller för den europeiska kommittén mot tortyr m.m. som förebild, bör också införas för domstolens tillsynsverksamhet.

Överföring till annan stat sedan straffet har avtjänats

Stadgan innehåller även bestämmelser om överföring av den dömda till en annan stat sedan straffet har avtjänats (artikel 107). Dessa bygger på att ordinarie utlänningslagstiftning och, med de begränsningar som har behandlats ovan, utlänningsregler skall tillämpas. Därmed behövs det inte några särskilda bestämmelser med anledning av stadgan. Några sådana problem som Riksåklagaren har påtalat i sitt remissvar torde alltså inte uppkomma sedan straffet avtjänats.

Frågan om transitering av dömda mellan domstolen och en främmande stat över svenskt territorium har behandlats i avsnitt 6.4.5.

Resning

Romstadgan föreskriver att överklaganden och ansökningar om resning endast skall prövas av domstolen (artikel 105:2). Stadgorna för de internationella brottmålstribunalerna saknar sådana bestämmelser. Romstadgans regler är förenliga med svensk rätt. Det förhållandet att ett utländskt avgörande erkänns och kan verkställas i Sverige anses inte medföra att svensk domstol kan pröva en ansökan om resning beträffande det utländska avgörandet (se NJA 1975 C 285 där Högsta domstolen avvisade en ansökan om resning mot ett finskt avgörande om underhåll till barn). Regeringsformens regler i 11 kap. 1 § om vilken svensk domstol som skall pröva bl.a. frågor om resning gäller endast extraordinära rättsmedel mot svenska avgöranden. Stadgans bestämmelser innebär alltså inte någon begränsning av tillämpningsområdet för regeringsformens regler om resning (se även prop. 2000/01:122 s. 94).

Flykt under straffverkställigheten

Romstadgan innehåller, till skillnad från tribunalstadgorna, bestämmelser om åtgärder i samband med att den dömda flyr under straffverkställigheten (artikel 111). Bestämmelserna innebär att verkställighetsstaten kan

välja att själv ansöka om att få den dömde utlämnad från den stat där han eller hon befinner sig eller begära att Internationella brottmålsdomstolen begär personen överlämnad. Valet skall ske efter samråd med domstolen.

I det senare fallet kan domstolen antingen begära att den dömde skall överföras till den ursprungliga verkställighetsstaten eller till en annan stat som anvisas för den fortsatta verkställigheten. Domstolens begäran om överlämnande följer dock reglerna i del 9 av stadgan vilka endast föreskriver en skyldighet för de anslutna staterna att överlämna personer till domstolen. Den reglering som föreslås i fråga om överlämnande av bl.a. dömda till domstolen, se avsnitt 6.4.1, innebär att ett överlämnande från Sverige kan ske till Internationella brottmålsdomstolen men inte till en annan stat på domstolens begäran. Med hänsyn till att den s.k. specialitetsprincipen inte tillämpas, se avsnitt 6.4.4, är det dock möjligt för domstolen att därefter överföra den som överlämnats från Sverige till en annan stat för verkställighet. Inför eller i samband med en begäran om överlämnande kan tvångsmedel beslutas, se avsnitt 6.4.2.

De bestämmelser som har föreslagits i fråga om överlämnande till domstolen är tillräckliga. Om verkställighetsstaten väljer att själv begära den dömde utlämnad från Sverige gäller de ordinarie bestämmelserna i utlämningslagstiftningen. Mot denna bakgrund saknas det anledning att införa särskilda föreskrifter på grund av reglerna om flykt i artikel 111.

6.8.2 Verkställighet av böter och förverkande

Regeringens förslag: Bötesstraff och förverkanden som Internationella brottmålsdomstolen har dömt ut får verkställas på motsvarande sätt som enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. Verkställigheten sker därmed i enlighet med svensk rätt och ansökningar prövas av Riksskatteverket. Vid värdeförverkande bestämmer Riksskatteverket även det förverkade värdet. Riksskatteverkets beslut överklagas alltid till allmän förvaltningsdomstol. Bötesförvandling får inte ske.

Riksskatteverket beslutar om överlämnande till domstolen av pengar och föremål som har kommit in vid verkställighet av ett bötes- eller förverkandebeslut.

Promemorians förslag avviker bara från regeringens förslag på så sätt att ett särskilt förfarande har föreslagits vid verkställighet av ett värdeförverkande som innebär att Stockholms tingsrätt alltid skall pröva frågan och bestämma det värde som skall förverkas.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser har tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. *Riksskatteverket* har tillstyrkt förslaget utom vad avser handläggningen av sakförverkanden och i stället föreslagit att dessa bör verkställas av Riksåklagaren, något som *Riksåklagaren* dock har motsatt sig. *Kammarrätten i Göteborg* har invänt mot förslaget om olika förfaranderegler för verkställighet av sak- och värdeförverkanden och föreslagit att beslut i båda fallen bör fattas av Riksskatteverket och överklagas till allmän förvaltningsdomstol. *Malmö tingsrätt* har

ifrågasatt om stadgan medger utrymme för någon skälighetsprövning i samband med verkställighet av ett värdeförverkande.

Skälen för regeringens förslag: Romstadgans bestämmelser om straff och andra rättsverkningar av brott skiljer sig från vad som gäller enligt tribunalernas stadgor. Till skillnad från tribunalerna kan Internationella brottmålsdomstolen döma ut böter vid sidan av ett fängelsestraff (artikel 77:2 a). Domstolen får vidare besluta om förverkande av utbyte, egendom och tillgångar som direkt eller indirekt härrör från brottet (artikel 77:2 b). Hjälpmedel vid brott och brottsverktyg kan inte förverkas av domstolen. Ett förverkande får inte inverka på rättigheter som tillkommer en rättmätig tredje man.

Stadgparterna är skyldiga att ”ge verkan” åt bötesstraff och förverkanden som domstolen har beslutat (artikel 109:1). Uttrycket ”ge verkan” har medvetet valts i stället för begreppet ”verkställa” på grund av staternas skiftande inställning till hur detta praktiskt kan genomföras på nationell nivå. Avsikten är dock att de beslut om böter och om förverkande som domstolen meddelar skall verkställas på ett eller annat sätt. Enligt bestämmelsen skall detta ske i enlighet med det förfarande som anvisas i nationell rätt och med beaktande av den rätt som tillkommer en rättmätig tredje man. I bevis- och förfarandereglerna finns det förslag till regler som anger vad domstolens beslut skall innehålla och att domstolen vid behov kan biträda den stat som skall verkställa avgöranden. Det kan t.ex. avse delgivning av den dömda eller andra personer.

Stadgan innehåller även föreskrifter om värdeförverkande, avyttring av egendom och överlämnande till domstolen av egendom eller vad egendomen har inbringat vid en försäljning (artikel 109:2–3).

Verkställighet av böter

Verkställighet i Sverige av utländska brottmålsdomar, vilket även inbegriper verkställighet av bötesstraff, sker enligt bestämmelser i internationella verkställighetslagen och enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. (nordiska verkställighetslagen) – se 1 § i respektive lag. Internationella verkställighetslagens bestämmelser bygger på olika internationella konventioner som Sverige har tillträtt och det nordiska samarbetet på en enhetlig nordisk lagstiftning.

Stadgan innebär en skyldighet för de anslutna staterna att ge effekt åt de bötesstraff som Internationella brottmålsdomstolen har dömt ut men lämnar staterna stor frihet att bestämma hur detta skall gå till. Villkor för straffverkställigheten av de slag som ställs upp i internationella verkställighetslagen kan därför inte gälla i förhållande till domstolen. I stället bör den princip som föreskrivs i nordiska verkställighetslagen, dvs. att bl.a. bötesstraff får verkställas på begäran av domslandet, gälla i dessa fall. Det bör även i dessa fall krävas att domen har vunnit laga kraft (jfr 24 § andra stycket nordiska verkställighetslagen).

Även när det gäller förfarandet finns det skillnader mellan de två verkställighetslagarna. Den nordiska verkställighetslagen anvisar en enkel ordning för verkställighet. Framställningen prövas i allmänhet av Kriminalvårdsstyrelsen, vars beslut sedan kan överklagas hos allmän förvaltningsdomstol (25 och 26 §§). Beträffande bl.a. bötesverkställighet

sker dock prövningen av Riksskatteverket (25 § i lagen och 4 a § förordning [1963:194] om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge ang. verkställighet av straff m.m., nordiska verkställighetsförordningen). Verkställigheten sker enligt svensk lag, dvs. främst bötesverkställighetslagen (1979:189), med undantag för att förvandling av böter inte får meddelas (2 §). Straffet omvandlas inte till ett svenskt straff. I stället görs en omräkning av utländskt belopp till svenska kronor (6 § i förordningen). Frågor om hinder mot verkställighet på grund av preskription sedan framställningen har bifallits skall prövas enligt domslandets lag (31 § första stycket). Kostnader för verkställigheten skall i första hand täckas genom den åtgärd som vidtagits och i andra hand av staten (35 §).

Den ordning som anvisas i nordiska verkställighetslagen framstår som mest enkel och ändamålsenlig för verkställighet av Internationella brottmålsdomstolens domar om böter. Genom att svensk lag skall tillämpas tillhandahålls även nödvändigt tredjemansskydd vid verkställigheten. Det faktum att stadgan inte föreskriver preskription beträffande huvudbrotten innebär inte heller något problem vid verkställigheten. I likhet med vad som föreslås i fråga om verkställighet av domstolens fängelsestraff, se avsnitt 6.8.1, bör även frågor om preskription vid verkställighet av böter prövas enligt de bestämmelser som gäller för domstolen. I bevis- och förfarandereglerna finns det förslag till regler om förvandling av böter som domstolen kan besluta. De innebär dock inte att bötesförvandling skall ske i Sverige. I stället påverkar domstolens bötesförvandling längden på det fängelsestraff som bötesstraffet, enligt stadgan, måste förenas med när det gäller stadgans huvudbrott. Genom att verkställigheten skall ske enligt svensk lag kan även indrivningsåtgärder vidtas, vilka även kan omfatta utmätning och försäljning av egendom för täckande av böterna. Detta uppfyller stadgans krav (artikel 109:3).

Bestämmelser som motsvarar vad som gäller enligt den nordiska verkställighetslagen bör därför gälla även i förhållande till domstolen. Domstolens begäran om verkställighet får göras på engelska eller svenska (se avsnitt 6.3.3).

Det bör avslutningsvis noteras att, i enlighet med förslaget i avsnitt 6.8.1, bestämmelserna i 25 § internationella verkställighetslagen kommer att tillämpas. Utöver vad som tidigare sagts, bl.a. att verkställigheten skall ske enligt svensk lag, innebär tillämpningen av lagrummet att ådömda böter får verkställas även om bötesbeloppet överstiger det högsta belopp som kunnat ådömas enligt svensk lag (25 § andra stycket). Därav följer även bl.a. att redan betalade böter skall räknas den dömde till godo i den mån det kan ske (25 § tredje stycket).

Verkställighet av förverkande

I enlighet med vad som sagts ovan kan det också bli aktuellt att verkställa Internationella brottmålsdomstolens beslut om förverkande i Sverige. Om ett anvisat föremål inte kan förverkas skall i stället dess värde tas i anspråk vid verkställigheten av förverkandebeslutet (artikel 109:2). Även för dessa fall föreskrivs att tredjemansrättigheter skall iakttas. Stadgans

föreskrifter om försäljning av egendom avser även verkställighet av förverkanden (artikel 109:3).

Regler om verkställighet av utländska förverkandebeslut finns framförallt i den internationella verkställighetslagen och den nordiska verkställighetslagen. Härtill finns vissa bestämmelser som rör förverkanden i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Även i fråga om verkställighet av domstolens förverkandebeslut bör nordiska verkställighetslagen tjäna som utgångspunkt. Vad som anförts ovan beträffande bötesverkställighet enligt den lagen gäller även i fråga om verkställighet av ett förverkandebeslut. Riksskatteverket, som i huvudsak har ställt sig bakom promemorians förslag om verkställighet av bötes- och förverkandebeslut, har emellertid föreslagit att Riksåklagaren, och inte Riksskatteverket som föreslås i promemorian, bör handlägga verkställigheten av sakförverkanden. Verket har påpekat att Riksåklagaren handlägger motsvarande frågor enligt internationella verkställighetslagen, att polis- och åklagarmyndigheter kommer i kontakt med sådana förverkanden i samband med beslag samt att det är mycket ovanligt att verkställighet av sakförverkanden aktualiseras hos kronofogdemyndigheter. Riksåklagaren har däremot förordat den i promemorian föreslagna ordningen.

Riksskatteverket handlägger redan i dag verkställighet av utländska sakförverkanden som sker på begäran av en annan nordisk stat (4 a § förordningen [1963:194] om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge ang. verkställighet av straff m.m.), medan Riksåklagaren handlägger ärenden som faller under internationella verkställighetslagen (8 och 9 §§). Regeringen noterar dock att sakförverkanden som beslutas av Internationella brottmålsdomstolen kan avvika från vad som gäller vid verkställighet av förverkanden meddelade i en annan stat. Det är t.ex. inte säkert att domstolens förverkandebeslut kommer att föregås av ett beslag och det kan därmed bli fråga om att eftersöka egendom och göra en egendomsutredning i verkställighetsärendet. Det är uppgifter som Riksskatteverket, med hjälp av kronofogdemyndigheter, har bättre resurser och större erfarenhet att sköta än polis- och åklagarmyndigheter. De eventuella samordningsproblem som skulle kunna uppstå om förverkandet har föregåtts av ett beslag kan lösas genom föreskrifter i förordning. Härtill kommer att tillämpningen av föreskrifterna underlättas av att samma myndighet primärt ansvarar för handläggningen av olika verkställighetsärenden, se vidare nedan. Regeringen anser därför att Riksskatteverket bör handlägga verkställighet av sakförverkanden på begäran av Internationella brottmålsdomstolen.

Bestämmelserna i stadgan om värdeförverkande för det fall den egendom som skall förverkas inte längre finns tillgänglig fordrar särskild reglering (artikel 109:2). Ett värdeförverkande är möjligt också enligt svensk rätt (t.ex. 36 kap. 2 § brottsbalken beträffande utbyte av brott). För att ett värdeförverkande skall kunna verkställas som alternativ till ett sakförverkande krävs dock att detta anges i domstolens förverkandebeslut samt att det belopp som skall förverkas fastställs på något sätt. Av stadgan framgår inte att ett alternativt värdeförverkande skall anges i domstolens beslut (jfr artikel 109:2). Att så skall ske har dock klargjorts i förslaget till bevis- och förfaranderegler. Där framgår även att domstolen skall lämna tillgängliga upplysningar om var egendom som har förklarats

förverkad finns. Domstolens avgörande kommer alltså att utgöra den rättsliga grunden för ett värdeförverkande när så är aktuellt.

Däremot saknas det en föreskrift om att domstolen också skall ange det belopp som värdeförverkandet avser. Ett sådant värde måste alltså fastställas på nationell nivå innan ett värdeförverkande kan ske. Ett värdeförverkande skall, enligt stadgan, bara ske om ett sakförverkande inte kan verkställas och det är därför först när sakförverkandet har misslyckats som ett värde måste bestämmas.

I promemorian föreslogs att förutsättningarna för verkställighet av ett värdeförverkande bör kvalificeras på så sätt att detta inte får ske om åtgärden är uppenbart oskälig. Det föreslås vidare att frågan om verkställighet av ett värdeförverkande alltid skall vara föremål för prövning vid Stockholms tingsrätt som också skall fastställa det värde som skall förverkas. Det anförs att ett värdeförverkande kan anses vara uppenbart oskäligt t.ex. om det föremål som har förklarats förverkad aldrig har funnits i Sverige eller om föremålet skulle kunna förverkas i ett annat land på domstolens begäran. I promemorians föreslogs att Stockholms tingsrätt skulle fullgöra uppgiften med hänvisning till att allmän domstol normalt prövar frågor om värdeförverkande och att den tingsrätten anvisas för verkställighet av utländska avgöranden enligt internationella verkställighetslagen (35 §).

Vissa invändningar har riktats mot dessa förslag. Malmö tingsrätt har gjort den bedömningen att stadgan inte medger något utrymme för en skälighetsprövning på verkställighetsstadiet. Kammarrätten i Göteborg har i och för sig godtagit promemorians bedömning i det avseendet men ifrågasatt det särskilda förfarandet med obligatorisk domstolsprövning som föreslagits. Kammarrätten har i stället förordat att även denna prövning och uppgiften att fastställa det värde som skall förverkas skall anförtros Riksskatteverket samt att alla beslut skall överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Enligt regeringens mening bör utgångspunkten vara att domstolen ansvarar för att rätt land eller länder blir anmodade att verkställa dess beslut om förverkande. Även om de situationer som har framförts i promemorian inte helt kan uteslutas framstår de därför som osannolika. Krav på skälighetsprövning och obligatorisk domstolsprövning i det svenska förfarandet är därmed inte motiverade. Samtliga remissinstanser har godtagit förslaget att Riksskatteverket skall handlägga verkställighet av värdeförverkanden och verket bör även kunna anförtros uppgiften att, för det fall ett sakförverkande inte kan ske, bestämma det värde som skall förverkas. Ett sådant beslut bör, liksom verkets övriga beslut, kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Därmed skapas ett enhetligt förfarande med nödvändiga rättssäkerhetsgarantier som nära ansluter till vad som gäller enligt nordiska verkställighetslagen.

I lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m., som skall tillämpas även i dessa fall, finns bestämmelser om försäljning av förverkad egendom som torde uppfylla stadgans krav i detta avseende.

Regler om beslag och kvarstad för att säkerställa verkställighet av domstolens förverkandebeslut enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål har redovisats i avsnitt 6.3.1.

Överlämnande av böter och förverkad egendom eller dess värde till domstolen

Av stadgan följer att förverkade föremål eller vad sådana inbringar vid en försäljning samt bötesmedel som verkställigheten inbringar skall överlämnas till Internationella brottmålsdomstolen (artikel 109:3). Varken beträffande verkställighet av böter eller av förverkanden enligt nordiska verkställighetslagen anges det uttryckligen att så skall ske. Det anses dock vara så att de böter som har tagits ut på grund av en begäran om verkställighet skall redovisas till domslandet (se prop. 1962:203 s. 24 och 1972:98 s. 23). Grundregeln för förverkande enligt svensk rätt är att förverkad egendom tillfaller staten om inte annat är föreskrivet (36 kap. 17 § första stycket brottsbalken).

Regler om överlämnande till en annan stat av egendom eller dess värde som förverkats genom ett utländskt avgörande finns i 36 § internationella verkställighetslagen. Där är huvudregeln att egendom eller dess värde som har förverkats med stöd av lagen skall tillfalla svenska staten. På begäran av den stat som gjort framställningen om verkställighet får emellertid regeringen besluta att egendomen eller dess värde helt eller delvis skall överlämnas till den staten. Eftersom en tillämpning av dessa bestämmelser endast skulle innebära en fakultativ möjlighet att överlämna förverkad egendom eller dess värde till domstolen uppfyller de inte stadgans krav på sådant överlämnande. De omfattar dessutom inte böter som verkställts med stöd av ett utländskt avgörande. Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (5 kap. 11 § andra stycket) hänvisar till 36 § internationella verkställighetslagen när det gäller överlämnande av egendom eller dess värde som har förverkats genom ett utländskt avgörande. Där finns dessutom bestämmelser om delning av förverkad egendom med en annan stat (5 kap. 11 § första stycket) men de avser förverkanden som sker genom ett svenskt avgörande och tar därmed inte sikte på den situation som nu avses.

För att tillgodose stadgans krav på överlämnande av böter och förverkad egendom eller dess värde bör det därför införas särskilda bestämmelser i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen som tydligt uppfyller kraven och som därmed avviker från vad som annars gäller enligt 36 § internationella verkställighetslagen. Med hänsyn till verkställighetsreglernas absoluta natur och det faktum att frågan om värdeförverkande alltid skall prövas av domstol bör Riksskatteverket besluta om överlämnandet i dessa fall. I enlighet med vad som har anförts i avsnitt 6.3.3 och som särskilt framhållits av Riksskatteverket, bör återredovisningen ske via Justitiedepartementet.

6.8.3 Verkställighet av avgöranden angående gottgörelse till brottsoffer

Regeringens förslag: Internationella brottmålsdomstolens avgöranden om gottgörelse till brottsoffer gäller här i landet och skall efter ansökan till Svea hovrätt kunna verkställas här. Hinder mot erkännande och verkställighet föreligger dock om det skulle strida mot

grunderna för den svenska rättsordningen eller om en dom angående samma sak redan har meddelats i Sverige.

En pågående rättegång om gottgörelse vid domstolen utgör rättegångshinder i Sverige.

Även domstolen skall i vissa fall kunna ansöka om verkställighet.

Till ansökan skall avgörandet och bevis att det har vunnit laga kraft bifogas och motparten skall ges tillfälle att yttra sig innan ansökan bifalls. Verkställigheten skall ske enligt de regler som gäller för verkställighet av en svensk lagakraftvunnen dom.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har tillstyrkt förslagen eller lämnat dem utan erinran, utom *Malmö tingsrätt* som anser att stadgan inte ger något utrymme för att vägra erkännande eller verkställighet i dessa fall.

Skälen för regeringens förslag: Såsom framhållits i genomgången av stadgan – se avsnitt 5.6.6 – innebär möjligheterna för Internationella brottmålsdomstolen att döma ut olika former av gottgörelse till brottsoffren ett viktigt komplement till dess straffrättsliga mandat (artikel 75). Bestämmelserna innebär att domstolen på yrkande av brottsoffer, men även i undantagsfall på eget initiativ, kan fastställa de skador som ett brott har medfört samt förplikta den som döms för folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse att utge skadestånd och andra former av gottgörelse. De anslutna staterna är skyldiga att ge verkan åt ett sådant beslut om gottgörelse i enlighet med vad som gäller för verkställighet av ett förverkandebeslut (artiklarna 75:5 och 109).

Romstadgans bestämmelser

Bestämmelserna om gottgörelse till brottsoffer i stadgan lämnar många frågor till domstolen att avgöra. Det första fråga som inte är reglerad i detalj gäller de olika former av gottgörelse som kan komma i fråga. Stadgan talar om restitution, ersättning och rehabilitering (artikel 75:1). Den närmare innebörden av detta skall fastställas av domstolen och det har uttalats vid förhandlingarna att ledning skall hämtas i olika internationella dokument. Vid sidan av olika former av skadestånd och restitution av egendom är det alltså möjligt att många skiftande åtgärder för rehabilitering kan komma att omfattas. Såväl fastställelse- som fullgörelsedomar kan bli aktuella. I avgörandet skall det dock, enligt förslaget till bevis- och förfaranderegler, finnas närmare uppgifter om den gottgörelse som har beslutats.

När det gäller parterna står det klart att ett avgörande om gottgörelse endast kan riktas mot den som av domstolen har dömts för något av stadgans huvudbrott (artikel 75:2). Vem som kan tilldömas gottgörelse är däremot mera oklart. Det framgår dock att både direkta och indirekta brottsoffer kan få gottgörelse. Bestämmelserna utesluter inte att det kan bli fråga om gottgörelse som riktas till en grupp av brottsoffer – kollektiv gottgörelse – vilket har understrukits som alternativ vid förhandlingarna om bevis- och förfaranderegler. Med hänsyn till det mycket stora antal brottsoffer som det kan vara fråga om i dessa fall kan detta framstå som

det mest lämpliga alternativet. Härtill kommer att de tillgångar som kan tas i anspråk för gottgörelse med all sannolikhet kommer att vara starkt begränsade i de flesta fall och att någon form av kollektiv gottgörelse därför är mest rättvist. Hur ett sådant kollektiv kommer att identifieras i avgörandet återstår att se.

En annan faktor av betydelse för verkställigheten av dessa avgöranden är den förvaltningsfond som skall inrättas (artikel 79). Domstolen kan nämligen besluta att gottgörelse skall betalas ur förvaltningsfonden (artikel 75:2). En möjlig lösning kan då vara att de tillgångar som tas i anspråk genom nationella verkställighetsåtgärder skall överlämnas till fonden för att sedan betalas ut till brottsoffer eller användas för något kollektivt ändamål.

I de föreliggande förslaget till bevis- och förfaranderegler finns det vissa bestämmelser om vad avgörandet skall innehålla för att möjliggöra verkställighet. Förutom uppgifter om den mot vilken avgörandet riktar sig skall även anges de brottsoffer till vilka en individualiserad, ekonomisk gottgörelse skall utgå. Vidare skall det särskilt anges om medel för gottgörelse skall utbetalas till förvaltningsfonden för brottsoffer samt de uppgifter som behövs för att detta skall kunna ske. Vidare föreskrivs att de brottsoffer som har tillerkänts individualiserad gottgörelse skall ges en kopia av domstolens avgörande.

Stadgan föreskriver vidare att bestämmelserna om gottgörelse till brottsoffer inte skall tolkas så att det inverkar på deras rättigheter enligt nationell eller internationell rätt (artikel 75:6). Denna bestämmelse tar inte sikte på vilken rättsverkan domstolens avgörande om gottgörelse skall ha i det enskilda fallet. Avsikten är i stället att tillförsäkra att de regler om rätt till gottgörelse som finns i nationell eller internationell rätt inte skall påverkas av de principer som kommer att gälla för domstolen. Den rätt till gottgörelse som finns eller kan komma att utvecklas i nationell eller internationell rätt kan nämligen vara mer vidsträckt än vad som gäller vid domstolen.

Svenska regler om erkännande och verkställighet av utländska avgöranden

En svensk tvistemålsdom, t.ex. angående skadestånd, har rättskraft sedan tiden för överklagande har gått ut, dvs. domen har vunnit laga kraft (17 kap. 11 § rättegångsbalken). Domen utgör därmed ett processhinder som bl.a. innebär att senare talan om samma sak skall avvisas (*res judicata*). Ett utländskt eller internationellt avgörande anses däremot inte ha någon automatisk rättskraft i Sverige. Det kan dock ha betydelse som bevismedel och tillmätas stark bevisverkan i en senare svensk rättegång. Ett utländskt avgörande kan dock tillerkännas positiv och negativ rättskraft, vilket kan ske med eller utan något särskilt förfarande. För detta krävs särskilda föreskrifter. Detsamma gäller i fråga om verkställighet i Sverige av utländska avgöranden (3 kap. 2 § utsökningsbalken). Utöver bilaterala överenskommelser och internationella åtaganden på specifika områden, t.ex. på familjerättens och transporträttens område, finns generella regler om erkännande och verkställighet av utländska avgöranden på privaträttens område i lagen (1992:794) om domstols internationella behörighet och om verkställighet av utländska domar enligt Luganokonventionen och i lagen (1998:358) om domstols

internationella behörighet och om verkställighet av utländska domar enligt Brysselkonventionen. Lagarna omfattar domar som har meddelats i de stater som har tillträtt konventionerna.

Europeiska unionens råd antog den 22 december 2000 förordningen (EG) nr 44/2001 om domstols behörighet och verkställighet av domar på privaträttens område (Bryssel I-förordningen). Bryssel I-förordningen träder i kraft den 1 mars 2002 och ersätter Brysselkonventionen. Den kräver vissa kompletterande bestämmelser i svensk lagstiftning.

Rättsverkan och erkännande av avgörandet i Sverige

Eftersom ett avgörande enligt svensk rätt kan vara verkställbart (exigibelt) i Sverige trots att det inte har någon – positiv eller negativ – rättskraft vore det i och för sig inte principiellt fel att tillåta verkställighet av Internationella brottmålsdomstolens avgöranden utan att det för den skull tillerkänns rättskraft i Sverige. Detta skulle emellertid innebära att domstolens avgörande inte utgör rättegångshinder för en svensk rättegång om samma sak. Det kan därmed uppkomma konkurrerande avgöranden och därmed konkurrerande verkställighet av domar som avser samma sak. I de nu aktuella fallen kan det bli fråga om att en svensk process eller ett svenskt avgörande konkurrerar med domstolens avgörande, men även om att en annan utländsk dom som kan verkställas i Sverige avser samma sak som Internationella brottmålsdomstolens avgörande. För att hindra att sådana situationer uppstår bör alltså domstolens avgörande erkännas och ges rättskraft samt därmed utgöra rättegångshinder i Sverige.

Förhållandet mellan domstolens avgörande och en svensk rättegång eller dom

I och med att Internationella brottmålsdomstolens avgöranden om gottgörelse till brottsoffer erkänns måste förhållandet mellan dessa och svenska rättegångar och domar angående samma sak regleras. De regler i stadgan som avser negativ rättskraft (artikel 20) tar endast sikte på brottmålsavgöranden och är därmed inte tillämpliga här. Det bör dock i sammanhanget hållas i minne att gottgörelsen är knuten till de brott som domstolen har bedömt och det måste därför i allmänhet vara där som det bästa materialet för att bedöma frågor om gottgörelse finns. Domstolens behörighet att pröva brottmålet vilar härtill på att ingen stat har valt att lagföra brottet på ett tillbörligt sätt.

I flertalet lagar om erkännande och verkställighet av utländska privaträttsliga avgöranden utgör en svensk rättegång eller dom om samma sak hinder mot erkännande och verkställighet. Ibland förutsätter detta att den svenska rättegången (eller i vissa fall en rättegång i ett annat land) har inletts först. Ofta gäller också att en talan som väcks i Sverige om en sak som redan är föremål för en rättegång i ett annat land skall avvisas eller vilandeförklaras i avvaktan på ett lagakraftvunnet avgörande i den utländska rättegången. En förutsättning för detta är dock normalt att den utländska rättegången kan leda till en dom som gäller i Sverige.

I förhållande till Internationella brottmålsdomstolen bör den grundläggande principen – att en tidigare meddelad svensk lagakraftvunnen dom i samma sak utgör hinder mot erkännande och verkställighet – tillämpas. En regel om detta bör tas in i lagen. I övrigt bör principen vara den att domstolens rättegångar och domar har företräde. En pågående svensk rättegång, även om den rättegången inleddes innan Internationella brottmålsdomstolen inledde sitt förfarande, bör därför inte utgöra hinder mot verkställighet av domstolens avgörande. I stadgan regleras inte frågan om *lis pendens* för frågor om gottgörelse till brottsoffer och inget hindrar därför Internationella brottmålsdomstolen från att inleda ett sådant förfarande trots att en rättegång om samma sak redan pågår i en stat. Om det i en svensk rättegång om gottgörelse till ett brottsoffer skulle framkomma att Internationella brottmålsdomstolen har inlett ett förfarande om samma sak, och domstolen inledde sitt förfarande innan den svenska rättegången inleddes, bör talan i den svenska rättegången avvisas eller vilandeförklaras i avvaktan på Internationella brottmålsdomstolens avgörande. Det bör i lagen tas in en särskild bestämmelse om detta. Om den svenska rättegången inleddes först bör det däremot finnas en möjlighet att slutföra den svenska rättegången. Brottsoffrens uppfattning i frågan får naturligtvis här tillmätas stor betydelse. Om en svensk dom meddelas innan Internationella brottmålsdomstolen avgjort saken kommer den svenska domen att utgöra hinder för verkställighet i Sverige av den domstolens senare meddelade avgörande. Om däremot Internationella brottmålsdomstolen avgör sitt mål innan den svenska rättegången har avslutats utgör domstolens avgörande hinder för fortsatt rättegång här. Det krävs inga särskilda regler om att målet får vilandeförklaras.

Verkställighet av domstolens avgöranden om gottgörelse

Av redogörelsen ovan framgår att den verkställighet som kan bli aktuell här avviker från vad som förekommer i vanliga fall. Verkställigheten kan komma att avse såväl penningfordringar som olika former av handräkning. Det behövs därför en särskild ordning för verkställighet som är tillräckligt flexibel för att kunna möta de olika avgöranden som Internationella brottmålsdomstolen kan komma att meddela och som samtidigt gör svensk verkställighet möjlig.

I förslaget till bevis- och förfaranderegler finns det en föreskrift som understryker att verkställighetsstaten inte skall förändra det sakliga innehållet i avgörandet. Detta är en följd av skyldigheten att ge effekt åt just det avgörande som domstolen har meddelat. I övrigt har staterna stor frihet att anvisa en lämplig ordning i sin nationella rätt (se artikel 109:1).

När det gäller eventuella fastställsedomar torde kravet på att ”ge verkan åt” avgörandet vara uppfyllt genom att det har bevisvärde i en senare svensk process angående en fullgörelsetalan. Detta fordrar inte några särskilda regler.

För fullgörelsedomar kan olika vägar för verkställighet väljas. En metod vore att, vid sidan av ett generellt erkännande av Internationella brottmålsdomstolens avgöranden om gottgörelse, föreskriva att de skall verkställas här i landet som en svensk domstols lagakraftägande dom (se även 3 kap. 3 § utsökningsbalken). Det är den metod som valts i lagen (1996:519) om verkställighet av domar och beslut som har meddelats

enligt Förenta nationernas havsrättskonvention av den 10 december 1982. Därmed ges samma möjlighet till verkställighet som gäller för Högsta domstolens avgöranden (prop. 1995/96:140 s. 182).

I promemorian föreslås att det bör finnas ett visst utrymme för att vägra erkännande och verkställighet av domstolens avgöranden om gottgörelse. Det framhålls att Internationella brottmålsdomstolens avgörande om gottgörelse inte säkert kommer att uppfylla kraven för verkställighet i Sverige eller t.o.m. strida mot grundläggande principer i vår rättsordning. Enligt promemorian är det därför mer lämpligt att införa en prövning av frågan om verkställighet (exekvatur) som sker på ansökan. Det är den ordning som regelmässigt förekommer i internationella överenskommelser som Sverige har tillträtt och, därmed, i svensk rätt.

Mot detta har Malmö tingsrätt invänt att stadgan (främst artikel 109.1), enligt tingsrättens uppfattning, inte ger utrymme för att vägra erkännande och verkställighet av dessa avgöranden. I stället bör den ordning som införts i förhållande till havsrättskonventionen väljas. Regeringen bedömer dock att stadgan medger ett visst, om än mycket begränsat, utrymme att vägra erkännande och verkställighet och att den möjligheten bör bevaras, i vart fall tills vidare. Den ventil som vi förbehåller oss bör dock vara mycket smal och, i enlighet med vad som föreslås i promemorian, inskränkas till fall när erkännande och verkställighet är uppenbart oförenliga med grunderna för rättsordningen här i landet. Motsvarande allmänna vägransgrund som hänvisar till svensk ordre public finns även i annan lagstiftning om erkännande och verkställighet av utländska, privaträttsliga avgöranden.

I andra verkställighetssammanhang finns det ofta bestämmelser om hinder mot erkännande och verkställighet som däremot inte bör tillämpas i förhållande till domstolen. Hindret består där i att ett visst förfarande har tillämpats eller inte tillämpats i den utländska rättsprocessen (t.ex. bristande delgivning). Enligt stadgan kan dock ett avgörande om gottgörelse till brottsoffer endast riktas mot den som domstolen har dömt för folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse (artikel 75:2). Av stadgan framgår det inte helt klart att svaranden måste underrättas om en talan om gottgörelse (jfr artikel 75:3). Att så är fallet har dock förtydligats i de bevis- och förfaranderegler som därefter har tagits fram. Att prövningen skall ske efter en förhandling framgår av stadgan, vilket innebär att svaranden – som i allmänhet kommer att vara frihetsberövad – är närvarande (artikel 76). Det finns därmed inte utrymme att införa något undantag med hänvisning till det förfarande som domstolen har tillämpat.

Inte heller övriga hinder mot erkännande och verkställighet som förekommer i annan lagstiftning är aktuella att tillämpa i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen.

Förfarandet vid ansökan om verkställighet

Det materiella innehållet i den prövning som skall ske avser de villkor för erkännande och verkställighet som har anförts ovan. Det kan i vissa fall ge upphov till komplicerade överväganden, särskilt i fråga om avgörandets eventuella oförenlighet med grunderna för den svenska

rättsordningen, och prövningen bör därför göras av domstol. I enlighet med vad som gäller enligt andra lagar på området bör Svea hovrätt väljas, något som hovrätten har tillstyrkt i sitt remissvar.

Det kan som tidigare nämnts bli fråga om att såväl enskilda brottsoffer som Internationella brottmålsdomstolen ansöker om verkställighet. I det senare fallet gäller det gottgörelse som skall förmedlas genom den särskilda förvaltningsfonden för brottsoffer (artiklarna 75:2 och 79). En särskild bestämmelse om att domstolen kan söka verkställighet bör därför införas (jfr reglerna om offentliga organ som kan ansöka om verkställighet enligt 6 § lagen (1976:108) om erkännande och verkställighet av utländskt avgörande angående underhållsskyldighet).

En ansökan om verkställighet bör även kunna avse en del av avgörandet. I likhet med vad som gäller enligt annan liknande lagstiftning bör även en kopia av domen och ett bevis om att den har vunnit laga kraft lämnas in tillsammans med ansökan. Engelska och svenska skall kunna användas (se avsnitt 6.3.3).

Vid den svenska domstolens prövning bör det krävas att motparten ges tillfälle att yttra sig innan en ansökan om verkställighet bifalls. Det motsvarar vad som brukar föreskrivas i internationella överenskommelser på området. Verkställigheten bör ske enligt de ordinarie bestämmelser som gäller för verkställighet av en lagakraftvunnen svensk dom. Det bör noteras att verkställighet i dessa fall kan komma att sökas i flera länder samtidigt. Den som förpliktats att utge gottgörelse kan därför ha ett berättigat intresse av att kunna invända att förpliktelserna redan har fullgjorts. Detta kan beaktas på verkställighetsstadiet (se 3 kap. 21 § utsökningsbalken).

6.9 Samarbete m.m. angående brott mot domstolen och dess verksamhet

Regeringens förslag: Regler införs i tre avseenden när det gäller brott mot Internationella brottmålsdomstolen och dess verksamhet (artikel 70).

1. För en ansökan från domstolen om rättslig hjälp eller utlämning beträffande brott av detta slag gäller de ordinarie bestämmelserna om sådana åtgärder på begäran av en annan stat.
2. När domstolen begär att Sverige skall sköta lagföringen skall saken överlämnas till behörig åklagare för handläggning enligt de bestämmelser som i allmänhet gäller för förundersökning och rättegång i brottmål.
3. Domstolens domar beträffande dessa brott skall kunna verkställas i Sverige på samma sätt som frihetsstraff, böter och förverkanden som följer på något av stadgans huvudbrott (se avsnitt 6.8.1 och 6.8.2). Det gäller även verkställighet av böter som domstolen har bestämt för rättegångsförseelser (artikel 71).

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna har tillstyrkt eller inte haft något att invända i sak mot förslagen (se dock under avsnitt 6.1).

Skälen för regeringens förslag: När det gäller brott som riktas mot Internationella brottmålsdomstolen och dess verksamhet anvisar stadgan en särskild ordning för relationerna mellan domstolen och de anslutna staterna (artikel 70). Dessa brott jämföras inte med stadgans huvudbrott (folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser samt i framtiden eventuellt aggressionsbrott) och den lagtekniska lösningen är annorlunda, se redogörelsen i avsnitt 5.6.8. Den ordning som anvisas innebär att såväl Internationella brottmålsdomstolen som de anslutna staterna skall kunna lagföra brott som riktas mot domstolen och dess verksamhet samt att samarbete skall ske även beträffande dessa brott.

Romstadgans reglering i detta avseende avviker från vad som gäller i fråga om de internationella brottmålsdomstolarna. Enligt de processordningar som antagits för respektive tribunal skall åtal för osann utsaga väckas vid den aktuella tribunalen. Det har därmed saknats skäl att utvidga svensk domsrätt till att även omfatta straffansvar för en osann utsaga inför någon av tribunalerna (prop. 1995/96:48 s. 14). Övriga brott som föreskrivs i artikel 70 har inte aktualiserats för tribunalernas del.

Bestämmelserna i artikel 70 föranleder behov av lagstiftning i olika avseenden. Såsom framgår av redogörelsen i avsnitt 6.1 om lagstiftningsbehovet bör de materiella straffrättsliga bestämmelser ses över i särskild ordning. Detsamma gäller beträffande de föreskrifter som kan behövas på grund av den konkurrerande jurisdiktion som stadgan ger upphov till. En redogörelse för dessa frågeställningar lämnas dock som bakgrund nedan.

En sammanhängande fråga som lämpligen kan behandlas redan här gäller föreskrifter för det fall domstolen överlämnar till Sverige att sköta lagföringen.

Vidare behövs det bestämmelser om Sveriges samarbete med domstolen – rättslig hjälp och utlämning – när den väljer att själv lagföra de aktuella brotten (artikel 70:2). Härtill bör det övervägas om Sverige även skall understödja domstolens verksamhet genom att möjliggöra straffverkställighet i Sverige även i dessa fall. Detta är inte en skyldighet som följer av stadgan men väl en fråga av betydelse för att skapa reella möjligheter för domstolen att fungera på effektivt sätt.

Brotten mot domstolen och dess verksamhet

Stadgan anger olika former av menedsbrott (artikel 70:1 a och b), övergrepp i det rättsliga förfarandet (artikel 70:1 c), övergrepp mot en tjänsteman (artikel 70:1 d och e) samt besticknings- och mutbrott (artikel 70:1 f) som är riktade mot domstolen. Det krav på kriminalisering som stadgan ställer är en utvidgning av tillämpningen av motsvarande nationella brott som avser att skydda nationella rättsprocesser till att också avse brott riktade mot Internationella brottmålsdomstolen samt dess tjänstemän och andra personer som medverkar i dess rättsliga förfarande.

För svensk del innebär detta att en översyn av tillämpningen av olika brott enligt brottsbalken. Det innefattar överväganden beträffande bl.a. olika brott enligt 15 kap. brottsbalken, störande av förrättning (16 kap. 4 §), brott riktade mot tjänstemän (17 kap. 1 och 2 §§), övergrepp i rättsak (17 kap. 10 §), bestickning (17 kap. 7 §) och mutbrott (20 kap. 2 §).

Även frågor om ansvar för olika former av medverkan till dessa brott måste övervägas.

Förhållandet mellan domstolens förfarande och svensk lagföring

Domstolen och de anslutna staterna kommer att ha konkurrerande jurisdiktion över de aktuella brotten. Nationella förfaranden är inte avsedda att principiellt ha företräde – komplementaritetsprincipen gäller alltså inte. Stadgan är dock i sina olika språkversioner oklar i fråga om domstolen skall ha företräde eller om det föreligger verklig konkurrens med nationell lagföring (artikel 70:4 b). Det är ännu osäkert om man kan enas om en enhetlig tolkning i denna fråga.

Den princip som kommer till uttryck i bl.a. den engelska versionen, vilket är det språk på vilket bestämmelsen ursprungligen utformades, innebär att Internationella brottmålsdomstolen skall avgöra om och när den skall utöva sin jurisdiktion. Samtidigt har principen klara begränsningar genom de särskilda bestämmelser om rättsligt samarbete som gäller i dessa fall (artikel 70:2), nämligen att ordinarie lagar om rättsligt samarbete – rättslig hjälp och utlämning – i den anmodade staten skall tillämpas (se vidare nedan). Sådan lagstiftning innebär i sig normalt att nationell lagföring har företräde och ställer vidare upp en rad villkor för bifall till en ansökan.

I vissa fall kommer domstolen alltså att ha möjligheter och ett starkt intresse av att själv sköta lagföringen, medan den i andra fall kan vara förhindrad av praktiska eller andra skäl, t.ex. på grund av arbetsbelastning eller hinder mot att den misstänkte infinner sig vid domstolen. Principen att domstolen skall ha företräde framför nationell lagföring i fråga om brott mot domstolen och dess verksamhet, vilken bäst främjar dess effektivitet och som bl.a. den svenska delegationen avsåg att slå fast i stadgan, bör tjäna som utgångspunkt för den fortsatta bedömningen.

Den tolkning av stadgan som nu anförts innebär att Internationella brottmålsdomstolens lagföring bör utgöra ett rättegångshinder i nationella förfaranden när det gäller brott av de slag som nu är aktuella. Praktiskt sett kan det dessutom förväntas att det för en svensk lagföring kommer att krävas att domstolen anmäler brottet och lämnar över underlag för att möjliggöra en förundersökning och eventuellt senare en rättegång. I samband med utformningen av de straffrättsliga bestämmelser som artikel 70 påkallar bör det därför, i enlighet med vad som anförts i avsnitt 6.1, även övervägas hur förhållandet mellan svenska lagföringsåtgärder och domstolens åtgärder bör regleras. En delösning skulle kunna vara att som åtalvillkor för ett sådant brott föreskriva att domstolen måste ha anmält detsamma.

Det sagda bör dock inte föranleda att domstolens lagföring av en viss gärning också hindrar en svensk förundersökning eller rättegång beträffande samma gärning som också utgör ett annat brott. Det kan tänkas att den aktuella gärningen samtidigt utgör ett brott som kan riktas mot vem som helst, t.ex. brott mot liv och hälsa enligt 3 kap. brottsbalken eller brott mot frihet och frid enligt 4 kap. samma balk. I dessa fall kan det finnas ett starkt svenskt intresse av att lagföringen sker här. Avsikten med stadgans reglering är inte att förhindra en sådan lagföring som avser brott av annat slag.

Det kan därmed förekomma fall när samma gärning kommer att lagföras parallellt vid Internationella brottmålsdomstolen och i Sverige. Detta förhållande har uppmärksamrats i förhandlingarna om bevis- och förfaranderegler och det finns bl.a. ett förslag om olika bedömningsgrunder som domstolen skall beakta, vilka bl.a. innefattar om en stadgepart har effektiva möjligheter att lagföra brottet och brottets svårhetsgrad. Förslaget innebär även att domstolen kan samråda med en stadgepart med jurisdiktion över brottet innan domstolen beslutar om den skall utöva sin jurisdiktion eller inte. Dessa regler kommer med all sannolikhet att ingå i det regelverk som stadgeparts församlingen senare skall anta. Vidare föreslås en regel som innebär att en nationell dom kommer att utgöra rättegångshinder för Internationella brottmålsdomstolen.

För svensk del behövs det därmed bestämmelser som reglerar vilken verkan domstolens lagföring eller dom skall ha för möjligheterna att lagföra och döma en person för i huvudsak samma gärning i Sverige. Även dessa bedömningar bör alltså göras samtidigt som de materiella straffrättsliga bestämmelserna övervägs (avsnitt 6.1). Härvid måste naturligtvis de föreskrifter i 2 kap. brottsbalken som i allmänhet gäller för en utländsk brottmålsdoms rättsverkan också beaktas.

Rättslig hjälp och utlämning till domstolen

Beträffande brott mot Internationella brottmålsdomstolen och dess verksamhet gäller särskilda regler för det rättsliga samarbetet med domstolen. I stället för att tillämpa samarbetsreglerna i del 9 skall ordinarie regler om internationell rättslig hjälp i brottmål och utlämning för brott tillämpas i dessa fall (artikel 70:2). Detta kommer att understrykas ytterligare i bevis- och förfaranderegler. Föreskrifterna i bevis- och förfaranderegler avser domstolsinterna frågor, men vissa regler kommer dock indirekt att beröra de anslutna staterna. Det gäller t.ex. ett förslag att domstolen alltid skall ange om en ansökan om rättslig hjälp hänförs till artikel 70 eller till del 9 i stadgan.

Ordinarie bestämmelser för rättslig hjälp i brottmål och utlämning på begäran av en annan stat skall alltså tillämpas. För svensk del innebär detta att bestämmelserna i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål skall tillämpas utan de undantag som föreslås gälla i förhållande till domstolen när det gäller stadgans huvudbrott. För att kunna biträda med delgivning måste även 1909 års kungörelse kunna tillämpas. När det gäller utlämning till domstolen för sådana brott bör bestämmelserna i utlämningslagen tillämpas.

De aktuella författningarna gäller i dag bara för ansökningar från en annan stat. Det behövs därför en bestämmelse – som bör placeras i lagen om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen – som föreskriver att de bestämmelser som gäller för rättslig hjälp och utlämning till en främmande stat också skall tillämpas på domstolens ansökningar om rättsligt samarbete enligt artikel 70, dvs. de som avser andra brott än folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. Domstolens ansökningar måste därmed uppfylla samma krav som ansökningar från en främmande stat och prövningen skall ske på samma sätt som när en stat har begärt den aktuella åtgärden. Det innebär bl.a. att utrymmet för

att avslå en ansökan är större i dessa fall än när det gäller samarbete beträffande stadgans huvudbrott – se avsnitt 6.3.7 och 6.4.1 – samt att sådana frågor i många fall skall avgöras av andra myndigheter än regeringen. Vidare gäller ordinarie krav på dubbel straffbarhet. En ansökan skall ges in till Justitiedepartementet, vilket är den kanal för ansökningar som skall anvisas domstolen. När det gäller de språk som får användas bör, med avvikelse från vad som annars gäller, samma reglering gälla som för domstolens övriga ansökningar, dvs. svenska eller engelska (se avsnitt 6.3.3 och 6.4.3).

Med hänsyn till vad som sagts ovan angående förhållandet mellan Internationella brottmålsdomstolen och nationell lagföring saknas det anledning att göra undantag för domstolen när det gäller svensk dom eller beslut om att inte väcka åtal som hinder mot utlämning (10 § utlämningslagen). Har utlämning beviljats bör dock detta – i enlighet med vad som annars gäller – utgöra rättegångshinder i Sverige (25 § utlämningslagen).

Som framgår av avsnitt 6.7.1 är avsikten med de särskilda reglerna om offentlig försvarare att gälla endast i fråga om stadgans huvudbrott. Vid rättsligt samarbete angående brott mot domstolen och dess verksamhet gäller i stället de ordinarie bestämmelserna om rätt till offentlig försvarare i utlämningslagen och lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. I fråga om utlämning torde man normalt kunna utgå ifrån att det i ett utlämningsärende föreligger skäl att förordna offentlig försvarare även om den eftersökte inte är frihetsberövad (se prop. 1996/97:88 s. 20 och 2000/01:83 s. 46).

I lagen om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen bör det tydligt anges vilka bestämmelser i lagen som gäller för stadgans huvudbrott och vilka som gäller de brott som avses i artikel 70.

Förfarandet vid domstolens begäran om svensk lagföring

När Internationella brottmålsdomstolen väljer att överlämna saken till en stat, skall staten enligt artikel 70:4 b lämna ärendet till en behörig nationell myndighet i syfte att åtal skall väckas, vilket naturligtvis måste föregås av den utredning som behövs. Något krav på att åtal verkligen skall väckas ställs dock inte och den nationella myndigheten, i Sverige en åklagare, har alltså utrymme att bedriva förundersökningen och fatta beslut om åtal m.m. enligt ordinarie regler. Det enda krav som ställs i stadgan är att arbetet skall bedrivas omsorgsfullt och att tillräckliga resurser skall avsättas för en effektiv handläggning.

I lagen om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen bör det därmed tas in en bestämmelse om att en begäran från domstolen angående lagföring av brott enligt artikel 70 skall överlämnas till åklagare för handläggning enligt de bestämmelser som gäller för en svensk förundersökning eller rättegång i brottmål enligt rättegångsbalken eller annan lag eller författning. Det är alltså inte här fråga om internationell rättslig hjälp i brottmål utan i stället en svensk förundersökning och eventuell rättegång enligt ordinarie regler, med den skillnaden att Internationella brottmålsdomstolen så att säga är den som anmäler brottet, som avser brott enligt svensk rätt. Beträffande brotten hänvisas till den särskilda översyn som har anförts i det föregående.

Oaktat att komplementaritetsprincipen inte gäller i dessa fall ligger det i linje med de principer som kommer till uttryck i artikel 20 att en nationell dom skall innebära hinder för lagföring inför domstolen. En bestämmelse som klargör detta förhållande finns intagen i de bevis- och förfaranderegler som nyligen har förhandlats fram och inga invändningar har riktats mot bestämmelsen i den förberedande kommissionen. Det finns alltså skäl att utgå från att en svensk dom kommer att innebära rättegångshinder för Internationella brottmålsdomstolen. Vad som nu sagts avser domstolen och föranleder inte något behov av svenska regler.

Straffverkställighet

En fråga som inte behandlas särskilt i stadgan gäller verkställighet av de straff som domstolen bestämmer för brott enligt artikel 70. De straff som kan bli aktuella är böter eller fängelse i högst fem år (artikel 70:3). I bevis- och förfarandereglerna klargörs att förverkanden också är möjliga vid sidan av fängelse- och bötesstraff. Vidare kan böter dömas ut för rättegångsförseelser (artikel 71).

Stadgans bestämmelser om verkställighet av domstolens avgöranden (del 10 i stadgan) utesluter inte att de också tillämpas i dessa fall och det är rimligt att hävda att de i huvudsak bör avse alla fängelse- och bötesstraff samt förverkandebeslut som domstolen meddelar. I förslaget till bevis- och förfaranderegler finns det närmare bestämmelser om det förfarande som domstolen skall tillämpa i fråga om brott som avses i artikel 70. Enligt det föreliggande förslaget skall i huvudsak det förfarande som gäller enligt stadgan för huvudbrotten tillämpas. Det innebär bl.a. att den tilltalade inte får dömas i sin utevaro och att stadgans goda rättssäkerhetsgarantier i övrigt också gäller i dessa fall.

När det gäller verkställighet av fängelsestraff bygger detta på ett frivilligt åtagande från de anslutna staternas sida. Som tidigare nämnts, se avsnitt 6.8.1, är det emellertid av största vikt att staterna medger sådan straffverkställighet för att domstolen skall kunna fungera på ett effektivt sätt. Det gäller även i fråga om de fängelsestraff som döms ut för brott mot domstolen och dess verksamhet enligt artikel 70 och även sådana straff bör följaktligen vara verkställbara i Sverige. De särskilda bestämmelser som har föreslagits i fråga om verkställighet av fängelsestraff för stadgans huvudbrott bör kunna tillämpas även i dessa fall, se avsnitt 6.8.1. Det innebär att regeringen på domstolens begäran kan medge att det straff som domstolen har bestämt får verkställas här. Övriga regler som därmed kommer att gälla för verkställigheten har redovisats i avsnitt 6.8.1. De särskilda bestämmelser som där föreslås beträffande villkorlig frigivning och domstolens tillsyn över straffverkställigheten bör också gälla i dessa fall.

Även när det gäller verkställighet av böter och förverkandebeslut som domstolen har meddelat med stöd av artiklarna 70 och 71 bör den ordning som har föreslagits beträffande stadgans huvudbrott tillämpas, se avsnitt 6.8.2. Det innebär föreskrifter som i huvudsak överensstämmer med vad som gäller för verkställighet av motsvarande avgöranden enligt nordiska verkställighetslagen. Det bör nämnas att bestämmelser om förvandling av böter finns i bevis- och förfarandereglerna men att dessa bara är riktade till Internationella brottmålsdomstolen och att det förbud

mot bötesförvandling som har föreslagits i fråga om stadgans huvudbrott också kan tillämpas när det gäller verkställighet av böter som domstolen har dömt ut för brott under artikel 70.

Genom att på detta sätt skapa enhetliga regler för verkställighet av domstolens fängelse- och bötesstraff samt beslut om förverkanden underlättas den praktiska tillämpningen och därmed förutsättningarna för att på bästa sätt främja domstolens viktiga verksamhet.

6.10 Sekretessfrågor

Regeringens förslag: De bestämmelser om sekretess som gäller för ärenden om rättslig hjälp till en annan stat skall också gälla i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen och de internationella brottmålsribunalerna.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. *Stockholms tingsrätt* och *Åklagarmyndigheten i Malmö* har dock lämnat synpunkter på utformningen av bestämmelsen, vilka behandlas i författningskommentaren.

Skälen för regeringens förslag: Vid all brottsutredande verksamhet är det av största vikt att det finns möjligheter att hålla utredningsåtgärder m.m. hemliga under så lång tid att utredningen inte äventyras. Det gäller inte minst i fråga om sådan brottslighet som Internationella brottmålsdomstolen skall utreda där det ofta finns risk för att den misstänkte brottslingen varnas och därmed att bl.a. vittnen utsätts för stora risker. Behovet förstärks av att domstolen saknar en egen polisstyrka och därmed är beroende av samarbete med stater för att genomföra sina brottsutredningar. Även det förhållandet att vissa av domstolens brottsutredningar kan vara politiskt känsliga gör behovet av sekretess än mer angeläget, särskilt under utredningens inledande fas.

Romstadgan innehåller några föreskrifter om sekretess. Den underrättelse som domstolens åklagare skall lämna till alla anslutna stater och andra stater som normalt har jurisdiktion över brotten i fråga om att en brottsutredning är förestående eller har inletts kan förenas med ett villkor om sekretess (artikel 18:1). Avsikten med underrättelsen är att undersöka om någon stat redan utreder eller har utrett det aktuella brottet och domstolen därför skall överlåta åt staten att sköta lagföringen. De uppgifter som åklagaren härvid överlämnar till staterna – vars omfattning också kan begränsas av hänsyn till bl.a. domstolens utredning – torde i allmänhet omfattas av utrikessekretess enligt 2 kap. 1 § sekretesslagen (1980:100).

Stadgan föreskriver vidare att sekretess skall gälla i den anmodade staten beträffande ansökningar om rättslig hjälp eller överlämnande av misstänkta till domstolen och därtill bilagda handlingar, utom såvitt ett avslöjande av uppgifterna behövs för att uppfylla framställningen (artikel 87:3). Domstolen kan härtill begära att information som lämnas skall hanteras på ett sätt som skyddar brottsoffers och tänkbara vittnens, samt deras familjers, fysiska och psykiska välbefinnande och säkerhet (artikel 87:4).

För att tillmötesgå domstolens behov av sekretess och uppfylla de krav som stadgan ställer krävs det lagbestämmelser som också omfattar åtgärder för rättslig hjälp och överlämnande av personer på begäran av domstolen. Dessa bestämmelser bör motsvara vad som gäller för sekretess i ärenden om rättslig hjälp m.m. till stater. Samtidigt med införandet av den nya lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (prop. 1999/2000:61) infördes en ny bestämmelse i 5 kap. 7 § sekretesslagen som bl.a. innebär sekretess för uppgifter vid myndighets verksamhet som sker efter en begäran från en annan stat för sådana utredningar som görs enligt reglerna om förundersökning i brottmål och för användning av tvångsmedel (SFS 2000:576, som har trätt i kraft den 1 oktober 2000). Bestämmelsen är avsedd att gälla för samtliga de myndigheter som hanterar ärendet och att även omfatta de utredningar som görs enligt bestämmelserna om förundersökning i samband med utlämning (se prop. 1999/2000:61 s. 167). Sekretessen gäller om det kan antas att åtgärden begärts under förutsättning att uppgiften inte röjs. Vidare genomfördes en följdändring i 5 kap. 1 § rättegångsbalken som innebär att det för stängda dörrar inte krävs att det är av synnerlig vikt att uppgiften inte röjs.

Den nya bestämmelsen uppfyller de krav som stadgan ställer i fråga om sekretess. Förslaget är dock utformat så att bestämmelserna om sekretess enligt sin ordalydelse endast avser rättslig hjälp på begäran av *annan stat*. För att undanröja alla oklarheter bör det uttryckligen framgå att bestämmelserna även gäller rättslig hjälp på begäran av Internationella brottmålsdomstolen. Vidare saknas det anledning att behandla sekretessfrågorna annorlunda när det gäller en ansökan från någon av de internationella brottmålsribunalerna och ändringen i sekretesslagen bör därför även omfatta dessa. Därmed kommer de sekretessbestämmelser som är tillämpliga i ärenden om rättslig hjälp i brottmål också gälla i ärenden där Sverige bistår domstolen eller någon av tribunalerna med olika åtgärder.

I lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål finns dessutom bestämmelser om undantag från banksekretess (5 kap. 10 §). Dessa bestämmelser, som kan ha betydelse t.ex. för att säkra tillgångar att användas för gottgörelse till brottsoffer, bör också gälla i förhållande till domstolen. Bestämmelserna innebär att tystnadsplikt enligt vissa angivna bestämmelser i bankrörelselagen (1987:617), lagen (1991:981) om värdepappersrörelse och lagen (1992:1610) om finansieringsverksamhet inte hindrar att uppgifter lämnas i ärenden om rättslig hjälp som avser förhör i samband med förundersökning, husrannsakan eller beslag. Bestämmelserna innebär att undantaget från banksekretessen skall gälla även för rättslig hjälp som någon av de internationella tribunalerna har begärt. Detsamma bör gälla även i förhållande till domstolen.

Det kan avslutningsvis nämnas att stadgan innehåller några bestämmelser om sekretess vid domstolen för uppgifter som lämnats t.ex. av en ansluten stat (t.ex. artiklarna 72, 93:8 och 99:5). Därmed kan eventuella svenska behov av sekretess för uppgifter som Sverige har lämnat till domstolen tillgodoseas.

6.11 Immunitet och privilegier

Regeringens förslag: Lagen om immunitet och privilegier i vissa fall ändras så att den även omfattar Internationella brottmålsdomstolen och till domstolen anknutna personer.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har godtagit förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Artikel 48 i stadgan föreskriver att domstolen skall åtnjuta den immunitet och de privilegier inom varje ansluten stat som är nödvändig för att den skall kunna uppfylla sina syften. I samma artikel finns vidare bestämmelser om olika former av immunitet och privilegier för domstolens domare, åklagare, biträdande åklagare, registrator och biträdande registrator samt för dess personal. Dessutom föreskrivs att personer som skall uppträda i förfaranden inför domstolen – försvarare, experter, vittnen och andra personer vars närvaro vid domstolen fordras – skall ges den behandling som är nödvändig för att domstolen skall kunna fungera på ett korrekt sätt. Frågor om immunitet och privilegier för de angivna personerna skall på sedvanligt sätt vidareutvecklas i ett avtal om immunitet och privilegier för domstolen.

Frågor om immunitet och privilegier för internationella organ m.m. regleras i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall. I en bilaga till lagen anges internationella organ och personer med anknytning till sådana som skall åtnjuta immunitet och privilegier i enlighet med vad som har bestämts i en stadga eller avtal som är i kraft i förhållande till Sverige (4 § i den angivna lagen). Bilagan bör kompletteras så att den omfattar även domstolen och till den knutna personer.

I den utsträckning som stadgan och det senare avtalet om immunitet och privilegier för domstolen ger upphov till behov av immunitetsregler för försvarare och andra som deltar i svenska förfaranden för rättslig hjälp på begäran av domstolen, t.ex. vid en bevisupptagning, finns bestämmelser i 5 kap. 5–8 §§ lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Dessa regler bygger på att det finns en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. De ger utrymme för skydd under viss tid mot lagföring eller frihetsberövande för en äldre handling, underlåtenhet eller dom samt mot att utan samtycke åläggas att medverka vid annan utredning än den som ansökan om rättslig hjälp avser. Genom den lagstiftningsteknik som har tillämpats i tribunallagen (se 9 a § enligt SFS 2000:573, som har trätt i kraft den 1 oktober 2000) och som även föreslås för Internationella brottmålsdomstolen, se avsnitt 6.2., gäller dessa bestämmelser också i förhållande till domstolen.

7 Ekonomiska konsekvenser

Frågan om ekonomiska konsekvenser med anledning av ett svenskt tillträde till Romstadgan har behandlats i prop. 2000/2001:122.

När det gäller de kostnader som kan uppstå i samband med olika former av samarbete är det, i likhet med vad som anfördes i propositionerna angående lagstiftning för samarbetet med tribunalerna för f.d. Jugoslavien och Rwanda (prop. 1993/94:142 s. 33 f. och 1995/96:48 s. 17), inte möjligt att förväg bedöma i vilken omfattning Internationella brottmålsdomstolen kommer att begära hjälp från Sverige. Mot bakgrund av erfarenheterna från samarbetet med de befintliga tribunalerna är ett rimligt antagande att samarbetet inte kommer att medföra några mer betydande kostnader.

Det går inte heller att i dag bedöma i vilken utsträckning det kan komma att bli aktuellt med verkställighet i Sverige av domstolens fängelsestraff. Det bör dock framhållas att det för sådan straffverkställighet kommer att kräva ett svenskt godkännande i varje enskilt fall. Med hänsyn till detta och till de principer om fördelning av straffverkställighet mellan statsparterna som föreskrivs i stadgan, kan endast ett högst begränsat antal verkställighetsfall förväntas. Inte heller i detta avseende torde därmed några mer betydande kostnader uppkomma. Kostnaderna för samarbetet med domstolen och verkställighet av dess fängelsestraff bör därmed kunna rymmas inom ramen för befintliga anslag till rättsväsendet. Detsamma gäller för de motsvarande lagändringar som föreslås i förhållande till de internationella brottmålstribunalerna.

8 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Romstadgan träder i kraft när 60 stater har ratificerat stadgan och deponerat sina ratifikationsinstrument hos FN:s Generalsekreterare samt en viss tid därefter har förflutit (artikel 126). De skyldigheter som följer av stadgan och därmed behovet av särskild lagstiftning inträder först i och med att stadgan träder i kraft. Den exakta tidpunkten för stadgans ikraftträdande kan inte säkert fastställas nu och det bör därför överlämnas till regeringen att besluta om lagens ikraftträdande.

De ändringar som föreslås i sekretesslagen, tribunallagen och lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål bör dock träda i kraft så snart som möjligt. Beträffande dessa bestämmelser föreslås ikraftträdande den 1 juli 2002.

Det finns inte behov av några övergångsbestämmelser.

9 Författningskommentar

9.1 Lagen om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen

1 §

Av paragrafens *första stycke* framgår lagens tillämpningsområde, en fråga som har behandlats i avsnitt 6.2. Alla de samarbetsåtgärder som Sverige är förpliktat att bistå domstolen med omfattas av lagen, dvs.

olika former av rättslig hjälp och överlämnande av personer till domstolen. Dessutom innehåller lagen bestämmelser om verkställighet av domstolens avgöranden.

Lagen omfattar samarbete beträffande alla brott som omfattas av domstolens behörighet. Därmed avses såväl stadgans s.k. huvudbrott – folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser – som brott mot domstolen och dess verksamhet (artikel 70). De bestämmelser som skall tillämpas vid domstolens utredning och lagföring av stadgans huvudbrott framgår av *andra stycket* (3–21 §§) och de som skall tillämpas beträffande brott mot domstolen och dess verksamhet i *tredje stycket* (22 och 23 §§).

Såsom Riksåklagaren har framhållit (se även avsnitt 6.4.1) omfattar domstolens behörighet inte gärningsmän som inte hade fyllt 18 år vid det uppgivna gärningstillfället (artikel 26). Om det på grund av felaktiga uppgifter om födelsedata eller annars skulle inträffa att domstolen ansöker om rättslig hjälp eller överlämnande trots att den saknar jurisdiktion på grund av denna inskränkning, måste domstolen underrättas om det rätta förhållandet så att ansökan kan återkallas. Det ordinarie förfarandet för samråd skall tillämpas, se avsnitt 6.7.5. Detta gäller i fråga om såväl ett överlämnande som andra former av rättslig hjälp.

De regler som avser verkställighet av domstolens avgöranden (24–32 §§) och transport av frihetsberövade genom Sverige (33 §) anges i *fjärde stycket*. Dessa bestämmelser är inte begränsade till att avse vissa brott och skall därför tillämpas oavsett vilken brottstyp det är fråga om. Reglerna om verkställighet avser alla domstolens avgöranden och gäller därmed – förutom avgöranden som avser huvudbrotten eller brott mot domstolen och dess verksamhet – även böter som domstolen bestämmer för rättegångsförseelser enligt stadgan (artikel 71).

2 §

I paragrafens *första stycke* föreskrivs att en ansökan alltid skall ges in till Justitiedepartementet. Det är sedan departementet som lämnar den vidare till en nationell myndighet för handläggning. Frågan om mottagare av domstolens ansökningar har behandlats i avsnitt 6.3.3 och 6.4.3.

Vidare gäller att alla underrättelser i och återredovisningar av ärenden till domstolen skall vidarebefordras av Justitiedepartementet. Detta innebär ett avsteg från vad som annars gäller enligt 2 kap. 8 och 9 §§ lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (se även 12 och 13 §§). Bakgrunden till bestämmelsen har redovisats i avsnitt 6.7.5.

Av *andra stycket* framgår att alla ansökningar och bifogade handlingar enligt lagen skall vara skrivna på engelska eller svenska eller vara översatta till dessa språk. Detta avviker från vad som annars gäller för ansökningar om rättslig hjälp (avsnitt 6.3.3), utlämning (avsnitt 6.4.3) och verkställighet av olika avgöranden (avsnitt 6.8.1 och 6.8.2). Bestämmelsen gäller även för ansökningar om rättslig hjälp eller utlämning i anledning av brott mot domstolen och dess verksamhet (1 § andra stycket, se avsnitt 6.9) och för ansökningar om verkställighet av domstolens avgöranden om gottgörelse till brottsoffer (avsnitt 6.8.3).

Hänvisningen till 1 § innebär att bestämmelserna gäller vid allt samarbete med domstolen oavsett brottstyp, dvs. såväl i anledning av folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser som för de andra brott som avses i 21 och 22 §§. Detta innebär vissa avvikelser från vad som annars gäller enligt lagstiftningen för rättsligt samarbete med andra stater.

3 §

Första stycket i paragrafen, som föreskriver överlämnande av den som är misstänkt, tilltalad eller dömd för brott vid domstolen, överensstämmer i sak med motsvarande bestämmelser i 3 § första stycket tribunallagen. I förhållande till domstolen har begreppet överlämnande ersatt termen utlämning. Den speciella terminologin har diskuterats i avsnitt 6.4.1.

Bestämmelsen i *andra stycket* skiljer sig något från motsvarande föreskrift i tribunallagen (3 § andra stycket). Enligt bestämmelsen skall ett häktningsbeslut eller en dom som domstolen har meddelat godtas som grund för ett beslut om överlämnande. Det skall därmed inte göras någon prövning av om domstolens häktningsbeslut eller dom är korrekt. Frågor om utrymmet för avslag på en ansökan har redovisats i avsnitt 6.4.1 och samråd med domstolen i avsnitt 6.7.5.

I *tredje stycket* finns bestämmelser som saknar motsvarighet i tribunallagen. De innebär att regeringen får skjuta upp eller föreskriva villkor för ett överlämnande i vissa fall, vilket har behandlats i avsnitt 6.7.3. Detta får ske om en förundersökning har inletts eller åtal har väckts här i landet för annat brott än det som domstolens ansökan avser samt i avvaktan på att domstolen tar ställning till frågan om det finns processförutsättningar enligt artiklarna 18 och 19 i stadgan. Ett överlämnande under villkor att personen senare skall återföras till Sverige kan därmed ske för att t.ex. ge för den eftersökte möjlighet att närvara inför Internationella brottmålsdomstolen när en invändning om bristande processförutsättningar prövas. Uppskjutande med hänvisning till svensk lagföring får dock bara ske efter överenskommelse med domstolen. Ett uppskjutande avser bara överlämnandet och hindrar inte att domstolens åklagare söker rättslig hjälp med bevisupptagning eller andra åtgärder.

4 §

Paragrafens första mening i *första stycket* har ingen motsvarighet i tribunallagen och har lagts till för att klargöra att bestämmelserna i 14 § utlämningslagen om vad ansökan skall innehålla och hur den kan skickas skall tillämpas också i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen. Ändringar i 14 § utlämningslagen som har trätt i kraft den 1 oktober 2001 (SFS 2001:612) innebär att ansökningar får översändas per telefax eller, efter överenskommelse i det enskilda fallet, på annat sätt.

Resterande föreskrifter i *första och andra styckena* reglerar handläggningen om en ansökan om överlämnande av en person till domstolen, vilka överensstämmer med bestämmelserna i 4 § tribunallagen (se prop.

1993/94.142 s. 35 f.). Språket har dock moderniserats. Frågor om ansökan och förfarandet har behandlats i avsnitt 6.4.3.

5 §

Paragrafens föreskrifter om tvångsmedel i ett ärende om överlämnande till Internationella brottmålsdomstolen överensstämmer i sak med vad som gäller enligt 5 § tribunallagen (se även prop. 1993/94:142 s. 36). Frågorna har redovisats i avsnitt 6.4.2 och 6.4.3.

Såväl i *första stycket* som i 5 § tribunallagen har en ny bestämmelse införts efter förebild i 12 § första stycket nordiska utlämningslagen. Den innebär att den utredning som skall lämnas i anslutning till en ansökan om överlämnande normalt skall räcka för att tillgodose de krav på brottsmisstanke som ställs för användningen av tvångsmedel. Det krävs alltså inte någon särskild utredning utöver vad som skall anges i domstolens ansökan. Vad ansökan skall innehålla, framgår av 6 §. Bestämmelsen har tillkommit för att motverka tillämpningsproblem som kan följa av den diskrepans som eventuellt föreligger mellan beviskraven i stadgan och i svensk rätt, se avsnitt 6.4.2. Motsvarande bestämmelser har även införts i 5 § tribunallagen.

Vidare har ett nytt *fjärde stycke* införts om beslut att till domstolen lämna över föremål som har tagits i beslag i överlämnandeärendet. Motsvarande bestämmelse finns även i 5 § tribunallagen (överförd från 10 § samma lag). Det gäller t.ex. föremål som har tagits i beslag i samband med att den eftersökte berövas friheten på domstolens begäran och som kan antas ha betydelse i dess brottsutredning. Bestämmelsen avser endast föremål som tagits i beslag i överlämnandeärendet (jfr 21 § utlämningslagen). Frågan om att lämna över föremål som tagits i beslag på domstolens ansökan om rättslig hjälp med en sådan åtgärd skall däremot prövas enligt bestämmelserna i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (4 kap. 21 och 22 §§), till vilka 12 § hänvisar.

6 §

I paragrafen finns bestämmelser om provisoriskt anhållande, reseförbud eller anmälningsskyldighet på Internationella brottmålsdomstolens begäran i avvaktan på en ansökan om överlämnande. Villkoren för sådana tvångsmedel har tagits upp i avsnitt 6.4.2 och frågor om förfarandet i avsnitt 6.4.3. Bestämmelserna överensstämmer i huvudsak med 6 § tribunallagen.

En bestämmelse för att motverka tillämpningsproblem på grund av olika beviskrav för brottsmisstanken vid domstolen och i svensk rätt, liknande den som tagits in i 5 §, finns i *första stycket*. Motsvarande ändring har även gjorts i 6 § tribunallagen.

Bestämmelserna i *andra stycket*, som har behandlats i avsnitt 6.4.3, innebär att förfarandet enligt 23 § andra–fjärde stycket utlämningslagen skall tillämpas. I förhållande till domstolen gäller dock en särskild bestämmelse för den tidsfrist som måste iaktas beträffande en ansökan om överlämnande efter det att beslutet om tvångsmedel har meddelats. För domstolen gäller den tidsfrist som föreskrivs i de regler som styr dess

verksamhet, dvs. närmast i domstolens bevis- och förfaranderegler. I det förslag till bevis- och förfaranderegler som har tagits fram, och som stadgeparts församlingen senare skall besluta om, föreskrivs en frist om 60 dagar.

7 §

Paragrafens bestämmelse om att Internationella brottmålsdomstolen skall ges tillfälle att lämna synpunkter innan ett beslut enligt 5 § eller 6 § om reseförbud eller anmälningsskyldighet fattas som alternativ till anhållande eller häktning är betingad av en särskild föreskrift i stadgan (artikel 59). Frågan har behandlats i avsnitt 6.4.3. Ingen motsvarande bestämmelse finns i tribunallagen.

8 §

Bestämmelserna som avser ett förenklat förfarande för överlämnande till domstolen har behandlats i avsnitt 6.4.3 och, beträffande specialitetsprincipen, i avsnitt 6.4.4. De saknar motsvarighet i tribunallagen och bygger på särskilda bestämmelser i Romstadgan (artikel 92:3).

Enligt paragrafen skall reglerna om förenklat förfarande i 29-36 §§ utlämningslagen tillämpas om inte annat framgår av lagen om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen. Hänvisningen innebär bl.a. att det krav på eftersökningens innehåll i 29 §, vilket enligt 30 § medför att ingen formell ansökan om överlämnande fordras, skall tillämpas även i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen. De uppgifter som, enligt Romstadgan, skall lämnas i en ansökan om provisoriskt anhållande (artikel 92:2) motsvarar vad som krävs enligt 29 §. Åklagaren skall vidare i huvudsak vidta de åtgärder som föreskrivs i 31–33 §§, men vissa skillnader följer av de särskilda bestämmelser som gäller i förhållande till domstolen.

Det förenklade förfarandet tar endast sikte på samtycke till att bli överlämnad till Internationella brottmålsdomstolen. När det gäller frågor som hänger samman med specialitetsprincipen, dvs. frågor om lagföring för annan gärning än den för vilken överlämnande skett och om vidareutlämning från domstolen till en annan stat, innehåller 10 § särskilda regler som gäller oavsett den eftersöktes medgivande eller nationalitet. Bestämmelserna i 32 § första stycket andra meningen om den eftersöktes medgivande till sådana åtgärder, vilka enligt samma paragrafs tredje stycke inte gäller för svenska medborgare, skall därför inte tillämpas i förhållande till domstolen.

Enligt 33 § utlämningslagen skall åklagaren, när samtycke har lämnats, överlämna ärendet till Riksåklagaren och bestämmelsen anvisar olika beslutsfattare i olika situationer. När det gäller överlämnade till Internationella brottmålsdomstolen är det dock alltid regeringen som skall fatta beslut. Riksåklagaren skall därmed i samtliga fall med eget yttrande anmäla ärendet till regeringen. Bestämmelserna i 5 § fjärde stycket om att regeringen samtidigt får förordna att beslagtagna föremål skall lämnas över till domstolen i enlighet med 21 § utlämningslagen gäller också i dessa fall.

Beträffande förhållandet mellan provisorisk tvångsmedelsanvändning och det förenklade förfarandet finns det bestämmelser i 32 § femte stycket och 34–36 §§ utlämningslagen, vilka alla hänvisar till reglerna i 23 § samma lag. Regler om provisorisk tvångsmedelsanvändning på ansökan av Internationella brottmålsdomstolen, vilka i stort överensstämmer med och som hänvisar till bestämmelserna i 23 § utlämningslagen, finns i 6 § (se författningskommentaren till den paragrafen). Dessa bestämmelser skall alltså tillämpas även i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen. I likhet med vad som föreskrivs i 6 § skall dock tidsfristen för en ansökan om överlämnande, till vilken bestämmelserna i 35 och 36 §§ utlämningslagen hänvisar, vara den tidsfrist som föreskrivs i de regler som gäller för domstolen.

I övrigt skall utlämningslagens bestämmelser om återkallelse av samtycke (32 § fjärde stycket) och tidsfrister för beslut och verkställighet (33 § andra stycket och 34 §) tillämpas också i dessa fall. Enligt 2 § skall alla underrättelser till domstolen vidarebefordras av Justitiedepartementet. De underrättelser som i utlämningslagens förenklade förfarande lämnas genom direktkontakt mellan åklagaren och den utländska myndighet som gjort eftersökningen skall alltså i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen gå via Justitiedepartementet.

9 §

Paragrafen överensstämmer i sak med vad som gäller enligt 8 § tribunallagen. Frågan har tagits upp i avsnitt 6.4.3.

10 §

I paragrafen, som saknar motsvarighet i tribunallagen, regleras den s.k. specialitetsprincipen, se avsnitt 6.4.4.

I *första stycket* föreskrivs att Internationella brottmålsdomstolen utan särskilt medgivande får ställa den som har överlämnats dit från Sverige till ansvar för annan gärning som har begåtts före överlämnandet än den som låg till grund för överlämnandet. Till skillnad från vad som gäller enligt utlämningslagen och nordiska utlämningsdagen innebär detta att specialitetsprincipen inte skall tillämpas i detta avseende. Därmed kan åtalet vid domstolen ändras utan att något svenskt medgivande krävs.

I *andra stycket* finns regler för den situationen att domstolen, sedan en person har överlämnats, finner att saken inte kan prövas på grund av en nationell lagföring i en annan stat och den staten begär att den misstänkte skall utlämnas dit från domstolen för lagföring. I ett sådant fall har den stat som ursprungligen överlämnade den misstänkte till domstolen rätt att begära att denne återförs dit i stället för att utlämnas till en annan stat. Enligt bestämmelserna kan regeringen medge att den misstänkte utlämnas från domstolen till en annan stat för lagföring, vilket bara får ske om en utlämning direkt från Sverige till den staten hade kunnat ske enligt ordinarie regler för utlämning. Därmed avses även de fall då den misstänktes samtycke till att utlämnas medför att förutsättningar för utlämning föreligger. Om medgivande inte lämnas skall regeringen begära att den misstänkte återförs till Sverige.

11 §

Enligt paragrafen skall 26 a § utlämningslagen om återförande av en person som är häktad vid domstolen och som har utlämnats till Sverige för en rättegång här tillämpas i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen. Motsvarande gäller enligt 7 § tribunallagen och bestämmelserna har behandlats i avsnitt 6.6.

12 §

Enligt paragrafen skall rättslig hjälp till Internationella brottmålsdomstolen lämnas enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål om inte avvikande bestämmelser ges. Det motsvarar vad som från den 1 oktober 2000 gäller i förhållande till tribunalerna (9 § tribunallagen enligt SFS 2000:573). I avsnitt 6.3 redovisas de olika formerna av rättslig hjälp.

De avvikelser från lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål som gäller i förhållande till domstolen finns främst i 13 §. Särskilda regler som även avser rättslig hjälp finns också i 2 § (underrättelser, språk m.m.), 15 § (konkurrerande ansökningar), 17 § (offentlig försvarare), 18–20 §§ (ersättningar och andra kostnader) och 28 § (överlämnande av förverkad egendom m.m.).

13 §

Bestämmelserna, som avser avvikelser från vad som annars gäller enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, motsvarar helt vad som från den 1 oktober 2000 enligt 9 a § tribunallagen och de förändringar som nu föreslås (se kommentaren till 9 a § tribunallagen).

I paragrafens *första stycke* redovisas bestämmelser i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål som inte skall tillämpas i förhållande till en begäran från domstolen. Det gäller bestämmelser om dubbel straffbarhet, vissa grunder för avslag, prövningen av ansökan och beslut om avslag samt transport genom Sverige och förvarstagande här av överförda personer.

De särskilda regler beträffande dubbel straffbarhet och avslag som gäller i förhållande till domstolen finns i *andra stycket*. Rättslig hjälp som avses i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål får lämnas på domstolens begäran även om den gärning som ansökan avser inte motsvarar brott enligt svensk rätt. Det ställs alltså inte något krav på dubbel straffbarhet när det gäller en begäran från domstolen som rör folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelser (se 1 § andra stycket). Detta har behandlats i avsnitt 6.3.2.

Det är vidare alltid regeringen som beslutar om en begäran från domstolen skall avslås, vilket har behandlats i avsnitt 6.3.7. Detta gäller oavsett om avslaget avser hela eller bara någon del av ansökan. Regeringen beslutar också om den rättsliga hjälpen i ett enskilt fall skall förenas med villkor enligt 5 kap. 2 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (jfr 2 kap. 1 § tredje stycket och 9 § samma lag). Regeringen beslutar även om senare dispens från dessa villkor i enlighet med 5 kap.

3 § (se avsnitt 6.3.6). Handläggande åklagare eller domstol skall därför överlämna ett ärende till regeringen om det kan bli aktuellt att avslå ansökan eller förena den rättsliga hjälpen med villkor, dvs. när förutsättningarna eller villkoren i 2 kap. 1 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål inte är uppfyllda. De krav på samråd med Internationella brottmålsdomstolen som följer av stadgan, se avsnitt 6.7.5, skall iakttas innan regeringen fattar beslut.

I fråga om transport av frihetsberövade genom Sverige och förvar av överförda personer, vilka ersätter bestämmelserna i 4 kap. 33 § och 34 § andra stycket lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (se avsnitt 6.4.5), finns särskilda bestämmelser i 32 §. Bestämmelserna i 4 kap. 34 § första stycket samma lag om förvarstagande av den som tillfälligt förs över till Sverige för förhör m.m. gäller dock även i förhållande till domstolen.

14 §

Av paragrafen, som i sak överensstämmer med 17 § tribunallagen, framgår att även bestämmelser om delgivning och internationell rättslig hjälp som finns i andra lagar eller författningar gäller i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen. Det gäller dock inte föreskrifter som är oförenliga med de särskilda bestämmelser som gäller för domstolen. I fråga om delgivning är det främst bestämmelserna i kungörelsen (1909:24 s. 1) ang. Delgivning av handling på begäran av utländsk myndighet som skall tillämpas. Frågan har behandlats i avsnitt 6.3.1.

15 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om konkurrerande ansökningar från Internationella brottmålsdomstolen och från en stat, vilka har behandlats i avsnitt 6.7.2. Bestämmelserna har införts för att uppfylla föreskrifterna om konkurrerande framställningar i stadgan (artikel 90). Motsvarande bestämmelser föreslås även i tribunallagen (se förslaget till ny 12 b § i den lagen).

Bestämmelserna avser såväl konkurrens mellan ansökningar om överlämnande till domstolen och utlämning till en stat (*första stycket*) som oförenliga ansökningar om rättslig hjälp i brottmål (*andra stycket*). I båda situationerna skall regeringen besluta vilken ansökan som skall bifallas. Närmare anvisningar för prövningen ges inte men regeringen skall härvid självfallet beakta Sveriges folkrättsliga skyldigheter, bl.a. enligt Romstadgan. Däri ingår även att uppfylla de krav på underrättelse till och samråd med domstolen som föreskrivs i stadgan. Oförenliga ansökningar om rättslig hjälp kommer i allmänhet att uppmärksammas av den myndighet som handlägger dem och om så sker skall frågan om företräde överlämnas till regeringen för beslut.

16 §

Bestämmelserna i paragrafen gäller överföring av lagföring från Sverige till Internationella brottmålsdomstolen. De har en motsvarighet i 13 § tribunallagen och har behandlats i avsnitt 6.7.4. Förutsättningarna för att domstolen skall få ta över en nationell lagföring och därmed kan begära ett överförande skiljer sig dock från vad som gäller enligt tribunalernas stadgor (se jämförelsen i avsnitt 4.3). Medan tribunalerna principiellt har företrädare framför nationell lagföring gäller det motsatta i fråga om domstolen som bara får överta en lagföring inom de ramar som den s.k. komplementaritetsprincipen ställer upp, vilken har beskrivits i avsnitt 5.4. Detta återspeglas i *första styckets* bestämmelse om när en pågående svensk lagföring skall överlämnas till domstolen. Så skall ske om domstolen begär det genom att den i enlighet med artikel 19 beslutar att den är behörig att pröva saken trots att nationell lagföring pågår eller har avslutats. Domstolens beslut att processförutsättningar föreligger trots att en nationell lagföring pågår eller har avslutats utgör i sig en begäran att den nationella lagföringen skall överföras till domstolen. Om en sådan begäran görs får, enligt *andra stycket*, åtal inte väckas och om åtal redan har väckts innebär överförandet av lagföringen rättegångshinder i det svenska brottmålet.

17 §

I paragrafen regleras frågor om rättegångshinder, vilka har redovisats i avsnitt 6.7.4. Föreskrifterna överensstämmer med vad som gäller i förhållande till de internationella brottmålstribunalerna.

I *första stycket* föreskrivs att domstolens brottmålsdom skall ha negativ rättsverkan i Sverige.

Även en ansökan om att den misstänkte eller tilltalade skall överlämnas till domstolen och ett beslut om sådant överlämnande medför hinder mot åtal och rättegångshinder i ett svenskt brottmål. Det följer av hänvisningen i *andra stycket* till 25 § utlämningslagen.

18 §

I likhet med vad som gäller enligt 14 § tribunallagen har den mot vilken åtgärder enligt lagen riktas i egenskap av misstänkt, tilltalad eller dömd för brott rätt till biträde av en offentlig försvarare. Det gäller såväl åtgärder som hänger samman med överlämnande till Internationella brottmålsdomstolen som olika former av rättslig hjälp och frågan har behandlats i avsnitt 6.7.1. Reglerna innebär en utvidgning av rätten till offentlig försvarare jämfört med vad som gäller enligt 2 kap. 13 § lagen om rättslig hjälp i brottmål och i utlämningsärenden.

Vid sidan av denna bestämmelse gäller även, enligt 13 §, den rätt till offentlig försvarare i fall när bevisupptagning i svensk domstol sker med någon annan än den som är misstänkt eller tilltalad som föreskrivs i 4 kap. 3 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. På samma sätt gäller även den lagens bestämmelser om målsägandebiträde och stödperson också i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen.

19 §

I paragrafen finns bestämmelser om ersättning av allmänna medel till den som har kallats för att höras inför Internationella brottmålsdomstolen som vittne, målsägande eller sakkunnig. Regeringen meddelar närmare bestämmelser om sådan ersättning. Detsamma gäller i förhållande till tribunalerna (se 15 § tribunallagen). Frågan har behandlats i avsnitt 6.7.6.

20 §

I enlighet med vad som har anförts i avsnitt 6.7.6 skall kostnader för åtgärder enligt lagen, inklusive ersättning av allmänna medel till offentlig försvarare och andra, betalas av staten. Vissa kostnader kan sedan återkrävas av Internationella brottmålsdomstolen, se 21 §. Bestämmelserna överensstämmer med vad som gäller i fråga om tribunalerna, utom vad avser återkrav.

21 §

Enligt Romstadgan skall domstolen stå för vissa kostnader som uppstår i samarbetet med staterna, se avsnitt 6.7.6. Enligt paragrafen meddelar Regeringens föreskrifter om kostnader som kan återkrävas av domstolen.

22 §

En särskild ordning gäller enligt Romstadgan för det rättsliga samarbetet mellan staterna och Internationella brottmålsdomstolen när det gäller domstolens lagföring av mened och andra brott mot dess verksamhet (artikel 70), dvs. i fråga om andra brott enligt stadgan än folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse. I paragrafen finns bestämmelser om utlämning och rättslig hjälp till domstolen med anledning av utredning om eller lagföring för sådana brott. Frågorna har redovisats i avsnitt 6.9.

Enligt paragrafen jämställs domstolens begäran om utlämning eller rättslig hjälp i dessa fall med en motsvarande begäran från en annan stat som inte är medlem i Europeiska unionen eller ett nordiskt land. Det innebär att bestämmelserna i utlämningslagen och lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål skall tillämpas, med undantag för de bestämmelser som enligt dessa lagar bara gäller för EU-stater och nordiska länder. Vidare skall de särskilda bestämmelser och undantag som gäller för stadgans huvudbrott (folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser) inte heller tillämpas, dvs. inte 3–21 §§. Bestämmelserna om kommunikationsvägar och språk m.m. i 2 § gäller dock även i dessa fall (se kommentaren till 2 §) liksom bestämmelserna om verkställighet i 24–32 §§ och om transitering i 33 § (se kommentaren till 1 §).

23 §

Paragrafen innehåller bestämmelser för att uppfylla stadgans föreskrifter för det fallet att Internationella brottmålsdomstolen anmäler ett brott mot Domstolen eller dess verksamhet för lagföring i Sverige, se avsnitt 6.9. En sådan anmälan, som enligt 2 § skall ges in till Justitiedepartementet, skall överlämnas till Riksåklagaren för handläggning. Enligt förslaget till bevis- och förfaranderegler för domstolen kommer dessa ansökningar tydligt att ange att de avser nu aktuella brott.

För den fortsatta handläggningen gäller det vanliga svenska förfarandet för förundersökning eller rättegång i brottmål. För att en förundersökning skall inledas eller åtal väckas krävs det alltså att de förutsättningar som följer av rättegångsbalken är uppfyllda.

24 §

I paragrafen finns bestämmelser om verkställighet av Internationella brottmålsdomstolens fängelsestraff, vilka har behandlats i avsnitt 6.1 och 6.8.1. Att verkställighet av avgöranden enligt denna paragraf (och 25–29 §§) inte är begränsad till straff som avser stadgans huvudbrott följer av 1 § fjärde stycket. Därmed följer att även de fängelsestraff som domstolen dömer ut för brott enligt artikel 70 får verkställas i enlighet med dessa bestämmelser. Detta har redovisats i avsnitt 6.9.

Fängelsestraff som domstolen bestämmer skall kunna verkställas i Sverige (se avsnitt 6.8.1). I paragrafen föreskrivs att regeringen på domstolens begäran kan besluta att ett sådant fängelsestraff får verkställas här. Regeringens prövning av en sådan begäran är skönsmässig i varje enskilt fall. I det medgivande om straffverkställighet som kommer att lämnas till domstolen kommer det att framgå att ett begränsat antal verkställighetsfall kan tas emot och att de kommer att grundas på individuella överväganden i varje enskilt fall. Vid dessa bedömningar kan bl.a. omständigheter såsom straffets längd och behovet av särskilda säkerhetsåtgärder komma att ha betydelse. Det är emellertid domstolen som i det enskilda fallet avgör var verkställigheten skall ske och regeringens beslut avser bara om avtjänandet får ske här eller inte.

25 §

Verkställighet av böter och förverkandebeslut, vilket har behandlats i avsnitt 6.8.2, regleras i denna paragraf. I enlighet med vad som gäller för fängelsestraff kan böter och förverkandebeslut verkställas oavsett om de hänför sig till stadgans huvudbrott eller till sådana brott som avses i 22 § (brott mot domstolen och dess verksamhet). Dessutom omfattar bestämmelserna verkställighet av böter för rättegångsförseelser enligt artikel 71. Detta har redovisats i avsnitt 6.9.

Bestämmelserna om förfarandet vid verkställighet av böter och förverkandebeslut bygger på den ordning som gäller enligt nordiska verkställighetslagen. Riksskatteverket handlägger dessa ärenden och dess beslut kan överklagas till allmän förvaltningsdomstol, varvid prövnings-

tillstånd fordras i kammarrätt. Beslut gäller omedelbart om inte inhibition meddelas.

Domstolen kan även besluta om ett värdeförverkande, vilket enligt stadgan bara får ske om verkställighet av ett förverkande av föremålet inte är möjligt. Värdeförverkandet kan vara utformat som ett alternativt beslut för det fall ett sakförverkande visar sig vara omöjligt att verkställa, dvs. att domstolen inte har tagit ställning till om det aktuella föremålet kan förverkas eller inte. Även verkställighet av ett värdeförverkande handläggs av Riksskatteverket som då först måste pröva om förutsättningarna för ett värdeförverkande är uppfyllda, dvs. att domstolen har beslutat om värdeförverkande och att föremålet inte kan förverkas. Om ett värdeförverkande skall verkställas bestämmer Riksskatteverket även det värde i svenska kronor som skall förverkas.

26 §

Bestämmelserna i 25 § internationella verkställighetslagen, som bl.a. innebär att verkställigheten skall ske enligt svensk lag, gäller enligt *första stycket* för verkställighet av Internationella brottmålsdomstolens fängelse- och bötesstraff samt beslut om förverkande. Hänvisningen innebär även att verkställighet får äga rum utan hinder av att straffet är strängare än vad som kunnat följa på brotten enligt svensk rätt och att verkställigheten inte får ske så att straffet blir att anse som strängare än vad domstolen har bestämt. Härav följer vidare avräkning av anhållnings- och häktetid. I sak överensstämmer detta med vad som gäller enligt 11 § andra stycket tribunallagen (se även prop. 1995/96:48 s. 18). Bestämmelserna har behandlats i avsnitt 6.8.1.

Härtill föreskrivs att bötesförvandling inte får ske (se avsnitt 6.8.2).

Bestämmelserna i *andra stycket*, som motsvarar vad som gäller enligt 31 § första stycket nordiska verkställighetslagen, medför att frågor om preskription som uppkommer sedan en ansökan om verkställighet av fängelsestraff, böter eller förverkande har bifallits skall bedömas enligt de regler som gäller för Internationella brottmålsdomstolen. Frågan har redovisats i avsnitt 6.8.1 (fängelsestraff) och 6.8.2 (böter och förverkanden). Enligt Romstadgan (artikel 29) gäller inte preskription för dess huvudbrott. Bestämmelsen i andra stycket innebär därmed att verkställighet av domstolens straff för ett sådant brott inte hindras av att preskription skulle ha inträtt vid tillämpning av svenska regler om bortfallande av påföljd. Som framgår av 1 § omfattar emellertid verkställighetsreglerna även straff som domstolen bestämmer för brott riktade mot domstolen och dess verksamhet. För de senare brotten kommer domstolens bevis- och förfaranderegler att innehålla preskriptionsbestämmelser, vilka kan komma att hindra verkställighet av utdömda straff.

27 §

I paragrafen finns särskilda regler om verkställighet av fängelsestraff, vilka har redovisats i avsnitt 6.8.1. Enligt *första stycket* skall 23 § internationella verkställighetslagen tillämpas. Den dömde som avtjänar sitt

fängelsestraff i Sverige får därmed inte här lagföras, anhållas, häktas eller berövas friheten för verkställighet av en påföljd med anledning av ett annat brott som har begåtts innan han eller hon överfördes hit för straffverkställighet. Undantag från denna immunitet gäller om domstolen ger sitt medgivande till åtgärden samt på vissa andra grunder som anges i 23 § internationella verkställighetslagen. Bestämmelsen saknar motsvarighet i tribunallagen och är föranledd av särskilda regler i Romstadgan (artikel 108).

I *andra stycket* finns bestämmelser om villkorlig frigivning, vilka överensstämmer med vad som från den 1 oktober 2000 gäller enligt 11 § tredje stycket tribunallagen (SFS 2000:573, se även prop. 1999/2000:61 s. 210).

28 §

I paragrafen finns bestämmelser som reglerar Internationella brottmålsdomstolens möjligheter att bl.a. genom inspektioner utöva tillsyn över straffverkställighet i Sverige. Samma regler gäller sedan den 1 oktober 2000 för tribunalerna (12 § tribunallagen enligt SFS 2000:573, se även prop. 1999/2000:61 s. 210). Frågan har behandlats i avsnitt 6.8.1.

29 §

Av paragrafen framgår att böter och förverkad egendom eller dess värde som kommit in vid verkställighet av domstolens avgörande skall överlämnas till domstolen av Riksskatteverket. Föreskrifterna, som har behandlats i avsnitt 6.8.2, innebär ett undantag från vad som annars gäller enligt 5 kap. 11 § andra stycket lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (se 12 §) och avviker från bestämmelserna om överlämnande till en annan stat av förverkad egendom enligt 36 § internationella verkställighetslagen.

Av 2 § framgår att återredovisning av verkställighetsärendet till domstolen, vilket innefattar överlämnandet av böter, förverkad egendom eller dess värde, skall ske via Justitiedepartementet.

30 §

I paragrafen finns grundläggande bestämmelser om erkännande och verkställighet av Internationella brottmålsdomstolens avgöranden om gottgörelse till brottsoffer, dvs. restitution, ersättning och rehabilitering. Närmare bestämmelser om förfarandet finns i 32 §. Frågorna har tagits upp i avsnitt 6.8.3.

Enligt *första stycket* gäller domstolens lagakraftvunna avgöranden om gottgörelse i Sverige och de skall på ansökan verkställas här. Hinder mot erkännande och verkställighet föreligger dock, enligt *andra stycket*, om det är uppenbart oförenligt med grunderna för den svenska rättsordningen eller om ett avgörande om samma sak redan har meddelats i Sverige och vunnit laga kraft.

Den som har tillerkänts gottgörelse av domstolen får, enligt *tredje stycket*, ansöka om verkställighet av avgörandet. Därtill får även domstolen ansöka om verkställighet av ett sådant avgörande i det fall då den har beslutat att utbetalningen av gottgörelse skall ske genom den särskilda förvaltningsfond för brottsoffer som inrättas genom stadgan. Detta kan t.ex. vara fallet när det är fråga om ett mycket stort antal brottsoffer eller om en kollektiv form av gottgörelse.

31 §

I paragrafen finns föreskrifter om förhållandet mellan parallellt pågående rättegångar om gottgörelse i Sverige och vid Internationella brottmålsdomstolen, se avsnitt 6.8.3. Enligt bestämmelserna skall ett förfarande vid domstolen som inleddes innan talan om samma sak väcks i Sverige i princip ha företräde och talan här skall därför avvisas eller förklaras vilande i avvaktan på domstolens lagakraftvunna avgörande. Detta gäller dock bara under förutsättning att förfarandet vid Internationella brottmålsdomstolen kan leda till ett avgörande om gottgörelse som gäller i Sverige enligt 30 §. Om det däremot är den svenska rättegången som har inletts först så medger bestämmelserna att rättegången slutförs även om ett förfarande om samma sak inleds vid Internationella brottmålsdomstolen. Vid bedömningen av om den svenska rättegången skall slutföras i det fallet bör det aktuella brottsoffrets uppfattning tillmätas stor betydelse. En svensk dom som vunnit laga kraft utgör, enligt 30 § andra stycket, hinder mot erkännande och verkställighet i Sverige av domstolens avgörande. Om däremot Internationella brottmålsdomstolen hinner avgöra saken först medför det förhållandet att dess avgörande erkänns i Sverige att avgörandet utgör hinder för fortsatt rättegång här.

32 §

Förfaranderegler för verkställighet av avgöranden om gottgörelse, vilka har redovisats i avsnitt 6.8.3, föreskrivs i denna paragraf. Härav framgår att ansökan kan avse hela eller en del av avgörandet och att det till den skall fogas vissa handlingar. Bestämmelser om språk som skall användas, vilka även gäller när ett brottsoffer ansöker om verkställighet, finns i 2 § andra stycket. Svea hovrätt prövar ansökan och verkställighet får inte beviljas utan att den som har förpliktats gottgöra brottsoffret har fått tillfälle att yttra sig över ansökan. Verkställigheten sker därefter enligt vanliga regler om verkställighet av en svensk dom som har vunnit laga kraft.

33 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om transport av frihetsberövade genom Sverige mellan en annan stat och Internationella brottmålsdomstolen, vilka har redovisats i avsnitt 6.4.5. De avser transitering till eller från domstolen av frihetsberövade personer som överlämnas för lagföring eller som överförs för förhör eller konfrontation eller för

straffverkställighet. Den är tillämplig oavsett om det är fråga om något av stadgans huvudbrott eller ett brott som avses i 22 § (se 1 § fjärde stycket). Uttrycket överlämnande avser de förra brotten medan termen utlämning avser de senare.

Huvudregeln enligt *första stycket* är att sådan transitering kräver tillstånd av chefen för Justitiedepartementet. Transitering får även medges beträffande en svensk medborgare. Enligt *andra stycket* behövs det inte något tillstånd vid flygtransport utan planerad mellanlandning i Sverige. Tillståndsfrågan blir därmed aktuell i de fall mellanlandning sker här i landet och när transiteringen skall ske med annat transportmedel än flyg. I fråga om tillfälligt överförande av en frihetsberövad för förhör m.m. ersätter dessa bestämmelser vad som annars gäller enligt 4 kap. 33 § och 34 § andra stycket lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (se 13 § ovan).

I andra stycket finns även bestämmelser för det fall en oplanerad landning sker i Sverige och därmed inget tillstånd har sökts. I det fallet skall polismyndighet ta den som överförs i förvar i avvaktan på en ansökan om tillstånd enligt första stycket samt underrätta chefen för Justitiedepartementet om detta. Den som överförs får dock tas i förvar under högst 96 timmar och skall omedelbart friges om ingen ansökan gjorts inom fristen. Tidsfristen har utformats i enlighet med stadgan och inte som fyra dygn, vilket en remissinstans har föreslagit. Om personen friges är domstolen hänvisad till att ansöka om överlämnande enligt 3 § och om tvångsmedel enligt 5 eller 6 §§.

Under transporten skall frihetsberövandet bestå om inte domstolen begär att den som överförs skall friges. Enligt *tredje stycket* får polismyndighet vid behov ta den som överförs i förvar om tillstånd enligt första stycket har lämnats. I fråga om tvångsmedel i samband med en begäran om transitering gäller bestämmelserna i 5 §.

34 §

Tillämpningsföreskrifter i anslutning till lagen meddelas av regeringen, se avsnitt 6.2.

9.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall.

Förslaget har behandlats i avsnitt 6.11.

9.3 Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

5 kap. 7 §

De nya bestämmelser om sekretess i verksamhet som avser rättslig hjälp i brottmål och som har trätt i kraft den 1 oktober 2000 (SFS 2000:576)

utvidgas till att också gälla för sådan verksamhet på begäran av en mellanfolklig domstol. Frågan har behandlats i avsnitt 6.10.

Med mellanfolklig domstol avses främst de internationella brottmåls-tribunalerna och Internationella brottmålsdomstolen, vilka i dag är de enda mellanfolkliga domstolar vars verksamhet innefattar rättslig hjälp i brottmål. Det kan dock inte uteslutas att andra domstolar av detta slag kommer att inrättas och då även omfattas av bestämmelsen. Bestämmelsen har därför inte utformas så att den bara tar sikte på de nu befintliga tribunalerna och Internationella brottmålsdomstolen, vilken en remissinstans har föreslagit. Bestämmelsen tar heller inte, såsom en annan instans har föreslagit, sikte på mellanfolkliga organisationer vilket riskerar att göra tillämpningsområdet alltför brett.

9.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt

2 §

Paragrafen har ändrats så att den överensstämmer med föreskrifterna i 2 § lagen om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen. Det innebär att bestämmelserna om vilka organ inom tribunalen som får göra en ansökan utmönstras, vilket har behandlats i avsnitt 6.3.3, och att det föreskrivs att underrättelser i och återredovisning i ärenden till tribunalen skall gå via Justitiedepartementet, vilket avviker från vad som annars gäller enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål och som har tagits upp i avsnitt 6.7.5. Vidare har ett nytt *andra stycke* införts med bestämmelser om de språk som skall användas för ansökningar och bifogade handlingar (se avsnitt 6.3.3).

5 §

Paragrafen har ändrats så att föreskrifterna överensstämmer med vad som gäller enligt 5 § lagen om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen (se kommentaren till den paragrafen). I *första* stycket har en bestämmelse införts angående den utredning som krävs vid tvångsmedelsanvändning. Den innebär att den utredning som tribunalen skall lämna vid en ansökan om utlämning normalt skall vara tillräcklig för att uppfylla de krav på brottsmisstanke som ställs för användning av tvångsmedel. Frågan har behandlats i avsnitt 6.4.2. I ett nytt *fjärde stycke* föreskrivs att egendom som har tagits i beslag får överlämnas till domstolen efter beslut av regeringen. Bestämmelsen bygger på tidigare 10 § första stycket, som nu upphävs, men är begränsad till beslag som skett enligt första stycket, dvs. i ett ärende om utlämning. För överlämnande av föremål som tagits i beslag som rättslig hjälp tillämpas i stället, enligt 9 §, bestämmelserna i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (se avsnitt 6.3.5 och 6.4.3). Motsvarande reglering gäller i förhållande till Internationella brottmålsdomstolen. I övrigt har endast redaktionella ändringar gjorts.

6 §

En ny bestämmelse om utredningen vid tvångsmedelsanvändning, vilken motsvarar vad som föreskrivs i 6 § lagen om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen, har införts *första stycket* (se avsnitt 6.4.2). *Andra stycket* har endast förändrats språkligt.

7 §

I konsekvens med de nya bestämmelserna om transitering har hänvisningen till föreskrifterna om transport av frihetsberövade i 26 § utlämningslagen strukits (se vidare författningskommentaren till 12 a §).

9 a §

Paragrafen innehåller särskilda bestämmelser som avviker från vad som annars gäller enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (se prop. 1999/2000:61 s. 210).

Lagens särskilda bestämmelser för rättens prövning av kvarstad eller beslag har tagits bort och för rättslig hjälp gäller i stället den ordning för sådan prövning som anvisas i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, se avsnitt 6.3.5. Det sker genom att de nuvarande undantaget i första stycket fjärde strecksatsen och särbestämmelserna i 10 § har upphävts. För beslag i ett utlämningsärende gäller dock bestämmelserna i 5 §, se avsnitt 6.4.3.

I *första stycket* har införts en ny föreskrift om att bestämmelserna i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål om transport genom Sverige och förvar av överförda personer (4 kap. 33 § och 34 § andra stycket) inte skall tillämpas i förhållande till tribunalerna. Särskilda regler om transitering finns i stället i 12 a §. Dessa har behandlats i avsnitt 6.4.5. Bestämmelserna om förvar i 4 kap. 34 § första stycket skall dock tillämpas även i förhållande till tribunalerna.

I *andra stycket* har införts en ny bestämmelse som innebär att det är regeringen som beslutar om användningsbegränsningar enligt 5 kap. 2 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål och om senare undantag från sådana enligt 5 kap. 3 § samma lag (se avsnitt 6.3.6).

Därmed överensstämmer bestämmelserna helt med vad som gäller enligt 13 § lagen om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen.

11 §

I paragrafen finns bestämmelser om straffverkställighet. I enlighet med den redogörelse som lämnats i avsnitt 6.8.1 ändras bestämmelserna i *första stycket* om svensk straffverkställighet av tribunalernas fängelsedomar så att inga villkor anges i lagen. Regeringens prövning är skönmässig. Samma ordning gäller för straffverkställighet av Internationella brottmålsdomstolens fängelsedomar (se kommentaren till 24 § lagen om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen). Ändringarna i andra meningen är språkliga och ingen saklig förändring är avsedd (se prop.

1995/96:42 s. 16). Termen föreskrifter skall reserveras för normgivning och inte användas för beslut i enskilda fall (se Ds 1998:66 s. 11).

I konsekvens med de nya bestämmelserna om transitering i 12 a § har hänvisningen i *fjärde stycket* till föreskrifter om transport av frihetsberövade 40 § internationella verkställighetslagen strukits (se vidare författningskommentaren till 12 a §).

12 a §

I denna paragraf, som är ny, finns bestämmelser om transport genom Sverige av frihetsberövade personer till eller från en tribunal. Bestämmelserna reglerar transitering av frihetsberövade i alla situationer. De ersätter föreskrifter i 7 och 11 §§ samt de bestämmelser som annars gäller enligt 4 kap. 33 § och 34 § andra stycket lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, se 9 a §. Frågan har behandlats i avsnitt 6.4.5.

I sak överensstämmer bestämmelserna med motsvarande bestämmelser i 33 § lagen om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen (se vidare i kommentaren till den paragrafen).

12 b §

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om konkurrerande ansökningar om utlämning av en person till en tribunal respektive till en annan stat (*första stycket*) samt om konkurrerande ansökningar om rättslig hjälp i brottmål (*andra stycket*). Bestämmelserna, som överensstämmer med motsvarande föreskrifter i 15 § lagen om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen (se vidare i kommentaren till den paragrafen), har behandlats i avsnitt 6.7.2.

17 §§

I paragrafen har endast redaktionella ändringar gjorts så att den överensstämmer med motsvarande bestämmelser i 14 § lagen om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen.

9.5 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål

1 kap. 2 § och 4 kap. 35 §

Lagen har ändrats så att rättslig hjälp med rättsmedicinska undersökningar enligt lagen (1995:832) om obduktion m.m. uttryckligen kan lämnas till myndigheter i en annan stat och därmed även till de internationella brottmålstribunalerna och Internationella brottmålsdomstolen. Förslaget har behandlats i avsnitt 6.3.1.

Av bestämmelserna i 4 kap. 35 § följer att alla former av rättsmedicinsk undersökning som omfattas av lagen om obduktion m.m. också kan utföras på ansökan av en annan stat. Handläggningen av ansökan skall

ske enligt den lagens ordinarie regler. Det föreskrivs särskilt att domare i den utländska domstolen och företrädare för parterna i det utländska förfarandet får tillåtas att närvara vid undersökningen. Det kan t.ex. vara nödvändigt för att resultatet från undersökningen senare skall kunna användas som bevisning enligt den utländska rättsordningen.

Departementspromemorians lagförslag

Förslag till lag om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen

Härigenom föreskrivs följande.

Allmänna bestämmelser

1 § Om den genom Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen inrättade Internationella brottmålsdomstolen begär att det i Sverige skall vidtas en åtgärd i Sverige tillämpas bestämmelserna i denna lag.

Bestämmelserna i 3–20 §§ tillämpas om utredningen eller lagföringen gäller folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse.

Bestämmelserna i 21–22 §§ tillämpas om utredningen eller lagföringen gäller annat brott som omfattas av Internationella brottmålsdomstolens behörighet.

I 23–32 §§ finns bestämmelser om verkställighet av Internationella brottmålsdomstolens avgöranden och om transport av frihetsberövade genom Sverige.

2 § En ansökan om åtgärd som avses i 1 § skall ges in till Justitiedepartementet. Underrättelser i och återredovisning av ett ärende till Internationella brottmålsdomstolen skall skickas genom Justitiedepartementet.

En ansökan och bifogade handlingar enligt denna lag skall vara skrivna på engelska eller svenska eller åtföljas av en översättning till något av dessa språk.

Överlämnande för lagföring m.m.

3 § En person som vid Internationella brottmålsdomstolen är misstänkt, tilltalad eller dömd för brott som omfattas av domstolens behörighet och som uppehåller sig i Sverige får överlämnas till domstolen efter beslut av regeringen.

Ett beslut om häktning eller en dom som Internationella brottmålsdomstolen har meddelat i behörig ordning skall godtas som grund för ett beslut om överlämnande till domstolen.

Ett överlämnande får skjutas upp eller förenas med villkor

– om förundersökning har inletts eller åtal väckts i Sverige för annat brott än det ansökningen avser, eller

– i avvaktan på Internationella brottmålsdomstolens beslut beträffande frågan om det finns förutsättningar för domstolen att ta upp saken till prövning.

4 § För en ansökan om överlämnande till Internationella brottmålsdomstolen gäller bestämmelserna i 14 § lagen (1957:668) om utlämning för brott. Ansökningen skall överlämnas till Riksåklagaren som skall avge ett yttrande till regeringen. Till grund för sitt yttrande skall Riksåklagaren låta verkställa nödvändig utredning enligt vad som

gäller vid förundersökning i brottmål. Sedan utredningen har avslutats skall Riksåklagaren överlämna ärendet tillsammans med sitt yttrande till regeringen.

Om det finns särskilda skäl, skall regeringen inhämta ett yttrande från Högsta domstolen innan den avgör ärendet.

5 § När någon som är eftersökt för överlämnande till Internationella brottmålsdomstolen samtycker till att bli överlämnad, får frågan om överlämnande prövas i ett förenklat förfarande i enlighet med 29–34 och 36–40 §§ lagen (1957:688) om utlämning för brott. Beslut om överlämnande enligt det förenklade förfarandet skall dock alltid fattas av regeringen.

6 § Om tvångsmedel i ett ärende om överlämnande till Internationella brottmålsdomstolen gäller vad som i allmänhet är föreskrivet för brottmål. Beslut av rätten gäller tills vidare till dess ärendet har avgjorts eller, när överlämnande beslutas, tills detta har verkställts. Beslut om tvångsmedel kan meddelas även efter det att överlämnande har beslutats.

Den som är häktad i ett ärende om överlämnande till Internationella brottmålsdomstolen får begära att en ny förhandling hålls inom tre veckor från det att beslut senast meddelats.

7 § Den som kan komma att överlämnas till Internationella brottmålsdomstolen enligt denna lag får på begäran av den domstolen, eller på grund av efterlysning som har utfärdats på grund av beslut av den domstolen, omedelbart anhållas eller åläggas reseförbud eller anmälningskyldighet av en åklagare enligt vad som i allmänhet gäller om brottmål.

Om det beslutas om tvångsmedel enligt första stycket, skall 23 § andra–fjärde styckena lagen (1957:668) om utlämning i brottmål tillämpas. Tidsfristen för en ansökan om överlämnande skall dock vara den tidsfrist som föreskrivs i de regler som gäller för Internationella brottmålsdomstolen.

8 § Innan beslut fattas enligt 7 § om reseförbud eller anmälningskyldighet som alternativ till anhållande eller häktning, skall Internationella brottmålsdomstolen ges tillfälle att lämna synpunkter.

9 § I fråga om överlämnande till Internationella brottmålsdomstolen gäller i övrigt 25 § och 26 a § lagen (1957:688) om utlämning för brott.

10 § Ett beslut om överlämnande till Internationella brottmålsdomstolen för lagföring skall verkställas av polismyndigheten. Den som skall överlämnas och som är på fri fot, får omhändertaras av polismyndigheten, dock längst under tjugofyra timmar.

11 § Den som har överlämnats till Internationella brottmålsdomstolen får utan särskilt medgivande ställas till ansvar vid domstolen för annan före överlämnandet förövd gärning än den för vilken överlämnandet skett.

Regeringen kan medge att den som har överlämnats till Internationella brottmålsdomstolen får utlämnas från domstolen till en annan stat för lagföring. Ett sådant medgivande får bara lämnas om utlämning för

gärningen kunnat lagligen äga rum från Sverige. Om utlämning från domstolen har begärts av en annan stat och regeringen inte medger att så sker, skall regeringen begära att den överlämnade personen skall återföras till Sverige.

Rättslig hjälp

12 § Om inte annat framgår av denna lag lämnas rättslig hjälp på begäran av Internationella brottmålsdomstolen enligt bestämmelserna i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål.

13 § Följande bestämmelser i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål skall inte tillämpas,

- 2 kap. 2 § om dubbel straffbarhet,
- 2 kap. 14 § om vissa grunder för avslag,
- 2 kap. 15 § om prövning av ansökan och beslut om avslag, och
- 4 kap. 33 och 34 §§ om transport genom Sverige och förvar i Sverige av överförda personer.

Rättslig hjälp som avses i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål får lämnas även om den gärning som ansökan avser inte motsvarar brott enligt svensk lag. Om den åklagare eller domstol som handlägger ansökan finner att de förutsättningar eller villkor som enligt 2 kap. 1 § nämnda lag i övrigt gäller beträffande den begärda åtgärden inte är uppfyllda skall ärendet överlämnas till regeringen som beslutar om ansökan skall avslås eller om rättslig hjälp i det enskilda fallet skall förenas med villkor enligt 5 kap. 2 § nämnda lag. Regeringen beslutar även om undantag från ställda villkor enligt 5 kap. 3 § nämnda lag.

I 32 § finns bestämmelser om transport av frihetsberövade genom Sverige.

14 § Bestämmelser i annan lag eller författning om delgivning och rättslig hjälp åt domstol eller myndighet i en annan stat tillämpas på ansökningar från Internationella brottmålsdomstolen, om de inte strider mot bestämmelserna i denna lag.

Konkurrerande ansökningar

15 § Om en stat begär utlämning av en person som Internationella brottmålsdomstolen begär överlämnad till domstolen, beslutar regeringen om personen skall överlämnas till domstolen eller utlämnas till den begärande staten.

Om det vid handläggningen av en ansökan om rättslig hjälp i brottmål från Internationella brottmålsdomstolen framkommer att ansökningen är oförenlig med en ansökan om rättslig hjälp i brottmål från en annan stat som handläggs enligt lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål, skall frågan överlämnas till regeringen för beslut om vilken av ansökningarna som skall ha företräde.

16 § En lagföring som pågår i Sverige skall överföras till Internationella brottmålsdomstolen, om domstolen begär det genom att besluta att den gärning som också är föremål för svensk lagföring skall prövas där. Om en sådan begäran görs får åtal inte väckas för brottet. Förs lagföringen över efter det att åtal har väckts, utgör detta rättegångshinder i brottmålet.

Har frågan om ansvar för en viss gärning prövats vid domstolen, får åtal för samma gärning inte väckas i Sverige.

Offentlig försvarare

17 § Om Internationella brottmålsdomstolen begär att en åtgärd skall vidtas beträffande den som av domstolen misstänks eller har åtalats eller dömts för brott, skall den personen, om han eller hon begär det, biträdas av en offentlig försvarare. I fråga om sådan gäller rättegångsbalkens bestämmelser.

Ersättningar och andra kostnader

18 § Ett vittne eller en målsägande eller sakkunnig i Sverige som har kallats för att höras av Internationella brottmålsdomstolen har rätt till ersättning för sin inställelse enligt bestämmelser som meddelas av regeringen.

19 § Ersättning av allmänna medel till offentlig försvarare eller till annan samt övriga kostnader för åtgärder som vidtagits enligt denna lag skall betalas av staten om inte annat följer av 18 §.

20 § Regeringen meddelar föreskrifter om att vissa kostnader för åtgärder som vidtagits enligt denna lag kan återkrävas av Internationella brottmålsdomstolen.

Brott mot Internationella brottmålsdomstolen och dess verksamhet

21 § I fråga om utlämning eller rättslig hjälp i brottmål till Internationella brottmålsdomstolen i anledning av utredning eller lagföring för annat brott än folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse, tillämpas de bestämmelser om utlämning i lagen (1957:668) om utlämning för brott eller rättslig hjälp i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål eller i annan lag eller författning, som gäller för en motsvarande begäran från en annan stat. Särskilda bestämmelser som gäller utlämning eller rättslig hjälp till en stat som är medlem i Europeiska unionen eller till Norge eller Island, skall dock inte tillämpas.

22 § Om Internationella brottmålsdomstolen anmäler ett sådant brott som avses i 21 § för lagföring i Sverige, skall ärendet överlämnas till Riksåklagaren för handläggning enligt det förfarande som gäller vid en svensk förundersökning eller rättegång i brottmål.

23 § Regeringen kan på Internationella brottmålsdomstolens begäran besluta att ett fängelsestraff som domstolen har bestämt får verkställas i Sverige. Regeringen får i varje enskilt beslut meddela de föreskrifter som behövs för verkställigheten av straffet här.

24 § En av Internationella brottmålsdomstolen meddelad dom, varigenom dömts till böter eller förverkande av egendom, får på domstolens begäran verkställas i Sverige. Framställningen skall överlämnas till Riksskatteverket för prövning. Riksskatteverkets beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Riksskatteverkets och domstols beslut gäller omedelbart om inte annat förordnas. Prövningstillstånd gäller för överklagande till kammarrätten.

Internationella brottmålsdomstolens beslut att värdet av ett föremål skall förverkas om förverkande av föremålet inte kan ske skall verkställas om det inte är uppenbart oskäligt. Om föremålet inte kan förverkas, skall Riksskatteverket anmäla saken till Stockholms tingsrätt som prövar om förutsättningarna för förverkande av föremålets värde är uppfyllda och bestämmer det förverkade värdet i svenska kronor. Riksskatteverket skall samtidigt överlämna nödvändig utredning till rätten. Motparten skall ges tillfälle att yttra sig innan rätten fattar sitt beslut.

25 § Vid verkställighet enligt 23 § eller 24 § tillämpas 25 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom. Verkställigheten skall upphöra, om Internationella brottmålsdomstolen upplyser att den har beviljat den dömda nåd eller meddelat något annat avgörande som innebär att den utdömda påföljden inte längre får verkställas. Beslut om förvandling av böter får inte meddelas.

Uppkommer, sedan en ansökan enligt 23 § eller 24 § har bifallits, fråga om hinder mot verkställighet på grund av preskription, skall denna fråga prövas enligt de bestämmelser som gäller för Internationella brottmålsdomstolen.

26 § Vid verkställighet enligt 23 § tillämpas 23 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom.

Frågor om villkorlig frigivning prövas av regeringen sedan Internationella brottmålsdomstolen beretts tillfälle att yttra sig. Regeringen får i dessa fall besluta att villkorlig frigivning skall ske vid en senare tidpunkt än som följer av brottsbalken.

27 § Företrädare för Internationella brottmålsdomstolen eller den domstolen utser för att undersöka behandlingen av den som avtjänar straff utdömt av domstolen, har rätt att besöka den plats där personen är placerad. Den som ansvarar för någon som avtjänar ett sådant straff, skall lämna den som genomför undersökningen det biträde som denne behöver för att kunna fullgöra sina uppgifter.

28 § När verkställighet av böter eller förverkande har skett enligt denna lag, beslutar Riksskatteverket att de böter eller den förverkande egen-

domen eller dess värde som influerat vid verkställigheten skall överlämnas till Internationella brottmålsdomstolen. Bilaga 1

Erkännande och verkställighet av avgöranden om gottgörelse till brottsoffer

29 § Ett avgörande om gottgörelse till brottsoffer som Internationella brottmålsdomstolen har meddelat och som har vunnit laga kraft, gäller här i landet och skall på ansökan verkställas här, om inte annat följer av andra stycket.

Avgörandet gäller inte här i landet och får inte verkställas här

1. om erkännande eller verkställighet av avgörandet är uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen här i landet,

2. om det dessförinnan här i landet har meddelats ett lagakraftvunnet avgörande om samma sak.

Även Internationella brottmålsdomstolen får ansöka om verkställighet av avgörandet om den har beslutat att gottgörelse till brottsoffer skall utbetalas genom en särskild förvaltningsfond för brottsoffer.

30 § Väcks talan vid svensk domstol angående en sak som redan är föremål för rättegång vid Internationella brottmålsdomstolen, och kan rättegången vid Internationella brottmålsdomstolen leda till ett avgörande som enligt 29 § gäller här i landet, skall talan avvisas eller förklaras vilande i avvaktan på Internationella brottmålsdomstolens lagakraftvunna avgörande.

31 § En ansökan om verkställighet enligt 29 § skall göras hos Svea hovrätt. Ansökan får avse en del av avgörandet.

Till ansökningen skall bifogas avgörandet i original eller en bestyrkt kopia och bevis att avgörandet har vunnit laga kraft. Handling som är avfattad på annat språk än engelska eller svenska, skall vara åtföljd av en bestyrkt översättning till något av dessa språk.

En ansökan om verkställighet får inte bifallas utan att tillfälle har lämnats motpart att yttra sig över ansökningen.

Verkställighet sker på samma sätt som gäller i fråga om svensk domstols lagakraftvägande dom.

Transport av frihetsberövade genom Sverige

32 § Chefen för Justitiedepartementet kan meddela tillstånd till transport genom Sverige av en frihetsberövad person som skall överlämnas eller överföras mellan en annan stat och Internationella brottmålsdomstolen för förhör eller konfrontation, lagföring eller straffverkställighet. Under en sådan transport skall frihetsberövandet bestå om inte domstolen begär att den som överförs skall friges.

För flygtransport utan planerad mellanlandning här i landet krävs inte tillstånd enligt första stycket. Om en oplanerad mellanlandning sker skall polismyndighet ta den som överförs i förvar till dess en ansökan görs om tillstånd till transport enligt första stycket samt genast underrätta chefen för Justitiedepartementet om detta. Görs ingen ansökan senast 96 timmar från den oplanerade landningen skall personen omedelbart friges.

Har tillstånd meddelats enligt första stycket får polismyndighet vid behov ta den som överförs i förvar. Beträffande tvångsmedel i ett ärende om transport gäller bestämmelserna i 6 §. Bilaga 1

Övriga bestämmelser

33 § Regeringen meddelar närmare föreskrifter om tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

Förslag till lag om ändring i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall

Bilaga 1

Härigenom föreskrivs att bilagan till lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall⁷ skall ha följande lydelse.

Föreslagen lydelse

Bilaga⁸

Immunitet och/eller privilegier gäller för följande

Tillämplig internationell överenskommelse

Internationella organ

Fysiska personer

62. Internationella brottmålsdomstolen Domstolens ledamöter, åklagaren, biträdande åklagare, registratorn, biträdande registratorn, personalen i åklagarkammaren och registratorskontoret samt personer som på annat sätt medverkar i domstolen Romstadgan den 17 juli 1998 för Internationella brottmålsdomstolen

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

⁷ Lagen omtryckt 1994:717.

⁸ Senaste lydelse 1999:6.

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 7 §⁹ sekretesslagen (1980:100) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

5 kap.
7 §

Sekretess gäller i verksamhet som avser rättslig hjälp på begäran av annan stat för uppgift som hänför sig till

1. utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål,

2. angelägenhet som angår tvångsmedel,

om det kan antas att den rättsliga hjälpen begärts under förutsättning att uppgiften inte röjs.

Motsvarande sekretess gäller hos polismyndighet och åklagarmyndighet samt hos Rikspolisstyrelsen, Tullverket och Kustbevakningen, för uppgift i en angelägenhet som avses i 3 § 1 och 6 lagen (2000:344) om Schengens informationssystem. Utan hinder av sekretessen enligt detta stycke får uppgift lämnas ut enligt vad som föreskrivs i polisdatalagen (1998:622) och lagen om Schengens informationssystem.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst fyrtio år.

Sekretess gäller i verksamhet som avser rättslig hjälp på begäran av annan stat *eller mellanfolklig domstol* för uppgift som hänför sig till

1. utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål,

2. angelägenhet som angår tvångsmedel,

om det kan antas att den rättsliga hjälpen begärts under förutsättning att uppgiften inte röjs.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2001.

⁹ Senaste lydelse 2000:576.

Förslag till lag om ändring i lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt

Bilaga 1

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt

dels att 2, 6, 7, 9 a, 11, 16 och 17 §§ skall ha följande lydelse,

dels att 10 § skall upphöra att gälla,

dels att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 12 a och 12 b §§, samt närmast före 12 a och 12 b §§ rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §¹⁰

En *framställning* om åtgärd som avses i 1 § görs av någon av tribunalens dömande instanser eller av dess åklagare. Framställningen skall ges in till Justitiedepartementet.

En *ansökan* om åtgärd som avses i 1 § skall ges in till Justitiedepartementet. *Underrettelser i och återredovisning av ett ärende till tribunalen skall skickas genom Justitiedepartementet.*

En ansökan och bifogade handlingar enligt denna lag skall vara skrivna på engelska eller svenska eller åtföljas av en översättning till något av dessa språk.

6 §

Den som kan komma att utlämnas enligt denna lag får på begäran av tribunalen, eller på grund av efterlysning som har utfärdats på grund av beslut av tribunalen, omedelbart anhållas eller åläggas reseförbud eller anmälningsskyldighet av en åklagare enligt vad som i allmänhet gäller om brottmål.

Beslutas det om tvångsmedel enligt första stycket, skall 23 § andra–fjärde styckena lagen (1957:668) om utlämning för brott tillämpas.

Om det beslutas om tvångsmedel enligt första stycket, skall 23 § andra–fjärde styckena lagen (1957:668) om utlämning för brott tillämpas.

7 §

I fråga om utlämning till tribunalen gäller i övrigt 25 §, 26 § och 26 a § lagen (1957:688) om utlämning för brott.

I fråga om utlämning till tribunalen gäller i övrigt 25 § och 26 a § lagen (1957:688) om utlämning för brott.

¹⁰ Senaste lydelse 2000:573.

Följande bestämmelser i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål skall inte tillämpas,

– 2 kap. 2 § om dubbel straffbarhet,

– 2 kap. 14 § om vissa grunder för avslag,

– 2 kap. 15 § om prövning av ansökan och beslut om avslag, och

– 4 kap. 15, 16 och 21 §§ om rättens prövning av kvarstad eller beslag.

Rättslig hjälp som avses i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål får lämnas även om den gärning ansökan avser inte motsvarar brott enligt svensk lag. Om den åklagare eller domstol som handlägger ansökan finner att de förutsättningar eller villkor som enligt 2 kap. 1 § nämnda lag i övrigt gäller beträffande den begärda åtgärden inte är uppfyllda skall ärendet överlämnas till regeringen som beslutar om ansökan skall avslås.

Följande bestämmelser i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål skall inte tillämpas,

– 2 kap. 2 § om dubbel straffbarhet,

– 2 kap. 14 § om vissa grunder för avslag,

– 2 kap. 15 § om prövning av ansökan och beslut om avslag, och

– 4 kap. 33 och 34 §§ om transport genom Sverige och förvar i Sverige av överförda personer.

Rättslig hjälp som avses i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål får lämnas även om den gärning ansökan avser inte motsvarar brott enligt svensk lag. Om den åklagare eller domstol som handlägger ansökan finner att de förutsättningar eller villkor som enligt 2 kap. 1 § nämnda lag i övrigt gäller beträffande den begärda åtgärden inte är uppfyllda skall ärendet överlämnas till regeringen som beslutar om ansökan skall avslås eller om rättslig hjälp i det enskilda fallet skall förenas med villkor enligt 5 kap. 2 § nämnda lag. Regeringen beslutar även om undantag från ställda villkor enligt 5 kap. 3 § nämnda lag.

I 12 a § finns bestämmelser om transport av frihetsberövade genom Sverige.

11 §¹²

Har en svensk medborgare eller en utlänning med hemvist i eller på annat sätt stark anknytning till Sverige av tribunalen dömts till fängelse, kan regeringen besluta att straffet får verkställas i Sverige. Regeringen får i varje enskilt beslut meddela de föreskrifter som behövs för verkställigheten här.

Regeringen kan på tribunalens begäran besluta att ett fängelsestraff som domstolen har bestämt får verkställas i Sverige. Regeringen får i varje enskilt beslut meddela de föreskrifter som behövs för verkställigheten här.

¹¹ Senaste lydelse 2000:573.

¹² Senaste lydelse 2000:573.

Vid verkställigheten tillämpas 25 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom. Verkställigheten skall upphöra, om tribunalen upplyser att den har beviljat den dömda nåd eller meddelat något annat avgörande som innebär att den utdömda påföljden inte längre får verkställas.

Frågor om villkorlig frigivning prövas av regeringen sedan tribunalen beretts tillfälle att yttra sig. Regeringen får i dessa fall besluta att villkorlig frigivning skall ske vid en senare tidpunkt än som följer av brottsbalken.

I fråga om transport genom Sverige av en person som berövats friheten enligt ett avgörande av tribunalen tillämpas 40 § lagen om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom.

Transport av frihetsberövade genom Sverige

12 a §

Chefen för Justitiedepartementet kan meddela tillstånd till transport genom Sverige av en frihetsberövad person som skall utlämnas eller överföras mellan en annan stat och tribunalen för förhör eller konfrontation, lagföring eller straffverkställighet. Under en sådan transport skall frihetsberövandet bestå om inte tribunalen begär att den som överförs skall friges.

För flygtransport utan planerad mellanlandning i landet krävs inte tillstånd enligt första stycket. Om en oplanerad mellanlandning sker skall polismyndighet ta den som överförs i förvar till dess en ansökan görs om tillstånd till transport enligt första stycket samt genast underrätta chefen för Justitiedepartementet om detta. Görs ingen ansökan senast 96 timmar från den oplanerade landningen skall personen omedelbart friges.

Har tillstånd meddelats enligt första stycket får polismyndighet vid behov ta den som överförs i förvar. Beträffande tvångsmedel i ett ärende om transport gäller bestämmelserna i 5 §.

*Konkurrerande ansökningar**12 b §*

Om tribunalen och en stat samtidigt begär utlämning av en person, beslutar regeringen om personen skall utlämnas till tribunalen eller till den begärande staten.

Om det vid handläggningen av en ansökan om rättslig hjälp i brottmål från tribunalen framkommer att ansökningen är oförenlig med en ansökan om rättslig hjälp i brottmål från en annan stat som handläggs enligt lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål, skall frågan överlämnas till regeringen för beslut om vilken av ansökningarna som skall ha företräde.

16 §

Ersättning av allmänna medel till offentlig försvarare eller till annan samt övriga kostnader för åtgärder som vidtagits enligt denna lag skall betalas av staten.

Ersättning av allmänna medel till offentlig försvarare eller till annan samt övriga kostnader för åtgärder som vidtagits enligt denna lag skall betalas av staten *om inte annat följer av 17 §.*

17 §

Bestämmelser i annan lag eller författning om *rättshjälp* åt domstol eller myndighet i *främmande* stat tillämpas på *framställningar* från tribunalen, om de inte strider mot bestämmelserna i denna lag.

Bestämmelser i annan lag eller författning om *rättslig hjälp* åt domstol eller myndighet i *annan* stat tillämpas på *ansökningar* från tribunalen, om de inte strider mot bestämmelserna i denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2001.

Förslag till lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål Bilaga 1

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål

dels att 1 kap. 2 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 4 kap. 35 §, och närmast för 4 kap. 35 § en rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

2 §

Rättslig hjälp enligt denna lag omfattar följande åtgärder:

1. förhör i samband med förundersökning i brottmål,
2. bevisupptagning vid domstol,
3. telefonförhör,
4. förhör genom videokonferens,
5. kvarstad, beslag samt husrannsakan och andra åtgärder som avses i 28 kap. rättegångsbalken,
6. hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning,
7. hemlig kameraövervakning, *och*
8. överförande av frihetsberövade för förhör m.m.

Lagen hindrar inte att hjälp lämnas med annan åtgärd än sådan som anges i första stycket om det kan ske utan tvångsmedel eller annan tvångsåtgärd.

I fråga om utlämning och delgivning finns särskilda bestämmelser. Det finns också särskilda bestämmelser om rättslig hjälp i brottmål åt vissa internationella organ.

Rättslig hjälp enligt denna lag omfattar följande åtgärder:

1. förhör i samband med förundersökning i brottmål,
2. bevisupptagning vid domstol,
3. telefonförhör,
4. förhör genom videokonferens,
5. kvarstad, beslag samt husrannsakan och andra åtgärder som avses i 28 kap. rättegångsbalken,
6. hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning,
7. hemlig kameraövervakning,
8. överförande av frihetsberövade för förhör m.m., *och*
9. *rättsmedicinsk undersökning.*

Rättsmedicinsk undersökning

4 kap.

35 §

En ansökan om rättsmedicinsk undersökning i Sverige handläggs enligt bestämmelserna i lagen (1995:832) om obduktion m.m.

Domare vid den utländska domstolen och företrädare för parterna får delta vid undersökningen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2001.

Remissinstanser

Följande remissinstanser har avgett remissyttranden beträffande departementspromemorian: Svea hovrätt, Kammarrätten i Göteborg, Stockholms tingsrätt, Malmö tingsrätt, Domstolsverket, Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen, Kriminalvårdsstyrelsen, Brottsoffermyndigheten, Försvarsmakten – Högkvarteret, Riksskatteverket, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund och Svenska Röda Korset.

Riksåklagaren har bifogat synpunkter från Åklagarmyndigheterna i Stockholm (9:e åklagarkammaren), Linköping (Internationella åklagarkammaren), Malmö, Göteborg (Internationella åklagarkammaren), Västerås och Umeå.

Riksdagens ombudsmän, Justitiekanslern, Brottsförebyggande rådet (BRÅ), Migrationsverket, Tullverket och Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet har avstått från att lämna synpunkter utöver vad de har anfört i sina särskilda yttranden angående frågan om Sveriges tillträde till Romstadgan och vissa därmed sammanhängande frågor (se prop. 2000/01:122).

Kommentarer till promemorian har även lämnats av Sveriges Världsfederalister och den amerikanska juristorganisationen Lawyers Committee for Human Rights (LCHR).